

Elif Shafak este autoarea bestsellerului *Cele patruzeci de legi ale iubirii*.

ELIF
SHAFAK

INSULA
COPACILOR
DISPĂRUȚI

POLIROM

Elif Shafak

Insula copacilor dispăruți

Traducere din limba engleză și note de Ada Tanasă

Editura Polirom

2024

2

Insula

Că de n-ar fi, nu ne-am aminti, la capătul celălalt al Mării Mediterane se afla o insulă așa de frumoasă și de albastră, că mulți călători, pelerini, cruciați și negustori care se îndrăgosteau de ea fie nu mai voiau s-o părăsească, fie încercau s-o tragă cu funii de cânepă tot drumul înapoi până-n țara lor.

Legende, probabil.

Dar legendele sunt menite să ne spună ceea ce istoria a uitat.

S-au scurs mulți ani de când am fugit de-acolo, la bordul unui avion, într-o valiză de piele moale și neagră, ca să nu mă mai întorc niciodată. De-atunci am adoptat altă țară, Anglia, unde am crescut și mi-a mers bine, însă

nu trece zi fără să tânjesc să mă întorc. Acasă. În patria mea.

Trebuie să fie tot acolo unde am lăsat-o, ridicându-se din valurile înspumate ce se sparg de coasta ei aspră și cufundându-se la loc. La încrucișarea a trei continente - Europa, Africa și Asia - cu Levantul, acel ținut întins, de nepătruns, care a dispărut cu desăvârșire de pe hărțile de azi.

O hartă e o reprezentare bidimensională cu simboluri arbitrare și linii imprimate care hotărăsc cine urmează să ne fie dușman și cine prieten, cine merită iubirea noastră, cine, ura noastră și cine, indiferența noastră totală.

Cartografia e un alt nume pentru poveștile spuse de învingători.

Pentru poveștile spuse de cei care au pierdut nu există unul.

Iată cum mi-o amintesc eu: plaje aurii, ape turcoaz și ceruri limpezi. An de an, broaștele-țestoase veneau pe țărm să-și depună ouăle în nisipul prăfos. Vântul de seară aducea miresme de gardenii, ciclame, lavandă, caprifoi. Vițe ramificate de glicină se cățărau pe pereții văruiți în alb, năzuind să ajungă la nori, pline de speranță așa cum sunt numai visătorii.

Când noaptea îți săruta pielea, ca întotdeauna, simțeai în răsuflarea ei miros de iasomie. Luna, aici mai aproape de pământ, atârna blândă și strălucitoare deasupra acoperișurilor, aruncând o lumină vie peste aleile înguste și peste străzile pietruite. Și totuși, umbrele găseau o cale să se furișeze prin lumină.

3

Șoapte neîncrezătoare și conspirative susurau în întuneric. Fiindcă

insula era împărțită în două - nordul și sudul. O altă limbă, o altă scriere, o altă memorie predominau în fiecare, iar când se rugau, locuitorii insulei rareori înălțau rugăciuni către același dumnezeu.

Capitala era împărțită de un zid care trecea drept prin mijlocul ei, ca o despicătură prin inimă. De-a lungul liniei de demarcație - frontiera - erau case dărăpănate ciuruite de gloanțe, curți pustii ciuntite de explozii de grenade, magazine cu ușile și ferestrele bătute în scânduri, porți ornamentate atârând nefiresc în balamale rupte, mașini de lux din altă

epocă ruginind sub straturi de praf... Șoselele erau blocate cu rulouri de sârmă ghimpată, grămezi de saci cu nisip, butoaie pline cu ciment, șanțuri antitanc, turnuri de pază. Străzile se terminau brusc, ca gândurile neduse la capăt sau sentimentele șovăitoare.

Soldații stăteau de pază cu mitraliere, când nu făceau rondul; bărbați tineri, plictisiți și singuri, din diferite părți ale lumii, care nu știuseră mai nimic despre insulă și istoria ei complexă până se treziseră trimiși în acel mediu neobișnuit. Pereții erau plini de anunțuri oficiale în culori vii și cu litere de-o șchioapă:

ACCESUL INTERZIS

NU INTRAȚI, ZONĂ RESTRICȚIONATĂ!

FOTOGRAFIATUL ȘI FILMATUL INTERZISE

Apoi, mai departe de-a lungul baricadei, o adăugire ilicită cu creta mângălită pe un butoi de un trecător:

BUN-VENIT ÎN NO MAN'S LAND

Fâșia ce despica în două Ciprul de la un capăt la celălalt, o zonă-tampon unde patrulau trupele ONU, avea aproape 180 de kilometri lungime și patru lățimi în unele locuri, în timp ce în altele n-ajungea la mai mult de câțiva metri. Străbătea tot felul de peisaje - sate părăsite, hinterlanduri de coastă, mlaștini, pârloage, păduri de pin, câmpii mănoase, mine de cupru și situri arheologice -, șerpuind ca fantoma unui râu din vechime. Dar abia acolo, în capitală și în jurul ei, devenea mai vizibilă, palpabilă, și astfel obsedantă.

Nicosia, singura capitală divizată din lume.

Când îl descriai așa, părea aproape un lucru bun, avea ceva special, dacă nu unic, îți dădea senzația că sfidează gravitația, ca un grăunte de nisip care se ridică spre cer într-o clepsidră întoarsă. Dar, în realitate, Nicosia nu era deloc o excepție, ci încă un nume adăugat pe lista locurilor segregate și a comunităților divizate, cele consemnate de istorie și cele care aveau să

4

urmeze. Totuși, în acel moment, era o curiozitate. Ultimul oraș divizat din Europa.

Orașul meu natal.

Sunt multe lucruri pe care o graniță - chiar și una atât de clară și de bine păzită ca aceasta - nu le poate împiedica să treacă. Vânturile eterziene¹, de pildă, meltemi sau meltem cel cu nume molatic, dar surprinzător de puternic. Fluturii, cosașii și șopârlele. La fel și melcii, chiar dacă sunt dureros de înceți. Din când în când, un balon aniversar scapă din mâna vreunui copil și plutește fără țintă în înalturi, se rătăcește în partea cealaltă - pe teritoriul inamic.

Apoi, păsările. Bâtlani albaștri, presuri cu cap negru, viespari, codobaturi galbene, pitulici fluierătoare, sfrâncioci cu mască și, preferatele mele, granguri. Tocmai din emisfera nordică, migrând mai ales noaptea, când

întunericul li se adună pe vârful aripilor și le desenează cercuri roșii în jurul ochilor, se opresc aici la jumătatea lungii lor călătorii, înainte să

pornească spre Africa. Pentru ele insula e un loc de odihnă, o lacună în poveste, un tărâm aflat între.

În Nicosia există un deal unde păsările de toate felurile vin să caute de mâncare și să se hrănească. E plin de rugi uriași, urzici înțepătoare și pâlcuri de iarbă-neagră. În mijlocul acestei vegetații abundente e o fântână veche, cu un scripete care scârțâie la cea mai mică atingere și o găleată de metal legată

cu o funie, roasă de rugină și acoperită de alge din cauză că nimeni n-o folosește. În adâncul ei e întotdeauna întuneric beznă și frig de-ți îngheață

sângele în vine, chiar și ziua-n amiaza mare, când soarele te bate în creștetul capului. Fântâna e o gură flămândă care-și așteaptă următoarea masă.

Înghite orice rază de lumină, orice urmă de căldură, ținând orice firicel de praf în gura ei de piatră alungită.

Dacă ajungeți vreodată prin zonă și, mânați de curiozitate sau din instinct, vă aplecați peste margine și aruncați o privire în jos, așteptând să vi se obișnuiască ochii cu întunericul, s-ar putea să zăriți o sclipire dedesubt, ca scânteierea fugară a solzilor unui pește înainte să dispară înapoi în apă.

Dar nu vă lăsați amăgiți. Nu sunt pești acolo jos. Nici șerpi. Nici scorpioni.

1 Vânturi periodice puternice, uscate, nordice din Marea Egee, care bat de la jumătatea lunii mai până la jumătatea lunii septembrie.

5

Nici păianjeni atârând de fire de mătase. Sclipirea nu vine de la o ființă vie, ci de la un ceas de buzunar vechi - aur de optsprezece carate încastrat în sidef, în care sunt gravate câteva versuri dintr-un poem:

„S-ajungi acolo ți-e sortit,

Dar să pornești la drum nu fi deloc grăbit..."2.

Și pe spate sunt două litere, sau mai degrabă aceeași literă de două ori: Y&Y. Fântâna are zece metri adâncime și un metru lățime. E făcută din pietre cioplite ușor curbate, care coboară în șiruri orizontale tocmai până la apa tăcută și stătută de dedesubt. Pe fundul ei sunt prinși doi bărbați.

Patronii unei cârciumi populare. Amândoi zvelți, de înălțime mijlocie, cu urechi mari, proeminente, despre care făceau întruna glume. Amândoi născuți și crescuți pe insula aceea și răpiți, bătuți și uciși când aveau în jur de patruzeci de ani. Sfârșiseră aruncați în puțul ăla după ce au fost legați mai întâi cu lanțuri unul de celălalt și apoi de o canistră cu ulei de măsline de trei litri, umplută cu beton ca nu cumva să mai iasă vreodată la suprafață.

Ceasul de buzunar pe care unul dintre ei îl purta în ziua răpirii lor s-a oprit cu exact opt minute înainte de miezul nopții.

Timpul e o pasăre cântătoare. Și ca orice pasăre cântătoare, poate fi prins. Poate fi ținut captiv într-o colivie, și pentru mai multă vreme decât vați închipui că e cu putință. Dar nu poate fi ținut în loc la nesfârșit.

Nicio captivitate nu e veșnică.

Într-o zi, apa va roade metalul și lanțurile se vor rupe, iar inima împietrită a cimentului se va înmuia, așa cum se întâmplă până și cu cele mai împietrite inimi cu trecerea anilor. Abia atunci cele două leșuri, în sfârșit libere, vor înota spre spărtura cerului de deasupra, lucind în razele de soare refractate; vor urca spre acel albastru fericit, la început încet, apoi repede, cu disperare, precum căutătorii de perle care rămân fără aer.

Mai devreme sau mai târziu, fântâna aceea veche și năruită de pe insula singuratică, minunată, din capătul îndepărtat al Mării Mediterane se va prăbuși înăuntru și secretul ei se va ridica la suprafață, așa cum trebuie să facă orice secret în cele din urmă.

2 Citat din poemul „Spre Itaca” al poetului grec Konstantinos Kavafis (1863-1933).

PARTEA ÎNTÂI

Cum să îngropi un copac

O fată numită Insula

Anglia, sfârșitul anilor 2010

Era ultima oră din an la liceul Brook Hill din nordul Londrei. La clasa a X-a. Ora de istorie. Cu doar cincisprezece minute înainte să sune. Elevii deveneau agitați, dornici să înceapă vacanța de Crăciun. Toți elevii, mai puțin unul.

Ada Kazantzakis, în vârstă de șaisprezece ani, stătea cu o intensitate tăcută pe locul ei obișnuit de la fereastră, din spatele clasei. Părul de culoarea mahonului lustruit îi era prins într-o coadă de cal spre ceafă. Fața ei delicată era trasă și încordată, iar ochii mari, căprui trădau parcă o lipsă

de somn în noaptea dinainte. Nici nu aștepta cu nerăbdare perioada sărbătorilor, nici nu se simțea entuziasmată că avea să ningă. Din când în când, arunca pe furiș o privire afară, deși expresia îi rămânea aproape neschimbată.

Pe la amiază plouase cu grindină - boabe înghețate, albe ca laptele, zdrențuind ultimele frunze din copaci, răpăind pe acoperișul șopronului pentru biciclete, săltând într-un step dezlănțuit. Acum se oprise, însă oricine putea să vadă că vremea se înrăușmochinătătise de tot. Se apropia o furtună. De dimineață se anunțase la radio că, în mai puțin de patruzeci și opt de ore, Marea Britanie urma să fie lovită de un ciclon polar care avea să

aducă temperaturi scăzute record, ploi înghețate și viscol. Se preconizau întreruperi în furnizarea apei, pene de curent și conducte sparte ce aveau să

paralizeze mari porțiuni din Anglia și Scoția, cât și părți din nordul Europei.

7

Oamenii își făceau provizii - conserve de pește, iahnie de fasole, pungi cu paste, hârtie igienică - de parcă s-ar fi pregătit pentru un asediu.

Toată ziua, elevii vorbiseră doar despre furtună, îngrijorați că ar putea să le strice planurile de vacanță și aranjamentele de călătorie. Nu și Ada. Pe ea n-o așteptau nici reuniuni de familie, nici destinații exotice. Tatăl ei nu plănuia să plece nicăieri. Avea treabă. Tatăl ei era dependent de muncă - toți cei care-l cunoșteau puteau depune mărturie -, dar de când murise mama ei se adâncise în cercetarea lui ca un animal care se ascunde în vizuină ca să fie în siguranță și la căldură.

Cândva în cursul scurtei sale vieți, Ada înțelesese că era foarte diferit de alți tați, însă tot îi venea greu să se simtă încântată de obsesia lui legată

de plante. Alți tați lucrau în birouri, magazine sau ministere, purtau costume, cămăși albe și pantofi negri lustruiți, pe când al ei era îmbrăcat cu o geacă impermeabilă, o pereche de pantaloni de moleschin oliv sau maro și încălțat cu niște bocanci scâlciați. În loc de servietă avea o geantă de umăr în care căra diverse lucruri ca lupa, kitul de disecție, ierbarul, busola și carnetele.

Alți tați turuiau întruna despre afaceri și planuri pentru pensie, dar al ei era mai interesat de efectele toxice ale pesticidelor asupra germinării semințelor sau de pagubele produse de exploatarea forestieră. Vorbea despre impactul despăduririlor cu o pasiune pe care omologii lui o rezervau fluctuațiilor din cadrul portofoliilor de acțiuni personale; și nu doar vorbea, ci și scria despre acesta. Ecologist și botanist de formație evoluționistă, deja publicase douăsprezece cărți. Una dintre ele se numea Regatul misterios: cum ne-au modelat ciupercile trecutul și ne schimbă viitorul. Altă

monografie a lui era despre cosor, fierea-pământului și mușchi. Coperta înfățișa un pod peste un pârau care șoptea în jurul unor bolovani acoperiți de mușchi verde catifelat. Chiar deasupra imaginii idilice era titlul cu litere aurii: Ghid de teren al briofitelor comune din Europa. Dedesubt, numele lui era tipărit cu majuscule: KOSTAS KAZANTZAKIS.

Ada nu-și putea imagina ce fel de oameni ar citi cărțile pe care le scria tatăl ei, dar nu îndrăznea să vorbească nimănui de la școală despre ele. N-avea de gând să le dea colegilor de clasă încă un motiv să tragă concluzia că

ea și familia ei erau niște ciudați.

La orice oră din zi, tatăl ei părea să prefere tovărășia copacilor celei a oamenilor. Fusese mereu așa, dar, când trăia, mama ei reușea să-i mai tempereze ciudățeniile, probabil pentru că avea și ea destule. De la moartea ei, Ada simțise că taică-său se îndepărta tot mai tare de ea sau poate că ea se îndepărta de el - era greu de spus cine pe cine ocolea într-o casă năpădită de 8

miasma durerii. Așa că aveau să fie acasă, amândoi, nu doar în timpul furtunii, ci pe toată perioada sărbătorilor. Ada spera că tatăl ei nu uitase să se ducă la cumpărături.

Ochii îi alunecară în jos, spre caiet. Pe prima pagină, jos de tot, schițase un fluture. Îi trăsă încet aripile, atât de fragile, atât de ușor de frânt.

— Hei, ai cumva o gumă?

Smulgându-se din visare, Ada se întoarse într-o parte. Îi plăcea să stea în spatele clasei, dar asta însemna să facă pereche cu Emma-Rose, care avea obiceiul enervant de a-și trosni degetele, de a mesteca gumă după gumă, deși nu aveau voie cu așa ceva la școală, și tendința de-a pălăvrăgi despre lucruri care nu interesau pe nimeni altcineva.

— Nu, îmi pare rău, clătină Ada din cap și se uită neliniștită la profesoară.

— Istoria e o materie absolut fascinantă, spunea acum doamna Walcott, cu pantofii ei de piele cu model perforat bine înfiți după catedră, de parcă avea nevoie de o baricadă din spatele căreia să le predea elevilor, toți douăzeci și nouă. Dacă nu ne înțelegem trecutul, cum putem spera să ne modelăm viitorul?

— Of, nu pot s-o sufăr, mormăi Emma-Rose.

Ada nu zise nimic. Nu era sigură dacă Emma-Rose se referea la ea sau la profesoară. În primul caz, n-avea nimic de zis în apărarea ei. În al doilea, nici nu-i trecea prin cap s-o vorbească de rău împreună cu ea. Îi plăcea doamna Walcott, care - deși avea intenții bune - nu reușea să păstreze disciplina în clasă. Ada auzise că femeia își pierduse soțul cu câțiva ani în

urmă. De mai multe ori, își imaginase cum trebuie să fie viața de zi cu zi a profesoarei sale: cum își smulgea trupul plinut din pat dimineața, cum se grăbea să facă duș înainte să se ia apa caldă, cum scotocea prin șifonier după

o rochie potrivită, foarte puțin diferită de rochia potrivită pe care-o purtase cu o zi înainte, cum încropea în grabă micul-dejun pentru gemenii ei și-i lăsa la grădiniță, roșie la față, scuzându-se întruna. Și-o imagina pe profesoara ei și atingându-se noaptea, desenând cercuri cu mâinile pe sub cămașa de bumbac și uneori invitând la ea bărbați care îi lăsau urme umede pe covor și amărăciune în suflet.

Ada n-avea idee dacă gândurile ei corespundeau realității, dar așa bănuia. Era talentul ei, probabil singurul. Putea simți tristețea altor oameni exact așa cum un animal îl putea mirosi pe altul de la mai bine de un kilometru depărtare.

— Bine, clasă, încă un lucru înainte să ne despărțim! zise doamna Walcott bătând din palme. Trimestrul următor vom studia migrația și 9

schimbarea generațională. E un proiect drăguț și distractiv înainte să ne apucăm serios de treabă și să continuăm cu recapitularea pentru GCSE3.

Pentru asta, vreau să intervievați în timpul vacanței o rudă mai în vârstă.

Cel mai bine, pe bunicii voștri, dar poate fi și alt membru al familiei.

Puneți-le întrebări despre cum era în tinerețea lor și scrieți un eseu de patru-cinci pagini.

Un cor de oftaturi nefericite străbătu încăperea.

— Asigurați-vă că tot ce scrieți e susținut de evenimente istorice, zise doamna Walcott neluând în seamă reacția elevilor.

Vreau să văd cercetări temeinice, sprijinite de dovezi, nu speculații.

Urmără mai multe oftaturi și gemete.

— A, nu uitați să verificați dacă există și vreo moștenire de familie - un inel vechi, o rochie de mireasă, un serviciu de porțelan vintage, o cuvertură

artizanală, o cutie cu scrisori sau rețete de familie, orice moștenire transmisă din generație în generație.

Ada plecă privirea. Nu-și văzuse niciodată rudele, fie că erau din partea mamei sau a tatălui ei. Știa că locuiesc undeva în Cipru, însă cam la atât se reducea totul. Ce fel de oameni erau? Ce făceau zi de zi? Aveau s-o recunoască dacă treceau pe lângă ea pe stradă sau dădeau nas în nas cu ea la supermarket? Singura rudă apropiată de care auzise era o mătușă, Meryem, care le trimitea vederi vesele cu plaje însorite și cu pășuni pline de flori de câmp ce te izbeau prin absența ei totală din viețile lor.

Dacă rudele ei rămâneau un mister, Ciprul era unul și mai mare.

Văzuse poze pe internet, însă nu fusese niciodată în locul al cărui nume îl purta.

În limba mamei, numele ei însemna „insulă”. Când era mai mică, își închipuise că se referă la Marea Britanie, singura insulă pe care o cunoscuse vreodată, și abia mai târziu își dăduse seama că, de fapt, era vorba de altă

insulă, una îndepărtată, și motivul era că acolo fusese concepută.

Descoperirea îi dăduse o senzație de confuzie, dacă nu chiar de stânjeneală.

Mai întâi, pentru că îi amintea că părinții ei făcuseră sex, un lucru la care nu voia să se gândească vreodată. Apoi, pentru că o lega, inevitabil, de 3 General Certificate of Secondary Education - diplomă obținută în unele țări anglo-saxone la sfârșitul studiilor secundare, între 14 și 16 ani, după susținerea unui examen cu subiecte din diverse materii de studiu.

10

un loc care până atunci existase doar în imaginația ei. Din clipa aceea, Ada adăugase propriul nume la colecția de cuvinte ne-englezești pe care o purta în buzunare, cuvinte ce, deși curioase și pline de culoare, încă i se păreau

îndeajuns de îndepărtate și de neobișnuite ca să rămână de nepătruns, ca pietricelele perfecte pe care le culegeai de pe plajă și le aduceai acasă, dar apoi nu știai ce să faci cu ele. Avea deja destule. Și câteva expresii. Și cântece, melodii vesele. Dar cam atât. Părinții ei n-o învățaseră limbile lor materne, preferând să vorbească numai în engleză acasă. Ada nu putea vorbi nici greaca tatălui ei, nici turca mamei.

Când era mică, de câte ori întrebase de ce nu merseseră încă în Cipru să-și cunoască rudele sau de ce rudele lor nu veniseră în Anglia să-i viziteze, și tatăl, și mama ei îi serviseră o grămadă de scuze. Pur și simplu nu era momentul potrivit, aveau prea mult de lucru sau prea multe cheltuieli...

Treptat, în minte îi încolțise o bănuială: poate că părinții ei se căsătoriseră fără aprobarea familiilor lor. În cazul ăsta, presupunea, nici ea, rodul acestei căsătorii, nu avea într-adevăr aprobarea lor. Totuși, pe cât reușise, Ada își păstrase încrederea plină de speranță că, dacă cineva din familia ei extinsă petrecea un timp cu ea și cu părinții ei, avea să-i ierte pentru orice nu fuseseră iertați.

Însă, de la moartea mamei, fata încetase să mai pună întrebări despre rudele ei apropiate. Dacă erau genul de oameni care nu veneau la înmormântarea unuia dintre ai lor, puțin probabil să-i arate vreun pic de iubire copilului răposatei - o fată pe care n-o văzuseră niciodată.

— Când luați interviul, nu-i judecați pe cei din generația mai în vârstă, zise doamna Walcott. Ascultați-i cu atenție, încercați să vedeți lucrurile prin ochii lor. Și aveți grijă să înregistrați întreaga conversație.

Jason, care stătea în primul rând, o întrerupse:

— Deci, dacă interviuăm un criminal de război nazist, trebuie să fim drăguți cu el?

Doamna Walcott oftă.

— Mă rog, e un exemplu cam la extremă. Nu, nu mă aștept să fiți drăguți cu un astfel de om.

Jason rânji de parcă ar fi învins-o pe profesoară cu argumentul lui.

— Domnișoară! ciripi Emma-Rose. Noi avem acasă o vioară veche, poate fi considerată moștenire?

— Sigur, dacă e un lucru care aparține familiei tale de generații.

— O, da, o avem de multă vreme, zise Emma-Rose radiind. Mama spune că a fost făcută la Viena, în secolul al XIX-lea. Sau era al XVIII-lea?

Oricum, e foarte valoroasă, dar n-o vindem.

11

Zafaar ridică mâna.

— Noi avem o ladă de zestre care a fost a bunicii. A adus-o cu ea din Punjab. E bună?

Ada simți că-i tresaltă inima în piept, nici nu auzi răspunsul profesoarei sau restul discuției. Înțepeni din tot corpul, străduindu-se să nu se uite la Zafaar, ca nu cumva fața să-i trădeze sentimentele.

Cu o lună înainte, cei doi trebuiseră dintr-odată să lucreze împreună la un proiect - asamblarea unui dispozitiv ce măsoara calorile pe care le conțin diverse tipuri de mâncare. După ce încercase zile în șir, fără succes, să

stabilească o întâlnire, Ada renunțase și făcuse singură cea mai mare parte a cercetării, găsind articole, cumpărând kitul, meșterind calorimetrul.

Amândoi luaseră câte un A la sfârșit. Cu un zâmbet abia schițat în colțul gurii, Zafaar îi mulțumise cu o stângăcie care putea fi expresia unei conștiințe vinovate, dar la fel de bine ar fi putut fi și nepăsare. Fusesse ultima oară când vorbiseră.

Ada nu sărutase niciodată un băiat. Toate fetele din anul ei aveau ceva de povestit - real sau imaginar - când se strângeau la vestiare înainte și după

orele de sport, numai ea nu. Tăcerea asta totală a ei nu trecuse neobservată, stârnind o grămadă de glume proaste și bătaii de joc. Odată găsisese în ghiozdan o revistă porno, strecurată acolo de mâini necunoscute, era sigură, ca s-o bage-n sperieți. Toată ziua stătuse cu grijă că o s-o zărească vreun profesor și o să-l informeze pe tatăl ei. Nu că s-ar fi temut de tatăl ei în felul în care știa că alți elevi se temeau de-ai lor. Nu frică simțea. Nici măcar vinovăție, după ce hotărâse să păstreze revista. Nu asta era motivul pentru care nu-i pomenise despre incident - sau despre alte incidente. Încetase să-i mai împărtășească astfel de lucruri tatălui ei de când simțise instinctiv că trebuia să-l protejeze de și mai multă durere.

Dacă mama ei ar mai fi trăit, poate că Ada i-ar fi arătat revista. Poate s-ar fi uitat împreună prin ea, chicotind. Poate că ar fi vorbit, ținând în mâini căni cu ciocolată caldă, inspirând aburii care li se ridicau spre fețe. Mama ei înțelegea gândurile rebele, gândurile indecente, partea întunecată a lunii.

Odată spusese, pe jumătate în glumă, că era prea rebelă ca să fie o mamă bună și prea mămoasă ca să fie o rebelă bună. Abia acum, când ea nu mai era, Ada își dădea seama că, în ciuda tuturor lucrurilor, era o mamă

bună și o rebelă bună. Trecuseră exact unsprezece luni și opt zile de la moartea ei.

Ăsta era primul Crăciun pe care urma să-l petreacă fără ea.

— Ce crezi, Ada? o întreabă dintr-odată doamna Walcott. Ești de acord?

12

Fata se întorsese la desenul ei, așa că îi luă câteva clipe să-și desprindă

privirea de la fluture și să-și dea seama că profesoara se uita la ea. Se înroși toată la față. Spatele i se încorda de parcă trupul ei ar fi simțit un pericol pe care încă nu-l înțelegea.

Când își recapătă glasul, îi tremura atât de tare, încât nu era deloc sigură că vorbise.

— Poftim?

— Te întrebam dacă crezi că Jason are dreptate.

— Scuze, doamna... dreptate în legătură cu ce?

Se auzi un chicotit înăbușit.

— Vorbeam despre moșteniri de familie, răspunse doamna Walcott cu un zâmbet obosit. Zafaar a pomenit despre lada de zestre a bunicii lui. Apoi Jason a spus: de ce întotdeauna femeile sunt cele care se agață de suvenirele și zorzoanele astea din trecut? Și voiam să știu dacă ești de acord cu afirmația asta.

Ada înghiți în sec. Își simțea pulsul zvâcnindu-i în tâmpile. Tăcerea, adâncă și cleioasă, se strecură în spațiul din jurul ei. Și-o închipui întinzându-se precum cerneala neagră pe milieurile albe croșetate - ca acelea pe care le găsisese odată în sertarul măsuței de toaletă a mamei ei.

Tăiate cu grijă în bucăți obsesiv de mici, distruse, fuseseră așezate între straturi de hârtie de mătase, de parcă mama ei nu putea nici să le păstreze cum erau, nici să se hotărască să le arunce.

— Vreo părere? zise doamna Walcott cu o voce blândă, dar insistentă.

Încet, fără să se gândească de ce, Ada se ridică, împingându-și cu un scrâșnet ascuțit scaunul pe dalele de gresie. Își dresе glasul, deși n-avea nici cea mai vagă idee ce să spună. Parcă i se golise mintea. Pe pagina deschisă în fața ei, fluturele, speriat și disperat să-și ia zborul, se ridică în aer, chiar dacă

aripile lui, neterminate și neclare la capete, abia dacă erau destul de puternice să-l susțină.

— Nu... nu cred că doar femeile fac asta. Și tatăl meu face la fel.

— Da? zise doamna Walcott. Cum anume?

Acum, toți colegii se uitau țință la ea, așteptând să spună ceva care să

aibă sens. Unii o priveau cu o milă blândă, alții cu o nepăsare cruntă, pe care o prefera. Se simțea detașată de așteptarea lor colectivă, presiunea crescându-i în urechi de parcă s-ar fi scufundat într-o apă.

— Poți să ne dai un exemplu? zise doamna Walcott. Ce colecționează tatăl tău?

— Ăăă... tatăl meu..., zise Ada trăgănat și se opri.

13

Ce putea să le spună despre el? Că uneori uita să mănânce sau chiar să vorbească, lăsând să treacă zile întregi fără să bage în gură ceva de mâncare ca lumea sau fără să scoată o propoziție întreagă, ori că, dacă ar fi putut, probabil și-ar fi petrecut restul vieții în grădina din spate sau, și mai bine, undeva într-o pădure, cu mâinile băgate în pământ, înconjurat de bacterii, ciuperci și de toate plantele alea care creșteau și putrezeau minut de minut?

Ce putea să le spună despre tatăl ei ca să-i facă să înțeleagă cum era, când până și ei îi venea greu să-l mai recunoască? În schimb, spuse un singur cuvânt:

— Plante.

— Plante..., repetă doamna Walcott, cu o expresie nedumerită.

— Tata e îndrăgostit de ele, adăugă Ada în grabă, regretând imediat cuvintele alese.

— O, ce drăguț... îi plac florile! comentă Jason pe un ton siropos.

Un val de râsete, acum nereținute, străbătu întreaga clasă. Ada observă că până și prietenul ei Ed îi evita privirea, prefăcându-se că citește ceva în manual, cu umerii căzuți și capul plecat. Apoi îl căută pe Zafaar și descoperi că ochii lui negri și ageri, care rareori o vedeau, o studiau acum cu o curiozitate vecină cu îngrijorarea.

— Păi, asta-i minunat, zise doamna Walcott. Dar îți vine în minte vreun lucru la care țiine? Ceva care are valoare emoțională.

În momentul acela, Ada își dorea mai mult decât orice să găsească

cuvintele potrivite. De ce se ascundeau de ea? Stomacul i se strânse într-un junghi dureros, atât de ascuțit, încât vreo câteva secunde crezu că n-o să mai fie în stare să respire, darămite să vorbească. Și totuși vorbi, iar când o făcu se auzi spunând:

— Petrece mult timp cu copacii lui.

Doamna Walcott dădu din cap, însă doar pe jumătate, și zâmbetul îi pieri de pe buze.

— Mai ales cu smochinul, cred că e preferatul lui.

— Bine, poți să iei loc, zise doamna Walcott.

Dar Ada n-o ascultă. Durerea, după ce se năpustise spre cutia ei toracică, căuta o cale de ieșire. Pieptul i se strânse, parcă sub apăsarea unor mâini nevăzute. Se simți dezorientată, încăperea legănându-se ușor sub picioarele ei.

— Doamne, e așa de penibilă! șopti cineva, destul de tare încât să-l audă.

14

Ada închise ochii strâns, simțind aciditatea comentariului, o arsură

care pătrundea în carne vie. Dar nimic din ce spuneau sau făceau nu putea fi mai rău decât ura ei de sine în clipa aia.

Ce era cu ea? De ce nu putea răspunde ca toată lumea la o întrebare simplă?

În copilărie îi plăcea să se rotească pe covorul turcesc până amețea și pica jos, de unde privea cum se învâрте lumea iar și iar. Încă își amintea cum modelele țesute de mână ale covorului se topeau într-o mie de scânteii, culorile se amestecau, stacojiu cu verde, șofran cu alb. Dar acum simțea un

cu totul alt fel de amețală. Avea senzația că intră într-o capcană, că o ușă se închide în spatele ei și că aude cum e tras zăvorul. Se simțea ca paralizată.

De atâtea ori în trecut îi încolțise în minte bănuiala că purta înăuntrul ei o tristețe care nu era întru totul a ei. La ora de științe învățaseră că orice individ moștenește un cromozom de la mamă și unul de la tată - fire lungi de ADN cu mii de gene care construiau bilioane de neuroni și trilioane de sinapse între ei. Toate informațiile alea genetice treceau de la părinți la odrasle -supraviețuire, creștere, reproducere, culoarea părului, forma nasului, dacă aveai pistrui sau strănutai la soare -, totul era acolo. Dar niciuna dintre ele nu răspundea la întrebarea arzătoare din mintea ei: era posibil să moștenești ceva atât de impalpabil și de nemăsurabil ca tristețea?

— Poți să ieși loc, repetă doamna Walcott. Fata nu se mișcă.

— Ada... n-ai auzit ce-am zis?

Rămânând în picioare, încercă să-și înăbușe teama care îi pusese un nod în gât și îi înfundase nările. Îi amintea de gustul mării sub un soare arzător, fără milă. O atinse cu vârful limbii. Până la urmă, nu era apă de mare sărată, ci sânge cald. Pentru că își mușca obrazul pe dinăuntru.

Ochii îi alunecară spre fereastră, dincolo de care se apropia furtuna.

Zări pe cerul cenușiu ca ardezia, printre pâlcuri de nori, o fâșie de purpură sângerând la orizont, ca o rană veche ce nu se vindecase niciodată de tot.

— Te rog, ia loc, se auzi vocea profesoarei.

Dar nici de data asta Ada n-o ascultă.

Mai târziu, mult mai târziu, când ce era mai rău se întâmplase deja și stătea singură în patul ei noaptea, nereușind să adoarmă, ascultându-l pe tatăl ei, care n-avea nici el somn, cum se plimbă prin casă, Ada Kazantzakis avea să revadă în minte momentul ăsta, fisura asta în timp, când ar fi putut să facă ce i se spunea și să se întoarcă la locul ei, rămânând mai mult sau mai puțin

invizibilă pentru restul clasei, neobservată, dar și nederanjată; ar fi putut să lase lucrurile cum fuseseră, numai de-ar fi izbutit să se abțină să

facă ce făcuse în continuare.

15

Azi după-amiază, în timp ce norii de furtună coborau peste Londra și lumea căpăta culoarea melancoliei, Kostas Kazantzakis m-a îngropat în grădină. Mai precis, în grădina din spate. De obicei îmi plăcea acolo, printre cameliile bogate, caprifoiul cu parfum dulce și hamamelisul cu flori ca niște păianjeni, însă nu era o zi obișnuită. Am încercat să mă înveslesc și să văd partea bună a lucrurilor. Nu că m-ar fi ajutat. Eram neliniștită, plină de teamă. Nu mai fusesem îngropată niciodată până atunci.

Kostas trudise afară, în frig, de dimineată. Pe frunte i se ivise o peliculă

fină de sudoare care lucea de fiecare dată când înfigea lama de oțel a cazmalei în pământul tare. În spatele lui se întindeau umbrele spalierelor de lemn care vara erau acoperite cu trandafiri cățărători și vițe de clematite, dar acum nu mai erau decât o barieră spartă ce despărțea grădina noastră

de terasa vecinului. Lângă bocancii lui de piele, de-a lungul dărei argintii lăsate de un melc, era o grămadă de țărână care tot creștea, cleioasă și sfărâmicioasă la atingere. Aburii răsuflării îi învăluiau chipul, umerii îi erau încordați în hanoracul bleumarin - cel pe care-l cumpărase dintr-un secondhand de pe Portobello Road - și mâinile îi erau roșii și jupuite la încheieturi, care sângerau puțin, însă el nu părea să observe.

Îmi era frig și, cu toate că nu voiam să recunosc în sinea mea, frică. Îmi doream să-i pot împărtăși grijile mele. Dar, chiar de-aș fi putut vorbi, era prea distrat ca să mă audă, absorbit de propriile gânduri în timp ce săpa mai departe, fără să arunce măcar o privire spre mine. Când a terminat, a pus cazmaua deoparte, m-a privit cu ochii aceia verde-salvie despre care știam că văzuseră lucruri deopotrivă plăcute și dureroase și m-a împins în gaura din pământ.

Mai erau doar câteva zile până la Crăciun și peste tot prin cartier străluceau luminițe și fire metalice de beteală. Moși Crăciuni gonflabili și reni cu zâmbete de plastic. Ghirlande viu colorate ce clipeau atârinate de copertinele magazinelor și stele ce străluceau în ferestrele caselor, oferind o privire furișă în viețile altora, care păreau mereu cumva mai puțin complicate, mai interesante - mai fericite.

Din gardul viu a început să cânte o silvie cu cap sur - note repezi, scrâșnite. M-am întrebat ce caută o pasăre cântătoare nord-africană în grădina noastră la vremea aceea din an. De ce nu plecase în locuri mai calde împreună cu toate celelalte, care acum erau probabil în drum spre sud și, dacă își schimbau doar un pic cursul de zbor, puteau foarte bine să se îndrepte spre Cipru și să viziteze țara mea natală.

16

Știam că păsările călătoare se rătăcesc uneori. Rar, dar se întâmplă. Iar câteodată pur și simplu nu se mai simt în stare să facă o asemenea călătorie an după an, aceeași, însă niciodată la fel, kilometri întregi de pustietate întinzându-se în toate direcțiile, așa că rămân, chiar dacă asta înseamnă să sufere de foame și de frig și, adesea, chiar să moară.

Deja fusese o iarnă lungă. Atât de diferită de vremea blândă de anul trecut, cu ceruri înorate, averse răzlețe, drumuri noroioase, o cascadă de tristețe și cenușiu. Nimic ieșit din comun pentru bătrâna Anglie. Dar anul ăsta, de la începutul toamnei, vremea fusese capricioasă. Noaptea auzeam urletele furtunii, care ne duceau cu gândul la lucruri neîmblânzite și nedorite, lucruri din adâncul fiecăruia dintre noi pe care încă nu eram pregătiți să le înfruntăm, darămite să le înțelegem. În multe dimineți, când ne trezeam, găseam străzile acoperite de gheață și firele de iarbă țepene ca niște cioburi de smarald. Mii de oameni fără casă dormeau în frig pe străzile Londrei și nu existau destule adăposturi nici pentru un sfert dintre ei.

Noaptea asta avea toate șansele să fie cea mai rece din an până acum.

Aerul, făcut parcă din așchii, deja străpungea orice atingea. De asta se grăbea Kosta, hotărât să-și termine treaba înainte ca pământul să fie bocnă.

Furtuna Hera - așa fusese numit ciclonul care se apropia. Nu George sau Olivia sau Charlie sau Matilda de data asta, ci un nume din mitologie. Se spunea că o să fie cea mai rea de secole - mai rea decât Marea Furtună din 1703, care smulsese țiglele de pe case, le deposedase pe doamne de corsetele lor cu balene, pe domni de perucile lor pudrate și pe cerșetori de zdrențele lor; distrusese deopotrivă conace din bârne și mahalale cu case de chirpici; strivise corăbii cu pânze de parcă ar fi fost bărcuțe de hârtie și suflase toată mizeria care plutea în josul Tamisei pe maluri.

Povești, probabil, însă eu credeam în povești. Așa cum credeam în legende și în adevărurile fundamentale pe care acestea încearcă să le transmită.

Mi-am spus că, dacă totul merge conform planului, urma să fiu îngropată doar trei luni, poate chiar mai puțin. Când narcisele galbene aveau să înflorească de-a lungul potecilor, clopoțelii să aștearnă covoare prin păduri și întreaga natură să revină la viață, aveam să fiu dezgropată. Perfect dreaptă și cum nu se poate mai trează. Dar, oricât aș fi încercat, n-am reușit să mă agăț de speranța aceea firavă în timp ce iarna, cumplită și neînduplecată, părea hotărâtă să rămână. Oricum n-am stat bine niciodată la capitolul optimism. Probabil era în ADN-ul meu. Mă trăgeam dintr-un șir lung de pesimiști. Așa că am făcut ce făceam adesea: am început să-mi imaginez toate felurile în care lucrurile o puteau lua razna. Dacă anul ăsta nu 17

venea primăvara și rămâneam sub pământ... pentru totdeauna? Sau dacă primăvara venea într-un târziu, dar Kostas Kazantzakis uita să mă dezgroape?

O pală de vânt s-a năpustit între noi, tăind în mine ca un cuțit zimțat.

Kostas observase, probabil, fiindcă s-a oprit din săpat.

— Ia te uită! Îngheți, biata de tine!

Îi eram dragă, întotdeauna îi fusesem. În trecut, de câte ori vremea devenea friguroasă, lua măsuri de precauție ca să mă țină în viață. Îmi amintesc că, într-o după-amiază rece de ianuarie, a pus paravânturi peste tot în jurul meu

și m-a înfășurat în strat după strat de pânză groasă de sac ca să reducă pierderea umezelii.

Altă dată m-a acoperit cu mucii. A pus încălzitoare în grădină ca să dea căldură de-a lungul nopții și, cel mai important, înainte de ivirea zorilor, cel mai întunecos ceas al zilei și adesea cel mai rece. Țasta e momentul când mulți dintre noi cădem într-un somn din care nu ne mai trezim niciodată -

oamenii străzii și noi..., ...smochinii.

Sunt un Ficus carica, cunoscut ca smochinul comestibil comun, deși pot să vă asigur că n-am nimic comun. Sunt o mândră membră a marii familii de duzi Moraceae din regnul Plantae. Originară din Asia Mică, pot fi întâlnită

de-a lungul unui vast areal, din California până în Portugalia și în Liban, de pe țărmurile Mării Negre pe dealurile din Afganistan și văile din India.

Să îngropi smochinii în șanțuri săpate în pământ în timpul iernilor foarte grele și să-i dezgropi primăvara e un obicei curios, chiar dacă unul străvechi. Italienii stabiliți în orașe cu temperaturi sub zero grade din America sau Canada îl cunosc bine. La fel și spaniolii, portughezii, maltezii, grecii, libanezii, egiptenii, tunisienii, marocanii, algerienii, israelienii, palestinienii, iranienii, kurzii, turcii, iordanienii, sirienii, evreii sefarzi... și noi, ciprioții.

Poate nu atât tinerii în ultima vreme, însă cei mai în vârstă nu sunt străini de obiceiul ăsta. Cei care au migrat primii din clima blândă a Mediteranei spre metropole gălăgioase și conurbații din vest. Cei care, după

toți anii ăștia, visează încă la căi ingenioase de-a trece pe furiș peste graniță

brânza lor puturoasă preferată, pastrama afumată, carnații de oaie, mantilar⁴ congelați, tahini făcut în casă, sirop de roșcove, karidaki glyko⁵, 4 Minicolțunași (fel de mâncare turcesc tradițional) (n.a.) umpluți cu carne de miel tocată, ceapă, usturoi, semințe de pin și mentă și serviți cu sos de iaurt, usturoi și mentă.

5 Nuci însirocate verzi, conservate în sirop de zahăr sau miere (gr.) (n.a.).

ciorbă de burtă de vită, cârnați de splină, ochi de ton, fudulii de berbec...

chiar de-ar putea găsi, dacă le-ar căuta, măcar câteva dintre aceste delicatese la raionul „specialități internaționale” din supermarketuri în țara lor de adopție. Dar susțin că n-au același gust.

Imigranții din prima generație sunt o specie aparte. Poartă mult bej, gri, maro. Culori care nu ies în evidență. Culori care șoptesc, care nu strigă

niciodată. În purtările lor există o tendință spre formalitate, o dorință de-a fi tratați cu demnitate. Se mișcă cu o ușoară stângăcie, nu se simt chiar în largul lor în mediul nou. În același timp veșnic recunoscători pentru șansele pe care viața li le-a dăruit și marcați de ce le-a răpit, întotdeauna nelalocul lor, despărțiți de alții prin cine știe ce experiență trecută sub tăcere, ca supraviețuitorii unui accident de mașină.

Imigranții din prima generație vorbesc tot timpul cu copacii lor - asta când nu sunt alți oameni prin preajmă. Au încredere în noi, zugrăvind-ne visurile și aspirațiile lor, chiar și cele pe care le-au lăsat în urmă, ca niște smocuri de lână prinse în sârma ghimpată în timp ce sari garduri. Dar în general se bucură pur și simplu de tovărășia noastră, pălăvrăgind cu noi așa cum ai pălăvrăgi cu niște vechi prieteni de care ți-a fost foarte dor. Sunt grijulii și afectuoși cu plantele lor, mai ales cu cele pe care le-au adus cu ei din patriile pierdute. În adâncul sufletului, știu că, atunci când salvezi un smochin de furtună, salvezi memoria cuiva.

Clasa

— Ada, te rog, ia loc, repetă doamna Walcott, iar încordarea dădu vocii ei o notă ascuțită.

Însă fata nu se mișcă nici de data asta. Nu că n-ar fi auzit-o pe profesoară. Înțelegea perfect ce i se cerea și nu avea nicio intenție s-o sfideze, dar în acel moment pur și simplu nu-și putea face trupul să asculte de minte. Prinse cu coada ochiului un punct plutitor - fluturile pe care îl schițase în caiet zbura prin clasă. îl privi stânjenită, îngrijorată că l-ar mai putea vedea și altcineva, totuși o părticică anume din ea știa că n-o să-l vadă.

Zburând în zigzag, fluturile se așează pe umărul profesoarei, apoi sări pe unul din cerceii ei lungi de argint în formă de candelabru. La fel de rapid, își luă iar zborul și se îndreptă spre Jason, așezându-se pe umerii lui slăbuți, zbatându-i-se sub cămașă. Acum Ada putea vedea cu ochii minții vânătăile

19

ascunse sub maioul lui Jason, cele mai multe vechi și trecute, însă și una proaspătă, foarte mare. într-o culoare ce îți sărea în ochi - un vinețiu intens.

Băiatul ăsta, care la școală făcea tot timpul glume și deborda de încredere, era bătut de tatăl lui acasă. I se tăie respirația. Durere, era atâta durere peste tot și înăuntrul fiecăruia. Singura diferență era că unii reușeau s-o ascundă, pe când alții nu mai erau în stare.

— Ada, zise doamna Walcott tare.

— Poate-i surdă! glumi unul dintre elevi.

— Sau retardată!

— Nu folosim asemenea cuvinte în clasă, spuse doamna Walcott, fără să convingă pe cineva.

Se uită din nou la Ada, nedumerirea și îngrijorarea citindu-i-se pe rând pe fața lată.

— S-a întâmplat ceva?

Fata, încremenită-n loc, nu scoase un cuvânt.

— Dacă vrei să-mi spui ceva, poți s-o faci după oră. Hai să vorbim mai târziu, da?

Dar Ada n-o ascultă nici acum. Mâinile și picioarele ei, acționând după

propria lor voință, refuzau să răspundă. Tatăl ei îi spusese, își aduse aminte, că la temperaturi extrem de scăzute unele păsări, precum pițigoiul cu cap negru, intrau în scurte perioade de toropeală ca să poată economisi energie pentru vremea cea mai rea. Exact așa se simțea și ea acum, prăbușită într-un fel de inerție ca să prindă puteri pentru ce avea să urmeze.

„Stai jos, tâmpito, te faci de râs!”

Cuvintele astea le șoptise alt elev sau o voce răutăcioasă din capul ei?

N-avea să afle niciodată. Cu buzele strânse într-o linie, cu maxilarul încheștat, se apucă de marginea băncii, disperată să se țină de ceva, neliniștită că, dacă-i dădea drumul, putea să-și piardă echilibrul și să cadă. De câte ori trăgea aer în piept, spaima i se răsucea și i se încolăcea în plămâni, îi pătrundea în fiecare nerv și fiecare celulă și nici n-apuca să deschidă din nou gura, că se revărsa afară și țâșnea înainte, un izvor subteran dornic să scape de tot ce-l încătușa. Un sunet în același timp familiar și prea straniu ca să fie scos de ea urcă de undeva dinăuntrul ei - sonor, răgușit, brut, greșit.

Țipa.

Glasul îi era atât de neașteptat, de puternic și imposibil de ascuțit, că

ceilalți elevi amuțiră. Doamna Walcott stătea nemișcată, apăsându-și pieptul cu mâinile, iar ridurile de la ochi i se adânceau tot mai tare. În toți anii ei la catedră nu mai văzuse niciodată așa ceva.

Trecură patru secunde, opt, zece, douăsprezece... Limbile ceasului de pe perete înaintau chinuitor de încet. Timpul se deforma și se năruia înăuntrul lui ca un buștean uscat ce ardea.

Acum doamna Walcott stătea lângă ea, încercând să-i vorbească. Ada simțea degetele profesoarei sale pe braț și își dădea seama că femeia spune ceva, însă nu reușea să deslușească deloc cuvintele fiindcă țipa în continuare. Trecură cincisprezece secunde. Optsprezece, douăzeci, douăzeci și trei...

Glasul îi devenise un covor zburător ce o ridica și o purta fără voia ei.

Avea senzația că plutește, observând totul de pe o lustră din tavan, deși nu simțea că se află undeva sus, ci mai degrabă că e afară, avea senzația că se prăbușește peste marginile ei, că nu face parte din acest moment, nici din această lume.

Își aduse aminte o predică pe care o ascultase odată, poate într-o biserică, poate într-o moschee, fiindcă în diferite perioade din copilăria ei le frecventase pe amândouă, deși nu pentru mult timp. Când sufletul părăsește trupul, se înalță la ceruri și pe drum până acolo se oprește să privească tot ce este dedesubt, neafectat, netulburat, neatins de durere. Oare episcopul Vasilios spusese asta sau imamul Mahmoud? Icoane din argint, lumânări din ceară de albine, picturi cu fețele sfinților și apostolilor, arhanghelul Gabriel cu o aripă desfăcută și cealaltă strânsă, o biblie ortodoxă uzată, cu filele murdare la colțuri, cu cotorul deșirat... covorașe de rugăciune din mătase, mătânii de chihlimbar, un hadith⁶ un exemplar din Interpretarea islamică a viselor, consultat după fiecare vis și fiecare coșmar... Ambii bărbați încercaseră s-o convingă pe Ada să îmbrățișeze religia lor, să treacă de partea lor. Iar ei i se părea, din ce în ce mai mult, că până la urmă alesese vidul. Nimicul. O carapace imponderabilă care încă o îngrădea, o ținea departe de ceilalți. Totuși, continuând să țipe în ultima oră din ultima zi de școală, simțea ceva aproape transcendental, ca și când nu era, și nu fusese niciodată, închisă între limitele corpul ei.

Trecură treizeci de secunde. O veșnicie.

Glasul i se frângea, dar rezista.

Era ceva profund umilitor și totuși în aceeași măsură electrizant în a te auzi țipând -desprinzându-te, evadând, necontrolat, neîncătușat, fără să știi cât de departe o să te poarte forța neîmblânzită care se ridica dinăuntru tău.

6 Culegere de relatări ale învățăturilor și faptelor profetului Mahomed (ar.).

21

Era o chestie animalică. O chestie sălbatică. În clipa aia, nimic din ea nu aparținea eului ei de dinainte. Mai întâi de toate vocea ei.

Ar fi putut să fie, țipătul ascuțit al unui șoim, urletul înfiorător al unui lup, lătratul aspru al unei vulpi la miezul nopții. Ar fi putut să fie oricare dintre ele, dar nu țipătul unei eleve de șaispe ani.

Ceilalți elevi, cu ochii mari de uimire, nevenindu-le să creadă, se holbau la Ada, vrăjiți de manifestarea aceea de nebunie. Unii înclinaseră

capetele într-o parte, de parcă ar fi încercat să priceapă cum poate să iasă un țipăt așa de tulburător dintr-o fată atât de timidă. Ada le simți teama și se bucură că, măcar de data asta, nu era ea cea speriată. Se strânsesă cu toții la marginea neclară a privirii ei, cu fețele lor uluite și gesturile la fel, o horă de omuleți de hârtie identici. O horă din care ea nu făcea parte. Nu făcea parte din nimic. În singurătatea ei neîntreruptă, era perfectă. Niciodată nu se simțise atât de vulnerabilă și totuși atât de puternică.

Trecură patruzeci de secunde.

Și Ada Kazantzakis încă țipa, iar furia ei, dacă era într-adevăr furie, se propulsa înainte, un combustibil cu ardere rapidă ce nu dădea semne de epuizare. Pielea i se colorase într-un stacojiu pătat, baza gâtului îi era toată o rană și zvâcnea de durere, venele de pe gât îi pulsau umflate de sânge, iar mâinile îi rămâneau deschise în față, deși acum nu se mai agățau de nimic. O viziune a mamei ei îi trecu chiar atunci prin minte și, pentru prima oară de când murise, gândul la ea nu-i aduse lacrimi în ochi.

Se auzi soneria.

Afară, înmulțindu-se pe culoare, pași grăbiți, discuții animate.

Entuziasm. Râsete. Pentru scurt timp, agitație. Începutul vacanței de Crăciun.

În clasă, nebunia Adei era un spectacol atât de captivant, încât nimeni nu îndrăznea să se miște.

Trecură cincizeci și două de secunde - aproape un minut, dar nu chiar -

și glasul i se frânse, lăsându-i gâtul uscat și gol pe dinăuntru ca o trestie seacă. Umerii îi căzură, genunchii îi tremurau și fața începu să i se anime de parcă s-ar fi trezit dintr-un somn tulbure. Tăcu. La fel de brusc cum se pusese pe țipăt, Ada se opri.

— Ce naiba a fost asta? murmură Jason destul de tare, dar nimeni nu-i răspunse.

Fără să se uite la cineva, Ada se prăbuși la loc pe scaunul ei, cu răsuflarea tăiată și stoarsă de vlagă, o marionetă ale cărei sfori se rupseseră

pe scenă, în mijlocul unei piese de teatru.

22

Toate astea, Emma-Rose avea să le descrie mai târziu în detalii exagerate. Dar, deocamdată, până și ea tăcea.

— Ești bine? o întrebă din nou doamna Walcott, cu uluirea întipărită pe chip, însă de data asta Ada o auzi.

În timp ce pâlcuri de nori se adunau pe cer în depărtare și o umbră

cădea pe ziduri, parcă a aripilor unei păsări uriașe în zbor, Ada Kazantzakis închise ochii. Un sunet îi reverbera în cap, un ritm greoi, neîntrerupt - pârrr-pârrr-pârrr - și singurul lucru la care se putea gândi în clipa aia era că

undeva, dincolo de pereții clasei, undeva departe, unde ea nu putea ajunge, oasele cuiva se frângeau.

— Cât o să fii îngropată, o să vin în fiecare zi să vorbesc cu tine, a spus Kostas înfigând cazmaua în pământ, apoi s-a lăsat pe coadă și a ridicat o bucată de pământ, aruncând-o pe movila care creștea lângă el. Așa n-o să te simți singură.

Aș vrea să-i fi putut spune că singurătatea e o invenție a oamenilor.

Copacii nu se simt niciodată singuri. Oamenii cred că știu sigur unde se termină propria ființă și unde începe cea a altcuiva. Cu rădăcinile lor încurcate și prinse sub pământ, înlănțuite de ciuperci și bacterii, copacii nu se leagă cu asemenea iluzii. Pentru noi, totul se întrepătrunde.

Chiar și așa, am fost bucuroasă că Kostas plănuia să mă viziteze des.

Mi-am aplecat crengile spre el în semn de apreciere. Stătea așa de aproape acum, că i-am simțit mirosul coloniei - santal, bergamotă, ambră cenușie.

Memorasem fiecare detaliu al feței lui frumoase - frunte înaltă, nas proeminent, subțire și ascuțit la vârf, ochi luminoși, umbriți de gene răsucite ca niște semiluni... părul lui creț și aspru, încă bogat, încă negru, deși argintat ici-colo și încărunțit la tâmplă.

Anul ăsta, iubirea, la fel ca iarna neobișnuită, mă cuprinsese încetul cu încetul și așa de pe nesimțite, că până să-mi dau seama ce mi se întâmplă, era deja prea târziu ca să mă păzesc. Eram înnebunită prosteste, fără noimă, după un bărbat care n-avea să se gândească niciodată la mine într-un fel intim. Mă stânjenea să simt dintr-odată că-mi lipsește, că tânjesc cu toată

ființa după ceva ce nu puteam avea. Mi-am reamintit că viața nu e un acord comercial, un schimb calculat, și că nu trebuie să răspunzi la afecțiune cu aceeași monedă, dar adevărul e că nu mă puteam opri să mă întreb ce avea să se întâmple dacă Kostas Kazantzakis îmi întorcea într-o zi sentimentele -

dacă un om se îndrăgostea de un copac.

Știu ce gândiți. Cum puteam eu, un Ficus carica obișnuit, să fiu îndrăgostită de un Homo sapiens? Înțeleg, nu sunt o frumusețe, întotdeauna 23

am avut o înfățișare destul de banală. Nu-s vreun sakura, cireșul japonez care îți ia ochii cu florile lui rozalii încântătoare ce se întind în patru părți, tot numai fast și eleganță și fală. Nu-s vreun arțar de zahăr colorat în nuanțe uluitoare de rubiniu, șofran și auriu, binecuvântat cu frunze perfect modelate, un seducător. Și cu siguranță nu-s vreo glicină, femeia aceea fatală

violacee, splendid sculptată. Nu-s nici vreo gardenie veșnic verde, cu parfumul ei amețitor și frunzișul verde lucios sau vreo bougainvillea, cu splendoarea ei purpurie cățărându-se și revărsându-se pe ziduri de chirpici sub soarele arzător. Nici vreun copac-porumbel, care te lasă s-aștepți mult și bine și apoi îți oferă cele mai încântătoare și mai romantice bractee, care flutură în vânt ca niște batiste parfumate.

N-am niciunul dintre farmecele lor, recunosc. Dacă ați trece pe-alături pe stradă, probabil că nu v-ați uita de două ori la mine. Dar mi-ar plăcea să

cred că sunt atrăgătoare în felul meu aparte, dezarmant. Ce-mi lipsește la capitolul frumusețe și popularitate compensez prin mister și forță lăuntrică.

De-a lungul istoriei, am atras sub bolta mea o mulțime de păsări, lilieci, albine, fluturi, furnici, șoareci, maimuțe, dinozauri... dar și o anumită

pereche confuză, care rătăcea fără țință prin Grădina Raiului, cu o privire sticloasă. Nu faceți vreo greșală: ăla nu era măr. E timpul să corecteze cineva neînțelegerea asta grosolană. Adam și Eva au cedat farmecului unui smochin, fructul ispitei, dorinței și pasiunii, nu unui măr crocant. Nu vreau să minimalizez o altă plantă, dar ce șanse are un măr fără gust pe lângă un smochin dulce, care până azi, la eoni după păcatul originar, încă are gust de paradis pierdut?

Cu tot respectul cuvenit credincioșilor, n-are niciun sens să presupui că primul bărbat și prima femeie au căzut în păcat mâncând un măr obișnuit și că, trezindu-se goi și tremurând rușinați, în ciuda faptului că se temeau să

nu-i prindă Dumnezeu, au făcut totuși o plimbare prin grădina fermecată, până când au dat peste un smochin și au hotărât să se înfășoare în frunzele lui. E o poveste interesantă, însă ceva nu se leagă aici și știu exact ce: eu!

Pentru că eu am fost tot timpul - pomul cunoașterii binelui și răului, luminii și întunericului, vieții și morții, iubirii și durerii.

Adam și Eva au împărțit o fragedă, coaptă, delicios de ispititoare și aromată smochină, rupând-o în două chiar pe mijloc, iar pe când dulceața ei senzuală și bogată li se topea pe limbă, au început să vadă universul din jurul lor într-o lumină cu totul nouă, pentru că asta li se întâmplă celor care ajung la cunoaștere și înțelepciune. Apoi s-au acoperit cu frunzele copacului sub care se întâmplase să stea. Cât despre măr, îmi pare rău, nici măcar nu poate fi luat în considerare.

24

Uitați-vă la orice religie și la orice crez și o să mă găsiți acolo, prezentă

în orice poveste despre creație, martoră la obiceiurile oamenilor și la războaiele lor nesfârșite, combinându-mi ADN-ul în atâtea forme noi, că

astăzi poate fi găsit pe aproape orice continent din lume. Am avut destui iubiți și admiratori. Unii erau chiar înnebuniți după mine, îndeajuns de înnebuniți ca să uite de orice altceva și să stea cu mine pnă la sfârșitul scurtei lor vieți, ca micile mele viespi de smochin.

Oricum, înțeleg, nimic din toate astea nu-mi dă dreptul să iubesc o ființă umană și să sper că ea îmi va întoarce iubirea. Nu e un lucru foarte rezonabil, recunosc, să mă îndrăgostesc de cineva care nu aparține speciei noastre, cineva care doar îți va complica viața, îți va deranja rutina și îți va perturba simțul stabilității și înrădăcinării. Dar, din nou, oricine așteaptă ca iubirea să fie rezonabilă poate că n-a iubit niciodată.

— O să-ți fie cald sub pământ, smochinițo. O să fie bine, a zis Kostas.

După toți anii petrecuți în Londra, încă vorbea engleza cu un accent grecesc pronunțat. Pentru mine erau liniștitor de familiare r-ul lui răgușit, h-ul

șuierător, j-ul estompat, vocalele trunchiate, ritmul înțețindu-se când se simțea entuziasmat și domolindu-se când era gânditor sau nesigur pe el.

Recunoșteam orice inflexiune și mlădiere a vocii lui în timp ce se vălurea și se rostogolea, scăldându-mă ca într-o apă cristalină.

— Oricum n-o să fie pentru mult timp, a adăugat. Doar câteva săptămâni.

Eram obișnuită să-mi vorbească, însă niciodată n-o făcuse mai mult ca azi. M-am întrebat dacă nu cumva, în adâncul lui, viforul declanșase niște sentimente de vinovăție. La urma urmei, el mă adusese din Cipru în țara asta fără soare, ascunsă într-o valiză de piele neagră. Am fost, dacă e să spun adevărul, adusă ilegal pe continentul european.

La aeroportul Heathrow, pe când Kostas trăgea valiza pe sub privirea unui vameș solid, m-am încordat, așteptându-mă să fie oprit și percheziționat din clipă-n clipă. Între timp, soția lui mergea în fața noastră, cu același mers vioi, hotărât și nerăbdător ca întotdeauna. Pe-atunci, Defne era însărcinată cu Ada, deși încă nu știau. Credeau că mă aduc doar pe mine în Anglia, fără să-și dea seama că își aduceau și copilul nenăscut.

Când poarta de la Sosiri s-a deschis larg, Kostas a exclamat, nereușind să-și stăpânească entuziasmul din glas: „Suntem aici, am ajuns! Bine ai venit în noua ta țară”.

Vorbea oare cu soția lui sau cu mine? Mi-ar plăcea să cred că a doua variantă. Oricum, asta se întâmpla cu mai bine de șaisprezece ani în urmă.

Nu m-am mai întors în Cipru de-atunci.

25

Totuși, încă port insula cu mine. Locul unde ne-am născut ne modelează viața, chiar și când suntem departe de el. Mai ales atunci. Din când în când, în somn, mă pomenesc în Nicosia, scăldată de un soare familiar, în timp ce umbra îmi cade pe stânci, întinzându-se spre tufele ghimpoase de grozamă ce se îndoaie sub greutatea florilor, fiecare desăvârșită și strălucitoare ca monedele de aur dintr-o poveste pentru copii.

Îmi amintesc totul din trecutul pe care l-am lăsat în urmă. Liniile țărmurilor gravate în terenul nisipos ca liniile din palmă ce așteaptă să fie citite, corul de cicade în căldura tot mai toropitoare, albinele bâzâind deasupra câmpurilor de lavandă, fluturii întinzându-și aripile la prima geană

de lumină... mulți pot încerca, dar nimeni nu-i mai optimist decât fluturii.

Oamenii presupun că diferența dintre optimiști și pesimiști ține de personalitate. Dar eu cred că totul se reduce la o neputință de-a uita. Cu cât ești în stare să reții mai mult, cu atât șansele să fii optimist sunt mai slabe.

Nu pretind că fluturii nu-și amintesc nimic. Sigur au memorie. Un fluture de noapte e în stare să-și amintească ce-a învățat când era omidă.

Însă eu și semenii mei suferim de memorie eternă - și prin asta nu înțeleg ani sau decenii, ci secole.

O memorie durabilă e un blestem. Când vor răul cuiva, bătrânele cipriote nu cer să se abată asupra lui vreo nenorocire strigătoare la cer. Nu se roagă să-l lovească trăsnetul, sau vreun accident neprevăzut, sau ghinionul. Spun doar:

„Să nu fii niciodată în stare să uiți.

Să-ți amintești și-n clipa când ești băgat în groapă".

Deci cred că melancolia asta de care nu reușesc niciodată să scap e în genele mele. Scrijelită cu un briceag nevăzut în pielea mea arborescentă, așa să mă îngroape. Ținea să termine treaba înainte să se întoarcă fiica lui de la școală. Nu voia ca tânăra Ada să asiste la încă o înmormântare.

În ziua când soția lui a intrat într-o comă din care nu s-a mai trezit niciodată, durerea s-a așezat pe casa lui ca un vultur care nu vrea să plece până n-a înghițit orice urmă de lumină și de bucurie. Luni întregi după

moartea lui Defne și chiar și acum uneori, de obicei înainte de miezul nopții, Kostas venea în grădină și se așeza lângă mine, înfășurat într-o pătură

subțire, cu ochii roșii ca două răni, cu mișcări apatice, de parcă ar fi fost scos împotriva voinței lui de pe fundul unui lac. Nu plângea niciodată în casă

fiindcă nu voia să-l vadă fiica lui că suferă.

În astfel de nopți simțeam atâta iubire și afecțiune pentru el, încât mă durea sufletul. Tocmai în acele momente mă îndurera cel mai tare faptul că eram diferiți. Cât îmi părea de rău că nu-mi pot preschimba crengile în brațe

26

ca să-l îmbrățișez, rămurelele în degete ca să-l mângâi, frunzele într-o mie de limbi ca să-i repet în șoaptă cuvintele și trunchiul într-o inimă care să-l cuprindă.

— Bine, ar trebui să fie de-ajuns, a spus Kostas cercetând șanțul, mulțumit de lungimea și adâncimea sa.

Și-a îndreptat spinarea care îl durea și s-a șters pe mâini de pământ cu o batistă pe care-a scos-o din buzunar.

— Trebuie să te curăț puțin, o să fie mai ușor așa.

Luând o foarfecă, mi-a scurtat crengile rebele de pe părți cu mișcări îndemânaticе, experimentate. Cu ajutorul unei frânghii de nailon, mi-a legat crengile mai groase laolaltă. A strâns cu grijă legătura și a făcut un nod lat, destul de larg ca să evite vreo vătămare, dar suficient de strâns ca să încap în șanț.

— Încă puțin și-am terminat, a spus. Tre' să mă grăbesc. Se apropie furtuna!

Dar îl cunoșteam destul de bine ca să-mi dau seama că amenințarea furtunii nu era singurul motiv pentru care se grăbea

— Așa, totul e pregătit, a spus Kostas uitându-se în jur. Acum o să te împing înăuntru.

Avea o blândețe pe chip și o licărire ușoară în ochi ce oglindea soarele care apunea încet departe în vest.

— Unele dintre rădăcinile tale se vor rupe, dar nu-ți face griji, a spus Kostas. Cele rămase o să fie mai mult decât de-ajuns ca să te țină în viață.

Străduindu-mă să rămân stăpână pe mine și să nu mă las cuprinsă de spaimă, am trimis un avertisment rapid jos, informându-mi extremitățile subterane că în câteva clipe multe dintre ele aveau să moară. La fel de rapid, ele mi-au trimis sute de mici semnale, spunându-mi că știu ce le așteaptă.

Erau pregătite.

Trăgând brusc aer în piept, Kostas s-a aplecat înainte și m-a împins spre groapa din pământ. La început nici nu m-am clintit.

El și-a pus palmele pe trunchiul meu și m-a împins mai tare de data asta, apăsând cu grijă și echilibrat, dar în același timp hotărât, neîntrerupt.

— O să fii bine. Ai încredere în mine, dragă smochinițo, a spus cu duioșie.

Blândețea tonului m-a învăluit și m-a ținut strâns pe loc; chiar și un singur cuvânt drăgăstos din partea lui avea o gravitate care mă trăgea înapoi spre el.

Încet-încet, toate temerile și îndoielile mi s-au risipit ca niște fuioare de ceață. Am știut imediat că avea să mă dezgroape de cum zărea primii 27

ghiocei scoțând capul din zăpadă sau grangurii fluturând din aripi pe cerul albastru. Am știut, așa cum mă știam pe mine însumi, că o să-l văd din nou pe Kostas Kazantzakis și că tristețea aceea sfâșietoare ce pusese stăpânire pe el de când își pierduse soția o să fie încă acolo, înapoia ochilor lui frumoși, gravată în sufletul lui. Cât îmi doream să mă poată iubi așa cum o iubise pe ea. „Atunci, rămas-bun până în primăvară, Kostaki...”

O umbră de mirare trecu peste chipul lui, atât de rapidă și de iluzorie, încât o clipă mi s-a părut că poate mă auzise. Aproape o recunoaștere. O

clipă era acolo, în următoarea dispăruse.

Prinzându-mă mai strâns, Kostas m-a împins cu putere în jos pentru ultima oară. Lumea s-a răsturnat, cerul s-a clătinat și s-a îndepărtat, norii plumburii joși și bulgării de țărână s-au amestecat într-un soi de mocirlă.

Mi-am adunat toate puterile pentru cădere în timp ce îmi auzeam rădăcinile pârâind și rupându-se una câte una. Un sunet straniu, înfundat s-a ridicat din pământul de dedesubt: „pârrr-pârrr-pârrr”. Dacă aş fi fost om, ar fi fost pârâitul oaselor mele care se frângeau.

Noaptea

Stând la fereastra dormitorului, cu fruntea lipită de geam, Ada îl privea pe tatăl ei în grădina luminată fantomatic de două lămpi, cu spatele întors la ea, în timp ce grebla frunze uscate peste pământul reavăn. De cum se întorseseră împreună acasă în seara aceea, el era acolo, lucrând în frig. Când fusese sunat de la școală, spusese că lăsase smochinul nesupravegheat, orice-o fi însemnat asta. Vreo altă ciudățenie de-a tatălui ei, presupunea.

Spusese că trebuia să acopere copacul chiar atunci, promițându-i că

avea să termine în câteva minute, însă minutele se făcuseră aproape o oră și el era încă acolo.

Mintea îi revenea întruna la ce se întâmplase în după-amiaza aceea.

Rușinea era ca un șarpe care i se încolăcise în stomac. O mușca iar și iar. Încă nu putea să creadă ce făcuse. Să țipe în gura mare în fața întregii clase! Ce-o apucase? Doamna Walcott pământie la față, speriată. Expresia ei era probabil contagioasă, pentru că Ada o văzuse pe urmă pe fețele tuturor celorlalți profesori de cum fuseseră puși la curent cu ce se petrecuse. I se 28

strânse stomacul când își aduse aminte cum fusese chemată în biroul directorului. Toți ceilalți elevi plecaseră deja și clădirea răsună ca o cochilie goală. O trataseră cu blândețe, însă se vedea că erau preocupați, în același timp îngrijorați pentru ea și absolut nedumeriți de purtarea ei. Până în ziua aia o priviseră doar ca pe-o introvertită, nici timidă, nici tăcută, numai că nu-i prea plăcea să iasă în evidență. O fată contemplativă, care preferase întotdeauna să trăiască în mintea ei, dar care devenise mai distantă și mai retrasă de când își pierduse mama. Acum nu mai erau siguri ce să creadă

despre ea.

Îl sunaseră imediat pe tatăl ei, iar el se grăbise să vină acolo, fără să se mai schimbe de hainele pentru grădinărit, cu cizmele pline de noroi și cu o

frunzuliță prinsă în păr. Directorul avusese o discuție între patru ochi cu el, în timp ce Ada aștepta pe hol, stând pe o bancă și bâțâind dintr-un picior.

Pe drumul înapoi spre casă, tatăl ei îi tot pusese întrebări, încercând să

înțeleagă de ce făcuse așa ceva, dar insistențele lui o făcuseră pe Ada și mai tăcută. Imediat ce ajunseseră acasă, ea se retrăsese în camera ei, iar taică-su în grădina lui.

Cu ochii plini de lacrimi, Ada ajunsese la concluzia că acum avea să fie nevoită să se mute la altă școală. Nu exista altă cale. Oare, între timp, directorul urma să-i dea ore de detenție sau altceva? Dacă da, asta avea să

fie cea mai mică grijă a Adei. Nicio pedeapsă pe care i-ar fi dat-o nu putea să

fie la fel de înspăimântătoare ca privirile pe care aveau să i le arunce cu siguranță ceilalți elevi când începea trimestrul următor. De-acum înainte, niciun băiat n-avea să mai iasă cu ea. Nicio fată n-avea s-o mai invite la ziua ei sau la cumpărături. De-acum înainte, etichetele de ciudată și nebună

aveau să se lipească de ea, tatuate în pielea ei, și, de fiecare dată când intra în clasă, asta avea să vadă toată lumea mai întâi. Numai la gândul ăsta i se făcea rău și simțea o greutate în stomac, de parcă înghițise nisip ud.

Deja într-o stare de frenezie, Ada nu mai suportă să stea singură în cameră. Ieși, trecând prin holul ai cărui pereți erau decorați cu desene înrămate și fotografii de familie din vacanțe, de la zile de naștere, picnicuri, aniversări ale căsătoriei... instantanee ale clipelor fericite, minunate și luminoase, dar de mult trecute, ca stelele moarte care strălucesc pentru ultima oară.

Traversând livingul, Ada deschise ușa glisantă care dădea în grădina din spate. Imediat, vântul se năpusti înăuntru, răvășind paginile cărților de pe masă, împrăștiind foile de hârtie pe jos. Ada le ridică și-și aruncă privirea peste prima din teanc, recunoscând scrisul îngrijit al tatălui ei: Cum să

îngropi o smochiniță în zece pași. Era o listă cu instrucțiuni detaliate și schițe grosolane. Tatăl Adei - spre deosebire de mama ei - nu fusese niciodată bun la desen.

De cum ieși în grădină, frigul mușcător o făcu pe Ada să se înfioare.

Adâncită în gândurile ei, nu-și bătuse capul prea mult cu Furtuna Hera, însă acum părea foarte reală. În aer plutea un miros acru de mucegăit - de frunze putrede, piatră jilavă și lemn ud ars.

Merse hotărâtă pe aleea cu pietriș, pietricelele scrâșnindu-i sub papucii de casă - din blană pufoasă, deschiși la spate, albi ca smântâna. Ar fi trebuit să-și pună cizmele, dar era prea târziu pentru asta. Ochii îi erau ațintiți la tatăl ei, care se afla la doar câțiva pași în față. Ada îl urmărise în multe nopți, de la fereastra dormitorului ei, stând în același loc lângă

smochin, în timp ce întunericul se strângea în jurul lui precum ciorile în jurul unui stârv. O formă împutinată pe fundalul cerului de cerneală, doborâtă de durere. Nu ieșise niciodată, simțind că el nu voia să-l vadă în starea aia.

— Tată?

I se păru că-i tremură glasul.

El n-o auzi. Ada se apropie, observând abia acum că grădina arăta diferit, că era ceva schimbat la ea, dar nu se prinse imediat ce. Cercetând locul, trase aer în piept, dându-și seama: smochinul nu mai era acolo.

— Tată!

Kostas se întoarse. Se lumineă la față văzând-o.

— Iubito, n-ar fi trebuit să ieși fără haină, îi zise și privirea îi alunecă spre picioarele ei. N-ai nici cizme? Ada mou7, o să răcești.

— Sunt bine. Unde-a dispărut smochinul?

— O, e aici, dedesubt, arată Kostas în jos spre niște foi de placaj pe care le așezase cu grijă pe pământ la picioarele lui.

Ada se apropie, uitându-se curioasă la șanțul acoperit pe jumătate.

Când tatăl ei pomenise de dimineată, la micul-dejun, că plănuiește să

îngroape smochinul, nu-l ascultase cu-adevărat, neînțelegând prea bine ce vrea să spună cu asta.

Acum murmură:

— Uau! Deci chiar ai făcut-o.

— A trebuit. Mă temeam să nu se devitalizeze.

— Ce înseamnă asta?

7 Mea (gr.) (n.a.).

30

— Asta se-ntâmplă când mor copacii în condiții extreme. Uneori gerul e cel care le dăunează, sau înghețul și dezghețul repetate. Și uite-așa se duc.

Kostas se lăsă pe vine și aruncă un braț de muici peste placaj, netezindu-l cu mâinile goale.

— Tată?

— Mmm?

— De ce vorbești întotdeauna despre copac de parc-ar fi femeie?

— Păi, e... femeie.

— De unde știi?

Kostas se ridică, întârziind câteva clipe să răspundă.

— Unele specii sunt dioice - asta înseamnă că fiecare copac este, în mod distinct, femelă sau mascul. Salcia, plopul, tisa, dudul, plopul tremurător, ienupărul, ilexul... sunt toate așa. Dar multe altele sunt monoice, adică au și flori masculine, și flori feminine în același copac. Stejarul, chiparosul, pinul, mestecănul, alunul, cedrul, castanul...

— Și smochinii sunt femele?

— Smochinii sunt complicați, spuse Kostas. Cam jumătate din ei sunt monoici și cealaltă jumătate dioici. Există soiuri cultivate de smochini și mai e și smochinul sălbatic din zona mediteraneeană, care face fructe necomestibile, date de obicei de mâncare la capre. Ficus carica al nostru e femelă și e un soi partenocarpic - asta înseamnă că poate face fructe singură, fără să aibă nevoie de vreun mascul prin preajmă.

Se opri, dându-și seama că spusese mai mult decât intenționa, îngrijorat că poate ea nici nu-l mai urmărește, așa cum părea să facă întruna în ultima vreme. Vântul se înteeți, foșnind tufele.

— Nu vreau să răcești, iubito. Intră în casă. Vin și eu în câteva minute.

— Așa ai spus și-acum o oră, zise Ada ridicând din umeri. Sunt bine.

Pot să rămân să te-ajut?

— Sigur, dacă vrei.

Încercă să nu se arate surprins de propunerea ei de a-l ajuta. De la moartea lui Defne, i se părea, tatăl și fiica pendulau la nesfârșit într-un du-te-vino de emoții. De câte ori o întreba ceva despre școală sau despre prietenele ei, Ada se închidea în sine și se deschidea puțin doar când el se retrăgea în munca lui. Din ce în ce mai mult, observase, ca s-o facă să se apropie cu un pas, trebuia să se îndepărteze el cu un pas mai întâi. Asta-i amintea cum, când era mică, mergeau împreună în fiecare weekend la locul de joacă, ținându-se de mână. Era un loc încântător, cu piste cu obstacole și o grămadă de echipamente de joacă din lemn, deși Ada abia dacă le dădea vreo atenție - era interesată doar de leagăn. De câte ori Kostas împingea 31

leagănul și o privea cum se ridică în aer râzând și dând din picioare, Ada striga: „Mai sus, tati, mai sus!” Luptându-se cu teama că ar putea să se răstoarne sau că lanțurile de metal ar putea să se rupă, împingea mai tare și apoi, când leagănul se întorcea, trebuia să se dea la o parte ca să-i facă loc ei.

Așa era și-acum, această mișcare înapoi-înainte, în care tatăl îi ceda spațiu fiicei pentru ca ea să aibă libertate. Doar că, în acei primi ani, avuseseră

atâtea să-și spună, încât vorbeau întruna; tăcerea asta stânjenitoare, dureroasă încă nu se băgase între ei.

— Deci ce trebuie să fac? întrebă Ada când văzu că nu-i dădea nici un fel de instrucțiuni.

— Așa. Trebuie să acoperim șanțul cu pământ și frunze - și cu niște paie pe care le am aici.

— Pot să fac asta, zise ea.

Cot la cot, se puseră pe treabă: el - concentrat și conștiincios, ea - distrată și înceată.

Undeva în depărtare, sirena unei ambulante sfâșie liniștea nopții. Mai încolo pe stradă latră un câine. Apoi se lăsă din nou tăcerea, în afară de poarta deschisă din fața casei, care se trântea din când în când.

— Doare? întrebă Ada, atât de încet, încât era aproape un murmur.

— Ce?

— Când îngropi un copac, îl doare?

Kostas ridică bărbia și își încorda maxilarul.

— Există două răspunsuri la întrebarea asta. În opinia oamenilor de știință, copacii nu simt în felul în care înțeleg majoritatea oamenilor cuvântul...

— Dar tu nu pari să fii de acord?

— Păi, cred că încă sunt o mulțime de lucruri pe care nu le știm, abia începem să descoperim limbajul copacilor. Dar cert este că sunt în stare să audă, să miroasă, să comunice - și categoric sunt în stare să-și amintească.

Simt apa, lumina, pericolul.

Sunt în stare să trimită semnale altor plante și să se ajute între ei. Sunt mult mai plini de viață decât își închipuie majoritatea oamenilor.

„Mai ales Ficus carica a noastră. Dacă ai ști cât de specială e", vru Kostas să adauge, dar se opri.

La lumina slabă a lămpilor de grădină, Ada studie chipul tatălui ei.

Îmbătrânise vizibil în ultimele luni. Sub ochi îi apăruseră cearcăne ca niște jumătăți de cercuri, semiluni palide. Durerea îi remodelase înfățișarea, adăugând noi planuri și unghiuri. Se uită în altă parte și întreabă:

— Dar de ce vorbești tot timpul cu smochinul?

32

— Așa fac?

— Da, așa faci, tot timpul. Te-am mai auzit. De ce faci asta?

— Păi, știe să asculte.

— Hai, tată! Vorbesc serios. Ai idee ce nebunesc pare? Dacă te-aude cineva? O să te creadă dus cu pluta.

Kostas zâmbi. Îi trecu prin minte că poate una dintre cele mai grăitoare diferențe dintre tineri și bătrâni stă în acest amănunt. Cu cât îmbătrânești mai tare, cu atât îți pasă mai puțin ce cred alții despre tine și abia atunci poți să fii cu-adevărat mai liber.

— Nu-ți face griji, Ada mou, nu vorbesc cu copacii când sunt alți oameni în preajmă.

— Mda, totuși... într-o zi o să fii prins, zise ea împrăștiind o mână de frunze uscate peste șanț. Și îmi pare rău, dar ce facem aici de fapt? Dacă ne vede vreun vecin, o să creadă că îngropăm un cadavru. S-ar putea să cheme poliția!

Kostas plecă privirea, iar zâmbetul lui lăsă locul unei expresii incerte.

— Sincer, tată, nu vreau să te rănesc, dar smochinul tău îmi dă fiori. E

ceva ciudat cu el, simt asta. Uneori am impresia că el - ea - ne ascultă. Ne spionează. E o nebunie, știu, dar așa simt. Vreau să spun, chiar e posibil?

Copacii pot să asculte ce spunem?

O expresie fugitivă de stânjeneală trecu peste chipul lui Kostas înainte să spună:

— Nu, iubito, nu trebuie să-ți faci griji pentru asta. Copacii pot fi ființe uimitoare, dar nici chiar așa.

— Aha, bine, spuse Ada trăgându-se într-o parte și privindu-l în tăcere cum lucrează o vreme. Deci cât plănuiești s-o ții îngropată?

— Câteva luni. O s-o dezgrop imediat ce se încălzește suficient. Ada fluieră.

— Câteva luni e ceva timp. Ești sigur că rezistă?

— O să fie bine, spuse Kostas. A trecut prin multe Ficus carica a noastră - mama ta spunea întotdeauna că e o războinică.

Se opri, cuprins parcă de îngrijorare că îl luase gura pe dinainte. Rapid, întinse o prelată peste șanț și puse pietre la cele patru capete ca să se asigure că n-o ia vântul.

— Cred că am terminat aici, zise scuturându-și praful de pe mâini.

Mulțumesc pentru ajutor, iubito. Apreciez.

Intrară împreună în casă. Vântul îi încâlcise părul Adei. Și chiar dacă

știa că smochinul, înfipt cum era cu rădăcinile rămase în sol, nu avea cum să

iasă din groapa aia și să-i urmărească, chiar înainte de-a închide ușa, fata nu
33

putu să nu arunce pe furiș o privire peste umăr, spre pământul întunecat și rece și, făcând asta, simți un fior urcându-i pe șira spinării.

„Smochinul tău îmi dă fiori”, spune ea. De ce? Pentru că bănuiește că s-ar putea să fiu ceva mai mult decât par la prima vedere. Ei, chiar așa și e, dar asta nu înseamnă că sunt înfiorătoare.

Oamenii ăștia! Observându-i de-atâta vreme, am ajuns la o concluzie tristă: chiar nu vor să știe mai multe despre plante. Nu vor să stabilească

dacă suntem capabile de voință, altruism și relații de rudenie. Oricât de interesante li s-ar părea problemele astea la un nivel abstract, preferă să le lase neexplorate, fără răspuns. Li se pare mai ușor, cred, să presupună că

copacii, neavând creier în sensul convențional al cuvântului, pot să ducă

doar cea mai rudimentară existență.

Ei... nicio specie nu e obligată s-o placă pe alta, asta-i sigur. Dar dacă tot pretinzi, cum fac oamenii, că ești superior tuturor formelor de viață, trecute și prezente, atunci trebuie să înțelegi cele mai vechi organisme vii de pe pământ, care erau aici cu mult înainte de-a veni tu și vor fi aici și după ce vei pleca.

Părerea mea e că oamenii evită dinadins să învețe mai multe despre noi, poate pentru că simt, la un nivel primar, că ar putea afla ceva neliniștitor. Ar vrea să știe, de pildă, că copacii sunt în stare să se adapteze și să-și schimbe voit comportamentul, iar dacă e așa, poate că nu trebuie neapărat să ai creier ca să fii inteligent? Le-ar plăcea să descopere că, trimițând semnale printr-o

rețea de funghi legați între ei și îngropați în pământ, copacii își pot avertiza vecinii despre pericolele care îi amenință -

un prădător ce se apropie sau insecte patogene - și că astfel de semnale de stres au escaladat în ultima vreme din cauza despăduririlor, degradării pădurii și secetei, toate provocate direct de oameni? Sau că vița cățărătoare *Boquila trifoliolata* își poate transforma frunzele astfel încât să imite forma sau culoarea celor ale gazdei, făcându-i pe oamenii de știință să se întrebe dacă vița are vreun fel de capacitate vizuală? Sau că inelele unui copac nu îi dezvăluie doar anii, ci și traumele pe care le-a îndurat, printre care și focurile mistuitoare, și că, săpată adânc în fiecare cerc, e o experiență în care a fost la un pas de moarte, o rană nevindecată? Sau că mirosul unei peluze tunse, pe care oamenii îl asociază cu ordinea și curățenia și cu toate lucrurile noi și vesele, este de fapt un alt semnal de alarmă emis de iarbă ca să

avertizeze restul florei și să ceară ajutor? Sau că plantele pot să-și recunoască prietenii și rudele și să simtă când sunt atinse, iar unele, precum

34

Capcana lui Venus⁸, pot chiar să numere? Sau că copacii din pădure își pot da seama când căprioarele sunt pe cale să-i mănânce și se apără infuzându-și frunzele cu un soi de acid salicilic ce ajută la producerea de taninuri, pe care dușmanii lor îi detestă, ținându-i astfel la distanță cu ingeniozitate? Sau că, până nu demult, exista o salcie care trăia în deșertul Sahara -, „cel mai singuratic copac din lume”, cum i se spunea -, la întretăierea străvechilor drumuri de caravane, și această ființă miraculoasă, întinzându-și rădăcinile până în depărtări și adâncuri, supraviețuia singură în ciuda căldurii extreme și a lipsei apei, până când un șofer beat a doborât-o? Sau că multe plante, când sunt amenințate, atacate sau tăiate, pot produce etilena, care funcționează ca un fel de anestezic, și că această substanță chimică eliberată

a fost descrisă de cercetători ca fiind aproape ca și cum ai auzi plantele chinuite țipând?

Cele mai multe dintre suferințele arborilor sunt cauzate de oameni.

Copacii din zonele urbane cresc mai repede decât cei din zonele rurale.

Și de regulă murim mai repede.

Chiar ar vrea oamenii să știe lucrurile astea? Mă îndoiesc. Sincer, nici măcar nu sunt sigură că ne văd.

Oamenii trec pe lângă noi în fiecare zi, stau și dorm, fumează și fac picnicuri la umbra noastră, ne smulg frunzele și se îndoapă cu fructele noastre, ne rup crengile, călărindu-le ca pe niște cai în copilărie sau folosindu-le ca să-i oblige pe alții la supunere când se fac mai mari și mai cruzi, scrijelesc numele ființei iubite pe trunchiurile noastre și îi jură iubire veșnică, fac coliere din acele noastre și tablouri după florile noastre, ne despică în bușteni pentru a-și încălzi casele și uneori ne doboară doar fiindcă le blocăm vederea, fac leagăne, dopuri pentru sticle de vin, gumă și mobilă rustică și scot din noi cea mai fermecătoare muzică, ne transformă în cărți în care se pierd în nopți reci de iarnă, folosesc lemnul nostru ca să facă

sicrie în care își sfârșesc viețile, îngropați la doi metri sub pământ împreună cu noi, ba chiar ne compun și poeme romantice, numindu-ne legătura dintre cer și pământ, și tot nu ne văd.

Cred că unul dintre motivele pentru care oamenilor le vine greu să

înțeleagă plantele este acela că, de fapt, ca să intre în legătură cu altceva decât ei și să țină într-adevăr la el, trebuie să interacționeze cu o față, cu o imagine care o oglindește cât mai fidel pe-a lor. Cu cât ochii unui animal sunt mai vizibili, cu atât se bucură de mai multă simpatie din partea oamenilor.

8 *Dionaea muscipula* - plantă carnivoră ce se hrănește cu insecte și își devorează prada.

Pisicile, câinii, caii, bufnițele, iepurii, maimuțele pitice, până și struții ăia fără

dinți care înghit pietre ca pe bace își primesc porția cuvenită de afecțiune.

Dar șerpii, șobolanii, hienele, păianjenii, scorpionii, aricii-de-mare nu prea...

Ființele cu ochi mici sau fără ochi deloc n-au nicio șansă.

Dar, pe de altă parte, nici copacii.

Poate că noi, copacii, nu avem ochi, însă avem viziune. Eu reacționez la lumină. Detectez ultravioletele și infraroșiile și undele electromagnetice.

Dacă acum n-aș fi îngropată, aș putea spune, data următoare când s-ar afla prin preajmă, dacă Ada poartă haina albastră sau pe cea roșie.

Ador lumina. Am nevoie de ea nu doar ca să preschimb apa și dioxidul de carbon în zaharuri, să cresc și să germinez, ci și ca să mă simt ocrotită și în siguranță. O plantă se apleacă întotdeauna spre lumină. Fiindcă și-au dat seama de lucrul ăsta, oamenii se folosesc de ce știu ca să ne păcălească și să

ne manipuleze pentru a-și atinge propriile scopuri. Cultivatorii de flori aprind lămpile în toiul nopții, păcălind crizantemele să înflorească, deși n-ar trebui. Cu puțină lumină ne poți convinge să facem atât de multe. Cu o promisiune de iubire...

„Câteva luni e ceva timp”, am auzit-o pe Ada spunând. Nu știe că noi măsurăm timpul altfel.

Timpul oamenilor e liniar, un șir neîntrerupt și ordonat dintr-un trecut care ar trebui să se sfârșească o dată pentru totdeauna spre un viitor considerat a fi neatins, neîntinat. Fiecare zi trebuie să fie nouă-nouă, plină

de alte evenimente, fiecare iubire trebuie să fie cu totul diferită de cea dinainte. Foamea rasei umane de noutate e nesățioasă și nu sunt sigur că

asta îi face prea mult bine.

Timpul arborilor e ciclic, recurent, peren; trecutul și viitorul respiră în clipa de față; iar prezentul nu curge neapărat într-o singură direcție; în schimb, trasează cercuri înăuntrul altor cercuri, ca inelele pe care le descoperiți când ne tăiați.

36

Timpul arborilor e echivalent cu timpul poveștilor - și, întocmai ca o poveste, un copac nu crește în linii perfect drepte, curbe fără cusur sau unghiuri drepte exacte, ci se îndoaie și se răsucesc și se bifurcă în forme fantastice, întinzând ramuri de miracol și arcuri de fantezie.

Timpul oamenilor și timpul copacilor sunt incompatibile.

Cum să îngropi o smochiniță în zece pași

1. Așteaptă până când gerul sau viscolul scutură toate frunzele copacului.
2. Sapă un șanț în fața copacului înainte ca pământul să înghețe.

Asigură-te că este suficient de lung și de lat ca să încapă în el și să stea comod.

3. Taie orice crengi laterale și lăstari verticali mai înalți.
4. Cu o funie de cânepă, leagă crengile verticale rămase, având grijă să nu le strângi prea tare.

5. Sapă în fața și în spatele copacului până la vreo 30 de centimetri adâncime. S-ar putea să ai nevoie de o cazma sau de o săpăligă ca să retezi rădăcinile, dar nu te atinge de cele de pe laturi, fiindcă e important să nu tai toate rădăcinile. Asigură-te că pivotul central al rădăcinii a rămas intact și că

poate fi rostogolit ușor în șanț.

6. Apleacă cu grijă copacul înainte. Continuă să împingi până când este așezat orizontal în șanț (ramurile pot să plesnească și să trosnească, rădăcinile capilare se pot rupe, însă cele mai mari vor supraviețui).

7. Umple șanțul cu materie organică precum frunze uscate, paie, îngrășământ verde sau muici de lemn. Copacul trebuie să fie acoperit cu cel puțin 30 de centimetri de pământ. Apoi poți folosi panouri pentru o izolație mai bună.

8. Pune foi de placaj peste copac, lăsând spații goale pentru ca aerul și apa să poată circula.

9. Acoperă totul cu un material poros sau cu o prelată fixată cu câțiva centimetri de pământ deasupra sau cu pietre așezate pe margini, astfel încât să n-o ia vântul.

10. Spune-i câteva cuvinte liniștitoare smochiniței tale, ai încredere în ea și așteaptă primăvara.

Străina

Ziua următoare, mercurul termometrelor scăzuse atât de mult, încât -

deși se trezise devreme -, Adei nu prea-i venea să iasă de sub plapumă. Ar fi putut să-și petreacă toată dimineața moțâind și citind, dacă n-ar fi început să

sune telefonul. Tare, insistent. Sări din pat, cuprinsă de o frică irațională că

ar putea fi iar directorul, chiar dacă era weekend, care ținea să-i spună

tatălui ei ce fel de pedeapsă i se părea cea mai potrivită.

Inima îi bătea mai tare cu fiecare pas pe care-l făcea pe hol. La jumătatea bucătăriei se opri, când îl auzi pe tatăl ei ridicând receptorul.

— Alo? zise Kostas. O, bună... bună dimineața. Chiar mă gândeam să te sun azi.

În vocea lui se simțea ceva nou. O scânteie de speranță.

Lipindu-se cu spatele de perete, Ada încercă să-și dea seama cu cine ar putea vorbi. Avea senzația că la celălalt capăt al firului era o femeie. Sigur, putea fi oricine - un coleg, un prieten din copilărie, chiar cineva pe care îl întâlnise la coadă la supermarket, deși nu era el omul care să-și facă ușor prieteni. Existau și alte posibilități, oricât de puțin probabile, dar nu era pregătită să le ia în calcul.

— Da, sigur, invitația e încă valabilă, continuă Kostas. Poți să vii când vrei.

Trăgând adânc aer în piept, Ada se gândi la cuvintele lui. Tatăl ei nu primea des musafiri, nu de la moartea mamei ei, iar când primea, de obicei erau colegi de serviciu. Asta suna diferit.

— Mă bucur că ai reușit să te urci într-un avion – multe zboruri au fost anulate. Coborî vocea până la un murmur și adăugă moale: Doar că n-am apucat încă să-i spun.

Ada simți că-i iau foc obrazii. Un val de tristețe se așternu asupra ei când își dădu seama că asta nu poate însemna decât un singur lucru: tatăl ei avea o iubită secretă. De când dura oare? Când începuse exact - imediat după moartea mamei ei sau poate chiar înainte? Trebuie să fie o relație serioasă, altfel n-ar aduce-o în casa asta, unde amintirea mamei ei era prezentă peste tot.

Cu grijă, Ada aruncă o privire înăuntru prin ușa de la bucătărie.

38

Tatăl ei stătea în capul mesei, cu ochii în podea, jucându-se cu firul de la telefon. Părea puțin neliniștit.

— Nu, nu! în niciun caz! Nu trebuie să te duci la hotel. Insist, continuă

Kostas. Păcat că s-a nimerit să fie vremea atât de rea când ai venit. Mi-ar fi plăcut să-ți arăt orașul. Da, ar trebui să vii direct înapoi de la aeroport. E în regulă, chiar e.

Doar am nevoie de puțin timp ca să vorbesc cu ea.

După ce tatăl ei închise, Ada numără până la patruzeci și intră în bucătărie. Își puse niște cereale într-un castron și turnă lapte peste ele.

— Ei, cine era? întrebă ea, chiar dacă întâi hotărâse să se prefacă față de tatăl ei că nu auzise convorbirea.

Kostas arătă din cap spre cel mai apropiat scaun.

— Ada mou, ia loc, te rog. Am ceva important să-ți spun. „Nu e semn bun”, își zise Ada, chiar dacă făcu ce i se spusese. Kostas se uită la cana în care cafeaua se răcise. Totuși luă o gură.

— Era mătușa ta.

— Cine?

— Sora mamei tale, Meryem. Odată îți plăceau vederile pe care ni le trimitea, mai ții minte?

Dar, deși citise vederile ei de nu știu câte ori de când era mică, Ada nu voia să recunoască acum. Se îndreptă de spate și întrebă:

— Ce-i cu ea?

— Meryem e în Londra. A venit cu avionul din Cipru și ar vrea să ne viziteze.

Ada clipi, genele negre atingându-i ușor pomeții.

— De ce?

— Iubito, vrea să ne vadă - dar, înainte de toate, vrea să te cunoască pe tine. I-am spus că poate să stea la noi câteva zile, mă rog, ceva mai mult.

M-am gândit că ți-ar prinde bine să vă cunoașteți.

Ada lăsă lingura să cadă cu zgomot în castron și un pic de lapte se scurse pe margini. Mestecă încet în cereale, aparent rămânând calmă.

— Deci n-ai nicio iubită? Kostas se schimbă la față.

— Așa credeai?

Ada ridică din umeri.

Întinzându-se peste masă, Kostas luă mâna fiicei lui și o strânse ușor.

— N-am nicio iubită și nici nu-mi caut. Îmi pare rău, trebuia să-ți spun despre Meryem mai devreme. M-a sunat săptămâna trecută. Spunea că ar vrea să vină în vizită, dar nu știa dacă poate să ajungă. Atâtea zboruri au

fost 39
anulate, încât - sincer -m-am gândit că o să fie nevoită să-și amâne planurile.

Voiam să vorbesc cu tine weekendul ăsta.

— Dacă era așa de dornică să ne viziteze, de ce na venit la înmormântarea mamei?

Kostas se lăsă pe spătarul scaunului, cu trăsăturile feței sculptate de lumina puternică de deasupra.

— Uite, știu că ești supărată - și ai tot dreptul să fii. Dar de ce nu asculți întâi ce are de zis mătușa ta? Poate reușește să răspundă singură la întrebarea asta.

— Nu înțeleg de ce ești drăguț cu femeia asta. De ce trebuie s-o inviți la noi? Dacă ții așa de mult s-o vezi, poți să te întâlnești cu ea la o cafea undeva.

— Iubito, o știu pe Meryem de când eram mic. E singura soră a mamei tale. Face parte din familie.

— Din familie? pufni Ada. Pentru mine e o străină.

— OK, înțeleg. Uite ce-ți propun: las-o să vină. Dacă-ți place de ea, o să te bucuri că ai cunoscut-o. Iar dacă nu-ți place, o să te bucuri că n-ai cunoscut-o înainte. În orice caz, n-ai nimic de pierdut.

Ada clătină din cap.

— E un fel ciudat de-a vedea lucrurile, tată.

Kostas se ridică și se îndreptă spre chiuvetă, iar în ochi i se citea o oboseală pe care n-o putea ascunde. Aruncând cafeaua rămasă, spălă cana.

Afară, lângă locul unde era îngropat smochinul, un botgros ciugulea din hrănitoare, părând să n-aibă nicio grabă, ca și cum ar fi simțit că în grădina aia avea să găsească mereu de mâncare.

— Bine, iubire, nu vreau să te prezez. Dacă nu te simți în largul tău, nu-i nicio problemă. O să mă întâlnesc eu cu Meryem.

După ce stătea cu noi, voia să-și viziteze un vechi prieten. Cred că poate să se ducă direct acolo. O să înțeleagă, nu-ți face griji.

Ada își umflă obrazii, apoi dădu drumul încet aerului. Toate lucrurile pe care se pregătise să le spună i se păreau acum inutile. O cuprinse un fel nou de furie. Nu voia ca tatăl ei să renunțe așa de ușor. Se săturase să-l vadă

pierzând toate bătăliile împotriva ei, fie ele mărunte sau importante, retrăgându-se de fiecare dată în colțul lui ca un animal rănit.

Furia i se mai domoli, preschimbându-se în tristețe, tristețea în resemnare, iar resemnarea într-o senzație de amorțeală care creștea întruna, umplând golul dinăuntru. Până la urmă, ce conta dacă mătușa ei venea în vizită la ei câteva zile? Aveau să fie la fel de efemere și de inutile ca vederile pe care li le trimitea altădată. Sigur, era enervant să umble o străină

40

prin casă, dar poate că prezența ei avea să ascundă, într-o mică măsură, prăpastia care se adâncea între ea și tatăl ei.

— Știi ce, chiar nu-mi pasă, zise Ada. Fă cum vrei. Las-o să vină. Doar nu te aștepta să-ți cânt în strună, bine? E musafira ta, nu a mea.

Meryem! În Londra. Ce ciudat. A trecut atâta vreme de când i-am auzit ultima oară vocea răgușită în Cipru.

Bănuiesc că a venit timpul când trebuie să vă spun ceva important despre mine: nu sunt ce credeți voi că sunt - o smochiniță tânără, delicată, plantată într-o grădină de undeva din nordul Londrei. Sunt asta, dar și mult mai mult. Sau poate ar trebui să spun că am trăit mai multe vieți într-una, ceea ce e un alt fel de-a spune că sunt bătrână.

M-am născut și am crescut în Nicosia, demult, tare demult. Cei care m-au cunoscut atunci nu s-au putut abține să zâmbească, cu o sclipire de tandrețe în ochi. Eram atât de prețuită și de iubită, încât au numit o întreagă

tavernă după mine. Și ce tavernă, cea mai bună pe-o rază de mulți kilometri!

Pe firma de alamă de deasupra ușii scria: FERICITĂ

În această ospătărie și cârciumă vestită - aglomerată, gălăgioasă, veselă și primitoare -, mi-am întins rădăcinile și am crescut printr-o gaură în acoperiș care a fost făcută special pentru mine.

Oricine venea în Cipru voia să mănânce acolo - și să guste din faimoasele sale flori de dovlecel umplute, urmate de pui souvlaki gătit pe cărbuni în aer liber -, dacă avea norocul să găsească o masă liberă. Tocmai în locul ăsta i se ofereau cea mai bună mâncare, cea mai bună muzică, cel mai bun vin și cel mai bun desert, specialitatea casei - smochine la cuptor cu miere și înghețată cu anason. Dar locul mai avea și altceva, cel puțin așa susțineau clienții lui obișnuiți: te făcea să uiți, fie și pentru câteva ceasuri, lumea de-afară și multele ei necazuri.

Eram înaltă, robustă, plină de încredere în mine și, uimitor pentru vârsta mea, totuși încărcată cu smochine mari, dulci, fiecare răspândind un miros parfumat. Ziua îmi plăcea să aud zăngănitul farfuriilor, pălăvrăgeala clienților, cântarea muzicanților - cântece în greacă și turcă, despre iubire, trădare și durere. Noaptea dormeam somnul netulburat al celor care n-au avut niciodată vreun motiv de-a se îndoii că mâine o să fie mai bine decât ieri. Până când totul s-a terminat brusc.

La multă vreme după ce insula fusese împărțită și taverna căzuse în paragină, Kostas Kazantzakis a tăiat un butaș dintr-o creangă de-a mea și l-a pus în valiză. Cred că o să-i fiu întotdeauna recunoscătoare pentru asta, altfel poate n-ar mai fi rămas nimic din mine. Fiindcă muream, vedeți voi,

41

copacul care eram în Cipru. Dar butașul care era tot eu a supraviețuit. O

chestie micuță - de douăzeci și cinci de centimetri, nu mai groasă decât un deget rozaliu. Din butașul ăla pipernicit a crescut o clonă, genetic identică.

Și din clona aia am răsărit eu, în noua mea casă din Londra. Tiparul crengilor mele n-avea să fie exact același, însă semănăm în orice alt detaliu -

eu cea care eram în Cipru și eu cea care aveam să devin în Anglia. Nu exista între noi altă diferență decât că nu mai eram un copac fericit.

Ca să rezist călătoriei lungi din Nicosia până la Londra, Kostas m-a înfășurat cu grijă în straturi de pânză de sac umedă înainte să mă pună la fundul valizei. Era riscant, știa. Clima din Anglia nu era îndeajuns de blândă ca să cresc viguroasă, darămite să mai fac fructe bune de mâncat.

Totuși și-a asumat riscul. Și nu l-am dezamăgit.

Îmi plăcea noua mea casă din Londra. Mă străduiam din răputeri să

mă integrez, să mă simt bine. Din când în când, mi-era dor de viespile mele de smochin, însă - din fericire - în ultimii o mie de ani de evoluție, existaseră

smochini partenocarpici, iar eu sunt unul dintre cei care nu au nevoie de polenizare. În ciuda tuturor acestor lucruri, avea să-mi ia șapte ani ca să

rodesc din nou. Fiindcă asta ne fac migrațiile și relocările: când îți lași casa și pleci pe țărături necunoscute, n-ai cum să continui pur și simplu să trăiești ca înainte; o parte din tine moare pe dinăuntru pentru ca alta s-o poată lua de la capăt.

Astăzi, când alți copaci mă întreabă cât de bătrână sunt, îmi vine greu să dau un răspuns clar. Aveam nouăzeci și șase de ani ultima oară când îmi aduc aminte de mine într-o tavernă din Cipru. Eu, cea care a crescut dintr-un butaș plantat în Anglia, am acum puțin peste șaisprezece ani.

Trebuie să socotiți întotdeauna cât de bătrân e cineva adăugând lunile și anii cu ajutorul aritmeticii simple, directe - sau există momente în care e de fapt mai înțelept să deduci unele bucăți de timp pentru a ajunge la numărul total corect? Și cum rămâne cu strămoșii noștri - pot să dăinuie, la rândul lor,

prin noi? De aceea, când întâlnești anumiți oameni - exact cum se întâmplă cu anumiți copaci -, nu te poți împiedica să simți că trebuie să fie mai bătrâni decât îi arată vârsta lor cronologică?

De unde începi povestea cuiva când orice viață are mai mult de-un fir și ce numim noi naștere nu este singurul început, așa cum nici moartea nu e chiar un sfârșit?

Grădina

Sâmbătă seara, Ada tocmai terminase sticla de Diet Coke și Kostas, ultima cafea pe ziua aia când târâitul soneriei răsună în toată casa.

Ada tresări.

— O fi ea? Deja?

— Deschid eu, zise Kostas aruncându-i o privire spăsită fiicei lui pe când ieșea din încăpere.

Ada își lăsă repede mâinile în poală, studiindu-și unghiile roase până-n carne. Prinse cu dinții pielița degetului mare de la mâna dreaptă și trase încet. Câteva clipe mai târziu, niște voci răzbătură până la ea din hol.

— Bună, Meryem, ai ajuns! Mă bucur să te văd.

— O, Doamne, Kostas, uită-te la tine!

— Și la tine... nu te-ai schimbat deloc.

— Ei, asta-i o minciună gogonată, dar, știi ce, la vârsta mea o iau de bună. Kostas râse.

— Iar eu iau valizele tale.

— Mulțumesc. Mă tem că-s cam grele. Scuze, știu că ar fi trebuit să sun pe la începutul săptămânii ca să confirm că vin. Lucrurile au luat-o razna de tot. N-am crezut că mai găsesc vreun zbor până în ultima clipă, ba chiar m-am certat puțin cu agenții de turism...

— Nu-i nimic, zise Kostas cu glasul lui blând. Mă bucur că ești aici.

— Și eu... Mă simt așa de fericită că în sfârșit sunt aici, Ascultând, Ada își îndreptă spatele, surprinsă de nota de intimitate din discuția lor. Trase mai tare de pieliță. Un fir de sânge roșu-aprins apăru între carne și unghie. Îl

supse repede. Peste câteva clipe, în încăpere intră o femeie înfășurată într-o haină gri pufoasă, cu o glugă care îi făcea fața rotundă să pară și mai rotundă, iar pielea măslinie să pară mai caldă. Ochii îi erau căprui-verzi, cu picățele arămii, puțin cam prea depărtați sub sprâncenele pensate subțire; părul îi cădea pe umeri în valuri roșcate unduitoare. Nasul ei era fără

îndoială cea mai pronunțată trăsătură - puternic, ascuțit. În nara stângă

sclipea cel mai mic piercing din cristal. Ada o studie pe musafira lor, ajungând la concluzia că nu seamănă deloc cu mama ei.

43

— O, uau, asta trebuie să fie Ada! Mușcându-și obrazul pe dinăuntru, fata se ridică.

— Bună.

— O, Doamne, mă așteptam să văd o fetiță, dar am găsit o domnișoară!

Ada îi întinse mâna cu precauție, însă femeia se repezi spre ea dintr-o mișcare și o îmbrățișa, sânii ei mari și moi lovindu-se de bărbia fetei.

Obrajii îi erau reci de la vânt și mirosea a apă de trandafiri și a colonie de lămâie.

— Lasă-mă să te văd! zise Meryem desfăcând brațele și ținând-o pe Ada de umeri. O, ești așa de frumoasă, exact ca mama ta! Mai frumoasă decât în poze.

Ada făcu un pas în spate, eliberându-se din îmbrățișarea femeii.

— Ai poze cu mine?

— Sigur, sute! Mi le trimitea mama ta. Le țin în albume. Am chiar și niște urme în argilă ale piciorușelor tale de bebeluș, sunt așa de drăguțe!

Ada își prinse cu mâna stângă degetul însângerat, care începuse să

zvâcnească - o pulsație ritmică.

Chiar atunci, Kostas intră în încăpere cărând trei valize mari, în diverse nuanțe de roz și cu fața lui Marilyn Monroe imprimată pe ele.

— O, Dumnezeu să-ți dea sănătate. Te rog, nu-ți bate capul cu ele, lasă-le jos, zise Meryem agitată.

— Nicio problemă, o liniști Kostas. Camera ta e pregătită dacă vrei să te odihnești întâi. Sau putem să bem un ceai. Cum preferi. Sau poate ți-e foame?

Trântindu-se pe fotoliul cel mai apropiat, Meryem își scoase haina, zdrăngănindu-și numeroasele brățări și inele. La gât îi strălucea un lanț de aur de care atârna o mărgică împotriva deochiului, un ochi albastru, larg deschis.

— Sunt ghiftuită, mulțumesc - toată mâncarea aia din avion vine în porții mici, dar te umflă ca pe-un pește-balon. Însă un ceai aș bea întotdeauna - fără lapte totuși. De ce fac englezii asta? N-am înțeles niciodată.

— Sigur.

Kostas lăsă valizele jos și se îndreptă spre bucătărie. Trezindu-se dintr-odată singură cu străina aceea gălăgioasă, Ada simți că i se încordează umerii.

— Acum, spune-mi, la ce școală mergi? o întrebă Meryem cu o voce melodioasă ca un clopoțel de argint. Care e materia ta preferată?

44

— Scuze, mai bine mă duc să-l ajut pe tata, zise Ada și ieși din încăpere fără să mai aștepte vreun răspuns.

În bucătărie, îl găsi pe tatăl ei umplând ceainicul.

— Ei? șopti Ada apropiindu-se de blat.

— Ei? repetă Kostas.

— N-o întrebi de ce-a venit? Trebuie să aibă un motiv. Pariez că e ceva legat de bani. Poate că bunicii mei au murit, nu s-au înțeles asupra moștenirii, iar acum ea vrea să pună mâna pe partea mamei.

— Ada mou, ia-o ușor, nu te grăbi cu concluziile.

— Atunci întreab-o, tată!

— O s-o întreb, iubito. O s-o întrebăm. Împreună. Ai răbdare, zise Kostas punând ceainicul pe aragaz.

Aranja ceștile de ceai pe o tavă și desfăcu un pachet de biscuiți, dându-și seama că erau pe terminate. Uitase să se ducă la cumpărături.

— Nu-mi place de ea, zise Ada mușcându-și buza de jos. E exagerată de tot. Ai auzit ce-a spus despre urmele piciorușelor mele de bebeluș? Ce enervant. Nu poți să dai buzna în casa cuiva pe care nu l-ai văzut în viața ta și să te-astepti să moară imediat de dragul tău.

— Auzi? Ce-ar fi să faci tu ceaiul? Ceainicul e pregătit, doar trebuie să mai pui niște apă. OK?

— Bine, zise Ada oftând.

— Eu o să mă duc să vorbesc cu ea. Nu te grăbi. Nu-i nicio obligație.

Poți să ni te alături când vrei.

— Trebuie?

— Hai, Aditsa, să-i dăm o șansă. Mama ta își iubea sora. Fă asta pentru ea. Așteptând să fiarbă apa, singură în bucătărie, Ada se sprijini de blat, gândindu-se.

„Ești așa de frumoasă", spusese mătușa ei. „Exact ca mama ta."

Ada își aminti o după-amiază toropitoare de-acum două veri. Straturi de petunii și crăițe zugrăveau grădina într-un portocaliu cu violet bogat, iar moartea încă nu se atinsese de casa lor. Ea și mama ei stăteau pe șezlonguri, desculțe, cu picioarele încălzite de soare. Maică-sa mușca ușor capătul unui creion, rezolvând un careu de cuvinte încrucișate. Lângă ea, Ada bea limonada și scria un eseu despre zeii greci pentru școală, însă îi venea greu să se concentreze.

— Mamă, e adevărat că Afrodita era cea mai frumoasă dintre toți zeii Olimpului?

Defne își dădu o șuviță de păr din ochi și îi aruncă o privire.

— Mda, era frumoasă, dar dacă era și drăguță, asta-i altă întrebare.

45

— O, era rea?

— Păi, uneori era cam jigodie, scuză-mi limbajul. Nu susținea deloc femeile. Scorul ei la feminism era jalnic, dacă mă întrebi pe mine.

Ada chicoti.

— Vorbești de parcă ai cunoaște-o.

— Sigur că o cunosc! Suntem de pe aceeași insulă. S-a născut în Cipru, din spuma mării, la Paphos.

— Nu știam. Deci e zeița frumuseții și-a iubirii?

— Îhm, ea e. Dar și-a dorinței și plăcerii - și-a procreării. Deși unele însușiri i-au fost atribuite mai târziu, prin intermediul lui Venus, încarnarea ei romană. Afrodita de la începuturi era mai subversivă și mai egoistă. Cu tot chipul acela frumos al ei era o tirană care încerca să controleze femeile.

— Cum?

— Păi, era odată o fată sclipitoare pe nume Polyphonte. O fată isteată, care știa ce vrea. S-a uitat la mama și apoi la mătușa ei și a hotărât că-și dorea o altfel de viață. Fără căsătorie, fără soț, fără posesiuni, fără obligații casnice, nu, mulțumesc frumos! Voia, în schimb, să colinde lumea până găsea ce căuta. Iar dacă nu reușea, atunci avea să meargă să i se alăture lui Artemis ca preoteasă virgină. Când a auzit asta, Afrodita a luat foc. Știi ce i-a făcut lui Polyphonte? A împins-o la nebunie. Biata fată și-a pierdut mințile.

— De ce-ar face o zeiță așa ceva?

— Excelentă întrebare. În mituri și povești, femeia care încalcă

convențiile sociale e întotdeauna pedepsită. Și de obicei, pedeapsa e psihologică, mentală. Clasic, nu-i așa? Îți amintești de prima soție a domnului Rochester din Jane Eyre⁹. Polyphonte e versiunea noastră mediteraneeană

de femeie cu mințile rătăcite, doar că noi n-am încuiat-o în pod, i-am dat-o unui urs s-o mănânce. Un sfârșit necivilizat pentru o femeie care n-a vrut să facă parte din civilizație.

Ada încercă să zâmbească, însă ceva dinăuntru ei o împiedica.

— Ei, asta-i Afrodita, zise Defne. Deloc o prietenă a femeilor. Dar, da, frumoasă, nimic de zis!

Când se întoarse în living cu o tavă pe care se aflau un ceainic, cești de porțelan și o farfurie cu biscuiți cu unt, Ada rămase surprinsă negăsind pe nimeni.

Puse tava pe măsuta de cafea și se uită în jur.

— Tată?

9 Personaj din romanul cu același nume de Charlotte Brontë 46

Ușa camerei de oaspeți era întredeschisă. Mătușa ei nu se afla acolo, doar valizele ei aruncate pe pat.

Ada se uită în birou și în celelalte camere, însă tatăl și mătușa ei nu se zăreau nicăieri. Abia când se întoarse în living observă că, în spatele perdelelor, ușile duble care dădeau spre grădină erau descuiate. Le deschise și păși afară.

Era frig. Un frig care te pătrundea până la oase și aproape beznă.

Probabil una dintre lămpi se stinsese. O rază palidă a lunii argintii cădea pe cărarea pietruită. Pe măsură ce ochii i se obișnuiau cu umbrele, desluși două siluete în apropiere. Tatăl și mătușa ei erau acolo, sub lapoviță, în ciuda furtunii care se apropia, stând unul lângă altul pe locul unde era îngropat smochinul. Adei i se păru atât de straniu să le vadă siluetele strânse una într-alta pe fundalul nopții, încât se trase înapoi.

— Tată, ce faci? zise, însă vântul îi smulse vorbele și le purtă departe.

Făcu un pas spre ei, apoi încă unul. Acum îi vedea clar. Tatăl ei stătea drept, cu brațele încrucișate, cu capul ușor înclinat într-o parte, fără să

scoată o vorbă. Mătușa ei căra în brațe o grămadă de pietre pe care probabil le adunase de prin grădină, cu buzele mișcându-se ca în rugăciune, bolborosindu-și vorbele la repezeală, într-o implorare cu răsuflarea trăită.

Oare ce spunea?

Când termină, femeia se apucă să așeze pietrele pe pământ, una peste alta, în turnulețe. Sunetul ritmic îi aminti Adei de plescăitul ușor al valurilor care se loveau de bordul unui vas.

Și atunci, Ada auzi o melodie - profundă, sfâșietoare, puternică. Se aplecă înainte aproape fără să vrea. Mătușa ei cânta. Cu o voce joasă, pătrunzătoare. Un bocet într-o limbă pe care nu reușea s-o înțeleagă, însă de a cărei tristețe nu se îndoia.

Ada încremeni, neîndrăznind să tulbure ce făceau ei acolo. Așteptă, cu părul fluturându-i și cu unghiile înfipite adânc în carne, deși n-avea să-și dea seama de asta decât mai târziu. Ascunsă pe jumătate în umbră, îi urmărea pe

cei doi adulți de lângă smochinul îngropat, atrasă de purtarea lor ciudată, dar și detașată de ei, de parcă ar fi fost martoră la visul altcuiva.

Era un ritual pentru morți. Un rit străvechi ce călăuzea spiritul unei ființe iubite spre un liman sigur, ca să nu rățăcească prin vastele adâncuri ale eterului. După datină, ceremonia ar trebui ținută sub un smochin, însă –

dată fiind poziția mea - cred că de data asta trebuia ținută deasupra.

De unde mă aflu, am ascultat poc-poc-poc-ul înăbușit, sonor, ritmat al pietrelor așezate una peste alta, ridicându-se ca o coloană să susțină bolta 47

cerului. Cei care cred în asemenea lucruri spun că zgomotul reprezintă pașii pe care i face un suflet răătăcit trecând podul Siraat, mai subțire decât un fir de păr, mai ascuțit decât o sabie, ținându-se într-un echilibru precar între lumea asta și cealaltă. La fiecare pas, sufletul se eliberează de una dintre nenumăratele sale poveri, până când, în cele din urmă, scapă de toate, chiar și de durerea strânsă în el.

Smochinii, o să vă spună cei care ne cunosc, sunt socotiți din vechime ca fiind sacri. În multe culturi se crede că în trunchiurile noastre sălășluiesc spirite, unele bune, altele rele și altele nehotărâte, toate invizibile ochiului neinițiat. Alții pretind că orice specie de Ficus este, de fapt, un punct de întâlnire, un fel de loc de adunare. Dedesubtul, în jurul și deasupra noastră

se strâng nu doar oameni sau animale, ci și creaturi de lumină și umbră.

Există o grămadă de povești despre felul cum frunzele banianului, o rudă de-a mea, pot să foșnească dintr-odată, fără cea mai mică adiere, în timp ce alți copaci rămân nemișcați, când universul întreg pare c-a încremenit, banianul se frământă și vorbește. O apăsare în aer ca o premoniție. E ceva înfricoșător, dacă ți se întâmplă s-o vezi cu ochii tăi.

Oamenii au simțit mereu că eu și semenii mei avem ceva supranatural.

De aceea vin la noi când sunt în nevoie sau în necaz și leagă panglici de catifea sau bucăți de material de crengile noastre. Și uneori îi ajutăm fără ca ei să observe măcar.

Cum altfel credeți că ar fi fost găsiți gemenii Romulus și Remus de o lupoaică, plutind periculos în coșulețul lor pe fluviul Tibru dacă nu s-ar fi prins în rădăcinile unui *Ficus ruminalis*? În iudaism există de mult o legătură

între retragerea sub un smochin și adâncirea pioasă în studiul Torei.

Și, cu toate că Isus a privit cu ochi răi un anumit smochin fără rod, să

nu uităm că o catapasmă făcută din scoarța noastră și pusă pe rană l-a salvat pe Ezechia. Profetul Mahomed a spus că smochinul era copacul pe care își dorea să-l vadă în rai - în Coran e o sură¹⁰ care ne poartă numele.

Buddha a atins iluminarea pe când medita sub un *Ficus religiosa*. Și am pomenit că regele David ținea la noi, sau câtă speranță și dorință de nou am insuflat oricărui animal și om de pe Arca lui Noe?

Oricine se adăpostește sub un smochin, din orice motiv, se bucură de cea mai adâncă simpatie din partea mea, iar oamenii fac lucrul ăsta de secole, tocmai din India și până-n Anatolia, din Mexic în El Salvador.

Beduinii își rezolvă neînțelegerile la umbra noastră, druzii ne sărută scoarța cu venerație, așezând obiecte personale în jurul nostru, rugându-se pentru 10 Sura a 95-a, At-Tin, „Smochinul”.

48

ma'rifah¹¹. Atât arabii, cât și evreii își fac pregătirile de nuntă în preajma noastră, sperând la căsnicii îndeajuns de trainice ca să reziste oricăror furtuni viitoare. Budiștii își doresc să înflorim lângă altarele lor, la fel și hindușii. Femeile Kikuyu din Kenya se ung cu sevă de smochin când vor să

rămână însărcinate și aceleași femei ne apără cu dârzenie când cineva încercă să taie un mugum¹² sacru.

Sub baldachinul nostru sunt sacrificate animalele, se fac jurăminte, se schimbă inele și se aplanează dușmăniile ancestrale. Unii cred chiar că, dacă te învârți de șapte ori în jurul unui smochin arzând tămâie și rostind

cuvintele potrivite în ordinea potrivită, poți schimba sexul care ți-a fost dat la naștere.

Apoi mai sunt cei care bat cuie dintre cele mai ascuțite în trunchiurile smochinilor ca să treacă asupra noastră orice indispoziție sau boală de care suferă. îndurăm și asta în tăcere. Nu degeaba ni se spune copaci sacri, copaci ai dorințelor, copaci blestemați, copaci fantomă, copaci nepământenii, copaci stranii, copaci care-ți fură sufletul...

Și nu degeaba Meryem a insistat să țină un ritual pentru sora ei moartă

sub - sau peste - un Ficus carica. Pe când lovea pietrele unele de altele, am auzit-o cântând - o elegie lentă și îndurerată, un bocet întârziat pentru înmormântarea la care nu putuse să ajungă.

Între timp, eram sigură că iubitul meu Kostas păstrase distanța, nespunând mare lucru. N-aveam nevoie să-i văd fața ca să știu că-și luase, probabil, o expresie de dezaprobare politicoasă. Ca om de știință și cercetător rațional, n-ar fi crezut niciodată în supranatural, însă nici n-ar fi desconsiderat pe cineva pentru credința sa. Poate că era om de știință, însă

înainte de toate era un insular. Și el fusese crescut de o mamă înclinată spre superstiție.

Odată am auzit-o pe Defne spunându-I lui Kostas: „Oamenii de pe insule zguduie de frământări n-au cum să fie niciodată normali. Putem să ne prefacem, putem chiar să înregistrăm progrese uimitoare – dar nu putem învăța vreodată cu adevărat să ne simțim în siguranță. Pământul care altora li se pare neclintit ca stânca e o mare agitată pentru cei ca noi”.

Kostas o asculta cu atenție, cum făcea întotdeauna. De-a lungul căsniciei lor și chiar cu mult înainte, când erau împreună, încercase să se asigure că apele acelea primejdioase n-aveau s-o înghită niciodată, și totuși, până la urmă o înghițiseră.

11 Cunoaștere/ cunoaștere lăuntrică (ar.) (n.a.).

12 Smochin cunoscut ca fiind sacru pentru comunitatea Kikuyu din Kenya (n.a.).

49

Nu știu de ce amintirea mi-a revenit în seara aia, când stăteam în groapa mea, dar n-am întrebat dacă pietrele pe care le așezase Meryem pe pământul rece erau o formă de alinare pentru ea, o garanție a liniștii când nimic nu mai părea durabil.

Ospățul

Când Ada se trezi a doua zi dimineața, casa era plină de mirosuri neobișnuite. Mătușa ei pregătea micul-dejun - sau, mai degrabă, un ospăț în toată regula. Halloumi la grătar cu za'tar¹³, feta la cuptor cu miere, halva de susan, roșii umplute, măslina verzi cu fenicul, chifle cu pastă de măslina, ardei copti, cânat picant, borek¹⁴ cu spanac, saleuri cu brânză, melasă de rodie cu tahini, gem de păducel, dulceață de gutui și o tigaie mare cu ouă

poșate cu sos de iaurt și usturoi erau aranjate cu grijă pe masă.

— O, uau! exclamă Ada intrând în bucătărie.

Meryem, care tăia pătrunjel pe un fund de lemn așezat pe blat, se întoarse spre ea cu un zâmbet. Purta o fustă neagră lungă și un cardigan descheiat gri și gros, care aproape-i ajungea la genunchi.

— Bună dimineața!

— De unde-a apărut toată mâncarea asta?

— Păi, am găsit câte ceva prin dulapuri, iar restul lucrurilor le-am adus cu mine. O, trebuia să mă vezi la aeroport! Eram îngrozită c-o să-mi adulmece câinii ăia detectivi halvaua. Am trecut prin vamă cu inima-n gât.

Pentru că mereu îi opresc pe cei ca mine, nu-i așa? zise arătând spre părul ei. Păr negru, pașaport greșit.

Ada stătea la un capăt al mesei, ascultând-o. Se uită cum mătușa ei taie o felie mare de borek și apoi scoate cu lingura o porție generoasă de ouă

poșate și cânat pe o farfurie.

— Pentru mine? Mulțumesc, dar e prea mult.

— Cum prea mult? I-o nimica toată! Vulturul nu se hrănește cu muște.

13 Amestec de condimente specific Africii de Nord și Orientului Mijlociu, ce conține cimbru sălbatic, sumac, semințe de susan prăjite și sare.

14 Plăcintă cu carne, brânză, spanac sau chiar cartofi, specifică bucătăriei din Balcani, Orientul Mijlociu și Asia Centrală.

50

Dacă Adei i se păru ciudat felul ei de-a vorbi, nu se trăda deloc. Se uită

în jur. — Unde e tata?

Meryem își trase un scaun, ținând un pahar de ceai în mână. Se părea că adusesese din Cipru și un set de pahare de ceai și un samovar, care acum fierbea și şuiera într-un colț.

— Afară, în grădină! Zicea că trebuie să se ducă să vorbească cu copacul.

— Mda, păi, nu mă mir, mormăi Ada printre dinți, înfigând furculița în plăcintă. E obsedat de smochinul ăla.

O umbră trecu peste chipul lui Meryem.

— Nu-ți place smochinul?

— De ce nu mi-ar plăcea un copac'? Ce-mi pasă mie de el?

— Nu-i un copac ca oricare altul, știi bine. Mama și tatăl tău l-au adus tocmai din Nicosia.

Ada nu știuse asta, așa că nu spuse nimic. Ficus carica fusese întotdeauna în grădina din spate, de când își amintea ea. Luă o înghițitură

din borek și mestecă încet. N-avea cum să nege că mătușa ei era o bucătăreasă bună, în contrast izbitor cu mama ei, care nu fusese niciodată

interesată în vreun fel de treburile casnice.

Împinse farfuria deoparte.

Meryem ridică din sprâncene, pensate atât de subțire, încât semănau cu o pereche de arcuri schițate în creion pe fața ei mare.

— Ce? Asta-i tot? Nu mai mănânci?

— Scuze, nu fac parte dintre oamenii care iau micul-dejun.

— Acum sunt un grup separat? Nu iau toți oamenii din lume micul-dejun? Toți ne trezim flămânzi.

Ada îi aruncă o privire rapidă mătușii ei. Femeia avea un fel aparte de-a vorbi, care i se părea amuzant și enervant în egală măsură;

— Bună dimineața amândurora, se auzi din spate vocea lui Kostas, care intră cu pași mari în bucătărie, cu obrajii înroșiți de frig și cu fulgi de zăpadă presărați ici-colo prin păr. Ce festin fantastic.

— Da, dar cineva nu mănâncă, zise Meryem.

Kostas îi zâmbi fiicei lui.

— Ada nu prea are poftă de mâncare dimineața. Sunt sigur că o să mănânce mai târziu.

— Mai târziu nu-i același lucru, zise Meryem. Trebuie să dejunezi ca un sultan, să prânzești ca un vizir și să cinezi ca un cerșetor. Altfel, întreaga ordine e distrusă.

51

Ada se lăsă pe spătarul scaunului și-și încrucișa brațele. O studie pe femeia aceea care apăruse din senin în viețile lor - fața ei de dimensiuni generoase, felul ei de-a fi gălăgios și nestăpânit.

— Deci încă nu ne-ai zis de ce-ai venit.

— Ada! o dojeni Kostas.

— Ce e? Ai spus că pot să-ntreb.

— E în regulă. E bine că-ntreabă, zise Meryem punând un cub de zahăr în ceai și amestecând. Când vorbi iar, avea vocea schimbată: Mama mea a murit, sunt exact zece zile de-atunci.

— Mama Selma a murit? se miră Kostas. Nu știam. Condoleanțe.

— Mulțumesc, zise Meryem, deși ochii îi rămaseră ațintiți la Ada.

Bunica ta avea nouăzeci și doi de ani, s-a stins în somn. O moarte binecuvântată, cum e vorba. M-am îngrijit de înmormântare, apoi am luat primul avion la care am reușit să găsesc bilet.

Ada se întoarse spre tatăl ei.

— Ți-am zis eu că-i vorba de moștenire.

— Ce moștenire? întrebă Meryem.

Kostas clătină din cap.

— Ada crede că trebuie să pui în ordine niște acte și că de-aia ai venit.

— A, înțeleg, ca un testament. Nu, părinții mei erau oameni cu posibilități modeste. N-am despre ce acte să discut cu voi.

— Atunci de ce-ai venit așa, din senin? întrebă Ada, privirea ei stăruitoare căpătând o tentă febrilă.

În tăcerea care se lăsă, ceva se petrecu între Meryem și Kostas, o înțelegere fără cuvinte. Ada simți lucrul ăsta, însă nu putea spune despre ce e vorba. Rezistând impulsului de a-i întreba ce-i ascundeau, se țină dreaptă

ca o lumânare, așa cum o învățase maică-sa.

— Am vrut întotdeauna să vin să te văd, zise Meryem după câteva clipe. Cum să nu vreau s-o cunosc pe fiica surorii mele? Dar făcusem o promisiune. Tatăl meu a murit cu paisprezece ani în urmă - erai foarte mică

atunci. Însă, până când mi-au murit ambii părinți, am fost legată de cuvântul dat.— Ce fel de promisiune? Întrebă Ada.

— Că n-o să mă întâlnesc cu niciunul dintre voi atâta vreme cât părinții mei sunt în viață, răspunse Meryem cu răsuflarea ușor întretăiată. Când mama mea a murit, m-am simțit liberă să călătoresc.

— Nu pricep, zise Ada. De ce să faci o asemenea promisiune îngrozitoare? Și ce fel de om ar fi în stare să-ți ceară asta?

— Ada mou, ia-o ușor, zise Kostas cu blândețe.

52

Ada se uită la tatăl ei cu ochii strălucind de furie.

— Haide, tată, nu sunt copil. M-am prins. Tu ești grec, mama e turcoaică, triburi rivale, dușmăanii ancestrale. Ați supărat niște oameni când v-ați căsătorit, nu-i așa? Și ce? Nimic nu scuză genul ăsta de comportament.

N-au venit o dată să ne vadă. Și nu numai ei. Nici rudele din partea cealaltă.

N-au venit la înmormântarea mamei. Și vrei să numești asta familie.

N-am de gând să stau aici, să mănânc falafel și să ascult zicale și să mă prefac că n-am nicio problemă cu toate astea!

Distrată, Meryem puse încă un cub de zahăr în ceai, uitând că făcuse deja asta. Luă o înghițitură. Prea dulce. Lăsă paharul alături.

— Îmi pare rău dacă sunt nepoliticoasă, zise Ada clătinând din cap și, cu o mișcare bruscă, își împinse scaunul în spate și se ridică. Am teme de făcut.

După ce plecă, o tăcere stânjenitoare se așternu peste bucătărie.

Meryem își scoase pe rând inelele și le puse la loc. Murmură ca pentru sine:

— N-am făcut falafel. Nici măcar nu-i o mâncare din bucătăria noastră.

— Îmi pare rău, zise Kostas. Ada a trecut prin multe anul ăsta. I-a fost extrem de greu.

— La fel și ție, zise Meryem ridicând capul și uitându-se la el. Dar asemănarea e izbitoare. E... e leită maică-sa.

Kostas dădu din cap, zâmbind din colțul buzelor.

— Știu.

— Și are tot dreptul să pună întrebările astea, zise Meryem. Cum de nu ești furios pe mine?

— La ce-ar folosi? Nu ne-a ajuns atâta furie, ură, durere? Ne-a ajuns până peste cap.

Meryem se uită în jur de parcă rătăcise ceva. Vocea îi scăzu până la șoaptă când vorbi iar.

— Cât știe Ada?

— Nu prea mult.

— Dar e curioasă. E tânără și inteligentă, vrea să afle.

— I-am spus câte ceva pe ici, pe colo.

— Mă îndoiesc că se mulțumește cu atât.

Kostas înclină capul și ridurile de pe frunte i se adânciră.

— Fata e englezoaică. Nici n-a pus piciorul în Cipru. A avut dreptate Defne până la urmă. De ce să ne împovărăm copiii cu trecutul nostru - sau cu dezastrul pe care l-am făcut din el? Asta e o generație nouă. Tabula rasa.

și neîncredere.

— Cum dorești, zise Meryem gânditoare. Puse încă un cub de zahăr în ceai și îl privi cum se topește.

PARTEA A DOUA

Rădăcinile

Iubiții

Cipru, 1974

Cu o oră înainte de miezul nopții. Luna, strălucitoare și veselă, era plină de-o zi. Și, cu toate că în mod normal lui Defne i-ar fi plăcut asta, în noaptea aceea avea nevoie de adăpostul întunericului.

Se ridică din pat, își dădu jos pijamaua și se schimbă într-o fustă

albastră lungă, prinsă cu o curea de piele brodată, și o bluză albă cu volane despre care toată lumea spunea că-i stă bine. Își puse cerceii, nu pe cei de aur – care abia se vedeau, prea mici pe lângă lobii urechilor -, ci pe cei de cristal care îi atârnavă până la umeri și scânteiau ca stelele. O făceau să se simtă mai în vârstă și mai stilată. Legă șireturile tenișilor unele de altele și le petrecu pe după gât. Trebuia să fie tăcută ca noaptea însăși.

Ridicând cerceveaua ferestrei, ieși pe pervaz și se ghemui pe margine câteva clipe. Auzea un zgomot în depărtare, un țipăt ușor din două note, probabil o bufniță care-și urmărea prada, își ținu respirația, ascultând.

Kostas o învățase secvența precisă a țipătului lor: notă scurtă, tăcere scurtă, notă lungă, tăcere lungă. Un cod Morse al bufnițelor doar pentru ei.

Se întinse până la o ramură a dudului și se trase cu grijă pe ea. De acolo coborî, creangă cu creangă, cum făcuse adesea când era mică. De cum sări pe pământ, se uită în sus să vadă dacă o urmărea cineva. O fracțiune de secundă

crezu că vede o umbră la o fereastră. O fi fost sora ei? Dar Meryem probabil dormea în camera ei. Verificase mai devreme.

54

Simțind că i se strânge stomacul de neliniște, Defne se strecură afară

din grădină. Lumina lunii se reflecta în pietrele de pavaj ale străzii înguste, formând pârlăiașe de argint care străluceau în fața ei de parcă ar fi mers pe apă. Grăbi pasul, uitându-se peste umăr la fiecare câteva secunde ca să se asigure că n-o urmărește nimeni.

De obicei se întâlneau acolo noaptea târziu, la o cotitură a drumului, sub un măslin bătrân. Se plimbau puțin prin preajmă sau se așezau pe un zid, ascunzându-se în umbre, iar întunericul era un șal pufos care le învăluia nervii. Uneori, un stârc de noapte le zbura pe deasupra capetelor sau un arici trecea pe-aproape, ființe nocturne la fel de tainice ca iubiții înșiși.

Azi întârzia. Cu cât se apropia de punctul de întâlnire, respirația îi era tot mai precipitată. Fără felinare și fără case prin preajmă, în unele locuri era de-a dreptul beznă. Apropiindu-se, mișca ochii și se uita în față, încercând să-i distingă conturul familiar printre copaci, dar nu reușea să

vadă nimic.

Inima i-a stat o clipă. Probabil plecase. Totuși merse mai departe, sperând.

— Defne?

Vocea lui dădea numelui ei o nuanță mai blândă, rotunjind ușor vocalele.

Acum îi deslușea silueta. Naltă, subțire, inconfundabilă. Un punctuleț portocaliu strălucitor se mișca odată cu mâna lui.

— Tu ești? Șopti Kostas.

— Da, prostuțule, cine altcineva ar putea fi? Zise Defne și se apropie zâmbind. Nu știam că fumezi.

— Nici eu nu știam, zise Kostas. Eram neliniștit. Am șterpelit pachetul fratelui meu.

— Dar de ce fumezi, ashkim¹⁵? Nu știi că pufăiturile astea se risipesc imediat ce dai fumul afară din piept? Văzându-i expresia perplexă, Defne

izbucni în râs. Glumesc, nu-i nimic. Nu mă deranjează. Părinții mei fumează

amândoi. Sunt obișnuită.

Se țineau de mână, cu degetele împletite. Defne observă că el se dăduse cu un pic cam multă apă de colonie. Clar, nu era singura care voia să facă

impresie bună. Îl trase spre ea și-l sărută. Fiind cu un an mai mare, se considera mai matură.

— Mi-era așa de teamă că n-o să vii, zise Kostas.

15 Iubirea mea (tc.) (n.a.).

55

— Doar am promis, nu?

— Da, însă...

— Cei din familia noastră se țin întotdeauna de cuvânt. Așa ne-a crescut tata – și pe mine, și pe Meryem.

El trase pentru ultima oară din țigară și o strivi sub talpa pantofului.

— Deci n-ai călcat nicio promisiune în viața ta?

— Nu, chiar așa. Și cred că nici soră-mea n-a călcat vreuna. Nu sunt mândră de asta, de fapt, e destul de plictisitor. Dacă ne-am dat cuvântul, trebuie să ne ținem de el. De-aia încerc să nu fac multe promisiuni. Își lăsă

capul pe spate și îl privi hotărâtă în ochi. Dar pot să-ți promit cu ușurință un lucru: o să te iubesc întotdeauna, Kostas Kazantzakis.

Îi auzea inima bătând cu putere sub coaste. Băiatul ăla blând ca rouă

unei dimineți proaspete, care știa să cânte cele mai înduioșătoare balade într-o limbă pe care ea n-o putea înțelege, băiatul ăla în stare să vorbească

cu cea mai mare însuflețire despre tufe perene și pupeze cu creastă părea acum să nu-și găsească cuvintele.

Defne se aplecă înainte, atât de tare, încât el îi simțea răsuflarea pe față.

— Dar tu?

— Eu? Deja am promis s-o fac – de mult. Știu că n-o să încetez niciodată să te iubesc.

Ea zâmbi, chiar dacă cinismul ei înnăscut nu-i îngăduia să-l creadă. Dar nici nu-și îngăduia să se îndoiască de el. Nu în seara aia. Voia să se înfășoare în jurul cuvintelor lui, ocrotindu-le așa cum îți faci mâinile căuș să ocrotești o flacără de vânt.

— Ți-am adus ceva, zise Kostas scoțând din buzunar un obiect mic, rieîmpachetat.

Era o cutie muzicală din lemn de cireș cu un model cu fluturi viu colorați incrustat pe capac și o cheie cu un ciucure roșu de mătase.

— O, e așa de frumoasă, mulțumesc...

Defne ținea cutia la piept, simțindu-i răceala netedă. Știa că mai mult ca sigur Kostas strânsese bani ca s-o cumpere. Răsuci cu grijă cheia în gaura de dedesubt și din cutie se revărsă o melodie suavă. O ascultară până când se sfârși.

— Și eu am ceva pentru tine.

Scoase un sul de hârtie din sac. O schiță în creion cu el stând pe o stâncă, în timp ce niște păsări zburau sus în zare și un șir de arcade de piatră

se întindea de-o parte și de alta. Săptămâna trecută se plimbaseră împreună

56

pe lângă vechiul apeduct, care odată aducea apă din munții de la nord de oraș. Deși ziua era întotdeauna mai riscant, și petrecuseră toată după-amiaza

acolo, respirând mirosul de iarbă sălbatică, și ăla era momentul pe care voise să-l surprindă.

El ținu desenul ridicat, cercetându-l în lumina lunii.

— Arăt chiar bine. Cum ai reușit?

— Ei, n-a fost prea greu.

El îi studie chipul, trasându-i cu degetele linia fină a maxilarului.

— Ești foarte talentată.

Se sărutară, de data asta mai lung, agățându-se unul de celălalt cu înfrigurare, de parcă altfel s-ar fi prăbușit. Totuși, era și o timiditate în mișcările lor, deși cu fiecare mângâiere și fiecare șoaptă, deveneau tot mai tandri. Pentru că trupul ființei iubite e un tărâm fără granițe. Îl descoperi nu dintr-odată, ci pas cu pas neliniștit, rătăcind drumul, pierzându-ți simțul orientării, cutreierându-i văile înșorite și câmpurile vălurite, găsindu-l cald și primitor, și apoi, ascunse în cotloane tainice, dând peste peșteri nevăzute și neașteptate, râpe în care te poticnești și te rănești.

Cuprinzând-o cu brațele, Kostas își lipi obrazul deal ei. Defne își îngropa fața în gâtul lui. Amândoi erau conștienți că, oricât de puțin probabil ar fi fost la ora aceea târzie, cineva putea să-i vadă și să le dea de veste familiilor lor. O insulă, mare sau mică, era plină de ochi care îi pândeau de după orice fereastră cu grilaj, din orice crăpătură în zid și prin privirea oricărui șorecar cu coadă roșie ce zbura purtat de vânt în înalturi – o privire neclintită, rapace.

Ținându-se de mână, fără să iasă din umbră, se plimbau cu pași mari, neavând nicio grabă să ajungă undeva. În noaptea aceea se făcuse cam răcoare. Ea tremura în bluza ei subțire. Kostas îi oferă geaca lui, dar Defne o refuză. Când insistă, ea se supără, nevrând să fie tratată de parcă ar fi fost mai slabă decât el. Așa era de încăpățânată.

El avea șaptesprezece ani, ea optsprezece.

Aici, sub pământ, stau nemișcată și ascult orice sunet, cât de ușor. Fiind izolată de orice sursă de lumină – soare sau lună -, ceasul biologic mi s-a dereglat și somnul mă ocolește. Cred că e puțin cam ca atunci când ești amețit din cauza diferenței de fus orar. Tiparele zilei și nopții sunt date peste cap, aruncându-mă într-o zăpăceală continuă. O să mă obișnuiesc în cele din urmă, dar o să-mi ia ceva vreme.

57

Viața sub pământ nu e nici simplă, nici monotonă. Lumea subterană, în ciuda a ceea ce cred cei mai mulți oameni, freamătă de activitate. Pe măsură

ce sapi tot mai adânc, s-ar putea să fii surprins să vezi că pământul capătă

nuanțe neașteptate. Roșu-ruginiu, piersiciu delicat, muștar cald, verde-limetă, turcoaz bogat... Oamenii își învață copiii să picteze pământul doar într-o singură culoare. Își imaginează cerul albastru, iarba verde, soarele galben și pământul în întregime maroniu. Dacă ar ști că au curcubeie sub picioare.

Ia o mână de pământ, preseaz-o între palme, simte-i căldura, textura, misterul. Există, în bulgărașul ăsta, mai multe micro-organisme decât oameni pe lume. Dă pe dinafară de bacterii, ciuperci, arhee, alge și râme fără

astâmpăr, ca să nu mai vorbim de cioburi de vase vechi de lut, toate contribuind la prefacerea materiei organice în nutrienți din care noi, plantele, ne hrănim recunoscătoare și creștem viguroase, pământul e complicat, rezistent, generos. Fiecare centimetru e rezultatul unei munci istovitoare. O mulțime de viermi și microorganisme trebuie să trudească

fără odihnă sute de ani ca să producă fie și-att. Pământul sănătos, îndoit cu argilă e mai prețios decât diamantele și rubinele, deși nu i-am auzit niciodată pe oameni lăudându-l astfel.

Un copac are o mie de urechi ciulite în toate părțile. Eu pot desluși clefăitul omizilor când îmi găuresc frunzele, bâzâitul albinelor care trec în zbor, zumzetul aripilor de cărăbuș. Pot recunoaște gălgăitul coloanelor de apă

care se sparg înăuntrul rămurelelor mele. Plantele simt vibrațiile, și multe flori au forme de cupe ca să prindă mai bine undele sonore, dintre care unele sunt prea înalte pentru urechile oamenilor. Copacii sunt plini de cântece și nu ne rușinăm să le cântăm.

Culcată aici în miezul iernii, îmi caut refugiu în vise arborescente. Nu mă plictisesc niciodată, însă sunt multe de care deja mi-e dor – cioburile de lumină ale stelelor, frumusețea lunii pe cerul nopții, perfectă și puțin pătată, ca un ou de măcăleandru, aroma de cafea ce venea din casă dimineața... și, cel mai tare, de Ada și de Kostas.

Și mie mi-e dor de Cipru. Poate din cauza vremii reci, nu mă pot abține să revin întruna la zilele mele însorite. Oi fi devenit eu copac britanic, dar în unele zile încă îmi ia câteva clipe să-mi dau seama unde mă aflu, pe care insulă exact. Amintirile mă năpădesc și, dacă ascult atent, încă aud trilurile ciocârlilor din lunci și ciripitul vrăbiilor, șuieratul silviilor și rațelor-fluierătoare, păsările din Cipru strigându-mă pe nume.

Adăpostul

Cipru, 1974

Data următoare când se întâlniră, Defne părea neliniștită, un licăr de teamă palpând în ochii ei căprui.

— Noaptea trecută, când mă întorceam, am dat nas în nas cu unchiu-meu, zise ea. M-a întrebat ce fac așa de târziu. A trebuit să-mi scormonesc creierii să găsesc o explicație.

— Și ce i-ai spus? întrebă Kostas.

— Am spus că soră-meă nu se simte bine și c-a trebuit să mă duc până

la farmacie. Dar, ce să vezi, a doua zi dimineața a dat peste Meryem! A întrebat-o dacă se simte mai bine și Meryem, ce noroc, mi-a făcut jocul. Pe urmă a venit acasă și m-a luat la întrebări. A trebuit să-i spun, Kostas. Sora mea știe despre noi acum.

— Poți să ai încredere în ea?

— Pot, răspunse Defne fără pic de ezitare. Dar, dacă unchiu-meu vorbea cu ai mei, ar fi fost cu totul altă poveste. Nu putem să ne tot întâlnim așa. Kostas își trecu degetele prin păr.

— M-am gândit întruna la asta de ceva vreme. Am căutat un loc sigur.

— Nu există niciunul!

— Păi, de fapt, există unul.

— Unde?

— E o tavernă, zise Kostas văzând-o cum face ochii mari, apoi îl privește bănuitoare. Știu ce-o să spui, dar ascultă-mă. Locul ăsta e aproape pustiu ziua. Clienții nu încep să apară decât pe la asfințit. Până atunci sunt doar

chelnerii. Chiar și seara, dacă reușim să ne-ntâlnim într-o încăpere din spate, e mai sigur decât să ne plimbăm pe străzi. Într-o tavernă oricum toți sunt în lumea lor.

Defne își mușcă buza de jos, întorcând ideea pe toate părțile în minte.

— Care?

— Fericită.

— O! făcu Defne luminându-se la față. N-am fost niciodată acolo, dar am auzit multe lucruri despre ea.

59

— Mama le vinde tot felul de chestii în fiecare săptămână. Le duc dulceață de roșcove, melitzanaki glyko16.

Ea zâmbi, știind cât de apropiat era de mama lui și cât de mult o iubea.

— Îl cunoști pe patron?

— Taverna e ținută de doi tipi. Niște oameni foarte drăguți, deși nu seamănă deloc. Unul n-are leac de vorbăreț, tot timpul spune vreo poveste sau vreo glumă. Celălalt e tăcut. Îți ia ceva timp să ajungi să-l cunoști.

Defne dădu din cap, deși nu-l asculta decât c-o ureche. În clipa aceea, toată teama cuibărită în suflet se risipise și se simțea din nou ușoară, plină

de îndrăzneală. Îi atinse buzele puțin crăpate, uscate de soare. Probabil și le mușca, așa cum făcea și ea.

— Ce te face să crezi c-o să ne-ajute? îl întrebă.

— Am sentimentul că n-o să mă refuze. Îi observ pe tipii ăștia de multă

vreme. Sunt cinstiți și muncitori, își văd de treaba lor. Închipuie-ți, cunosc tot felul de oameni, dar nu bârfesc pe nimeni. Îmi place asta la ei.

— Bine. Hai să-ncercăm, zise Defne. Dar, dacă nu merge, va trebui să găsim altă cale.

El zâmbi, simțind cum sângele îi curge mai calm prin vine. Nu-i spusese niciodată, dar se temea că ea ar putea sugera într-o zi că devenise prea periculos să se mai vadă, că secretul acela era prea greu de păstrat, că

ar trebui să se despartă înainte ca lucrurile să scape de sub control. De fiecare dată când simțea teama asta, o împingea cu blândețe într-un locșor din pivnița sufletului său unde păstra toate gândurile nestăpânite și dureroase. O puneă lângă amintirile despre tatăl lui.

Înainte să mă întâlnești în tavernă, trebuie să vă mai spun câteva lucruri despre mine și patria mea.

Am venit pe lume în 1878, anul în care Abdul-Hamid al II-lea, stând pe tronul lui aurit din Istanbul, a făcut o înțelegere secretă cu regina Victoria, care stătea pe tronul ei aurit din Londra. Imperiul Otoman s-a învoit să

cedeze administrația insulei noastre Imperiului Britanic în schimbul protecției împotriva agresiunii rușilor. În același an, prim-ministrul britanic, Benjamin Disraeli, a numit patria mea „cheia spre Asia de Vest”, adăugând:

„dacă o luăm, nu înaintăm spre Mediterana, ci spre India”. Insula, deși fără mare valoare economică din punctul lui de vedere, era poziționată ideal pentru rutele comerciale profitabile.

16 Dulceață de vinete mici (gr.) (n.a.).

60

Câteva săptămâni mai târziu, steagul britanic a fost înălțat deasupra Nicosiei. După Primul Război Mondial, în timpul căruia Imperiul Otoman și Imperiul Britanic au devenit dușmani, britanicii au anexat Ciprul și astfel am devenit o colonie a Coroanei.

Îmi amintesc ziua când au sosit trupele Majestății Sale, obosite și însetate după lunga călătorie, și ușor nedumerite în legătură cu cine urmau să fie supușii lor coloniali. Englezii, deși ei înșiși insulari în adâncul sufletului, n-au știut niciodată unde să plaseze insula noastră în mintea lor.

O clipă le păream liniștitor de familiari, următoarea, ciudat de exotici și orientali.

În acea zi fatidică, Sir Garnet Wolseley, primul înalt Comisar, a apărut pe țărmurile noastre cu o armată mare, alcătuită din soldați în uniforme groase - pantaloni cu modele englezești și tunici de lână roșii. Termometrul arăta 110 grade Fahrenheit¹⁷. Și-au ridicat tabăra în Larnaca, lângă lacul sărat, cărând corturi de o persoană care nu-i apărau mai deloc de soarele arzător.

În scrisorile trimise soției, Wolseley avea să se plângă mai târziu: „A fost o mișcare foarte neinspirată să fie trimise regimentele astea britanice pe o vreme așa de călduroasă”. Dar ce l-a dezamăgit cel mai tare a fost peisajul arid. „Unde sunt pădurile cu care ne închipuiam că e acoperit Ciprul?”

„Bună întrebare”, am încuviințat noi, copacii. Viața noastră n-a fost ușoară. Roiuri de lăcuste au chinuit insula prea multă vreme, venind în nori negri și deși, devorând tot ce era verde. Pădurile au fost distruse, tăiate pentru vițade-vie, pământ arabil și lemn de foc, iar uneori devastate dinadins în nesfârșite vendete. Exploatarea forestieră constantă, incendiile numeroase și ignoranța crasă au fost răspunzătoare de dispariția noastră, ca să nu mai vorbim de nepăsarea strigătoare la cer a administrației dinainte.

Dar și războaiele, de care am avut prea mult poate de-a lungul secolelor.

Cuceritori din Răsărit, cuceritori din Apus: hitiți, egipteni, fenicieni, asirieni, greci, perși, macedoneni, romani, bizantini, arabi, franci, genovezi, venețieni, otomani, turci, britanici...

Eram acolo când au început să aibă loc atacuri violente asupra britanicilor în numele enosisului - unirea cu Grecia - și au explodat primele bombe, în prima parte a anilor 1950. Eram acolo când Institutul Britanic din Piața Metaxas și biblioteca dinăuntru, cea mai bună bibliotecă de limbă

17 43,3° C.

61

engleză din Orientul Mijlociu, au fost incendiate de tinerii protestatari, iar toate cărțile și manuscrisele acelea, carne din carnea noastră, au fost prefăcute-n scrum. Până în 1955, lucrurile degeneraseră atât de tare, încât s-a instituit starea de urgență. Florarii din partea locului și fermele de flori, ale căror afaceri intraseră într-un declin dramatic, poate pentru că nimeni nu simțea că are dreptul la frumusețe când domneau frica și haosul, câștigau acum cel mai mult împletind coroane pentru înmormântările infanteriștilor din Gordon Highlanders¹⁸ și ale altor britanici uciși în conflict.

Până în 1958, organizația naționalistă greacă EOKA¹⁹ interzisesse toate inscripțiile englezești pe insulă. Numele englezești de străzi erau tăiate și acoperite cu vopsea. Curând aveau să fie radiate și cele turcești. Atunci organizația naționalistă turcă TMT²⁰ a început să șteargă numele grecești.

Și s-a ajuns chiar la un moment când străzile din orașul meu natal au fost lăsate fără nume, doar vopsea umedă peste vopsea umedă, ca niște straturi de acuarelă care dispar ușor în neant.

Iar noi, copacii, am privit, am așteptat și am fost martori la toate.

Taverna

Cipru, 1974

Fericită era un loc de întâlnire popular, unde veneau greci, turci, armeni, maroniți²¹, soldați ONU și vizitatori ai insulei care intrau repede în ritmul obiceiurilor de-acolo. Taverna era ținută de doi parteneri, un cipriot grec și un cipriot turc, amândoi pe la vreo patruzeci de ani.

Yiorgos și Yusuf o deschiseseră în 1955, cu bani împrumutați de la familie și prieteni și își ținuseră afacerea pe linia de plutire, ba chiar reușiseră să prospere, în ciuda tensiunilor care înconjurau insula din toate părțile.

18 Regiment de linie al infanteriei britanice în serviciu în perioada 1881-1994.

19 Ethniki Organosis Kyprion Agoniston (Organizația Națională a Luptătorilor Ciprioți) -

organizație de gherilă a grecilor ciprioți care lupta pentru înlăturarea stăpânirii britanice a Ciprului și unirea cu Grecia.

20 Turk Mukavemet Teşkilati (Organizația Turcă de Rezistență) - organizație paramilitară turcă ce a funcționat în perioada 1958-1974 pentru a contracara acțiunile EOKA.

21 Creștini catolici din Orient, mai ales din Siria și Liban.

62

Intrarea în tavernă era pe jumătate acoperită cu vițe răsucite de caprifoi.

Înăuntru, grinzi înnegrite solide tăiau tavanul în lung și-n lat și de ele atârnau funii de usturoi, ceapă, ierburi puse la uscat, ardei iuți și cârnați afumați. Erau douăzeci și două de mese cu scaune desperecheate, un bar de lemn cu scăunele de stejar și un grătar cu cărbuni în spate, de unde mirosul de lipie se răspândea zilnic, împreună cu aromele îmbietoare de carne la

frigare. Cu mai multe mese afară, în patio, taverna era plină până la refuz în fiecare seară.

Era un loc cu propria lui istorie și miracole mărunte. Aici se spuneau povești despre victorii și chinuri, se reglau socoteli vechi, râsul și lacrimile se amestecau, se făceau învoieli și promisiuni, se mărturiseau păcate și secrete. Între pereții săi, străinii deveneau prieteni, prietenii, iubiți, vechi pasiuni se reaprindeau, inimile frânte se vindeau sau se făceau zob din nou.

Mulți copii de pe insulă fuseseră concepuți după o noapte veselă la tavernă.

fericită influențase viețile oamenilor în atâtea feluri necunoscute.

Când intră, în urma lui Kostas, pentru prima oară, Defne nu știa nimic din toate astea. Dându-și o șuviță de păr după ureche, se uita curioasă în jur.

Localul părea să fi fost decorat de cineva care clar adora albastrul.

Intrarea era azuriu-deschis, cu mărgelile împotriva deochiului care se legăneau și potcoave agățate în cuie. Fețele de masă în carouri erau bleumarin cu alb, perdelele erau de un safiriu intens, faianța de pe pereți avea modele acvamarin, chiar și ventilatoarele mari, fără vlagă, din tavan aveau o nuanță apropiată. Doi stâlpi erau înțesați cu fotografii înrămate ale celebrităților care vizitaseră taverna de-a lungul anilor: cântărețe, actrițe, vedete TV, fotbaliști, designeri, jurnaliști, campioni de box...

Defne se miră să vadă un papagal cocoțat pe un dulap, ocupat să

mănânce un biscuit, o pasăre exotică cu coadă scurtă, cap galben și penaj verde-aprins. Dar ce descoperi în centrul tavernei îi atrase imediat atenția.

Adăpostit în mijlocul sălii de mese, crescând printr-o gaură din acoperiș, era un copac.

— Un smochin! zise ea și o expresie de uimire încântată îi trecu peste chip. E adevărat?

— O, sigur că e, răspunse un glas din spatele lor.

Întorcându-se, Defne văzu doi bărbați de înălțime și statură mijlocie stând unul lângă altul. Unul dintre ei, cu păr tuns scurt și un crucifix de argint la gât, scoase o pălărie imaginată în fața ei în semn de salut.

63

— Ar trebui să vezi copacul ăsta noaptea, cu toate luminile aprinse.

Pare electrificat, magic! Nu e un copac oarecare - asta are mai bine de nouăzeci de ani, dar încă face cele mai dulci smochine din tot orașul.

Celălalt bărbat, probabil de aceeași vârstă, avea o mustață bine îngrijită și o bărbie rasă ca-n palmă, cu o despicătură adâncă; părul îi cădea în şuvițe lungi până pe umeri. Arată spre Kostas și zise:

— Deci asta-i p-p-prietena despre care ne-ai povestit. Băiatul zâmbi.

— Da, ea e Defne.

— O, e t-t-turcoaică? zise bărbatul schimbându-se la față. Nu ne-ai spus.

— De ce? Întrebă Defne imediat și, fiindcă nu primi un răspuns prompt, privirea i se înăspri. Aveți vreo problemă cu asta?

— Hei, nu te supăra! se băgă în vorbă primul bărbat. Yusuf e și el turc.

N-a vrut să spună nimic, doar vorbește mai încet. Dacă-l grăbești, o să-l faci să se bâlbâie.

Țuguindu-și buzele ca să nu zâmbească, Yusuf dădu din cap. Se aplecă spre prietenul lui și-i șopti la ureche ceva neauzit care-l făcu să chicotească.

— Yusuf întreabă: se-nfurie tot timpul așa ușor?

— O, da, răspunse Kostas cu un zâmbet larg.

— Atunci Dumnezeu să ne-ajute! făcu primul bărbat. Luă mâna lui Defne și o strânse ușor, zicând: Pe mine mă cheamă Yiorgos, apropo.

Copacul n-are nume. Papagalul se numește Chico. Și trebuie să te avertizez în privința lui. Nu fi surprinsă dacă se așază pe umărul tău și încearcă să-ți fure mâncarea. E grozav de răsfățată pasărea aia! Credem că

trebuie să fi trăit undeva într-un palat înainte să ne găsească pe noi. Mă rog, ești binevenită în localul nostru modest.

— Mulțumesc, zise Defne, puțin stânjenită de izbucnirea ei.

— Acum, voi doi urmați-mă.

Îi conduse într-o încăpere din spate, unde țineau cutii cu cartofi, coșuri cu mere și ceapă, roade din livezile de prin partea locului și butoaie de bere.

Într-un colț era o măsuță cu două scaune, pregătită cu mult înainte de venirea lor, iar perdeaua verde de catifea de la intrare se putea trage pentru intimitate.

— Mi-e teamă că nu-i cine știe ce lux, zise Yiorgos. Dar cel puțin n-o să vă deranjeze nimeni aici, tinereilor. Puteți vorbi cât vreți.

— Minunat, mulțumesc, zise Kostas.

— Deci ce să v-aducem de mâncare?

— O, nu vrem nimic, răspunse Kostas pipăind puținele monede pe care le avea în buzunar. Doar niște apă.

64

— Da, zise Defne cu hotărâre. E foarte bine dacă ne aduceți niște apă.

Nici nu terminase bine de vorbit, că apărură un chelner cărând o tavă cu sărmăluțe-n foi de viță, creveți saganaki, pui souvlaki cu sos tzatziki, musaca, lipie și o carafă cu apă.

— Yusuf v-a trimis astea, din partea casei, zise el. M-a rugat să vă spun să mâncați!

Un minut mai târziu, în sfârșit singuri în încăpere, fără să fie nevoiți, pentru prima oară în luni de zile, să-și facă griji în legătură cu cine ar putea să-i vadă și să le dea raportul familiilor lor, Kostas și Defne se uitară unul la altul și izbucniră în râs. Un râs neîncrezător, genul de ușurare spumoasă care vine doar după suferință și teamă.

Mâncară încet, savurând fiecare înghițitură. Vorbiră fără oprire, profitând la maximum de ceea ce le oferea limbajul, de parcă n-ar fi avut încredere că le mai stătea la dispoziție a doua zi. Între timp, mirosurile și sunetele din tavernă se intensificau. Umbrele aruncate de lumânarea de pe masa lor dansau pe pereții văruiți în alb. De fiecare dată când ușa tavernei se deschidea și un nou curent de aer flutura perdelele, aceleași umbre dansau o clipă doar pentru ei.

Îi auzeau pe clienți sosind. Zăngănit de tacâmuri, pălăvrăgeală fără rost. Apoi o farfurie spărgându-se și un râs de femeie. Cineva începu să cânte în engleză: So kiss me and smile for me Tell me that you'll wait for me...²² I se alăturară și alții. Un cor spontan, puternic, gălăgios. Erau soldați britanici, mulți dintre ei abia ieșiți de pe băncile școlii, cu glasurile ba înălțându-se, ba coborând în timp ce se agățau unii de alții în căutare de sprijin și tovarășie ca să simtă că se află acasă, că aparțin unui loc. Tineri prinși într-o zonă de conflict, blocați pe o insulă ale cărei limbi nu le vorbeau, cu un peisaj politic ale cărui subtilități nu le înțelegeau cu-adevărat; soldați care îndeplineau ordine, știind că unul dintre ei s-ar putea să nu apuce ziua de mâine.

Două ore mai târziu, Yusuf deschise ușa bucătăriei și-i conduse fără zgomot afară.

— M-m-mai veniți. N-avem tot timpul tineri îndrăgostiți pe-aici, o să ne-aduceți n-n-noroc.

22 Sărută-mă și dă-mi zâmbetul tău/ Spune-mi c-o să mă aștepti mereu..." (engl.).

65

Ieșind în adierea serii, îi zâmbiră gazdei lor dintr-odată timizi. Tineri îndrăgostiți! Nu se gândiseră niciodată la ei în termenii ăia, însă acum, că cineva rostise cuvintele cu voce tare, sigur, știau că exact asta erau.

Uite-așa a intrat ea în viața mea - Defne.

Era o după-amiază liniștită. Moțaiam în tavernă, bucurându-mă de momentele de calm dinainte de aglomerația serii, când ușa s-a deschis și au intrat cu pași mari, strecurându-se din lumina orbitoare a soarelui în umbra răcoroasă.

— Un smochin! E adevărat?

Asta mi-amintesc că a zis Defne de cum a dat cu ochii de mine. Surpriza de pe fața ei era inconfundabilă. Am ridicat capul, curioasă să aflu cine făcuse remarcă aceea. Poate e din vanitate, dar am fost întotdeauna interesată ce văd - sau nu sunt în stare să vadă - oamenii la noi.

Yiorgos a spus, mi-aduc aminte, că păream un copac electrificat noaptea.

„Magic”, așa a zis. Mi-a plăcut să aud asta. Era adevărat. Seara, când chelnerii stingeau luminile și aprindeau lumânările așezate prin diferite colțuri, scoarța mea răspândea o lumină aurie, strălucind printre frunze.

Ramurile mi se întindeau îndrăznețe, de parcă totul în jur ar fi fost o prelungire a mea, nu doar mesele extensibile și scaunele de lemn, ci și tablourile de pe pereți, funiile de usturoi ce atârnav din tavan, chelnerii care alergau încolo și-ncoace, clienții care veneau din diverse părți ale lumii, chiar și Chico, zburând de colo-colo într-o străfulgerare de culori, și toate se întâmplau sub ochii mei.

Pe-atunci n-aveam nicio grijă. Smochinele mele erau zemoase, din belșug, moi la atingere, iar frunzele îmi erau puternice și de un verde fără

pată, cele noi mai mari decât cele vechi, un semn de creștere sănătoasă.

Înfățișarea mea avea darul să le ridice moralul clienților. Fruntea li se descrețea, tonul tăios li se îmblânzea. Poate ce se spunea despre fericire era adevărat, la urma urmei: e molipsitoare. Într-o tavernă care se chema fericită, cu un copac înflorit în mijloc, era greu să nu te simți plin de speranță.

Știu că n-ar trebui să spun asta, știu că e greșit din partea mea, neplăcut și lipsit de recunoștință, însă din după-amiaza aceea hotărâtoare din urmă cu mulți ani, mi s-a întâmplat nu o dată să regret că am cunoscut-o pe Defne și mi-am dorit să nu ne fi trecut niciodată pragul. Poate că atunci frumoasa noastră tavernă n-ar fi fost mistuită de flăcări, distrusă. Poate că

eu aș fi același copac fericit.

Singurătatea

Londra, sfârșitul anilor 2010

Furtuna lovi serios Londra la primele ore ale nopții. Cerul, negru ca pieptul unei stâncuțe, se lăsă peste oraș cu toată încărcătura lui de electricitate oțelită. Fulgere brăzdau cerul de deasupra, întinzându-se în ramuri și mlădițe fosforescente, ca o pădure fantomatică ce fusese smulsă

din rădăcini și luată de vânt.

Singură în cameră, cu luminile stinse în afară de veioza de lângă ea, Ada stătea nemișcată în pat, cu pilota trasă până la bărbie, ascultând tunetele și gândindu-se, făcându-și griji. Oricât de înspăimântător ar fi fost că țipase de față cu toți colegii, era ceva care i se părea și mai înspăimântător: să-și dea seama că lucrul ăsta i se putea întâmpla din nou.

În timpul zilei, distrasă de prezența mătușii ei, își alungase cumva incidentul din minte, însă acum toate o copleșeau dintr-odată. Expresia doamnei Walcott, împunsăturile elevilor, nedumerirea de pe fața lui Zafaar.

Senzația că o roade stomacul. Ceva nu era cum trebuie, își zise. Nu era zdravănă la cap. Poate avea și ea ce avusese mama ei, chestia aia despre care nu vorbeau niciodată.

Credea că n-o să fie în stare să adoarmă, totuși o fură somnul. Un somn ușor, cu întreruperi, în toiul căruia deschise ochii, neștiind ce o trezise.

Afară ploua tare, lumea era înghițită de un torent care se prăvălea din cer. Păducelul de la fereastra dormitorului ei se lovea ușor de geam la fiecare rafală de vânt, de parcă ar fi vrut să-i spună ceva prin sticlă.

O mașină trecu pe stradă, trebuie să fi avut vreo urgență ca să iasă pe-o asemenea vreme, luminile farurilor ei măturară obloanele, astfel încât pentru o clipă fiecare lucru din cameră prinse viață, ieșind din întuneric.

Siluețele se iveau dintr-odată, ca personajele dintr-un teatru de umbre.

Și dispăreau la fel de rapid. Ada își aminti, cum făcuse de nenumărate ori în ultimele luni, atingerea mamei ei, chipul mamei ei, vocea mamei ei.

Durerea se înfășură în jurul ei cu totul, strângându-se din ce în ce mai tare, ca un colac de frânghie.

Încet, se ridică în fund. Cât tânjea după un semn! Fiindcă adevărul era că, oricât de frică i-ar fi fost de stafii, duhuri și de toate ființele alea nevăzute în care bănuia că mătușa ei crede, sau oricât s-ar fi îndoit de existența lor, o 67

părticică din ea spera că, dac-ar reuși numai să găsească o ușă spre altă

dimensiune sau să-i dea voie acelei dimensiuni să se dezvăluie, ar putea s-o mai vadă o dată pe mama ei.

Ada așteptă. Trupul îi încremeni, chiar dacă inima îi bubuia înnebunită

în piept. Nu se ivi nimic. Niciun semn supranatural, niciun mister nepământean. Respiră întretăiat, derutată. Ușa pe care o căuta, dacă exista vreuna, rămase închisă.

Atunci se gândi la smochin, îngropat în grădină singur-singurel, cu rădăcinile care îi mai rămăseseră atârându-i pe-o parte. Ochii ei alunecară

spre neantul care se întindea dincolo de fereastră. Și-atunci avu sentimentul straniu că copacul era și el treaz, acordat la orice mișcare a ei, ascultând orice scârțâit din casă, așteptând, exact ca și ea, așteptând fără să știe ce.

Ada se dădu jos din pat și aprinse lumina. Stând în fața măsuței de toaletă, își studie nasul, care i se părea mereu prea mare, bărbia, despre care se temea că era prea proeminentă, părul ondulat, pe care se chinuia din răspuțeri să-l întindă... Își aminti o zi, nu foarte îndepărtată, când o privise pe maică-sa lucrând la un tablou în atelierul ei.

— Când îl termin pe ăsta, o să-ți fac un portret nou, Adacim.

De când era mică de tot, maică-sa îi făcuse întruna portrete - casa era plină de ele, unele în cele mai vii culori, altele monocrome. Dar în după-amiaza aceea, pentru prima oară, Ada refuzase.

— Nu vreau.

Punând pensula jos, maică-sa întoarse privirea spre ea.

— De ce nu, iubire?

— Nu-mi plac portretele mele.

Maică-sa rămase tăcută o clipă. O expresie aproape rănită trecu peste fața ei, apoi întrebă:

— Cum îl cheamă?

— Pe cine?

— Pe băiatul... sau pe fata... cum îl cheamă pe idiotul care te-a făcut să te simți așa?

Ada avu senzația că-i iau foc obrazii și, pentru o fracțiune de secundă, era cât pe ce să-i spună mamei ei despre Zafaar. Dar își ținu gura.

— Ascultă aici, Ada Kazantzakis! Femeile din Cipru, fie ele din nord sau din sud, sunt frumoase. Păi cum să nu fim? Doar suntem rude cu Afrodita - și cu toate că era o jigodie, nu se poate nega că arăta trăsnet.

— Mamă, fii serioasă, zise Ada pufnind lung.

68

— Hei, sunt serioasă. Și vreau să înțelegi o regulă esențială în ce privește iubirea. Vezi tu, există două feluri de iubire: de suprafață și de adâncime.

Acum, Afrodita s-a născut din spuma mării, ți-amintești? Spuma iubirii e un sentiment plăcut, dar la fel de superficial. Când dispare, dispare, nu rămâne nimic în urmă. Țintește mereu spre felul de iubire care vine din adânc.

— Nu sunt îndrăgostită!

— Bine, dar când o să fii, adu-ți aminte numai că spuma iubirii e interesată doar de spuma frumuseții. Iubirea adâncă întotdeauna caută

frumusețea adâncă. Și tu, inima mea, meriți iubire adâncă, o iubire puternică, profundă și încântătoare.

Luând din nou pensula, mama ei adăugă:

— Iar băiatul - sau fata - al cărui nume nu-l știu, dacă nu vede cât ești de specială, nu merită niciun pic de atenție din partea ta.

Acum, pe când stătea dinaintea oglinzii, cercetându-și fața de parcă ar fi căutat crăpături pe un perete abia tencuit, Ada își dădu seama că n-o întrebase niciodată pe mama ei dacă iubirea dintre ea și Kostas fusese de primul sau de-al doilea fel. Dar apoi știu sigur. Știu în sinea ei că era fructul acelui fel de iubire care se ridica de pe fundul oceanului, dintr-un albastru atât de întunecat, că era aproape negru.

Ada își scoase telefonul, pierzându-și interesul pentru oglindă și pentru ce vedea în ea. Deși tatăl ei o avertizase de-o mulțime de ori să nu folosească vreun aparat noaptea, fiindcă asta îi încetinea ritmul circadian, după cum pretindea el, îi plăcea să navigheze pe net când nu reușea să

adoarmă. Imediat ce deschise mobilul, auzi un bip de mesaj. De la un număr necunoscut.

Uită-te la asta, surpriză!!!

Teama i se înfipse ca o gheară în piept o clipă, cât ezită dacă să dea sau nu click pe linkul atașat la mesaj. Apoi apăsă Play.

Era un filmuleț oribil. Cineva o filmase când țipa în timpul orei de istorie. Trebuie să fi fost unul din colegii ei de clasă, care-și adusese telefonul pe-ascuns. Simți un ghem în stomac, însă reuși să urmărească

filmul până la capăt. Uite-o, profilându-se ca o pată ștersă pe lumina care pătrundea pe fereastră, însă destul de ușor de recunoscut, vocea ei din ce în ce mai ridicată atingând niște note asurzitoare, deranjante.

Simți cum o străpunge lama ascuțită a rușinii, sfărtecându-i respectul de sine. Și așa era înspăimântător că făcuse ceva atât de șocant și de neașteptat, dar să afle că totul fusese înregistrat fără știrea ei i se părea mai 69

mult decât umilitor. Gândurile începură să i se învârtă amețitor în cerc pe măsură ce panica puneă stăpânire pe ea și Ada simți un gust acru în gură.

Era oribil să-ți vezi propria nebunie expusă în văzul tuturor.

Cu mâna tremurând, dădu pe pictograma unei rețele de partajare a videourilor. Cine făcuse filmulețul îl postase pe o platformă publică - exact cum se temuse. Dedesubt, oamenii lăsaseră comentarii.

„Uau, ce ciudată!”

„E clar că se preface.”

„Unii ar face orice pentru un pic de atenție.”

„Care-i problema ei?”, întrebă cineva și altcineva răspunsese: „Poate s-a văzut în oglindă!”

Și tot așa, cuvinte pline de dispreț, în bătaie de joc; o grămadă de glume sexuale și remarci obscene. Însoțite de imagini, dar și de emojiuri. O

copie după tabloul lui Munch, cu silueta care țipa din prim-plan înlocuită cu o față care arăta ca o nebună.

Ada strânse tare mobilul, tremurând. Se plimbă prin cameră ca un animal în cușcă, simțindu-și nervii tot mai întinși cu fiecare pas. Filmulețul ăla umilitor avea să rămână pe net o veșnicie, toată viața ei. Cui putea să-i ceară ajutor? Directorului? Unui profesor? Să trimită o scrisoare către compania de tehnologie - de parcă celor de-acolo le-ar păsa! Nici ea, nici altcineva nu puteau face nimic, nici măcar tatăl ei. Era absolut singură.

Se prăbuși pe pat și-și trase genunchii la piept. Legănându-se în tăcere, izbucni în plâns.

Pe la miezul nopții am prins un sunet neobișnuit. Alarmată, m-am încordat. Dar s-a dovedit că era vechiul meu prieten păducelul, o specie locală, un hermafrodit blând, care-mi trimitea semnale prin rădăcini și fungi, întrebându-mă cum sunt. Bunătatea lui/ ei m-a mișcat, simplitatea ei desăvârșită. Pentru că așa e întotdeauna bunătatea - directă, naivă, ușoară.

Sub și pe pământ, noi, copacii, comunicăm tot timpul. Împărțim nu doar apa și nutrienții, ci și informații esențiale. Deși suntem nevoiți să

concurăm uneori pentru resurse, știm să ne apărăm și să ne susținem unii pe alții.

Viața unui copac, oricât de liniștită ar putea părea din afară, e plină de pericole: veverițe care ne jupoaie coaja, omizi care ne năpădesc și ne mănâncă frunzele, focuri în aer liber în apropiere, tăietori de lemne cu drujbe... Desfrunziți de vânt, arși de soare, atacați de insecte, amenințați de incendii, trebuie să lucrăm împreună. Chiar și-atunci când părem distanți, crescând departe de alții sau la marginea pădurilor, rămânem legați între 70

noi peste porțiuni întregi de pământ, trimițând semnale chimice prin aer și prin rețelele noastre micorizale. Oamenii și animalele pot să cutreiere kilometri întregi căutând hrană sau adăpost sau o pereche, dar noi trebuie să facem toate astea și multe altele rămânând țintuiți locului.

Dilema între optimism și pesimism este mai mult decât o dezbatere teoretică pentru noi. E parte integrantă din evoluția noastră. Uitați-vă mai atent la o plantă care crește în umbră. În ciuda luminii slabe din mediul în care trăiește, dacă rămâne optimistă, planta va produce frunze mai groase ca să facă numărul cloroplastelor să crească. Dacă nu e așa de plină de speranță în viitor și nu se așteaptă ca împrejurările să se schimbe prea curând, își menține frunzele la o grosime minimă.

Un copac știe că viața înseamnă autoînvățare. În condiții de stres creăm noi combinații de ADN, noi variații genetice. Nu doar plantele stresate, ci și vlăstarele lor fac asta, chiar dacă se poate ca ele să nu fi trecut deloc prin aceleași traume de mediu sau fizice. Lucrul ăsta s-ar putea numi memorie transgenerațională. La urma urmei, toți ne amintim din același motiv pentru

care încercăm să uităm: ca să supraviețuim într-o lume care nici nu ne înțelege, nici nu ne prețuiește.

Acolo unde există o traumă, căutați urmele, fiindcă rămân întotdeauna urme. Crăpături care apar în trunchiurile noastre, despicături care nu vor să

se vindece, frunze care au culori tomnatice primăvara, coajă care se jupuiește ca pielea năpârlită. Dar prin orice fel de necaz ar trece, un copac știe întotdeauna că e legat de nenumărate forme de viață - de la ciuperca de miere, cel mai mare organism viu, la cea mai mică bacterie și arhee -, că

existența lui nu e un accident izolat, ci este intrinsecă unei comunități mai largi. Chiar și copacii de specii diferite se arată solidari unii cu alții, dincolo de diferențele dintre ei, ceea ce e mai mult decât se poate spune despre atâția oameni.

Păducelul mi-a dat de știre că tânăra Ada nu se simte bine. Și m-a cuprins o tristețe fără margini. Pentru că mă simțeam legată de ea, chiar dacă Ada poate n-avea o părere prea bună despre mine. Doar crescuserăm amândouă în aceeași casă, un copil și un lăstar.

Vorbele zboară

Cipru, 1974

Joi după-amiază, Kostas intră în taverna fericită fredonând o piesă pe care o auzise la radio, „Bennie and the Jets”²³. Pe atunci era greu să asculți muzică fără să fie întreruptă de știri de ultimă oră despre vreun atac înfiorător undeva pe insulă sau vreun raport despre tensiunile politice care escaladau, așa că o îngâna întruna de parcă ar fi vrut s-o prelungească, să rămână în inima unui alt tărâm, plin de lumină și de frumusețe.

Cum era încă devreme, nu se zărea niciun client. În bucătărie, cheful stătea singur, cu un coș cu smochine și un castron cu frișca în față, sprijinindu-și bărbia în palmă. Nu înălță capul să vadă cine intrase, așa era de absorbit de munca lui.

Yiorgos stătea în spatele tejghelei ștergând paharele, cu un șervet alb aruncat pe umăr.

— Yassou²⁴, zise Kostas. Ce face cheful?

— O, nu-l deranja. Încearcă desertul despre care ne vorbea Defne.

Rețeta tatălui ei, ții minte? Ne gândim să-l adăugăm în meniu.

— Asta-i grozav, zise Kostas uitându-se în jur. Și Yusuf unde e?

Yiorgos arată cu bărbia spre patioul din spate.

— Acolo, afară, udă plantele. Le cântă, știi?

— Zău?

— Da, și în fiecare zi vorbește cu . Dumnezeu mi-e martor!

L-am prins de-o grămadă de ori... Chestia nostimă e că, dă câte ori vorbește cu oameni, se bâlbâie și mormăie cuvintele, dar când vorbește cu plantele, are limba de aur - e cel mai elocvent om pe care l-am auzit vreodată.

— Extraordinar!

— Mda, păi, poate-ar trebui să mă transform în cactus ca să-l fac să-mi spună mai mult de două cuvinte, zise Yiorgos chicotind, apoi luă alt pahar de pe grătar, îl șterse cu grijă și îi aruncă lui Kostas o privire pătrunzătoare.

23 Piesă compusă de Elton John, pe versuri de Bernie Taupin, de pe albumul Goodbye Yellow Brick Road (1973).

24 Bună (gr.) (n.a.).

72

Mama ta a fost pe-aici mai devreme.

Kostas se albi la față.

— Chiar a fost?

— Da, întreba de tine.

— De ce? Doar știe că vin să vă văd. Ea mă trimite aici să vând lucruri.

— Da, dar întreba dacă mai vii în vizită și-n alte dați și, dacă da, care-ar putea fi motivul.

Privirile li se-ntâlniră o clipă.

— Bănuiesc că te-a văzut cineva plecând de-aici cu Defne. Pe o insulă, cuvintele zboară mai repede ca șoimul - știi doar.

— Ce i-ai zis?

— I-am zis că ești băiat bun și că și Yusuf, și eu suntem mândri de tine.

Și că uneori treci seara să ne dai o mână de ajutor, atâta tot. I-am zis că nare de ce să-și facă griji.

Kostas plecă imediat capul.

— Mulțumesc.

— Uite ce-i..., zise Yiorgos aruncând șervetul deoparte și punând palmele pe tejghea. Eu înțeleg. Yusuf înțelege și el. Dar sunt mulți oameni în Cipru care n-o să înțeleagă niciodată. Trebuie să aveți grijă amândoi. Nu-i nevoie să-ți spun cât de prost stau lucrurile. De-acum înainte, ieșiți separat pe ușa din spate. Nu plecați împreună. Nu puteți risca să fiți văzuți nici măcar de-un singur client.

— Dar de cei care lucrează aici?

— Cei care lucrează aici sunt de nădejde. Am încredere în ei. Nicio grijă dinspre partea asta.

Kostas dădu din cap încordat.

— Dar ești sigur că e în regulă să mai venim aici? Nu vreau să vă fac probleme.

— Nu-i nicio problemă pentru noi, palikari tnou²⁵, nu-ți face griji din cauza asta, zise Yiorgos. Se îmbujora la față, ca și cum i-ar fi trecut prin minte un nou gând, poate o amintire. Dar sper să nu te superi că-ți spun: când suntem tineri, credem că iubirea o să țină o veșnicie.

Kostas simți un fior rece pe șira spinării, un val de rău augur întinzându-i-se sub piele.

— Îmi pare rău dacă ție așa ți s-a întâmplat, dar cu noi lucrurile stau altfel. Iubirea noastră e veșnică.

25 Voinicul meu (gr.) (n.a.).

Yiorgos nu zise nimic. Numai un tânăr ar putea emite o asemenea pretenție și numai bătrânii i-ar recunoaște promisiunea falsă.

Chiar atunci, ușa se deschise și Defne intră cu pași mari, purtând o rochie verde-ferigă tivită cu fir argintiu, cu ochii luminoși strălucind. Chico, papagalul, entuziasmat la vederea ei, începu să dea din aripi și să-i cârâie numele:

— Dapnee! Dapnee! Pup-pup!

— Ce obraznicie! zise Defne dintr-o suflare, apoi se întoarse spre ceilalți, expresia ei plină de însuflețire risipind imediat proasta dispoziție din încăpere.

— Yassou!

Pe când se îndrepta spre ea, Kostas se trezi zâmbind, în ciuda neliniștii care începuse să-l roadă pe dinăuntru.

FERICITĂ

MENIU

Bucătăria noastră e un melanj din numeroasele culturi care au locuit pe această insulă-paradis de-a lungul secolelor. Mâncarea noastră e proaspătă, vinul nostru vechi, iar rețetele noastre sunt eterne. Suntem o familie aici - o familie care dăruiește, împărtășește, ascultă, cântă, râde, plânge, iartă și, cel mai important lucru, apreciază mâncarea bună.

Savurați!

Y&Y

Aperitive

Baba ghanoush cu tahini

Fava de mazăre galbenă (servită pe lipie)

Ardei umpluți (dolmadakial dolma)

Flori de zucchini cu umplutura surpriza

Sarmale cu carne in roi de vița

Supe

Ciorbă de grâu zdrobit (trahanas/ tarhana) Supa pescarului flămând **Salate**

Salată de țară cipriotă

74

Salată de pepene verde și rodie cu feta bătută

Salată de halloumi la grătar cu portocale și mentă

Specialitățile chefului

Chifteluțe în sos de iaurt (keftedes/ kofte)

Friptură de porc înăbușită cu maghiran sălbatic

Fileuri de cambulă aurii

Creveți saganaki

Burtă umplută cu grătar de miel și ceapă

Musaca picantă la cuptor

Tocană de anghinare cu midii, cartofi și șofran
Lipie cu pui souvlaki
(servită cu cartofi prăjiți și tzatziki)

Deserturi

Smochine la cuptor cu miere și înghețată cu semințe de anason (rețetă

secretă, adusă clandestin de unul din clienții noștri preferați) Buna și vechea budincă de orez (nu mai are secrete) Gogoși crocante cu miere {loukoumadesl lokmd)

Baclava nomadă (grecească/ turcească/ armeană/

libaneză/siriană/marocană/ algeriană/ iordaniană/

israeliană/palestiniană/ egipteană/tunisiană/ libiana/ irakiană... Am uitat pe cineva? Dacă da, vă rugăm să vă adăugați)

Băuturi alcoolice

Vedeți meniul nostru de vinuri rafinate!

Băuturi calde

Cafea prăjită cosmopolită cu cardamom

Ceai de munte mediteraneean

Ceai de roșcove cu rădăcină de păpădie

Ciocolată caldă obraznică cu frișca și vodcă

Pentru trezit din beție

Ciorbă de burtă cu usturoi, oțet, limetă uscată,

șapte mirodenii și ierburi

(cel mai vechi remediu pentru mahmureală din tot Levantul) 75

Sfinții

Cipru, 1974

Mama lui era foarte evlavioasă. Kostas și-o amintea așa de când se știa el, dar pe măsură ce treceau anii, religia le invada tot mai mult viața. Pe pereții văruiți în alb, pe rafturile de lemn, prin colțuri pătate cu stropi de ceară de lumânare, o mulțime de icoane stăteau de pază, zgâindu-se dintr-o lume necunoscută, pândind în tăcere.

„Să nu uiți niciodată că sfinții sunt întotdeauna cu tine", zicea Panagiota.

„Ochii noștri văd doar ce se află în fața noastră, dar lucrurile stau altfel cu oamenii plini de har. Ei văd totul. Așa că, dacă faci ceva pe-ascuns, leveni-mou²⁶, vor ști imediat. Pe mine mă poți păcăli, însă n-ai putea păcăli vreodată sfinții."

Pe vremea când era doar un băiețel, Kostas își petrecuse ceasuri în șir meditând la structura optică a ochilor sfinților, își închipuia că trebuie să

aibă o vedere la 360°, nu foarte diferită de a libelulelor, deși nu se aștepta ca mama lui să fie de acord cu un asemenea gând. El ar fi fost în culmea încântării dacă ar fi avut vreo trăsătură de libelulă - cât de spectaculos ar fi fost să plutească prin aer ca un elicopter, un zbor cu totul unic, care îi inspirase pe oamenii de știință și pe inginerii din toată lumea.

În unele dintre cele mai clare amintiri din copilărie, stătea de obicei lângă un foc de turbă în bucătărie și se uita la mama lui cum gătește, cu fruntea lucindu-i tot mai tare de sudoare. Muncea fără odihnă, mâinile ei puteau sta mărturie, cu pielea aspră plină de bătăături, cu încheieturile mâncate de detergenți puternici.

Tatăl îi murise când el avea doar trei ani, de o boală de plămâni cauzată de expunerea îndelungată la azbest. Moartea neagră adusă de praful alb. Minereul, extras din coastele răsăritene ale munților Troodos, era exportat

în cantități mari din Cipru. Pe întreaga insulă, companiile miniere extrăgeau fier, cupru, cobalt, argint, pirită, crom și zăcămintele aurifere.

26 Băiatul meu curajos (gr.) (n.a.).

76

Firmele internaționale scoteau profituri uriașe, în timp ce în mine, fabrici și uzine muncitorii din partea locului erau otrăviți încet-încet.

Lui Kostas avea să-i ia ani de zile să afle că soțiile și copiii muncitorilor care extrăgeau azbestul sufereau de expunere indirectă la substanța toxică.

Mai ales soțiile. O moarte lentă, înfiorătoare, fără niciun fel de diagnostic, darămite vreo compensație. Nu știa nimic despre asta pe-atunci. N-aveau habar că acel cancer care începuse să distrugă celulele Panagiotiei apăruse din cauză că spăla zilnic salopetele soțului ei sau că-l ținea în brațe în pat noaptea, inhalând praful alb de azbest ce i se depusese în păr. Panagiota era bolnavă, deși oamenii care n-o cunoșteau bine n-ar fi bănuțit văzând-o cum aleargă de la o treabă la alta.

Kostas abia dacă-și amintea ceva despre tatăl lui. Știa că fratele lui mai mare avea multe amintiri despre el, iar fratele mai mic, abia născut pe-atunci, n-avea absolut niciuna. Dar el, cel mijlociu, rămăsese cu o perdea de ceață, cu iluzia frustrantă că, dacă ar reuși numai să dea la o parte norul cu mâinile, ar putea să descopere înăuntru chipul tatălui, fără fragmente lipsă, în sfârșit întreg.

Panagiota nu se mai măritase, crescându-și cei trei băieți singură.

Neavând altă sursă de venit după moartea soțului, se apucase să vândă

diverse produse făcute în casă proprietarilor de magazine din partea locului și, de-a lungul anilor, își construisese propria afacere. Cei mai mulți bani îi scotea din lichiorul de roșcove, o băutură îndrăzneată, care te ardea pe gât și îți încălzea sângele în vine ca un foc de tabără prietenos, iar din când în când fratele ei, care trăia în Londra, îi trimitea bani.

Puternică și rezistentă, Panagiota era și iubitoare, dar și severă. Credea că peste tot există duhuri răutăcioase care își chinuiesc victimele nevinovate. Gudronul care ți se lipea de pantofi, noroiul care îți rămânea pe cauciucuri, praful care îți intra în plămâni, mirosul de zambile care îți gâdila nările și chiar și aroma de mastică ce îți stăruia pe limbă puteau foarte bine să fie otrăvite de răsuflarea duhurilor necurate. Ca să le ții la distanță, trebuia să fii vigilent. Totuși, se furișau în casele oamenilor prin golurile dintre scândurile ușii, crăpăturile din ferestre și îndoielile din inima omului.

Ajuta dacă ardeai frunze de măslin, iar Panagiota făcea asta regulat, mirosul lor pătrunzător, puțin înecăcios și foarte persistent intrându-ți după

o vreme în piele. Ardea și cărbune, fiindcă se știe că diavolului nu-i place mirosul. Făcându-și întruna semnul crucii, umbla încetișor prin casă, cu buzele strânse în rugăciune, cu degetele încheștate pe o kapnistiri²⁷

27 Cățuie (gr.) (n.a.).

77

argintată. De fiecare dată când pleca de-acasă și de fiecare dată când se întorcea, Kostas trebuia să-și facă cruce, întotdeauna cu mâna dreaptă, mâna cea bună.

Când băiatul nu se simțea bine sau nu putea dormi, Panagiota bănuia că la mijloc era vreun deochi. Ca să dezlege blestemul, făcea o xematiasma²⁸, așezându-l pe un scăunel în fața ei, cu un pahar cu apă într-o mână și o lingură cu ulei de măsline în cealaltă. Cât de des se uitase cum stropii aceia aurii cădeau în apă, așteptând să vadă dacă stăteau laolaltă sau se împrăștiau pentru ca ea să aprecieze astfel puterea blestemului? După aceea îl puneă să bea apa, grea de incantații, iar el o asculta, dând-o pe gât până la ultima înghițitură, cu speranța că o să scape de orice boală care îl cuprinsese pe neașteptate.

Când era mai mic, Kostas se strecura adesea afară și stătea sub un copac în după-amiezile liniștite, cu nasul în vreo carte în timp ce ronțăia o felie de pâine unsă cu iaurt gras și cu puțin zahăr presărat deasupra. Cu o mare curiozitate, studia un buștean acoperit de mușchi, trăgea în piept mirosul de

usturoiță și de cârmâz și se mira de frica mamei lui de lumea aceea atât de plină de minunății..

Regulile erau cele care ordonau viața cum trebuie, așa că trebuiau respectate. Sarea, ouăle și pâinea nu trebuiau scoase din casă după apusul soarelui. Altfel n-aveau să se mai întoarcă niciodată. Să verși ulei de măsline era un semn deosebit de rău. Dacă ți se-ntâmpla totuși, trebuia să răstorni un pahar cu vin roșu ca să echilibrezi lucrurile. Când săpai pământul, nu trebuia să pui niciodată cazmaua pe umăr, pentru că atunci putea să moară

cineva. La fel de important era și să te abții să-ți numeri negii de pe corp (aveau să se înmulțească) sau monedele din buzunar (aveau să dispară).

Dintre toate zilele săptămânii, marțea era cea mai nefastă. Nu trebuia să te căsătorești niciodată marțea sau să pornești într-o călătorie sau să naști, dacă puteai evita.

Panagiota îi explicase că într-o zi de marți din luna mai, cu secole în urmă, otomanii cuceriseră perla orașelor, Constantinopolul. Se întâmplase după ce o statuie a Fecioarei Maria, cărată la adăpost de tumultul asediului, se prăbușise, spărgându-se în bucățele atât de mici, încât n-ar fi putut fi refăcută vreodată. Fusesse un semn, însă oamenii nu-l recunoscuseră la timp.

Panagiota spunea că trebuie să cauți întotdeauna semnele. O bufniță

care țipa în beznă, o mătură care cădea singură, un fluture de noapte care-ți

28 Ritual pentru îndepărtarea blestemului deochiului (gr.) (n.a.).

78

zbura drept în față - niciunul din toate astea nu prevestea nimic bun. Credea că unii copaci sunt creștini, alții mahomedani, iar alții păgâni și că trebuia să

te asiguri că-i ai pe cei potriviți în livadă.

Trei lucruri mai ales nu-i inspirau deloc încredere: să stai sub un nuc, fiindcă asta îți putea da coșmaruri; să plantezi un . koutsoupia, arborele lui Iuda, fiindcă Iuda se spânzurase de crengile lui după ce îl trădase pe Fiul lui Dumnezeu; și să tai un arbore de mastic, despre care se știa că plânsese de două ori în lunga lui istorie, o dată când romanii torturau un martir creștin și a doua oară când otomanii cuceriseră Ciprul și se așezaseră acolo.

De câte ori mama lui spunea asemenea lucruri, Kostas simțea că i se strânge inima. Iubea toți copacii, fără excepție, cât despre zilele săptămânii, în ce-l privea erau doar de două feluri: cele pe care le petrecea cu Defne și cele pe care și le petrecea tânjind după ea.

O dată sau de două ori încercase, dar apoi se răzgândise repede. Știa că nu i-ar putea spune niciodată mamei lui că era îndrăgostit de o turcoaică musulmană.

Castelul

Londra, sfârșitul anilor 2010

Toată dimineața, privind cum furtuna se prefăcea în vijelie, Ada rămase în camera ei. Sări peste micul-dejun și peste prânz, ronțând o pungă

de popcorn pe care o găsisese în rucsacul de școală. Tatăl ei trecuse de două ori să vadă ce face, dar de fiecare dată îl trimisese la plimbare pretextând că are de lucru pentru GCSE.

Spre sfârșitul după-amiezii auzi o bătaie în ușă. Puternică, insistentă.

Deschizând ușa, Ada se trezi față-n față cu mătușa ei.

— Când ai de gând să ieși de-acolo? întrebă Meryem, cu talismanul împotriva deochiului scânteind în lumina lustrei din tavan.

— Scuze, am treabă... teme, zise Ada subliniind ultimul cuvânt, despre care știa că are un efect liniștitor asupra adulților - dacă îl rosteai, te lăsau întotdeauna în pace.

Doar că nu părea să aibă vreun efect asupra mătușii ei. Sau părea mai degrabă s-o supere.

— De ce-ar face școlile din Anglia așa ceva? Uită-te la tine, închisă-n cameră ca o prizonieră la anii tăi. Hai, lasă temele. Vino să gătim!

79

— Nu pot să las temele, ar trebui să mă încurajezi să învăț, zise Ada. Și oricum, nu știu să gătesc.

— E-n regulă. Te învăț eu.

— Nici măcar nu-mi place.

Ochii căprui ai lui Meryem erau de nepătruns.

— Nu se poate să fie adevărat. Hai, fă o încercare. Știi cum e vorba: dacă găsești un sat fericit, caută bucătarul.

— Scuze, zise Ada sec. Chiar trebuie să mă-ntorc la teme.

Închise încet ușa și o lăsă pe mătușa ei stând în hol cu propunerile și zicalele ei, pălind ca o altă fotografie de familie de pe perete.

În anul când începuse școala primară, Ada lua autobuzul până acasă în fiecare după-amiază. Oprea la capătul străzii unde locuia. Ajungea întotdeauna acasă cam la aceeași oră, așa că o găsea pe mama ei așteptând-o în fața porții de la grădină, fără să se uite la ceva anume, bătând cu vârful papucului în gard de parcă ar fi ținut ritmul unei melodii pe care doar ea o auzea. Fie că ploua sau ninge, Defne era întotdeauna acolo afară. Dar într-o zi, pe la mijlocul lui iunie, lipsea.

Ada coborî din autobuz, ținând cu grijă pe palme lucrarea pe care o făcuse la ora de artă. Un castel din cutii de iaurt, bețe de acadea și cofraje de ouă. Turnurile erau niște tuburi de carton pictate în portocaliu-aprins.

Șanțul de apărare, făcut din staniol, strălucea în lumina apusului ca mercurul. Îi luase o după-amiază întreagă să-l termine și era nerăbdătoare să-l arate părinților ei.

Dar nici nu intră bine în casă, că se opri brusc, ținută locul de o muzică ce se auzea mult, mult prea tare în fundal.

— Mamă?

O găsi în dormitorul părinților, stând pe bancheta de lângă fereastră, cu bărbia sprijinită în căușul palmei. Fața îi era palidă, aproape străvezie, de parcă i se scursese tot sângele din ea.

— Mamă, te simți bine?

— Mmm? făcu ea și se întoarse clipind repede - părea confuză. Iubito, ești aici. Cât e ceasul? Întrebă cu o voce nedeslușită, bolborosită. Deja aici...?

— Am venit cu autobuzul.

— O, draga mea, scuze. M-am așezat aici pentru o clipă. Probabil am pierdut noțiunea timpului.

Ada nu-și putea desprinde privirea de la ochii mamei ei - umflați, înroșiți pe margine. Puse cu grijă castelul jos.

— Plângeai?

— Nu... doar un pic. Azi e o zi specială. O aniversare tristă.

80

Ada se apropie.

— Aveam doi prieteni dragi. Yusuf și Yiorgos. Țineau un local drăguț, un restaurant. O mâncarea era grozavă! Puteai să te sature doar cu mirosurile alea delicioase.

Defne se întoarse spre fereastră, lumina soarelui căzându-i pe umeri ca un șal țesut cu fir de aur.

— Ce s-a întâmplat cu ei?

— Puf! făcu mama ei pocnind din degete ca un magician căruia tocmai îi ieșise un truc complicat. Au dispărut.

O clipă, niciuna din ele nu zise nimic. În tăcere, Defne dădu resemnată din cap.

— Dispăreau atâția oameni în Cipru pe vremea aia. Cei dragi îi așteptau, sperând că erau în viață, ținuți prizonieri undeva. Ce ani cumpliți, zise ridicând bărbia și strângând atât de tare din buze, încât căpătară o paloare bolnăvicioasă. Oamenii din amândouă părțile insulei sufereau - și oamenii

din amândouă părțile nu suportau să audă pe cineva spunând lucrul ăsta cu voce tare.

— De ce?

— Pentru că trecutul e o oglindă întunecată, deformată. Dacă te uiți în ea, îți vezi doar propria durere. Nu e loc înăuntrul ei și de durerea altcuiva.

Văzând nedumerirea de pe fața Adei, Defne încercă să zâmbească - un zâmbet subțire ca o cicatrice.

— Aveau și înghețată acolo? întrebă Ada primul lucru care-i veni în minte.

— O, sigur. Aveau deserturi minunate, dar preferatul meu era smochine la cuptor cu miere și înghețată cu semințe de anason. Era o combinație de gusturi neobișnuită - dulce, picant, doar un picuț acru. Defne tăcu o clipă.

Ți-am povestit vreodată despre bunicul tău? Era chef, știai?

Ada clătină din cap.

— Era chef la un hotel faimos - Ledra Palace. În fiecare seară aveau petreceri grozave la cină. Tata pregătea desertul ăsta pentru oaspeți.

Învățase de la un chef italian. Însă eu știam cum se face și le-am spus lui Yusuf și lui Yiorgos. Le-a plăcut așa de mult, că l-au adăugat și ei în meniu.

Eram mândră, dar și speriată că asta o să-i ajungă la urechi tatei. Îmi făceam griji pentru o prostie de puding! Ce naive sunt lucrurile care ne tulbură în tinerețe, zise Defne facându-i cu ochiul de parcă i-ar fi împărtășit un secret.

81

Știi că eu nu gătesc niciodată. Dar găteam pe vremuri. M-am lăsat.

În fundal începu altă piesă. Ada încercă să prindă cuvintele în turcă - nu reuși.

— Mai bine m-aș duce să mă spăl pe față, zise Defne și se ridică.

Făcând asta, aproape își pierdu echilibrul și se înclină în față, reușind să se redreseze abia în ultima clipă.

Ada auzi pârâitul câtorva cutii de iaurt strivite sub picioare.

— O, Doamne, ce-am făcut? întrebă Defne aplecându-se și ridicând tuburile de carton boțite. Era a ta?

Ada nu răspunse, temându-se că, dacă deschidea gura, s-ar putea să izbucnească în lacrimi.

— Era lucrarea ta? Of, îmi pare rău, scumpo. Ce era?

— Un castel, reuși Ada să îngaime.

— O, iubito!

Când Defne o trase spre ea s-o îmbrățișeze, Ada simți cum i se încordează tot trupul. Se cocoșă de parcă ar fi strivit-o ceva nevăzut pentru care nu avea nume. În clipa aia simți mirosul de alcool din răsuflarea mamei ei. Nu semăna cu cel al vinului pe care îl comandau părinții ei când mergeau la vreun restaurant drăguț sau cu al șampaniei pe care o desfăceau când sărbătoreau cu prietenii. Era ceva diferit - acru, metalic.

Mirosea a tristețe.

Spre sfârșitul după-amiezii, Ada ieși din cameră, simțind că-i e foame, și-și târșâi picioarele spre bucătărie. Mătușa ei era acolo, spălând vasele la chiuvetă, cu mâinile în apă până la coate și urmărind ceva care părea o telenovelă turcească pe telefon.

— Bună.

— Aii! tresări Meryem. Ce m-ai speriat!

Ridică mâna și-și împinse degetul mare până în cerul gurii. Ada o urmări ironică.

— Asta se face când ești speriat?

— Firește, zise Meryem. Voi, englezii, ce faceți? Ada ridică din umeri.

— Tatăl tău s-a dus din nou să vadă cum e smochinul, zise Meryem închizându-și telefonul. Pe vijelia asta! I-am zis că e prea frig să iasă, te doboară vântul, dar n-a vrut să m-asculte.

Ada deschise frigiderul și scoase o sticlă de lapte. Apoi luă cutia cu cerealele ei preferate și turnă câteva într-un castron. Meryem o urmărea încruntându-se.

— Nu-mi spune că ai de gând să mănânci mâncarea aia de burlaci.

— Îmi plac cerealele.

82

— Da? Mie mi se pare că miros toate a gumă de mestecat. Grăunțele n-ar trebui să fie așa. E ceva în neregulă cu ele.

Ada își trase un scaun și se apucă de mâncat, deși acum își dădea seama foarte bine că cerealele erau ciudat de dulci.

— Deci ai învățat să gătești de la tatăl tău? Era chef, nu? Meryem încremeni.

— Ai auzit de baba?

— Mi-a zis mama - odată. Băuse, dacă vrei să știi. Altfel nu vorbea niciodată despre Cipru. Nimeni nu vorbește în casa asta.

Întorcându-se la vasele ei, Meryem rămase tăcută o clipă. Clăti o cană, o așează cu gura în jos pe uscător și întrebă cu prudență:

— Ce vrei să știi?

— Totul, răspunse Ada. M-am săturat până-n gât să tot fiu tratată ca un copil.

— Totul, repetă Meryem. Păi, nimeni nu știe totul. Nici eu, nici tatăl tău... surprindem doar câteva bucățele, fiecare dintre noi, și uneori bucățelele tale nu se potrivesc cu ale mele, așa că ce rost are să vorbim despre trecut, asta n-o să facă decât să ne supere pe toți. Știi cum e vorba: pune-ți lacăt la gură. Fiindcă înțelepciunea e alcătuită din zece părți: nouă

părți de tăcere și o parte de cuvinte.

Ada își încrucișa brațele.

— Nu sunt de acord. Trebuie să vorbești întotdeauna, orice s-ar întâmpla. Nu înțeleg de ce vă e așa de frică. Oricum citesc singură despre asta. Știu că au existat multă dușmănie și violență între greci și turci.

Britanicii au fost și ei implicați - nu putem ignora colonialismul. E evident.

Nu pricep de ce tata e așa de secretos, de parcă toate astea ar fi cine știe ce mare taină. Nu pare să-și dea seama că găsești orice pe internet.

Oamenii de vârsta mea nu se tem să pună întrebări. Lumea s-a schimbat.

Meryem trase dopul și se uită cum apa se scurge gălgâind, în cercuri neliniștite. Apoi își șterse mâinile de șorț și zâmbi, deși ochii ei nu zâmbeau.

— Oare lumea chiar s-a schimbat așa de mult? Sper să ai dreptate.

Ținând lucrarea călcată în picioare pe palme ca pe-o pasăre rănită, mama ei vorbise despre Cipru în după-amiaza aia și-i spusese lucruri de care nu pomenise niciodată până atunci.

— M-am născut lângă Kyrenia, iubirea mea. Știu un castel, exact ca ăsta pe care l-ai construit, doar că al meu era sus pe stânci. Se zice că l-a inspirat pe

Disney. Ți amintești Albă-ca-Zăpada? Castelul reginei rele înconjurat de tufișuri sălbatice și de stânci înspăimântătoare ?

83

Ada dădu din cap.

— Castelul a fost numit așa după un sfânt din Palestina - Sfântul Ilarion, un eremit.

— Ce-i ăla?

— Un eremit e un om care se ascunde de lume. Nu-i mizantrop, ca să fie clar. Un eremit nu urăște oamenii, de fapt, chiar îi plac, dar nu vrea să trăiască printre ei.

Ada dădu din cap încă o dată, deși în mintea ei nu era nimic clar.

— Sfântul Ilarion era călător. A fost în Egipt, Siria, Sicilia, Dalmația...

apoi a ajuns în Cipru. îi ajuta pe săraci și-i vindeca pe bolnavi. Avea o mare misiune: să nu cadă în ispită.

— Ce-i aia ispită?

— E ca atunci când ți dau un baton de ciocolată și te rog să nu-l mănânci până a doua zi, iar tu îl pui în sertar, însă după aceea deschizi sertarul, doar ca să vezi dacă mai e acolo, și te gândești: „De ce nu pot să iau o gură?" Și până la urmă îl înfuleci tot. Asta-i ispita.

— Și sfântului nu-i plăcea?

— Nu, nu se omora după ciocolată. Sfântul Ilarion era hotărât să scape Ciprul de toți demonii. Cutreiera văile și dealurile cu pași apăsați, omorând goblini, ucigând fiare sortite iadului până când, într-o zi, a ajuns în Kyrenia și s-a urcat pe stânci ca să vadă bine întreaga insulă. S-a gândit că aproape își încheiase treaba și putea pleca spre alte locuri. Mulțumit de el, s-a uitat

în jur, la satele din depărtare care dormeau liniștite datorită muncii lui anevoioase. Dar atunci a auzit un glas: „O, Ilarion, fiu al Gazei, pribeag pierdut... Ești sigur că ai nimicuit pe toți demonii din iad?” „Sigur că da”, a răspuns sfântul, un pic îngâmfat. „Dacă au mai rămas vreunii, arată-mi-i, Doamne, și-am să-i răpun pe dată.” „Dar cei dinăuntru tău? I-ai omorât și pe ei?” a zis glasul. Abia atunci, sfântul și-a dat seama că nimicise demoni cât vedeai cu ochii, însă nu pe cei dinăuntru lui. Și știi ce-a făcut?

— Ce?

— Ca să nu mai audă glasuri nerușinate și necurate în capul lui, Sfântul Ilarie și-a turnat ceară topită în urechi. Oribil, nu? Să nu faci niciodată așa ceva! Și-a distrus auzul și n-a vrut să mai coboare de pe munte. A trecut un an, apoi încă unul și sfântul a început să creadă că, oricât de mulțumit ar fi fost de tăcere, existau sunete de care îi era dor: foșnetul frunzelor, clipocitul apei, răpăitul ploii și, mai ales, ciripitul păsărilor. Animalele, văzându-i tristețea, îi aduceau întruna tot felul de lucruri strălucitoare ca să-l înveselească. Inele, coliere, cercei, diamante... Dar sfântul nu pune preț pe

84

bogății. A săpat o groapă și le-a pus înăuntru pe toate. De aia oamenii care merg azi la castel caută în taină comoara.

— Tu și tata ați fost acolo?

— Da, canim²⁹. Chiar am rămas peste noapte. Ne-am promis că, în ciuda a ceea ce-ar putea spune familiile și rudele noastre, o să ne căsătorim, iar dacă o s-avem vreodată un copil, o să-i dăm numele insulei noastre. Dacă

e băiat, un nume grecesc - Nisos. Dacă e fată, un nume turcesc - Ada. Nu știam pe-atunci că asta înseamnă și că n-o să ne mai întoarcem niciodată

acolo. — Ați găsit vreo comoară? Întrebă Ada, doar pentru că spera c-ar putea îndrepta discuția spre un subiect mai vesel.

— Nu, dar am găsit ceva mai bun, ceva neprețuit. Pe tine!

Abia mai târziu își dădu seama Ada ce voia să spună cu asta.

Tatăl și mama ei își petrecuseră noaptea lângă castel și acolo fusese ea concepută, în locul unde, cu secole în urmă, un sfânt singuratic dusese o bătălie zadarnică cu propriii demoni.

În anul 1974, Kostas Kazantzakis trecea adesea pe la fericită - și ca să se întâlnească în secret cu Defne, și ca să ne aducă delicatesele făcute-n casă

de mama lui.

Îmi amintesc o după-amiază înmiresmată când cei doi patroni ai tavernei stăteau de o parte a mea și de alta, trâncănind cu Kostas.

— Spune-i mamei tale că lichiorul ei de roșcove a fost divin! Mai adune, zise Yiorgos.

— Nu cere p-p-pentru c-clienți, se băgă în vorbă Yusuf și ochii negri îi sclipiră. E tot numai p-p-pentru el.

— Și ce-i rău în asta? protestă Yiorgos. Lichiorul e nectarul zeilor.

— Ba mierea e, n-nu lichiorul, zise Yusuf clătinând din cap - era total abstinent, singurul din tavernă.

— Miere, lapte, vin... dacă dieta asta era destul de bună pentru Zeus, trebuie să fie destul de bună și pentru mine, zise Yiorgos făcându-i cu ochiul lui Kostas. Și pasteli³⁰, te rog. Avem nevoie urgentă de mai multe.

De curând, Kostas începuse să vândă batoanele cu susan făcute de mama lui. Panagiota urma vechea rețetă, cu o notă modernă totuși. Secretul 29
Draga mea, sufletul meu (tc.) (n.a.).

30 Batoane cu susan servite ca gustare (gr.) (n.a.).

85

stătea în calitatea mierii și în stropul de lavandă pe care îl adăuga ca să le dea aroma specifică și gustul natural.

Îndreptându-se spre ușă, Kostas zâmbi.

— Am să-i spun mamei - o să fie încântată. Avem cinci roșcovi. Totuși nu reușim să facem față cererii.

Când l-am auzit zicând asta, trebuie să mărturisesc că m-am simțit un pic geloasă. De ce atâtea laude pentru roșcovele alea greu de mestecat, cu pâstăile lor tari și pulpa gălbuie? Nu-s așa speciale.

E-adevărat, roșcovii au văzut multe la viața lor, sunt aici de mai bine de patru mii de ani. Sunt numiți keration, „corn”, în greacă și keciboynuzu,

„cornul caprei”, în turcă (cel puțin măcar asupra unui lucru grecii și turcii au reușit să cadă de acord). Cu ramuri viguroase, scoarță groasă și aspră și semințe foarte tari, protejate de o păstaie rezistentă la apă, pot supraviețui în cea mai aridă climă. Dacă vreți să știți exact cât de duri sunt, mergeți și priviți-i la vremea culesului. Oamenii au cele mai ciudate metode de-a strânge roșcovele, bătând pâstăile cu bețe, în plasele mari întinse dedesubt.

E o scenă violentă.

Deci, da, roșcovii sunt puternici. Recunosc. Dar spre deosebire de noi, smochinii, sunt lipsiți de orice emoție. Sunt reci, pragmatici și fără inimă.

Au un fel de perfecționism care mă calcă pe nervi. Semințele lor sunt aproape identice ca greutate și mărime, atât de uniforme, încât în vremurile de altădată negustorii le foloseau să cântărească aurul - de acolo vine cuvântul „carat”. Odată era cea mai importantă recoltă de pe insulă, principalul produs agricol exportat. Așa că vedeți încotro bat: există un pic de competiție între roșcovi și smochini.

Smochinii sunt senzuali, blânzi, misterioși, emotivi, lirici, spirituali, independenți și introverți. Roșcovilor le place ca lucrurile să fie nesentimentale, materiale, practice, măsurabile, întrebați-i de frământările inimii și n-o să primiți niciun răspuns. Nici măcar o fluturare. Dacă ar spune un roșcov povestea asta, vă asigur că ar fi foarte diferită de a mea.

Există un roșcov în Nicosia cu două gloanțe înfipite în trunchi. Au învățat să trăiască împreună, contopiți într-o singură ființă, metalul și planta. Fără știrea lui Kostas, mama lui vizita copacul acela din când în când și lega ofrande votive de crengile lui, îi ungea rănilor cu balsam, îi săruta scoarța ciuruită.

Era în anul 1956. Kostas încă nu se născuse, dar eu trăiam și îmi mergea bine. Erau vremuri cumplite. În fiecare zi la lăsarea întunericului, în Nicosia intra în vigoare restricția de circulație pe timp de noapte. Știrile de la radio nu vorbeau decât de atacuri sângeroase asupra soldaților și civililor 86

deopotrivă. Mulți expatriați britanici, printre care scriitori, poeți și artiști, părăseau insula care le era casă pentru că nu se mai simțeau în siguranță

acolo. Unii, ca Lawrence Durrell, începuseră să poarte pistol ca să se poată apăra. Doar în luna noiembrie, Noiembrie negru cum a fost numită, fuseseră

416 atacuri teroriste - bombe, împușcături, ambuscade, execuții de la mică

distanță. Victime le căzuseră britanici, turci și greci care nu erau de acord cu scopurile și metodele EOKA.

Noi, copacii, sufeream la rândul nostru, deși nimeni nu observa. Acela a fost anul în care păduri întregi au luat foc în timp ce erau vâdate grupurile de insurgenți care se ascundeau în munți. Pini, cedri, conifere... au ars toți până n-au mai rămas decât niște cioturi înnegrite. Cam în aceeași perioadă a fost ridicată prima barieră între comunitățile greacă și turcă din Nicosia - un gard de sârmă ghimpată cu stâlpi și porți de fier care puteau fi închise cu ușurință dacă și când aveau loc violențe. O opunția mare, trezindu-se prinsă

în capcană de acel obstacol neașteptat, continuase totuși să crească, întinzându-și brațele verzi prin plasa de sârmă, răsucindu-se și îndoindu-se când oțelul îi intra în carne.

În ziua aia, soarele abia începuse să coboare spre apus și restricția de circulație stătea să înceapă. Puținii localnici care mai erau pe străzi se grăbeau spre casă, nedorind să fie prinși de patrulele de soldați. În afara

unui bărbat cu obraji scobiți și ochi verzi ca apa unui râu de munte. Nu părea să aibă vreo grabă, fumând liniștit în timp ce mergea pe drum cu ochii ațintiți în pământ. După perdeaua subțire de fum, chipul îi era tras și palid.

Bărbatul acesta era bunicul lui Kostas. Și pe el îl chema tot Kostas.

Câteva minute mai târziu, un grup de soldați britanici a apărut de după colț. De obicei patrulau în grupuri de câte patru, însă de data asta erau cinci.

Unul dintre soldați, zărind silueta din față, s-a uitat la ceas și apoi a strigat în greacă:

— Stamata!

Dar bărbatul nici nu s-a oprit, nici n-a încetinit. Mai degrabă părea să fi grăbit pasul.

— Stai! îi ordonă alt soldat în engleză. Hei, tu de colo!

Oprește-te! Te avertizez.

Totuși, suspectul nici n-a tresărit, doar a mers mai departe.

— Dur! au strigat soldații, de data asta în turcă. Dur dedim!

Bărbatul deja ajunsese la capătul străzii, unde un roșcov bătrân se apleca peste un gard rupt. A tras din țigară și a ținut fumul în plămâni.

Buzele întinse îi erau subțiri și în clipa aceea arăta de parcă ar fi zâmbit, bătându-și joc de soldații care îl urmăreau.

87

— Stamata!

Un ultim avertisment. Soldații au deschis focul.

Tatăl Panagiotiei a căzut lângă roșcov, lovindu-se cu capul de baza trunchiului. I-a scăpat un geamăt înăbușit, apoi cel mai subțire firicel de sânge. Totul s-a întâmplat prea repede. O clipă își ținea respirația, iar în următoarea zăcea pe jos, ciuruit de gloanțe trase de mai multe arme de foc, dintre care două trecuseră pe-alături și străpunseseră roșcovul.

Când s-au apropiat de bărbatul căzut să-i golească buzunarele, soldații n-au găsit niciun pistol sau vreun alt fel de armă. I-au luat pulsul, dar nu mai era în viață. Familia a fost anunțată în dimineața următoare, copiii lui informați că tatăl lor ignorase ordinele, în ciuda avertismentelor repetate.

Abia atunci s-a descoperit adevărul: Kostas Eliopoulos, în vârstă de cincizeci și unu de ani, se născuse surd. Nu auzise niciunul dintre cuvintele strigate spre el, fie ele în greacă, turcă sau engleză. Panagiota, care pe-atunci abia se măritase, n-avea să uite niciodată, n-avea să ierte niciodată.

Când născuse primul fiu, fusese hotărâtă să-l boteze după tatăl ei ucis, însă soțul ținuse ca primul copil să poarte numele tatălui său. Așa că, atunci când venise pe lume al doilea băiat, Panagiota nu mai acceptase niciun refuz.

Prin urmare, Kostas Kazantzakis primise numele bunicului său, un bărbat surd, nevinovat, omorât sub un roșcov.

Oricât mi-ar dispăcea roșcovii și rivalitatea dintre noi, tocmai de-aceea trebuie să-i includ în povestea noastră. Așa cum toți copacii comunică, concurează și cooperează mereu, atât pe pământ, cât și sub el, la fel și poveștile încolțesc, cresc și înfloresc una din rădăcinile nevăzute ale alteia.

Cutia muzicală

Londra, sfârșitul anilor 2010

În a doua dimineață a furtunii, întregul oraș se cufundă în întuneric, ca și când noaptea ar fi câștigat în sfârșit veșnica ei bătălie împotriva zilei. O

lapoviță deasă sfâșia aerul și, tocmai când părea c-o să țină o veșnicie, se opri, lăsând locul unui viscol din nord.

Închiși în casă, toți trei stăteau în living, uitându-se la știri. Aversele de ploaie făcuseră râurile să se reverse și mii de locuințe și firme fuseseră

inundate în toată țara. În Lake District avuseseră loc alunecări de teren.

Acoperișul unui bloc de pe o stradă aglomerată din Londra fusese smuls cu totul de vijelie, strivind câteva mașini și rănind mai mulți oameni.

88

Copaci căzuți blocau străzi și șine de tren. Buletinele meteo avertizau că ce era mai rău abia urma, rugând oamenii să stea acasă dacă nu era neapărat nevoie să iasă.

Când închiseră televizorul, Meryem oftă zgomotos, clătinând din cap.

— Semnele Apocalipsei, eu așa cred. Mi-e teamă că sfârșitul omenirii e aproape.

— E vorba de schimbări climatice, zise Ada fără să ridice privirea de la telefon. Nu de un Dumnezeu răzbunător. Ne-o facem cu mâna noastră. O să vedem tot mai multe inundații și uragane dacă nu luăm măsuri acum. N-o să ne salveze nimeni. Curând o să fie prea târziu pentru recifele de corali, fluturii-monarhi.

Kostas, ascultând-o cu atenție, dădu din cap. Era pe punctul să spună

ceva, dar se abținu, vrând să-i dea Adei șansa să-și îmbunătățească relația cu mătușa ei.

Meryem se plesni peste frunte.

— A, da, fluturii! Acum îmi amintesc. Ce-o fi în mintea mea? Am uitat să-ți dau ceva important. Vino cu mine. E în camera mea... pe undeva!

Dar Ada deja își pierduse interesul pentru discuție după ce văzuse încă

un comentariu plin de cruzime postat sub filmulețul cu ea. Îi luă câteva clipe să-și dea seama ce-o ruga mătușa ei.

— Du-te, iubire, o încuraja Kostas arătând cu bărbia într-acolo.

Ada se ridică fără tragere de inimă. Filmulețul cu ea fusese distribuit de-atâtea ori, că deja devenise viral. Oameni cu totul necunoscuți îi comentau purtarea de parcă ar fi cunoscut-o dintotdeauna. Meme, caricaturi. Nu toate nasoale, totuși. Erau și mesaje de susținere, chiar multe, de fapt. O femeie din Islanda se înregistrase într-un peisaj splendid țipând cât o ținea gura în timp ce un gheizer țâșnea în fundal. Dedesubt era un hashtag pe care Ada observă că-l foloseau mulți alții: #doyouhearmenow.

Neștiind ce să înțeleagă din asta, însă având mare nevoie să ia o pauză

de la gândurile pe care și le reprima, băgă mobilul în buzunar și o urmă pe mătușa ei.

Când intră în camera de oaspeți, Ada aproape că n-o recunoscuse. Pe lângă pereții vopsiți în liliachiu și mobila verde pastel pe care mama ei o alesese cu grijă, valizele mătușii zăceau deschise ca niște animale spintecate care sângerau, haine, pantofi și accesorii împrăștiate peste tot.

— Scuze pentru dezordine, canim, zise Meryem.

— E-n regulă.

— Cred că de vină-i menopauza. Toată viața am făcut ordine după

sora, soțul, părinții mei. Chiar și când mergeam la restaurant curățam masa

89

ca să nu-și facă chelnerul o părere proastă despre noi. Pentru că e ayip³¹. Știi cuvântul ăsta? „Nu purta fuste scurte. Așază-te cu picioarele lipite. Nu râde tare. Fetele nu fac asta. Fetele nu fac aialaltă. E ayip.” Am fost întotdeauna ordonată și organizată, dar în ultima vreme s-a întâmplat ceva. Nu mai vreau să fac curățenie. Pur și simplu nu-mi mai pasă.

Surprinsă de monolog, Ada ridică dintr-un umăr.

— Nu mă deranjează.

— Bun. Vino, stai jos.

Dând la o parte o grămadă de coliere, Meryem eliberă un mic petic pe pat. Ada se așază acolo, uitându-se uimită la învâlmășeala de lucruri din toate părțile.

— O, uite ce-am găsit, zise Meryem scoțând o cutie de rahat turcesc de sub un morman de haine și desfăcând-o. Chiar mă întrebam pe unde-or fi.

Am adus cinci cutii. Uite, ia.

— Nu, mulțumesc. Nu prea-mi plac dulciurile, zise Ada, puțin dezamăgită că lucrul important pe care voise să i-l dea mătușa ei se dovedise a fi ceva dulce.

— Zău? Credeam că tuturor le plac dulciurile, spuse Meryem aruncându-și o bucată de lokut^{nl} în gură și sugând-o gânditoare. Ești așa de slabă. N-ai nevoie să ții cură de slăbit!

— Nu țin nicio cură de slăbit!

— OK, ziceam și eu așa.

Oftând, Ada se aplecă înainte și alege o bucată de lokum³². Nu mai mâncase de-o groază de timp așa ceva. Aroma de apă de trandafiri și textura cleioasă și lipicioasă îi amintiră de lucruri din trecut, lucruri pe care credea că le uitase de mult.

Când avea șapte ani, văzuse o cutie îmbrăcată în catifea ca asta lângă

patul mamei ei. Așteptându-se să dea peste ceva bun, o deschisese fără să

stea pe gânduri. Dar înăuntru erau pastile de diferite mărimi și culori. I se păruse cumva greșit ca toate tabletele și capsulele alea să fie ascunse într-o cutie așa de drăguță. Din ziua aia, verificase din când în când cutia, observând că se golea rapid și era umplută imediat la loc. Nu avusese niciodată curajul s-o întrebe pe mama ei de ce ținea cutia pe noptieră sau de ce lua atâtea pastile zilnic.

31 Ruşine (tc.) (n.a.).

32 Rahat turcesc (tc.) (n.a.).

90

Înghițind bucata de lokum, Ada aruncă o privire la hainele care zăceau grămadă pe covor. O jachetă cu mărgelile roșie-coral, o rochie albastru-electric cu mâneci bufante din organza, o bluză cu volane și imprimeu de leopard, o fustă verde-fistic dintr-un material așa de lucios că te oglindeai în el...

— Uau, chiar ești înnebunită după culori!

— Chiar vreau, zise Meryem uitându-se la rochia cu care se îmbrăcase în ziua aia - cenușie, simplă, lălâie. Toată viața am purtat negru, maro și gri.

Mama ta râdea de gusturile mele. Zicea că probabil sunt singura adolescentă care se îmbracă exact ca o văduvă. Nu cred că eram singura, dar avea dreptate pe undeva.

— Atunci ce-i cu hainele astea, nu sunt ale tale?

— Ba da! Tot cumpăr haine de când am semnat actele de divorț. Dar nu le-am purtat niciodată. Le-am ținut în dulap, nici nu le-am rupt eticheta.

Când am hotărât să vin la Londra, mi-am zis: „Asta-i șansa ta, Meryem.

în Anglia nu te cunoaște nimeni, n-o să spună nimeni că e ayip". Dacă nu le porți acum, când ai s-o mai faci? Așa că le-am adus pe toate cu mine.

— Și-atunci de ce nu le porți?

Meryem se îmbujora la față.

— Nu pot. Sunt prea exagerate pentru vârsta mea, nu crezi? O să râdă

lumea de mine. Știi cum e vorba: mănâncă ce-ți place, dar îmbracă-te cu ce le place altora.

— Afară vijelia e-n toi, suntem blocați în casă! Cine-o să râdă de tine?

Și oricum, cui îi pasă?

Nici n-apucă bine să-și ducă observația la capăt, că simți greutatea mobilului în buzunar, suprafața lui rece și netedă și toate cuvintele răutăcioase pe care le conținea. Aproape că-i spusese mătușii ei c-ar trebui să-i pese mai puțin de ce cred alții, că oamenii pot fi răi și că n-ar trebui să

conteze deloc dacă-și bat sau nu joc de tine. Dar nu putu spune nimic din toate astea, fiindcă nu le credea nici ea.

Mușcându-și partea moale dinăuntrul obrazului, Ada ridică privirea.

Dulapul din fața ei era deschis și înăuntru văzu singurul lucru care fusese așezat frumos pe umeraș: o haină de blană lungă și pufoasă.

— Chestia aia e din imitație, sper.

— Care chestie? întrebă Meryem întorcându-se. O, aia? E blană de iepure sută la sută naturală!

— Oribil. Să omori animale pentru blana lor e îngrozitor.

— În Cipru mâncăm tocăniță de iepure, zise Meryem liniștită. E chiar bună cu usturoi tocat, ceapă perlată. Eu pun și-un baton de scorțișoară.

91

— Nu mănânc iepuri. Și nici tu n-ar trebui să mănânci.

— N-am cumpărat-o, dacă ajută cu ceva, zise Meryem. A fost un cadou - de la soțul meu. Mi-a cumpărat haina asta de la Londra în 1983, chiar înainte de Anul Nou. Osman mă sună și zice: „Am o surpriză pentru tine!”.

Apoi apare cu o haină de blană. în Cipru! Pe arșița de-acolo. L-am bănuیت mereu că a cumpărat-o pentru altcineva și pe urmă sa răzgândit.

Poate pentru vreo amantă care locuia undeva unde era frig. Călătorea mult – cu „afaceri”. Avea mereu o scuză - dacă o pisică vrea să-și mănânce pisoii, o să spună că arată ca niște șoareci. Și el era la fel. Mă rog, Osman a cumpărat haina asta de la Harrods, pun pariu că l-a costat o grămadă de bani. Pe-atunci era în regulă să porți haine de blană. Adică, știu că nu-i în regulă, dar până și Margaret Thatcher purta. Era chiar în ziua când IRA a pus o bombă la magazinul Harrods. Soțul meu ar fi putut să moară - un turist nesăbuit căutând un cadou pentru amanta lui pe care până la urmă i l-a dat nevastei.

Ada rămase tăcută.

Meryem se apropie de dulap și mângâie distrată haina, urmărindu-i marginea gulerului cu dosul mâinii.

— N-am știut ce să fac cu ea. E prea încărcată de trecut, înțelegi? N-am purtat-o niciodată. Ce să fac cu ea la Nicosia? Dar, iarăși, când m-am hotărât să vin înapoi să vă văd și am auzit despre furtuna asta de iarnă, mi-am zis: asta e! Asta-i momentul. în sfârșit am s-o port!

— Ce s-a întâmplat cu soțul tău? întrebă Ada cu prudență.

— Fostul soț. Trebuie să mă obișnuiesc să-i spun așa. Mă rog, m-a părăsit. S-a căsătorit cu o femeie mai tânără. Are jumătate din vârsta lui. E

însărcinată. Trebuie să nască de pe-o zi pe alta. Au un băiat. El e în culmea fericirii.

— Nu ai copii?

— Am încercat... am încercat ani de zile, nimic n-a fost de ajutor.

Meryem se trezi parcă din somn, întunecându-se la față.

Iar uit. Ți-am adus ceva. Răscoli într-o valiză și aruncă la o parte câteva eșarfe și dresuri, scoțând o cutie de cadouri. A, uite! Ia-l, ia-l. E pentru tine.

Ada întinse mâna să ia cadoul împins spre ea și rupse încet hârtia în care era împachetat. Înăuntru era o cutie muzicală din lemn de cireș lăcuit, cu fluturi pe capac.

— Mamei tale îi plăceau la nebunie fluturii, zise Meryem.

Întorcând cheița, cu ciucurele ei vesel de mătase roșie, Ada deschise cutia. Muzica se revărsă afară, ultimele note ale unui cântec pe care nu-l recunoștea. Într-un compartiment secret găsi o fosilă. Un amonit cu linii de îmbinare complicate.

92

— Defne ținea cutia asta sub pat, zise Meryem. Nu știu de unde-o avea, nu mi-a spus niciodată. După ce-a fugit cu tatăl tău, mama a fost așa de furioasă pe Defne, că i-a aruncat toate lucrurile. Dar am reușit să ascund cutia asta în siguranță. M-am gândit că ar trebui să fie a ta.

Ada strânse între degete fosila rezistentă și ciudat de delicată în palma ei. În mâna cealaltă ținea cutia muzicală.

— Mulțumesc.

Se ridică să plece, apoi se opri.

— Cred c-ar trebui să porți hainele. Mă rog, în afară de haina de blană.

Toate celelalte ți-ar sta bine. Meryem zâmbi, chipul devenindu-i un palimpsest de emoții schimbătoare, și, pentru prima dată de când venise mătușa ei, Ada simți distanța dintre ele micșorându-se, chiar dacă foarte puțin.

Dacă familiile seamănă cu copacii, așa cum se spune, structuri arborescente cu rădăcini încâlcite și ramuri răzlețe care ies stânjenitor în afară, traumele familiale sunt ca o rășină groasă, străvezie, ce picură dintr-o tăietură făcută-n scoarță. Se preling peste generații întregi.

Se scurg încet, într-un firicel atât de fin, încât aproape că nu-l vezi, călătorind prin timp și spațiu până găsesc o crăpătură în care să se strângă

și să se închege. Calea unei traume moștenite e aleatorie, nu știi niciodată

cine s-ar putea alege cu ea, însă cineva o să se-aleagă sigur. Dintre copiii care trăiesc sub același acoperiș, unii sunt mai afectați de ea decât alții. Ați întâlnit vreodată doi frați care au avut mai mult sau mai puțin aceleași oportunități, și totuși unul e mai melancolic și mai retras? Se întâmplă.

Uneori, traumele familiale sar cu totul o generație și își dublează

puterea asupra celei următoare. S-ar putea să dai peste nepoți care poartă în tăcere pe umeri durerile și suferințele bunicilor.

Insulele divizate sunt acoperite de o rășină care, deși a prins crustă pe-afară, înăuntru e încă lichidă și curge ca sângele. M-am întrebat mereu de ce insularii, întocmai ca marinarii din vechime, sunt ciudat de înclinați spre superstiții. Nu ne-am revenit după ultima furtună, când cerul s-a prăbușit și lumea și-a pierdut toate culorile, n-am uitat resturile carbonizate și încurcate care pluteau peste tot și purtăm în noi spaima primitivă că

următoarea furtună s-ar putea să nu fie departe.

De aceea, cu talismane și ierburi, murmure și săruri, încercăm să

înduplecăm zeii sau duhurile rătăcitoare, așa imposibil de capricioase cUm sunt. Ciprioții, femei și bărbați, tineri și bătrâni, nordici și sudici, se tem la fel 93

de tare de deochi, fie că-i spun mați sau nazar³³. Înșiră pe ată mărgele de sticlă albastre, în coliere și brățări, le atârnă la intrarea în casă, le prind de bordul mașinilor, le agață de leagănele nou-născuților, chiar și le prind în secret de lenjerie și, încă nemulțumiți, scuipe în aer, invocând toată

ocrotirea pe care o pot obține. Ciprioții scuipe și când văd un bebeluș

sănătos sau un cuplu fericit; când își găsesc un serviciu mai bun sau câștigă

bani în plus; când sunt extaziați, bulversați sau derutați. Pe insula noastră, membrii fiecărei comunități, convinși că soarta e schimbătoare și nicio bucurie nu durează, scuipe întruna în vânt fără să se gândească vreodată că, chiar în clipa aia, oamenii din partea cealaltă, din tabăra rivală, s-ar putea să

facă exact același lucru pentru exact același motiv.

Nimic nu le apropie mai mult pe femeile de pe insulă decât graviditatea.

În privința asta nu există granițe. Mereu am crezut că femeile gravide din lumea asta sunt o cu totul altă nație. Urmează aceleași reguli nescrise, iar noaptea, când se duc la culcare, mintea lor deapănă griji și temeri apropiate.

În cele nouă luni, atât grecoaicele, cât și turcoaicele cipriote se feresc să întindă vreun cuțit cuiva sau să lase vreo foarfecă desfăcută pe masă, să

arunce vreo privire spre animale păroase sau spre cei considerați urâți ori să caște cu gura deschisă, ca nu cumva să se strecoare vreun duh înăuntru.

Când li se nasc copiii, se abțin să le taie unghiile sau părul luni în șir.

Iar când, după patruzeci de zile, le arată copiii prietenilor și rudelor, aceleași femei îi ciupesc pe furiș ca să-i facă să plângă - o precauție împotriva deochiului.

Fiindcă, vedeți voi, fericirea ne sperie. De la o vârstă fragedă am fost învățați că în aer, în vântul etezian, are loc un schimb ciudat, astfel încât pentru fiecare fărâmbă de mulțumire urmează o fărâmbă de suferință, pentru fiecare hohot de râs curg o mulțime de lacrimi, fiindcă asta e datina lumii ăsteia stranii și de aia încercăm să nu părem prea fericiți chiar și în zilele când s-ar putea să ne simțim așa pe dinăuntru.

Atât copiii turcilor, cât și ai grecilor sunt învățați să se arate plini de respect dacă văd o bucată de pâine pe trotuar. E sfântă, fiecare firimitură.

Puștii musulmani o ridică și o ating de frunte cu aceeași venerație cu care sărută mâna celor mai în vârstă în zilele de sărbătoare ale Eidului.

Puștii creștini o iau și fac semnul crucii, punându-și mâinile pe inimă, 33 Deochi (gr., tc.) (n.a.).

94

purtându-se ca și cum ar fi pâinea de împărtășanie, făcută din făină de grâu curată și cu două straturi, unul pentru cer și unul pentru pământ. Gesturile sunt și ele identice, de parcă s-ar oglindi într-o baltă cu apă întunecată.

Pe când religiile se luptă ca să aibă ultimul cuvânt, iar naționalismele predică un sentiment de superioritate și exclusivitate, superstițiile din cealaltă parte a graniței coexistă într-o rară armonie.

Frații

Cipru, 1968/ 1974

Într-o seară, când avea unsprezece ani, Kostas stătea la masa din bucătărie, lângă fereastra deschisă, cum îi era obiceiul, cu nasul într-o carte.

În vreme ce frații lui preferau să-și petreacă timpul în camera pe care o împărțeau cu toții, lui îi plăcea să stea acolo, citind sau învățând și privind-o pe mama lui cum trebuluia. Așa era locul lui preferat din casă, cu aburul care se ridica din oalele de pe sobă, cârpele de vase atârând pe o sârmă care se legăna în vânt și, deasupra capului, agățate de grinzi, mănunchiuri de ierburi uscate și coșuri împletite.

În seara aceea, Panagiota pune la conservat păsări cântătoare.

Desfăcându-le pieptul cu degetul mare, le umplea cu sare și mirodenii și cânta încetisor, ca pentru sine. Din când în când, Kostas arunca o privire spre mama lui, a cărei față era sculptată de lumina unei lămpi cu petrol. În aer plutea un miros înțepător de oțet, atât de puternic, încât le umplea nările.

Un val de greață îl cuprinse pe Kostas când gustul de saramură îi arse gâtul. Împinse la o parte cartea pe care o citea. Oricât ar fi încercat, nu-și putea lua privirea de la inimioarele maronii aranjate pe blatul de lemn sau de la păsările cântătoare eviscerate din borcanele de sticlă, cu ciocurile pe jumătate deschise, începu să plângă pe tăcute.

— Ce s-a întâmplat, paidi mou³⁴? întrebă Panagiota ștergându-și mâinile de șorț și dând fuga la el. Ți-e rău? Te doare stomacul?

Kostas clătină din cap, forțându-se să vorbească.

— Ia spune, ți-a zis cineva ceva, iubirea mea?

I se puse un nod în gât când arăta spre blatul de lemn.

34 Copilul meu (gr.) (n.a.).

— Nu face asta, mamă. Nu vreau să mai mănânc așa ceva.

Uimită, ea se uită la el cu ochii mari.

— Dar mâncăm animale - vaci, porci, pui, pești. Altfel murim de foame.

Kostas nu găsea niciun răspuns potrivit și nici nu pretindea că avea unul. Mormăi în schimb:

— Astea sunt păsări cântătoare.

Ea ridică din sprâncene, o umbră trecându-i peste față și apoi dispărând.

Păru pe punctul să mai spună ceva, dar se răz-gândi. Cu un oftat, îi ciufuli părul.

— Bine, dacă te supără așa de tare...

Dar în acel moment în care lumea se învârtea în cercuri mici, Kostas zări un licăr plin de compasiune și de teamă în ochii mamei lui. Simți ce gândea.

Știa că îi pare prea sensibil, prea sentimental și, cumva, mai greu de înțeles decât ceilalți fii ai ei.

Cei trei frați erau foarte diferiți unul de altul și, cu trecerea timpului, diferențele dintre ei se adânciseră. Oricât i-ar fi plăcut cărțile, Kostas nu-și dorea să fie poet sau gânditor, ca fratele lui mai mare. Michalis trăia înăuntrul limbajului, căutând întotdeauna îndelung și cu migală cuvântul potrivit, de parcă înțelesurile ar fi fost ceva care trebuia hăituit și vânat.

Spunea că e marxist, sindicalist, anticapitalist - etichete care se încurcau în mintea mamei lui ca vițele de bougainvillea ce se cățarau pe-un zid. Zicea că oamenii din clasa muncitoare din toate țările aveau să se unească într-o zi ca să-și răstoarne asupra lor comun, bogații, și de aceea un țăran grec și un țăran turc nu erau duș-mani, ci pur și simplu tovarăși.

Michalis nu era de acord cu EOKA sau cu orice fel de naționalism. Nu făcea niciun secret din părerile lui, criticând fățiș inscripțiile cu vopsea albastră care începuseră să apară aproape pe fiecare zid din cartier -

Trăiască ENOSIS, Moarte trădătorilor...

Dacă Kostas nu era ca fratele lui mai mare, nu semăna nici cu cel mai mic. Andreas, un băiat înalt, zvelt, cu ochi căprui și zâmbet timid, se schimbase mult în doar câteva luni. Vorbea despre Grivas, liderul EOKA-B, care murise de curând în ascunzătoarea lui, de parcă ar fi fost un sfânt, spunându-i Digenis, după legendarul erou bizantin. Andreas spunea că e gata să jure pe Biblie c-o să elibereze Ciprul de dușmani - britanici și turci deopotrivă - și că pentru asta era dispus să omoare sau să moară. Dar cum avea tendința să înșire tot ce-i trecea prin cap și cum era cel mai mic dintre

ei, mereu iubit și răsfățat, niciodată nu prea credeau că într-adevăr are de gând să facă ceva din tot ce spunea.

Cei trei frați, deși foarte apropiați odată, trăiau acum sub același acoperiș având grijă ca lumile lor să se intersecteze cât mai puțin. Se certau rareori, acceptând regulile Panagioti, ocolind tiptil adevărurile celorlalți.

Asta le era viața până într-o dimineață de martie, în plină zi, când Michalis fusese omorât. Împușcat pe stradă, cu o carte la subsuoară și poemul pe care-l citea încă însemnat. Nu s-a descoperit niciodată cine trăsese. Unii spuneau că naționaliștii turci îl luaseră în vizor fiindcă era creștin și grec; alții spuneau că naționaliștii greci îl urau pentru că era un critic atât de vehement. Și cu toate că nu se dovedise niciodată oficial cine fusese, Andreas, prin sursele lui, era încredințat că descoperise adevărul.

Kostas văzuse flacăra răzbunării aprinzându-se în sufletul fratelui mai mic și arzând în fiecare zi tot mai puternic. Apoi, într-o noapte, Andreas nu venise acasă, patul lui rămăsese neatins.

Nu vorbeau niciodată despre asta, însă Panagiota și Kostas știau amândoi că Andreas plecase să se alăture celor din EOKA-B. De atunci nu primiseră nicio veste despre el și n-aveau idee dacă mai trăia sau dacă

murise. Acum mai rămăseseră doar Kostas și mama lui în casa aceea care se micșorase și se înnegrise pe la colțuri, chircindu-se ca o scrisoare salvată din flăcări.

Noaptea, când luna strălucea sus deasupra lămâilor și în aer se simțea un tremur, ca de insecte nevăzute cu ochiul liber sau de zâne trimise în exil pe pământ, Kostas o surprindea uneori uitându-se la el cu o față îndurerată.

Și era curios dacă, în ciuda inimii ei iubitoare și generoase, Panagiota se întreba vreodată sau îi întreba pe îngerii în care avea atâta încredere de ce fiul ei cel mai elocvent și mai înflăcărat fusese omorât și de ce fiul ei cel mai aventuros și mai idealist plecase de-acasă, lăsând în urmă acest fiu mijlociu timid, distrat, pe care nu prea reușea să-l înțeleagă.

Odată am auzit un ziarist englez care lua cina la Fericită spunând că

politicienii din Europa și America încercau să înțeleagă situația de pe insula noastră. Ca urmare a crizei Suezului, erau proteste în Londra, într-un loc numit Trafalgar Square. Oamenii purtau pancarte pe care scria: „Lege, nu război”. Acum, când privesc în urmă, îmi dau seama că tinerii nu începuseră

să scandeze: „Dragoste, nu război”. Asta avea să vină mai târziu.

Același ziarist le explica amicilor cu care cina că în Anglia, în Camera Comunelor, unde se luau toate deciziile importante, parlamentarii discutau

„problema Ciprului”. Spunea că, din experiența lui, nu era deloc semn bun

97
pentru o țară sau o comunitate când era înfierată ca „problemă”, și asta devenise insula noastră acum în ochii întregii lumi, „o criză internațională”.

Chiar și așa, experții credeau pe-atunci că toată situația aia - tensiunea și violența care cuprindeau țara noastră - e „doar agitație provocată de ziare”; spuneau că-i o furtună într-un pahar cu apă și că o să treacă repede.

Nu trebuia să ne temem de măcel și vărsare de sânge pentru că n-avea cum să izbucnească un război civil pe o insulă așa de încântătoare și de

pitorească, plină de flori înmiresmate și dealuri vălurate. „Cultivată”, ăsta era cuvântul pe care îl tot repetau. Politicienii și învățații ăștia păreau să

presupună că oamenii civilizați nu se pot măcelări unii pe alții, nu pe fundalul unui peisaj idilic cu dealuri înverzite și plaje aurii: „Nu e nevoie să

luăm măsuri în privința asta. Ciprioții sunt... oameni civilizați. N-o să comită

niciodată vreun act violent sau drastic”.

La doar câteva săptămâni după ce fuseseră făcute aceste afirmații în parlamentul britanic, în Cipru au fost puse la cale patru sute de atacuri diferite. S-a vărsat sânge britanic, turcesc, grecesc, iar pământul l-a înghițit deopotrivă, așa cum face mereu.

În 1960, Ciprul și-a câștigat independența față de Marea Britanic. Nu mai era o Colonie a Coroanei. A fost un an plin de speranță, care-ți dădea sentimentul unui nou început, un fel de acalmie domnind între greci și turci.

O pace permanentă părea dintr-odată posibilă, la îndemână, ca o piersică aurie și pufoasă atârând de-o creangă aplecată pe care poți s-o ajungi cu vârful degetelor. A fost format un nou guvern, cu membri din ambele tabere. În sfârșit lucrau împreună, creștini și musulmani. Pe-atunci, oamenii care credeau că cele două comunități diferite pot trăi în prietenie și armonie, ca cetățeni egali, își aleseseră ca emblemă o pasăre din partea locului: o specie de potârniche, chukarul, care cuibărea în ambele părți ale insulei, fără să-i pese de diviziuni. O vreme, aceasta a devenit un simbol potrivit pentru unitate.

N-avea să dureze mult. Liderii politici și spirituali care încercau să comunice cu partea cealaltă au fost reduși la tăcere, disprețuiți și intimidați - iar unii au fost luați în vizor și uciși de extremiști din propria lor tabără.

Chukarul este o pasăre micuță și încântătoare, cu dungi negre de jur împrejurul trupului. Îi place să se cațăre pe stânci, iar când cântă, scoate

niște sunete timide, hârșâite, de parcă atunci învață să ciripească. Dacă
ascuți cu atenție, poți s-o auzi spunând „chukar-chukar”. E singura pasăre
care-și cântă tandru propriul nume.

Astăzi, numărul chukarilor a scăzut considerabil pentru că au fost vânați
neconținut pe toată insula - în nord ca și în sud.

Baclavaua

Londra, sfârșitul anilor 2010

Seara, Meryem se apucă să facă desertul ei preferat - baclava. Mărunți un borcan întreg de fistic, zgomotul asurzitor al robotului de bucătărie aproape acoperind urletele furtunii de-afară. Pregăti aluatul de la zero, bătându-l ușor și cântărindu-l în palme, apoi îl acoperi și îl dădu deoparte să

„se odihnească puțin”.

Între timp, Ada se uita la mătușa ei din locul unde stătea, în capul mesei.

Avea caietul de istorie deschis în față. Nu chiar ca să învețe, ci ca să

termine fluturele pe care-l începuse în ultima zi de școală, chiar înainte să se pună pe țipat.

— Uită-te la tine! Ești o elevă așa de bună, ciripi Meryem aruncându-i o privire piezișă nepoatei ei pe când deschidea robotul de bucătărie și scotea cu lingura conținutul pe o farfurie. Sunt așa de fericită că-ți faci tema lângă

mine. — Păi, nu prea am avut de-ales, nu? zise Ada obosită. Dacă tot băteai la ușa mea și mă rugai să ies.

Meryem chicoti.

— Sigur că băteam. Altfel aveai să-ți petreci toată vacanța închisă-n cameră. Nu e sănătos.

— Și baclavaua e? nu se putu abține Ada să întrebe.

— Bineînțeles! Mâncarea este inima unei culturi, replică Meryem. Dacă nu cunoști bucătăria strămoșilor tăi, nu știi cine ești.

— Păi, toată lumea face baclava. Poți s-o cumperi de la super-market.

— Așa e, toată lumea face baclava, dar nu tuturor le iese. Noi, turcii, o facem crocantă cu fistic prăjit. Cum trebuie. Grecii folosesc nuci - Dumnezeu știe cine le-o fi dat ideea asta, doar îi strică gustul.

Amuzată, Ada își sprijini bărbia pe vârful degetului arătător.

Deși zâmbea încă, o umbră trecu peste fața lui Meryem. Nu avu inima să-i spună Adei că, pentru o fracțiune de secundă, o văzuse pe Defne în acel gest atât de dureros de familiar.

— Pare că ar trebui să judecăm o cultură nu după literatura sau filozofia sau democrația ei, ci doar după baclavaua ei, zise Ada.

— Mm, da.

99

Ada dădu ochii peste cap.

— Iar ai făcut chestia aia.

— Ce chestie?

— Chestia aia de adolescenți pe care o tot faci cu ochii.

— Păi, practic, sunt adolescentă.

— Știu, zise Meryem. Și în țara asta e un privilegiu. E aproape ca și când ai fi din familia regală. Ba chiar mai bine. Privilegiu fără paparazzi.

Ada își îndreptă umerii.

— Nu e o critică. Doar o constatare. De vină-i engleza. În engleză, la

„thir-teen” ești adolescent. La fel și la four-teen, și la fif-teen, și la six-teen, și la seven-teen...³⁵ De unde vin eu, la șaptespe ani de obicei îți pregătești zestrea. La optsprezece ești în bucătărie făcând cafea, pentru că viitorul soț

se află în living cu părinții lui să-ți ceară mâna. La nouăsprezece ani îi servești cina mamei-soacre și, dacă ți se-ntâmplă s-o arzi, te face-n toate felurile. Nu mă-nțelege greșit. Nu vreau să spun că-i un lucru bun. Nici vorbă! Nu vreau să spun decât că sunt puști în lumea asta - fete și băieți - care pot să se bucure de adolescență.

Ada o studie pe mătușa ei.

— Povestește-mi despre fostul tău soț.

— De ce vrei să știi despre el?

— L-ai iubit? Măcar la început?

Meryem a fluturat dintr-o mână, iar brățelele i-au zăngănit.

— Toată lumea ridică-n slăvi iubirea - toate cântecele, filmele.

E ceva drăguț, înțeleg, dar nu clădești o viață pe drăgălășenie.

Nu, prioritatea mea n-a fost iubirea, ci părinții, comunitatea. Aveam responsabilități.

— Deci n-a fost o căsătorie din dragoste?

— Nu, n-a fost. Spre deosebire de-a părinților tăi.

Ceva nou își făcuse loc în vocea lui Meryem și Ada simți.

— Ești furioasă pe ei? Crezi că s-au purtat iresponsabil?

— O, părinții tăi erau nechibzuiți. Dar erau atât de tineri, doar ceva mai mari decât tine.

Ada simți că-i ia foc gâtul.

— Stai puțin. Deci mama și tata erau... iubiți din liceu?

35 Cuvântul teen din componența numeralelor englezești thirteen, fourteen, fifteen, sixteen, seventeen (treisprezece, paisprezece, cincisprezece, șaisprezece, șaptesprezece) înseamnă „adolescent”.

100

— Liceele erau separate. Puștii greci și cei turci nu se amestecau prea mult pe vremea aia, deși existau sate și cartiere mixte, ca al nostru.

Familiile noastre se cunoșteau: îmi plăcea Panagiota - mama tatălui tău. Era o doamnă așa de drăguță. Dar pe urmă lucrurile s-au înrăutățit de tot - nu ne-am mai vorbit.

Ada întoarse privirea.

— Credeam că ai mei s-au întâlnit pe la treizeci de ani sau așa ceva.

Adică, mama m-a avut pe la patruzeci. Spunea tot timpul că fusese o sarcină târzie.

— O, asta a fost după aceea. Fiindcă, vezi tu, s-au despărțit, iar apoi, mulți ani mai târziu, s-au întâlnit din nou. Prima oară erau doar niște puști, chiar așa. Eu o acopeream pe Defne. Dacă o prindea tata, ar fi fost dezastru!

Muream de frică. Dar mama ta... era de neoprit. Punea niște perne sub așternuturi și se strecura afară din casă în toiul nopții. Era curajoasă... și nesăbuită. Meryem trase aer în piept. Mama ta era un spirit liber. Chiar și în copilărie avea o latură sălbatică, imprevizibilă. Dacă-i spuneai să nu se atingă de foc, se ducea și făcea un foc de tabără! E o minune că n-a dat foc la casă. Eram cu cinci ani mai mare decât ea, dar chiar și la vârsta ei aveam grijă să nu-mi dezamăgesc părinții, încercam tot timpul să fac ce trebuie, și știi ce, baba o iubea cel mai mult pe Defne. Nu sunt plină de ranchiună.

Acesta-i adevărul.

— Și tu te-ai opus căsătoriei părinților mei? întrebă Ada.

Meryem își șterse mâinile de șorț și-și privi palmele de parcă ar fi căutat un indiciu.

— N-am vrut ca mama ta să se mărite cu un grec. Dumnezeu știe că am încercat s-o împiedic. Dar nu m-a ascultat. Și bine a făcut. Kostas a fost iubirea vieții ei. Mama ta îl adora pe tatăl tău. Totuși, amândoi au plătit un preț enorm. Tu ai crescut fără să-ți vezi rudele. Îmi pare foarte rău pentru asta. În tăcerea care se lăasă, Ada îl auzi pe tatăl ei tastând la computer în camera lui, un sunet ca o sută de ciocănele care băteau. Ascultă un timp, apoi înclină capul cu o postură hotărâtă a bărbiei.

— Știi că mama era alcoolică? Meryem tresări.

— Nu spune așa ceva. E un cuvânt îngrozitor.

— Dar e adevărat.

— E-n regulă să bei un pahar din când în când. Adică, eu una nu beau, dar nu mă deranjează dacă beau alții... din când în când.

— Nu era din când în când. Mama bea la greu.

101

Meryem se întunecă la față, deschizând ușor gura - un vas golit. Atinse marginea feței de masă și culese un fir de praf nevăzut, concentrându-se cu totul la mișcarea degetelor ei.

Privindu-și mătușa, dintr-odată stingherită și rămasă fără cuvinte, Ada văzu pentru prima oară fragilitatea universului pe care și-l construisese femeia aceea cu rețetele, zicalele, rugăciunile și superstițiile ei. Și începu să

înțeleagă că s-ar putea să nu fie singura care știe atât de puține despre trecut.

Demarcației ce taie în două Ciprul, menită să-i despartă pe greci de turci, pe creștini de musulmani, i se spune Linia Verde. A primit numele ăsta nu pentru că era formată din kilometri în șir de pădure străveche, ci pur și simplu pentru că un general-maior britanic, apucându-se să traseze granița pe o hartă întinsă în fața lui, a folosit din întâmplare un creion cu grăsime verde.

Culoarea nu era aleasă aleatoriu. Albastrul ar fi fost prea grecesc, iar roșul prea turcesc. Galbenul reprezenta idealismul și speranța, dar putea fi interpretat și ca lașitate și înșelăciune. Rozul, asociat cu tinerețea și veselia, cât și cu feminitatea, pur și simplu nu mergea. Nici violetul, care simboliza ambiția, luxul și puterea, n-ar fi produs efectul dorit. Nici albul sau negrul n-ar fi fost potrivite, erau prea hotărâtoare. Pe când verdele, folosit în cartografie la marcarea drumurilor, părea o alternativă mai puțin controversată, mai unificatoare și mai neutră.

Verdele, culoarea copacilor.

Uneori mă întreb ce s-ar fi întâmplat dacă chiar în ziua aceea, din cauza excesului de cafeina sau a unui efect secundar al vreunui medicament pe care l-ar fi luat mai devreme sau pur și simplu a nervozității, mâna generalului-maior Peter Young ar fi tremurat doar un pic... Granița s-ar fi mutat cu un milimetru mai sus sau mai jos, adăugând colo, ștergând dincolo, și în cazul ăsta, schimbarea aceea involuntară ar fi afectat soarta mea sau pe cea a rudelor mele? Ar fi rămas încă un smochin în partea grecească, de pildă, sau ar fi fost inclus unul în plus în teritoriul turcesc?

Încerc să-mi închipui acest punct de cotitură în timp. La fel de trecător ca un miros în vânt, ca pauza cea mai scurtă, ca ezitarea cea mai ușoară, ca scârțâitul creionului cu grăsime pe suprafața lucioasă a hărții, o dâră verde lăsându-și urma de neșters cu consecințe pentru viețile generațiilor trecute, prezente și viitoare.

Istoria care se amestecă în viitor.

Viitorul nostru...

PARTEA A TREIA

Trunchiul

Valul de căldură

Cipru, mai 1974

Era ziua în care un val de căldură se abătuse asupra Nicosiei. Deasupra acoperişurilor, soarele părea un glob incandescent de furie; pârlind vechile alei veneţiene, curţile genoveze, gimnaziile greceşti şi hamamurile otomane. Magazinele erau închise, străzile, pustii -în afară de câte-o pisică

vagaboandă ghemuită într-un petic de umbră sau vreo şopârlă letargică, atât de nemiş-cată, încât ar fi putut foarte bine să fie un ornament de pe zid.

Căldura începuse de la primele ore ale dimineţii, crescând rapid. Pe la zece se făcuse pe deplin simţită, chiar după ce turcii şi grecii aflaţi de o parte şi de alta a Liniei Verzi îşi băuseră cafelele. Acum trecuse de amiază şi aerul era neclintit, greu de respirat. Străzile erau crăpate pe ici, pe colo, smoala topindu-se în râuleţe de culoarea lemnului ars. Undeva, o maşină îşi ambala motorul, forţându-şi cauciucurile pe asfaltul lipicios. Pe urmă, tăcere.

Până la trei, arşiţa se preschimbase într-o sălbăticiune, un şarpe pus pe vânat. Sâsâia şi se ţâra pe trotuare, îşi băga limba de foc pe gaura cheii uşilor. Oamenii se trăgeau mai aproape de ventilatoare, sugau de zor cuburi de gheaţă şi deschideau ferestrele, doar ca să le-nchidă imediat la loc.

Ar fi putut să rămână tot timpul în case, dacă n-ar fi fost un miros aparte care umplea aerul, înţepător şi neaşteptat.

La început, turcii îşi închipuiau că mirosul venea probabil din cartierul grecesc, iar grecii presupuseră că venea probabil din cartierul turcesc. Dar nimeni nu-i putea determina exact sursa. Era aproape ca şi cum ar fi ţâşnit din pământ.

Stând la fereastră cu o carte de poezii în mâini - o ediţie veche din Romiosini³⁶ care fusese a fratelui său mai mare -, Kostas se uită prin 36

Volum de poeme publicat în 1954 de poetul grec Yiannis Ritsos (1909-1990).

103

grădină, sigur că auzise un zgomot în tăcerea somnoroasă a după-amiezii.

Privirea îi rătăci până la crengile din vârf ale celui mai apropiat roșcov, fără să descopere ceva neobișnuit. Chiar când dădea să se întoarcă, prinse cu coada ochiului o străfulgerare. Ceva căzuse pe pământ, așa de rapid, că nu putea spune ce fusese. Se repezi afară din casă, orbit de lumina plină de pete a soarelui ce se strecura printre frunze. Alergă spre umbrele din depărtare, deși la început nu le putea desluși din cauza luminii orbitoare. Abia când ajunsese destul de aproape putu să spună la ce se uitase până atunci.

Lilieci! Zeci de lilieci frugivori. Unii risipiți pe pământ ca niște fructe putrezite, alții agățați de crengi, atârând cu capul în jos, înfășurați în aripile lor de parcă ar fi avut nevoie de căldură. Cei mai mulți aveau vreo douăzeci și cinci de centimetri lungime, alții mai mici, numai vreo cinci. Puii fuseseră

cei care cedaseră primii din cauza căldurii. Unii, atât de mici încât sugeau încă lapte, prinși de sfârcurile mamelor, căzuseră morți, nereușind să-și regleze temperatura corpului. Cu pielea deshidratată și descuamată, cu creierul fierbând în țeastă, animăluțele alea istețe deveniseră moleșite și bezmetice.

Simțind o apăsare în piept, Kostas o luă la fugă. Se împiedică de-o ladă

de lemn și căzu, iar marginea metalică îi lăsă o tăietură pe frunte. Se ridică și alergă mai departe, în ciuda rănii care îi pulsa deasupra sprâncenei stângi.

Când ajunsese la primul liliac, se lăsă în genunchi și-i ridică trupul micuț, ușor ca o răsuflare. Rămase acolo nemișcat, ținând în mâini animalul mort, simțindu-i netezimea de satin sub degete în timp ce ultimele rămășițe ale vieții se evaporau.

Nu plânsese când fusese adus acasă trupul lui Michalis, care părea atât de liniștit, încât îți venea greu să crezi că e mort, glonțul care-l străpunsese fiind ascuns perfect, de parcă s-ar fi rușinat de ce făcuse. Nici când se alăturase celor care purtau sicriul până la biserică, simțind o apăsare ușoară

pe umărul pe care-l pusese sub lemnul lăcuit, gustul de argint rămas pe buze după ce sărutase crucea și mirosul de ulei și praf din nări. Nici când, la cimitir, sicriul fusese coborât în groapă printre planșete, singurul lucru pe care Kostas i-l putuse oferi fratelui său era un pumn de țărână.

Nu plânsese nici când Andreas, la doar șaisprezece ani, plecase de-acasă să îmbrățișeze un ideal, un vis, o teroare, lăsându-i într-o stare de teamă permanentă. Cât se întâmplaseră toate astea, Kostas nu vărsase o lacrimă, pe deplin conștient că mama lui avea nevoie să-i fie alături. Dar acum, ținând în mâini un liliac mort, durerea deveni palpabilă, ca și cum o cusătură care ținea lucrurile laolaltă s-ar fi rupt. Începu să plângă în hohote.

104

— Kostas! Unde ești? îl strigă Panagiota din casă, cu un tremur neliniștit în glas.

— Sunt aici, mana³⁷, reuși Kostas să îngaime.

— De ce te-ai repezit așa afară? Eram îngrijorată. Ce faci acolo?

Apropiindu-se, îngrijorării de pe chipul ei îi luă locul nedumerirea.

— Plângi? Te-ai lovit? Kostas îi arată liliacul.

— Sunt toți morți.

Panagiota își făcu semnul crucii, buzele mișcându-i-se într-o rugăciune rapidă.

— Nu-i atinge. Du-te și spală-te pe mâini.

Kostas nu se mișcă.

— M-ai auzit? Sunt niște animale murdare, purtătoare de tot felul de boli. Dădu din mâini, recăpătându-și încrederea în sine. Du-te. Eu iau o lopată și-i duc la gunoi.

— Nu, nu la gunoi, zise Kostas. Lasă-mă pe mine să mă ocup, te rog. O să-i îngrop. Și-o să mă spăl și pe mâini.

Văzând durerea din ochii lui, Panagiota nu insistă. Dar, pe când se îndepărta, nu se putu abține să mormăie:

— Tinerii noștri sunt omorâți pe străzi, moro mou³⁸, mamele nu mai știu unde le sunt fiii, în munți sau în groapă, și tu te smiorcăi pentru niște lilieci?

Așa te-am crescut eu?

Kostas se simți cuprins de-o singurătate atât de adâncă, încât aproape că putea s-o pipăie. Din ziua aia, n-avea să mai vorbească despre liliecii frugivori și despre cât de importanți sunt pentru copacii din Cipru, și prin urmare pentru locuitorii săi. Într-o țară asaltată de conflicte, nesiguranță și vărsare de sânge, dacă dădeai prea multă atenție la altceva în afară de suferința lor, oamenii luau asta drept indiferență, o insultă la adresa durerii lor. Nu era nici timpul, nici locul potrivit să te mai ocupi de plante și animale, de natură în toate formele și în toată splendoarea ei, și astfel Kostas Kazantzakis se închise ușor-ușor în sine, săpându-și o insulă înăuntrul altei insule, retrăgându-se în tăcere.

Ziua în care valul de căldură a făcut ravagii în Nicosia îmi va rămâne pentru totdeauna ca o arsură în memorie, gravată adânc în trunchi. Când și-37
Mamă (gr.) (n.a.).

38 Puiul meu (gr.) (n.a.).

105

au dat seama de unde venea duhoarea, oamenii de pe insulă s-au apucat să scape de stârvuri. Au măturat străzile, au curățat livezile, au dezinfectat peșterile, au verificat zonele calcaroase și vechile puțuri de mină. Oriunde

întorceau privirea, găseau sute de lilieci morți. Moartea lor colectivă neașteptată i-a speriat. Poate fiindcă au recunoscut în acea extincție în masă propria mortalitate. Oricum, din experiența mea, vă pot spune un lucru despre oameni: vor reacționa la dispariția unei specii la fel cum reacționează

la orice altceva - punându-se pe ei în centrul universului.

Oamenilor le pasă mai mult de soarta animalelor care li se par drăguțe

- urși panda și koala, vidre de mare, dar și delfini, avem mulți delfini în Cipru, înotă jucăuși în preajma țărmurilor noastre. Există chiar o idee romantică despre cum mor delfinii, aduși de valuri pe plajă cu boturile lor ca niște ciocuri și cu zâmbetele nevinovate, de parcă ar fi venit să-și ia rămas-bun de la omenire. De fapt, numai foarte puțini sfârșesc așa.

Când mor, delfinii se duc la fund, la fel de grei ca spaimele din copilărie

- așa pier, departe de ochii curioși, în adâncul oceanului albastru.

Liliecii nu sunt considerați drăguți. În 1974, când au murit cu miile, n-am văzut mulți oameni care să verse vreo lacrimă pentru ei. Oamenii sunt ciudați în privința asta, plini de con-tradicții. De parcă ar simți nevoia să

urască și să alunge la fel de mult ca să iubească și să îmbrățișeze. Inimile lor se închid de tot, apoi se deschid larg, doar ca să se închidă iar, ca un pumn nehotărât.

Șoarecii și șobolanii li se par oamenilor urâți, însă hamsterii și gerbii, drăgălași. Porumbeii sunt simbolul păcii în lume pe când hulubii nu fac altceva decât să umple orașele de murdărie.

Oamenii proclamă purcelușii încântători, însă abia dacă suportă mistreții.

Admiră alunarii, chiar dacă le evită pe verișoarele lor gălăgioase, ciorile.

Câinii le evocă o senzație de căldură pufoasă, pe când lupii îi duc cu gândul la povești de groază. Privesc fluturii cu simpatie, dar nu și moliile. Au o slăbiciune pentru gărgărițe, însă, dacă ar vedea vreun gândac soldat, l-ar strivi imediat. Albinele sunt clar privilegiate față de viespi. Deși crabii-potcoavă sunt socotiți încântători, e altă poveste când vine vorba de rudele lor mai îndepărtate, păianjenii... Am încercat să găsesc o logică în toate astea, dar am ajuns la concluzia că așa ceva nu există. Noi, smochinii, avem mare prețuire pentru lilieci. Știm că sunt esențiali pentru întregul ecosistem și îi apreciem, cu ochii lor mari de culoarea scorțișoarei arse. Ne ajută la

106

polenizare, cărându-ne credincioși semințele în lung și-n lat. Eu îi consider prietenii mei. M-a distrus să-i văd căzând morți ca niște frunze veștejite.

Chiar în după-amiaza aceea, când oamenii de pe insulă erau ocupați să scape de liliecii morți, Kostas a plecat de-acasă spre La fericită.

Am fost surprinsă când a apărut acolo. Taverna era închisă și nu așteptam pe nimeni, nu atât timp cât soarele ardea așa de tare.

Kostas a urcat încet, târșându-și picioarele, drumul șerpuit, înaintând de-a lungul povârnișului lin. Cu vârfurile ramurilor care mi se întindeau prin acoperișul deschis, puteam să-i văd orice mișcare.

Ajungând sus, a găsit ușa din față închisă. A bătut de mai multe ori, câte un șir de bătăi repezi, cu ciocănelul de metal. Atunci am început să mă simt îngrijorată, cuprinsă de o presimțire.

— Yiorgos! Yusuf! Sunteți aici?

A încercat din nou. Ușa era încuiată pe dinăuntru.

Kostas a dat ocol tavernei, aruncând priviri neliniștite spre liliecii care zăceau pe jos. I-a împuns ușurel cu un băț, încercând să-și dea seama dacă

mai trăia vreunul. Pe urmă a aruncat bățul și se pregătea să plece, când s-a oprit brusc, deslușind o șoaptă în aer. Un glas de bărbat care vorbea încet,

neclar.

Kostas s-a întors, ascultând. S-a îndreptat cu pași mari spre patioul din spate, de unde și-a dat seama că venea sunetul. Sărind peste lăzile cu sticle goale și peste cutiile cu ulei de măsline, s-a apropiat de una dintre ferestrele cu gratii din fier forjat, s-a ridicat pe vârfuri și-a aruncat o privire înăuntru.

M-a cuprins panica, fiindcă știam exact ce avea să vadă.

Yusuf și Yiorgos erau în patio, stând unul lângă altul pe o bancă de piatră. Kostas a dat să-i strige, dar s-a oprit brusc, ochii lui zărind ceva ce mintea n-a putut să înțeleagă imediat.

Cei doi bărbați își zâmbeau, ținându-se de mână, cu degetele împletite.

Yiorgos s-a aplecat și a șoptit câteva cuvinte la urechea lui Yusuf, care l-au făcut să chicotească. Deși n-a auzit ce spusese, Kostas știa că erau în turcă.

Cei doi făceau asta des, vorbind în greacă și în turcă atunci când erau singuri, trecând de la una la alta în aceeași discuție.

Yusuf și-a petrecut brațul pe după gâtul lui Yiorgos, atingându-i scobitura de sub mărul lui Adam, trăgându-l mai aproape. S-au sărutat. Cu frunțile lipite, stăteau nemișcați, în timp ce soarele se contura, uriaș și topit, deasupra lor. Aveau în mișcări o tandrețe firească, un amestec de nuanțe și contururi, de forme solide topindu-se în lichid pur, o curgere lină despre care Kostas știa că există doar între vechi iubii.

107

Băiatul a făcut un pas în spate. Dintr-odată amețit, a înghițit cu greutate.

Simțea în gură gust de praf și piatră încinsă de soare. Cât a putut de ușor, s-a îndepărtat, cu sângele pulsându-i în urechi. Gândurile i s-au fărâmițat în și mai multe gânduri, iar acelea în altele noi, așa că nu avea cum să spună ce simțea pe moment. Petrecuse atâta timp cu cei doi bărbați, zi de zi, și totuși nu-i trecuse niciodată prin minte că ar putea fi mai mult decât parteneri de afaceri.

În ziua când valul de căldură s-a abătut peste Nicosia și liliecii frugivori au murit cu miile, când Kostas Kazantzakis a descoperit secretul nostru de la tavernă, i-am văzut chipul devenind foarte serios, fruntea încrețindu-i-se de îngrijorare. Și-a dat seama atunci că Yusuf și Yiorgos puteau fi în mai mare pericol decât fuseseră vreodată el și Defne. Dumnezeu știa că erau destui oameni pe insulă cărora nu le-ar fi plăcut deloc să vadă un grec și un turc având o relație de dragoste, însă numărul lor ar fi devenit probabil de patru ori mai mare dacă cuplul în cauză ar fi fost unul gay.

Auzi-mă

Londra, sfârșitul anilor 2010

În a treia zi, epicentrul furtunii se deplasă spre vest, îndreptându-se rapid către Londra. În seara aia, ferestrele casei începură să zdrăngănească

pe măsură ce vântul se întetea și ploaia biciuia geamurile. Pentru prima oară în ani buni, cartierul rămase pe întuneric din cauza unei pene de curent.

Trecură ore întregi până veni lumina. Fără curent, se strânsesă cu toții în living, la lumina lumânării, Kostas lucrând la un articol, Ada verificându-și mobilul la fiecare câteva secunde și Meryem împletind ceva care aducea cu un fular.

La un moment dat, Ada luă o lumânare și se ridică.

— Mă duc să mă culc, mă simt cam obosită.

— E totul în regulă? întrebă Kostas.

— Mda, răspunse Ada dând convingător din cap. O să mai citesc puțin.

Noapte bună.

Cum ajunsese în camera ei, se uită din nou la mobil. Fuseseră postate noi filmulețe pe diverse rețele de socializare. Într-unul, o fată îndesată cu un breton puțin franjurat ce-i ajungea până la sprâncene stătea în fața Porții

Brandenburg din Berlin ținând în mână un balon roșu, căruia îi dădu drumul
108

când se apucă să țipe din toate puterile. Până dispăruse balonul din cadru, încă nu i se tăiase respirația. Într-un filmuleț făcut în Barcelona, un băiat țipa în timp ce patina pe o promenadă mărginită de copaci, iar trecătorii îl priveau pe jumătate curioși, pe jumătate nevenindu-le să creadă. Altul, postat din Polonia, arăta un grup de tineri îmbrăcați în negru din cap până-n picioare care se uitau la camera de filmat cu gurile larg deschise, fără să

scoată vreun sunet. Legenda de dedesubt spunea: „Țipăt lăuntric”. Unii oameni țipau singuri, alții în grupuri. Toate postările foloseau același hashtag: #doyouhearmenow. Cu fiecare filmuleț pe care-l vedea, Ada își simțea panica și nedumerirea crescând. Nu-i venea să creadă că stârnise nebunia aia globală și n-avea idee cum ar fi putut-o cineva opri.

Își strânse genunchii la piept și-i cuprinse cu brațele, așa cum făcea în copilărie când își ruga părinții să-i spună o poveste. Pe-atunci, tatăl ei, oricât de ocupat ar fi fost, găsea întotdeauna timp să-i citească. Stăteau alături pe pat, cu fața la fereastră. El alegea cele mai neobișnuite cărți pentru copii, despre lilieci frugivori, papagali gri africani, fluturi de scaieți... cărți cu insecte și animale și, întotdeauna, cu copaci.

Spre deosebire de el, mama ei prefera să inventeze singură povești.

Spunea basme din imaginație, depănându-le din mers, întorcându-se și schimbând lucruri după cum îi venea. Ale ei erau mai misterioase, despre vrăji, obsesii, prevestiri. Însă odată, își aminti Ada, mama ei îi spusese o altfel de poveste. Tulburătoare, dar și, ciudat lucru, plină de speranță.

Mama ei îi povestise că, în timpul celui de - Al Doilea Război Mondial, un batalion de infanterie era cantonat de-a lungul țărmului stâncos ce se înălța deasupra Canalului Mânecii. Într-o după-amiază, soldații, obosiți și uzi, patrulau pe coastă. Știau că în orice moment puteau fi atacați de artileria grea a nemților, de pe mare sau din aer. Nu mai aveau prea multă mâncare, nici muniție de-ajuns, și, cu cât înaintau mai mult, cu atât se afundau mai tare în pământul de sub bocancii lor uzi și ruți, ca în nisipuri mișcătoare.

După un timp, unul dintre ei a observat ceva extraordinar în zare: valuri mari de fum pluteau pe deasupra Canalului, de un galben atât de viu, încât păreau nepământene. Străduindu-se să nu facă zgomot ca să nu alerteze inamicul, le-a arătat tovarășilor lui. Curând, toți se uitau în aceeași direcție, pe fețele lor citindu-se mai întâi surprindere, apoi groază pură.

Norul misterios nu putea fi decât un tip de gaz otrăvitor, o armă chimică, și, împins de vânt, se îndrepta, din ce în ce mai mare, drept spre ei. Unii soldați au căzut în genunchi, rugându-se la un dumnezeu în care încetaseră de mult să mai creadă. Alții și-au aprins o țigară - o ultimă plăcere. N-aveau ce 109

altceva să facă, unde să fugă. Batalionul era cantonat chiar în calea gazului galben mortal.

Unul dintre soldați, în loc să se roage sau să fumeze, s-a urcat pe-o stâncă, și-a deschiat vestonul și s-a apucat de numărat. Soliditatea numerelor îl ajuta să-și calmeze nervii în timp ce aștepta să-i vină moartea.

„Douășdoi, douăștrei, douășpatru...” A numărat mai departe, uitându-se cum se apropie norul galben amenințător care se întindea și se strângea.

Când a ajuns la o sută, s-a plictisit de numărat și a luat un binoclu. Abia atunci a înțeles ce era norul.

— Fluturi! a strigat din toate puterile.

Ce luaseră drept o masă de gaz otrăvitor erau, de fapt, fluturi care migrau dinspre continent spre Anglia. Roiuri de fluturi de scaieți traversau Canalul Mânecii, îndreptându-se încet spre interiorul insulei. Zburau sub cerul liber, fluturând din aripi și dansând în lumina verii, fără să ia seama la câmpul de luptă rece și cenușiu.

Câteva minute mai târziu, râuri de fluturi, mii și mii, au trecut în zbor pe deasupra batalionului. Iar soldații, unii dintre ei atât de tineri, încât erau aproape niște băieți, au bătut din palme și au chiuit. Au râs așa de tare, că le-au dat lacrimile. Nimeni, nici măcar comandanții lor, n-a îndrăznit să le spună să tacă. Cu mâinile întinse spre bolta cerului, cu o expresie de fericire pură pe chip, țopăiau încoace și-ncolo, iar cei îndeajuns de norocoși simțeau

atingerea unor aripi fine pe piele, ca un sărut de adio al iubitelor pe care le lăsaseră în urmă.

Amintindu-și povestea, Ada închise ochii și rămase așa până când o bătaie în ușă o făcu să tresară. Bănuî că era mătușa ei, care o chema să

încerce cine știe ce fel de mâncare pe care-l pregătise, așa că strigă:

— Nu mi-e foame!

De dincolo de ușă se auzi vocea tatălui ei:

— Iubito, pot să intru?

Ada ascunse repede mobilul sub pernă și înșfacă o carte de pe noptieră

- Eu sunt Malala.

— Sigur.

Kostas intră, ținând o lumânare în mână.

— E grozavă cartea pe care-o citești.

— Mda, așa e.

— Putem vorbi o clipă?

Ada dădu din cap.

El puse lumânarea pe noptieră și se așeză pe pat lângă ea.

110

— Kardoula mou³⁹, știu că am fost puțin cam distant în ultimul an. M-am gândit mult la asta și-mi pare rău că nu ți-am fost mereu alături.

— E-n regulă, tată, înțeleg. O privi afectuos.

— Putem vorbi despre ce s-a-ntâmplat la școală? Adei îi zvâcni inima în piept.

— Nu-i nimic de spus. Crede-mă. Doar am țipat, bine? Nu-i mare lucru.

Și n-o să mai fac asta niciodată.

— Dar directorul a spus...

— Tată, te rog, omul e un ciudat.

— Putem vorbi despre alte lucruri, încercă iar Kostas. Cum a mers cu proiectul pentru ora de științe? Am uitat să te-ntreb. Încă lucrezi cu băiatul ăla... cum îl cheamă, Zafaar?

— Exact, zise Ada un pic cam tăios. Am terminat proiectul. Am luat amândoi A40.

— Minunat. Sunt mândru de tine, iubire.

— Uite, nu-ți mai face griji în legătură cu țipătul. Mă simțeam stresată, atâta tot, zise Ada și în clipa aia credea fiecare cuvânt care-i ieșea din gură.

N-o să mă ajute dacă tot aduci vorba despre asta. Lasă-mă pe mine să rezolv problema. Lucrez la ea.

Kostas își scoase ochelarii, suflă peste ei și, încet, cu grijă, îi șterse cu cămașa, cum făcea întotdeauna când nu știa ce să spună și avea nevoie de timp de gândire.

Privindu-l, Ada simți că o cuprinde un val neașteptat de afecțiune pentru tatăl ei. Cât de ușor era să-i păcălești pe părinți sau, dacă nu te lăsa inima, să-i ții dincolo de zidurile de minciuni pe care le ridicaseși. Dacă-ți puneai asta-n cap și plănuiai totul cu grijă, puteai s-o ții așa multă vreme.

Părinții, mai ales cei preocupați ca tatăl ei, aveau nevoie disperată ca lucrurile să meargă strună și erau atât de înclinați să creadă că sistemul pe

care-l concepuseră funcționa bine, încât presupuneau că totul era în ordine chiar și când erau înconjurați de indicii privind contrariul. Nici nu-i trecură

bine gândurile alea prin cap, că o cuprinse vinovăția. Nu avea de gând să-i spună tatălui ei despre filmuleț, era prea stânjenitor și oricum nu putea face nimic în legătură cu asta, însă poate că ar fi trebuit să știe cum se simte.

39 Inimioara mea (gr.) (n.a.).

40 Sistemul educațional englez folosește calificative și în cadrul învățământului liceal. A echivalează cu nota 10 din sistemul românesc.

111

— Tată, am tot vrut să vorbesc cu tine despre asta... vreau să mă mut la altă școală.

— Ce? Nu, Ada. Nu poți să faci asta în timpul examenelor pentru GCSE.

E o școală bună. Mama ta și cu mine ne-am bucurat tare mult că ai fost admisă acolo.

Ada își molfăi obrazul pe dinăuntru, supărată că nu ținuse cont de neliniștile ei.

— Ascultă, dacă-ți faci griji în legătură cu notele, ce-ar fi să studiem împreună în vacanță? Aș fi fericit să te-ajut.

— N-am nevoie de ajutorul tău.

Întoarse capul, stânjenită de propriul ton, de iuțeala cu care-i răbufnise furia, aflată atât de aproape de suprafață.

— Ascultă, Aditsa, zise el, palid în lumina lumânării de parcă ar fi avut pielea de ceară. Știu că anul ăsta a fost extrem de greu pentru tine. Știu că ți-e dor de mama ta...

— Te rog, încetează!

Tristețea de pe chipul tatălui ei dezlănțui o durere care-i pulsa în piept.

Văzu neputința din ochii lui, totuși nu făcu nimic s-o alunge. Tăcu, încercând să priceapă de ce se întâmpla tot timpul asta între ei, trecerea asta bulversantă de la afecțiune și iubire la durere pură și la ceartă.

— Tată?

— Da, iubito.

— De ce traversează fluturii Canalul Mânecii și vin aici? Nu le place clima caldă?

Dacă lui Kostas i se păru neobișnuită întrebarea ei, n-o arătă.

— Da, o bună bucată de timp, oamenii de știință au fost nedumeriți.

Unii spuneau că e o greșeală, însă fluturii nu se puteau abține, așa erau făcuți.

Chiar numeau fenomenul sinucidere genetică.

Cuvintele plutiră în spațiul dintre ei. Amândoi se prefăcură că nu observă.

— Mamei tale îi plăceau mult fluturii, zise Kostas, iar vocea lui urcă și coborî, ca apa care se liniștește. Uite, nu sunt expert, dar cred că e posibil să-și planifice mișcările dincolo de durata lor de viață - nu de-a lungul unei generații, ci al mai multora.

— Îmi place lucrul ăsta. Explică oarecum și ce ni s-a-ntâmplat nouă. Tu și cu mama v-ați mutat în țara asta, dar migrăm încă.

Tatăl ei se întunecă la față.

— Ce vrei să spui? Tu nu pleci nicăieri. Te-ai născut și ai crescut aici.

— Ți-aș da locul tău. Ești englezoaică - cu o moștenire mixtă, care e o mare bogăție.

Ea țâțâi.

— Da, sigur, mă scald în bogăție!

— De ce ești sarcastică? Întrebă Kostas, părând jignit. Te-am tratat întotdeauna ca pe-o ființă independentă, nu ca pe-o extensie a noastră. O să-ți clădești un viitor al tău, iar eu o să te sprijin la fiecare pas. Ce-i cu obsesia asta legată de trecut?

— Obsesie? Deja e o povară pentru mine... El o întrerupse.

— Ba nu. N-ai nicio povară. Ești liberă.

— Rahat!

Kostas își ținu răsuflarea, șocat de duritatea cuvântului.

— N-ai nicio problemă să crezi că fluturii tineri moștenesc migrațiile de la strămoșii lor, dar când vine vorba de propria familie, ți se pare că e imposibil.

— Vreau doar să fii fericită, zise Kostas cu un nod în gât.

Pe urmă tăcură din nou, lăsându-se purtați înapoi spre locul dureros pe care îl împărțeau, dar pe care nu-l puteau ocupa decât separat.

Odată l-am auzit pe Yiorgos spunându-i o poveste lui Yusuf. Era noaptea târziu, toți clienții plecaseră, iar angajații, după ce curățaseră

mesele, spălaseră vasele și măturaseră în bucătărie, plecaseră acasă. Acolo unde doar cu câteva minute în urmă fuseseră râsete, muzică și agitație, acum domnea liniștea. Yusuf stătea pe jos, cu spatele la fereastră, umbra întinzându-i-se peste geamul întunecat. Cu capul în poala lui, Yiorgos se uita la tavan, ținând în gură un fir de rozmarin. Era ziua lui de naștere.

Tăiaseră un tort mai devreme în seara aceea, unul cu cireșe și ciocolată

pregătit de chef, dar altfel în rest fusese o seară ca toate celelalte. Niciunul dintre ei nu-și luase vreodată o zi liberă. Munceau fără odihnă și tot ce câștigau, după ce plăteau cheltuielile și chiria, împărțeau între ei.

— Am ceva pentru tine, a zis Yusuf scoțând o cutiuță din buzunar.

Îmi plăcea să văd cum se schimba Yusuf când era singur cu Yiorgos.

Rareori se bâlbâia, dacă i se-ntâmpla vreodată, când vorbea cu noi, plantele.

Dar se bâlbâia chiar mai puțin când erau doar ei doi. Defectul de vorbire care îl chinase toată viața dispărea aproape cu totul când era cu iubitul lui.

Yiorgos, cu un zâmbet care-i îmblânzea trăsăturile dăltuite, s-a proptit într-un cot.

113

— Ei, credeam că nu ne cumpărăm nimic anul ăsta.

Luând totuși cutiuța, s-a luminat la față cu nerăbdarea vie a unui copil care așteaptă o surpriză plăcută și a desfăcut ambalajul.

— O, Doamne!

Între degetele lui atârna de un lanț un ceas de buzunar din aur care strălucea.

— E minunat, chryso mou⁴¹, mulțumesc. Ce-ai făcut? Probabil a costat o avere.

Yusuf a zâmbit.

— Deschide-l. Înăuntru e un p-p-poem.

Pe interiorul capacului era gravat un vers - literele sclipind ca licuricii noaptea. Yiorgos l-a citit cu voce tare:

„S-ajungi acolo ți-e sortit,

Dar să pornești la drum nu fi deloc grăbit..."

— O, e din Kavafis! a exclamat Yiorgos - era poetul lui preferat.

A întors ceasul de buzunar și pe spate a descoperit două litere: Y & Y.

— Îți place? l-a întrebat Yusuf.

— Dacă-mi place? Îl ador! a zis Yiorgos cu vocea încărcată de emoție.

Te iubesc.

Zâmbetul de pe chipul lui Yusuf a pălit, prefăcându-se în altceva, în timp ce-și trecea degetele prin părul lui Yiorgos. L-a tras spre el și l-a sărutat ușor, tristețea din ochii lui adâncindu-se. Știam ce-l îngrijorează. Cu o zi înainte găsisese un bilet lipit pe ușă cu un cocoloș de gumă de mestecat. Un mesaj scurt, laș, scris într-o engleză stricată cu litere decupate din ziare, nesemnăt, mânjit cu noroi și cu ceva roșu care trebuia să lase impresia că e sânge, și probabil chiar era. Citise biletul de mai multe ori, cuvintele urâte -

„sodomiți", „homalăi", „păcătoși" - înjunghiindu-l ca niște cuțite, tăind o venă

de lângă inimă și deschizând o rană; nu una nouă, ci o rană veche care nu avusese niciodată șansa să se vindece complet. De când era doar un băiat, fusese întruna șicanat și luat în răs pentru că nu era destul de bărbat, destul de masculin, mai întâi de propria familie, apoi de elevi și de profesori la școală, chiar și de oameni cu totul necunoscuți; jignirile și înțepăturile erau aruncate în accese neașteptate de furie și dispreț, deși nu înțelegea niciodată

din ce cauză apăreau; nimic din toate astea nu era ceva nou, dar de data asta veneau însoțite de-o amenințare. Nu-i pomenise despre asta lui Yiorgos, nu voia să-l îngrijoreze.

41 Iubitul meu de aur (gr.) (n.a.).

Au stat de vorbă ore întregi în noaptea aceea, ținându-mă trează. Mi-am agitat crengile, încercând să le amintesc că o smochiniță are și ea nevoie de puțin somn și odihnă. Dar erau prea absorbiți unul de celălalt ca să mă

observe. Yiorgos a băut destul de mult, spălând tot vinul pe care-l dăduse pe gât cu lichiorul de roșcove al Panagiotiei. Deși treaz, Yusuf părea cumva nu mai puțin amețit, râzând la orice glumă prostească. S-au pus pe cântat - și, o, Doamne, ce voci groaznice aveau amândoi. Până și Chico era în stare să cânte mai bine!

Aproape de revărsatul zorilor, ruptă de oboseală și epuizată, era cât pe ce să adorm, când l-am auzit pe Yiorgos murmurând ca pentru sine:

— Poemul ăla din Kavafis... crezi că într-o zi am putea pleca din Nicosia? Ador insula asta, nu mă-nțelege greșit, dar uneori mi-aș dori să

trăim într-un loc unde e zăpadă!

Și-au făcut planuri de călătorie, întocmind o listă cu toate orașele pe care își doreau să le vadă.

— Pe cine p-p-păcălim? Știm amândoi că n-o să plecăm nicăieri, a zis Yusuf cu o izbucnire de emoție care era aproape disperare. Păsările pot pleca, noi nu, a adăugat arătând spre Chico, care dormea în colivia lui acoperită cu o pânză neagră.

Yiorgos a rămas tăcut o clipă, apoi a zis:

— Știi că în zilele de demult oamenii nu înțelegeau de ce dispar atâtea păsări iarna?

I-a povestit lui Yusuf că grecii erau nedumeriți în legătură cu ce se întâmplă cu păsările când zilele deveneau schimbătoare și vânturi reci începeau să sufle dinspre munți. Au cercetat cerul pustiu, încercând să

găsească semne despre unde s-ar ascunde toate găile negre, găștele cenușii, graurii, rândunicile și drepnelele. Neștiind nimic despre tiparele de

migrație, filozofii din Antichitate au venit cu o explicație. În fiecare iarnă, pretindeau ei, păsările se preschimbau în pești.

Iar peștii, a zis el, erau fericiți în noul lor mediu. În apă găseau mâncare din belșug și viața nu era așa de grea. Dar nu . puteau uita de unde vin și cum pluteau în zbor deasupra pământului, ușoare și libere. Nimic nu putea înlocui sentimentul acela. Așa că, atunci când dorul devenea prea greu de îndurat, în fiecare an, prin primăvară, peștii se preschimbau la loc în păsări.

Și astfel umpleau din nou bolta cerului toate găile negre, găștele cenușii, graurii, rândunicile și drepnelele.

O vreme, lucrurile mergeau bine și erau încântate că se află din nou acasă, în văzduhul atât de cunoscut, până când chiciura se depunea pe crengile copacilor și trebuiau să se întoarcă iar în apele de dedesubt, unde se l 15

simțeau în siguranță, însă niciodată întregi, și așa o lua de la capăt iar și iar ciclul peștilor și păsărilor, păsărilor și peștilor. Ciclul apartenenței și-al exilului.

Era întrebarea străveche: dacă să pleci sau să rămâi. În noaptea aceea fatală, Yusuf și Yiorgos au hotărât să rămână.

Luna

Cipru, May 1974

Data următoare când trebuiau să se întâlnească la fericită, Kostas întârzie. O ajutase pe mama lui să taie lemne și să le stivuiască lângă sobă și nu putuse să scape mai repede. Când termină în sfârșit, alergă tot drumul de-acasă până la tavernă.

Din fericire, Defne nu plecase. Era în cămăruța din spatele barului, așteptând.

— Îmi pare așa de rău, iubire, zise Kostas când se repezi înăuntru.

Dar ceva din expresia ei îl făcu să amuțească. Un fel de duritate în privire. Se lăsă s-alunece pe scaunul de-alături, trăgându-și răsuflarea.

Genunchii li se atinseră sub masă. Aproape imperceptibil, ea se dădu înapoi.

— Bună, zise fără să-l privească.

Kostas știa că ar trebui s-o întrebe ce se întâmplase, de ce era așa neliniștită, însă o logică ciudată puse stăpânire pe el, de parcă, dacă n-o presa să-și exprime durerea în cuvinte, ar fi putut s-o evite măcar pentru puțin timp.

Ea rupse tăcerea.

— Tata e la spital.

— De ce? Ce s-a-ntâmplat?

Îi luă mâna - o simți moale, fără viață în palmă. Ea clătină din cap și ochii i se umplură de lacrimi.

— Și unchiul meu... fratele mamei. Ții minte că ți-am vorbit despre el?

Cel care m-a văzut într-o noapte și m-a întrebat unde mă duc.

— Da, Sigur. Ce-i cu el?

— E mort.

Kostas îngheță.

— Ieri, niște oameni înarmați din EOKA-B au oprit autobuzul în care se aflau tata și unchiul și le-au cerut tuturor pasagerilor să-și spună numele... i-
116

au despărțit pe bărbații cu nume turcești sau musulmane de restul. Unchiul avea un pistol la el. I-au ordonat să le dea pistolul, dar s-a împotrivit. Au strigat unii la alții. Totul s-a întâmplat așa de repede. Tata a încercat să

intervină. S-a repezit înainte și a fost împușcat. Acum e la spital. Doctorii spun că s-ar putea să rămână paralizat de la brâu în jos. Și unchiul... Defne a început să plângă în hohote. Avea douăzeci și șase de ani. Abia se logodise.

Tocmai glumeam cu el zilele trecute.

Trăgând scurt aer în piept, Kostas șovăi, luptându-se cu vorbele.

— Îmi pare așa de rău. Încercă s-o îmbrățișeze, dar, nefiind sigur că-și dorea asta, se opri, așteptând, asimilând noua falie care se căsca între ei. Îmi pare foarte rău, Defne.

Ea întoarse capul.

— Dacă familia mea ar afla... Dacă află că ies cu un grec, n-o să mă ierte în veci. În ochii lor e cel mai rău lucru.

Kostas păli. Țăsta era lucrul de care se temuse tot timpul, preludiul sfârșitului. Țăși simțea pieptul atât de plin, încât îi era frică să nu explodeze.

Trebu să-și încordeze toți mușchii ca să rămână calm. Oricât de ciudat ar fi fost, singurul lucru la care se putea gândi în momentul acela era pernuța de ace pe care o folosea mama lui când cosea. Așa își simțea și el inima în clipa aia, împunsă de zeci de ace.

— Vrei să spui că n-ar trebui să ne mai vedem? întrebă cu un glas stins, care nu era mai mult decât o șoaptă răgușită. Nu suport să te văd suferind.

Aș face orice ca să-mpiedic asta. Chiar dacă asta înseamnă să nu te mai văd. Spune-mi, te rog, ar fi de vreun folos dacă aș sta departe de tine?

Ea ridică bărbia și îl privi în ochi pentru prima oară de când venise.

— Nu vreau să te pierd.

— Nici eu nu vreau să te pierd, zise Kostas. Distrată, ea duse paharul la buze. Era gol. Kostas se ridică.

— Mă duc să aduc niște apă.

Dădu perdelele la o parte. Taverna era ticsită în seara aia, fumul de tutun plutind în aer ca o ceață. Un grup de americani stătea lângă ușă, cu capetele aplecate cu lăcomie asupra farfuriilor cu meze pe care un chelner le așezase dinaintea lor.

Kostas îl văzu pe Yusuf stând în picioare într-un colț, îmbrăcat cu o cămașă din in albastră, și pe Chico cocoțat pe un raft din spatele lui, curățându-și penele.

Când ochii li se întâlniră, Yusuf îi aruncă un zâmbet - încrezător, liniștit.

117

Kostas se strădui să i-l întoarcă, felul lui prietenos de-a se purta de obicei devenise oarecum timid acum, că le cunoștea secretul. Dar nu reuși să-i arunce decât o jumătate de zâmbet, fiindcă îl dureau inima din cauza a tot ce-i spusese Defne cu câteva clipe înainte.

— Ești bine? întrebă Yusuf pe deasupra zgomotului. Kostas arătă spre cana goală pe care o ținea în mână.

— Doar iau niște apă.

Yusuf îi făcu semn celui mai apropiat chelner - un grec înalt și slab, care tocmai devenise tată pentru prima oară.

Așteptând apa proaspătă, Kostas se uita în jur absent, cu mintea întunecată de tot ce-i povestise Defne. Zgomotele din tavernă se strânseseră în jurul lui, ca o mână pe plăselele unui pumnal. Observă o femeie blondă și corpulentă de la una dintre mesele din față scoțându-și oglinda din geantă ca să-și îmbroască rujul. Culoarea avea să-i rămână în minte multă vreme, un roșu aprins, o pată de sânge.

Chiar și ani mai târziu, în Londra, se trezea revăzând momentul acela și, în ciuda faptului că toate aveau să se întâmple prea repede, în memoria lui amintirea acelei seri se derula chinuitor de încet. O lumină orbitoare cum nu mai văzuse vreodată, cum nu-și închipuise că există. Un șuierat cumplit îi umplu urechile, urmat imediat de un huruit îngrozitor, de parcă o mie de bolovani s-ar fi frecat unul de altul. Și-apoi... scaune rupte, farfurii sparte, trupuri mutilate și, ca o ploaie fină, peste toți cădeau cioburi mărunte de sticlă, care în amintirea lui erau mereu perfect rotunde, ca niște picături mici de apă.

Podeaua se clătină și se legănă sub picioarele lui. Kostas căzu pe spate, împins de o forță mai puternică decât el, căderea fiindu-I ciudat amortizată.

Apoi liniște. Liniște desăvârșită, o liniște ce răsună mai puternic decât explozia care zguduise întreaga tavernă.

Kostas s-ar fi lovit cu capul de o treaptă de piatră dacă n-ar fi fost trupul de sub el – cel al chelnerului care-I aducea o cană cu apă. Fusese o bombă.

O bombă-țeavă artizanală aruncată în grădină de pe o motocicletă ce trecuse în viteză, distrugând tot zidul din față. Cinci oameni aveau să-și piardă viața la fericită în seara aceea. Trei americani care vizitau insula pentru prima oară, un soldat canadian pe cale să fie eliberat de îndatoririle sale de menținere a păcii și să se întoarcă acasă și tânărul chelner grec care tocmai devenise tată.

Când se ridică, Kostas se clătină, cu brațul stâng zvâcnindu-i.

Întorcându-se, cu ochii măriți de groază, văzu perdeaua sfâșiată din partea din spate a încăperii dându-se în lături și pe Defne apărând palidă la față. Alergă spre el.

— Kostas!

El vru să spună ceva, dar nu-I trecu prin minte nici măcar un singur cuvânt de alinare. Voia și s-o sărute; în mijlocul acelui carnagiu omenesc părea cel mai nepotrivit lucru, însă probabil singurul pe care putea să-l facă.

Fără cuvinte, o îmbrățișa, cu sângele altora îmbibat în haine.

Oare turiștii americani sau soldații britanici fuseseră ținta atacatorilor?

Sau chiar taverna și cei doi proprietari ai ei? Exista și posibilitatea să fi fost un act de violență aleatoriu, fiindcă erau tot mai multe în ultima vreme.

N-aveau să afle niciodată.

Peste tot plutea un miros înțepător, de fum, cărămizi carbonizate și moloz, intrarea fusese afectată cel mai rău, ușa de lemn fiind smulsă din balamale, plăcile de faianță și fotografiile înrămate de pe pereți sparte, scaunele făcute așchii, cioburi de porțelan împrăștiate peste tot. într-un colț, câteva flăcărui se iviră de sub o masă răsturnată. Cu țăndărilor de sticlă

scârțâind sub pantofi, Kostas și Defne se îndreptară rapid în direcții opuse și se străduiră să-I ajute pe răniți.

Mai târziu, chiar când venea poliția și cu mult înainte să apară

ambulanța, Yiorgos și Yusuf le spuseră că ar trebui să plece, ceea ce și făcură, părăsind fericită prin patioul din spate. În seara aia era lună plină – singurul lucru pașnic pe care-l văzuseră toată ziua. Strălucea cu o frumusețe impasibilă, ca o nestemată rece pe catifeaua ei întunecată, fără să-I pese deloc de durerea oamenilor de dedesubt.

În seara aceea, cum niciunul dintre ei nu voia încă să se ducă acasă, rămaseră împreună până mai târziu decât de obicei. Se plimbară pe dealul din spatele tavernei și se așezară lângă o fântână veche, ascunsă printre rugi de mur crescuți de-a valma și tufe de iarbă-neagră. Priviră peste marginea de piatră, simțindu-I mușchiul mătăsos sub degete, și se uitară până în adâncul puțului, însă apa de-acolo de jos era prea întunecată ca să poată zări ceva. Nu aveau nici monede de aruncat înăuntru, nici dorințe de pus.— Lasă-mă să te conduc acasă, zise Kostas. Măcar o parte din drum.

— Nu vreau să plec, zise ea frecându-se pe gât, la ceafă, unde un ciob o zgâriase fără să observe. Mama și Meryem stau cu tata la spital în noaptea asta.

119

El scoase o batistă și-I șterse lacrimile și funinginea de pe obraji. Ea îi luă mâna, odihnindu-și capul în palma lui, fără să-I dea drumul. El îi simți căldura gurii, atingerea genelor pe piele. O liniște în văzduh, lumea dintr-odată îndepărtată.

Defne îl rugă să facă dragoste cu ea, iar când Kostas nu răspunse imediat, se lăsă pe spate și îi cercetă chipul, cu privirea hotărâtă, fără urmă

de sfială.

— Ești sigură? Zise el, cam roșu la față în lumina lunii – avea să fie prima oară pentru amândoi.

Ea dădu din cap cu tandrețe. Kostas o sărută și spuse:

— Trebuie să te avertizez că sunt urzici pe-aici.

— Am observat.

Băiatul își scoase cămașa și-și înfășură mâna dreaptă în ea. Se strecură prin iarbă, smulgând cât de multe urzici putu, și le aruncă deoparte în mănunchiuri, așa cum o văzuse de-atâtea ori făcând pe maică-sa pentru supă ei. Când înălță capul, observă că Defne îl privea cu un zâmbet trist.

— De ce te uiți așa la mine?

— Pentru că te iubesc, răspunse ea. Ești un om bun, Kostas.

Nu te-ndrăgostești în toiul unui război civil, când ești înconjurat din toate părțile de măceluri și de ură. Fugi, cât de repede sunt în stare picioarele să-ți ducă spaimile, căutând doar să rămâi în viață, nimic mai mult. Cu aripi demprumut, îți iei zborul și te pierzi în depărtări. Iar dacă nu poți pleca, atunci cauți adăpost, găsești un refugiu unde poți să te retragi în sine, pentru că acum, când orice altceva a eșuat, toate negocierile diplomatice și consultările politice, știi că nu poate fi decât ochi pentru ochi, dinte pentru dinte și că nu ești în siguranță nicăieri în afara taberei tale.

Iubirea este afirmarea curajoasă a speranței. Nu îmbrățișezi speranța când moartea și distrugerea sunt la putere. Nu-ți pui cea mai bună rochie și-ți prinzi o floare în păr când ești înconjurată de ruine și țandări. Nu-ți pierzi inima într-un moment în care inimile ar trebui să rămână pecetluite, mai ales față de cei care nu sunt de aceeași religie, limbă, de același sânge cu tine.

Nu te îndrăgostești în Cipru în vara anului 1974. Nu aici, nu acum. Și totuși, uite c-au făcut-o, amândoi.

Când a explodat bomba, una dintre crengile mele a luat foc de la scânteii.

În câteva clipe eram cuprinsă de flăcări. N-a observat nimeni. Nu pentru o bună bucată de timp. Toți erau în stare de șoc, încercând înnebuniți să-I ajute pe răniți, strângând molozul de pe jos, nefiind în stare să se uite la 120

morți. Erau praf și fum peste tot, fire de cenușă rotindu-se în aer ca un roi de fluturi de noapte în jurul unei lumânări. Am auzit o femeie plângând. Nu tare, abia auzit, aproape înfundat, de parcă se temea să facă vreun zgomot.

O ascultam și continuam să ard.

În zonele predispuse la incendii, copacii dezvoltă nenumărate căi de-a se apăra de prăpăd. Se înconjoară cu coajă groasă și solzoasă sau își țin mugurii latenți sub pământ. Poți găsi pini cu conuri tari, rezistente, gata să-

și elibereze semințele la prima atingere a dogorii. Alți copaci renunță de tot la crengile mai joase, pentru ca flăcările să nu urce cu ușurință. Facem toate astea și multe altele ca să supraviețuim. Dar eu eram o smochiniță care creștea într-o tavernă veselă. Nu aveam niciun motiv să-mi iau asemenea precauții. Scoarța îmi era subțire, crengile bogate și delicate și nu aveam nimic care să mă apere.

Yusuf m-a văzut primul. A alergat spre mine, bărbatul acela blând, care parcă-și înghițise limba, și dădea din mâini, plângând în hohote.

— Of, canim, ne oldu sana?⁴² Repeta întruna în turcă, cu ochii plini de tristețe.

Am vrut să-I spun că nu se bâlbâia. Niciodată când vorbea cu mine.

L-am văzut pe Yusuf smulgând o față de masă, apoi mai multe. Mi-a bătut crengile cu ele, sărind și țopăind ca un nebun.

A adus găleți cu apă de la bucătărie. I s-a alăturat și Yiorgos și împreună au reușit să stingă focul.

O parte din trunchi îmi era pârlită și câteva crengi carbonizate în întregime, dar scăpasem cu viață. Aveam să fiu bine. Eram în stare să-mi revin din toată grozăvia aia – spre deosebire de oamenii care se aflau acolo în seara aceea.

⁴² Of, inima mea, ce-ai pățit? (tc.) (n.a.)

O scrisoare

Cipru, iunie 1974

La câteva săptămâni după ce o bombă explodase în fericită, Panagiota îi scrisese fratelui ei la Londra.

Dragă Hristos,

Mulțumesc pentru darurile frumoase pe care ni le-ai trimis luna trecută, toate au ajuns în siguranță la noi. Să știu că ești sănătos și că-ți merge minunat în Anglia e pentru mine cel mai mare dar. Harul Domnului să

vă călăuzească mereu pe tine și pe familia ta și să vă înconjoare ca un scut de oțel. Am stat și m-am gândit bine înainte să aștern scrisoarea asta pe hârtie.

Simt că e timpul, fiindcă nu-mi mai pot ține teama ferecată în inimă.

Sunt îngrijorată - îngrozită - în legătură cu Kostas. Nu uita, frate, că eram atât de tânără când, cu voia Domnului, am rămas văduvă cu trei copii de crescut singură. Trei băieți care aveau mare nevoie de îndrumarea unui tată. M-am străduit să le fiu și mamă, și tată. Știi cât de greu mi-a fost, și totuși nu m-am plâns niciodată. Dar uită-te la mine acum, frate. Mă întreb dac-o să mă

recunoști măcar când o să mă vezi data viitoare. Am îmbătrânit repede.

Părul meu nu mai e strălucitor, nici negru, iar când îl pieptăn seara îmi cade, ghemotoace întregi. Mâinile mi-s uscate și aspre ca glaspapirul, și adesea vorbesc singură, ca bătrâna aia nebună, Eleftheria, care vorbea cu stafiile, o ții minte?

Într-un singur an am pierdut doi fii, Hristos. Să nu știu unde se află

Andreas azi, chiar în clipa asta, dacă e închis sau liber, mort sau viu, mi se pare la fel de îngrozitor ca ziua când mi-a fost adus acasă trupul fără viață al

scumpului meu Michalis. S-au dus amândoi, paturile lor sunt reci și goale.

Nu pot suporta să rămân și fără cel de-al treilea copil. O să-mi pierd mințile.

În fiecare noapte mă întreb: oare fac ce trebuie ținându-l pe Kostas lângă mine în Cipru? Și chiar dacă până acum a părut să fie lucrul cel mai potrivit, cât mai pot să stau cu ochii pe el? E aproape bărbat. Uneori pleacă

de-acasă și nu se-ntoarce ore-n șir. Cum să știu sigur că e teafăr și n-a pățit nimic?

122

Insula nu mai e locul potrivit pentru tineri. Pe străzi curge sânge. În fiecare zi. Nici n-apuci să-l speli pe cel de cu o zi înainte. Iar băiatul ăsta al meu e prea emotiv. Dacă găsește vreun pui de pasăre căzut din cuib care și-a aflat moartea în ghearele vreunei pisici, nu mai vorbește cu zilele. Știi că, dac-ar fi putut, n-ar mai fi mâncat carne deloc? Când avea unșpe ani, plângea din cauza păsărilor cântătoare puse la conservat? Dacă-ți închipui că a devenit mai dur cu timpul, nici gând. În ziua-n care ne-a lovit valul de căldură, a văzut o grămadă de lilieci morți în grădină și-a fost distrus. Chiar așa, Hristos. Asta l-a doborât.

Mi-e teamă că nu e deloc bine înzestrat ca să facă față greutăților vieții

- cu siguranță nu greutăților de pe insula noastră. N-am văzut niciodată pe nimeni care să simtă atât de adânc durerea animalelor. E mai interesat de copaci și tufe decât de compatrioții lui. Și nu-i deloc vreo binecuvântare, sunt sigură că ești de acord cu mine. Nu poate fi decât un blestem.

Dar mai sunt și altele, multe altele. Știu că se vede cu o fată. S-a tot furișat afară la ore neobișnuite, întorcându-se cu o privire visătoare și roșu în obraji. Să fiu sinceră, la început nu m-a deranjat. M-am prefăcut că nu observ nimic, sperând că asta o să-i prindă bine. M-am gândit că, dacă se îndrăgostește, n-o să iasă pe străzi și o să stea departe de toată politica. M-am săturat de pallikaria⁴³ - tinerii ăia curajoși, dar iuți la mânie. Așa că l-am lăsat în pace. Prefăcându-mă că nu știu nimic, l-am lăsat să se vadă cu

fata aia. Până am aflat, printr-o vecină, abia săptămâna asta, cine este. Iar acum sunt îngrozită.

Kostas al nostru s-a îndrăgostit de-o turcoaică! S-au întâlnit pe-ascuns.

Cât de departe s-a ajuns, nu știu și n-am cum să-ntreb. Un creștin nu se poate însura c-o musulmană, e o insultă în ochii Domnului. Rudele fetei ăsteia ar putea să afle adevărul în orice zi, și atunci ce-o să-i facă băiatului meu ? Sau ar putea să afle cineva din tabăra noastră, și atunci ce-o să se-ntâmplesse? N-am suferit destul? Nu pot fi naivă. Tu și cu mine știm amândoi că

sunt oameni din fiecare comunitate gata să-i pedepsească pentru ce-au făcut. Cea mai ușoară pedeapsă, în împrejurările astea, ar fi bârfa și calomnia. O să fim acoperiți de rușine pe veci. Dar nu de asta mă tem cel mai tare. Dacă au parte de-o pedeapsă mai rea? Nici nu vreau să mă gândesc la asta. Cum poate Kostas să-mi facă așa ceva? Să-i facă așa ceva fratelui său mai mare, Domnul să-i odihnească sufletul.

43 Tânăr voinic (gr.) (n.a.).

123

Din cauza asta nu mai pot dormi ca lumea. Nici Kostas, se pare. Îl aud plimbându-se înapoi și-ncolo prin camera lui în fiecare noapte. Nu pot s-o mai țin așa, spaima că o să i se-ntâmplesse ceva îngrozitor mă strivește. Nu mai pot respira.

Am hotărât, după ce m-am gândit îndelung, să-l trimit pe Kostas de-aici

- la tine, la Londra. Nu-i nevoie să-ți spun, frate, cât mă doare sufletul. Nu-i nevoie să-ți spun asta.

Ce te rog, te implor, e să-l iei sub aripa ta. Te rog, fă asta pentru mine. E

un băiat fără tată, Hristos. Are nevoie de-o mână părintească pe umăr. Are nevoie de ajutorul și sfatul unchiului său. Vreau să stea departe de Cipru, să

stea departe de fata asta până-și vine-nfire și-și dă seama cât de prostește și de nechibzuit s-a purtat.

Dacă ești de acord, pot să găsesc o scuză bună și să-i spun că o să fie plecat doar o săptămână sau două. Dar vreau să-l ții acolo mai mult – până la sfârșitul verii măcar. E tânăr. O s-o uite curând. Ar putea să te-ajute la magazin și să-nvețe o meserie. Sigur îi folosește mai mult decât să se uite la păsări și să viseze toată ziua cu ochii deschiși sub roșcovi. Primește-l, te rog, pe tânărul Kostas în casa și în familia ta. Vrei să faci asta pentru mine, frate?

Vrei să veghezi asupra singurului fiu care mi-a mai rămas? Oricare ar fi răspunsul tău la rugămintea mea, îndurarea Domnului Nostru Isus Hristos și iubirea lui Dumnezeu și ajutorul Sfântului Duh să fie cu tine, acum și în tot ceasul.

Sora ta iubitoare, Panagiota

Ardeii grași

Londra, sfârșitul anilor 2010

Dimineața următoare, Meryem stătea într-un capăt al mesei din bucătărie, având în față un castron cu orez fiert și roșii amestecate cu condimente și o grămadă de ardei grași verzi, spălați și curățați de cotor, cu cozile tăiate cu grijă. Când dădu cu ochii de Ada, zâmbi - însă zâmbetul i se șterse de pe buze imediat ce văzu expresia fetei.

— Ești bine?

— Minunat, zise Ada fără să ridice privirea.

— Știi, în Cipru aveam un țap. Frumos animal. Eu și mama ta îl mângâiam mereu. Îi spuneam Karpuz, fiindcă îi plăcea pepenele, într-o dimineață, baba l-a dus pe Karpuz la veterinar. L-a pus în partea din spate a

unui camion. Un loc înăbușitor și prăfuit. Mai avea și alte lucruri de făcut, așa că l-a ținut pe Karpuz legat acolo toată ziua. Când s-a întors acasă, țapul era foarte agitat. Avea o privire sticloasă. Meryem se aplecă și-și miji ochii.

În clipa asta semeni cu Karpuz după plimbarea cu camionul.

Ada pufni scurt.

— Sunt bine.

— Așa a zis și Karpuz.

Trăgând încet aer în piept, Ada dădu ochii peste cap. Ar fi putut să se supere că mătușă-sa își bagă nasul în treburile ei, însă - lucru ciudat - n-o făcu. Simți, în schimb, nevoia să-și deschidă inima în fața ei. Poate până la urmă avea încredere în femeia aia care stătea doar puțin cu ei. Nu risca nimic dacă-i împărtășea câteva lucruri. Pe deasupra, simțea nevoia să

vorbească cu cineva, să audă o voce diferită de cele care îi frământau mintea.

— Nu-mi place școala mea. Nu vreau să mai merg acolo.

— Aoleu! exclamă Meryem. Tatăl tău știe?

— Am încercat să-i spun, n-a mers prea bine.

Meryem ridică din sprâncene.

— Nu face fața asta așa de zguduită, nu-i sfârșitul lumii, zise Ada. Nu mă las cu totul de școală ca să mă alătur vreunei secte clandestine. Doar că nu-mi place școala asta, atâta tot.

— Ascultă, canim, știu că s-ar putea să te superi pe mine că spun asta, dar ține minte că sfaturile bune sunt întotdeauna enervante, iar cele rele niciodată. Deci, dacă ce-ți spun te irită, ia-o ca pe un sfat bun.

Ada își miji ochii.

— Bine, văd că deja ești iritată, zise Meryem. Ce încerc să-ți spun e că ești tânără și tinerii n-au răbdare. Abia așteaptă să se termine școala și să-nceapă viața. Dar lasă-mă să-ți dezvălui un secret: deja a-nceput! Asta-I viața. Plictiseală, frustrare, să încerci să scapi din unele situații, să tânjești după ceva mai bun. Dacă te duci la altă școală, lucrurile n-o să se schimbe.

Așa că mai bine ai rămâne. Ce e? Ceilalți puști îți fac zile fripte?

Ada bătu darabana cu degetele în masă ca să le țină ocupate.

— Păi... am făcut ceva îngrozitor în fața întregii clase. Și-acum mi-e prea rușine ca să mă întorc.

Ridurile de pe fruntea lui Meryem se adânciră.

— Ce-ai făcut?

— Am țipat... până mi-am pierdut glasul.

— Of, scumpo, n-ar trebui să ridici niciodată vocea la profesorul tău.

— Nu, nu la profesor. M-am simțit ca și cum aș fi țipat la toți - și la toate.

125

— Erai furioasă?

Ada își relaxa un pic umerii.

— Tocmai asta-i, nu cred că era furie. Poate că doar nu mă simt bine.

Mama avea probleme de sănătate mintală. Așa că, da, s-ar putea să am ce avea mama. E genetic, presupun.

Meryem încetă să mai respire o clipă, însă Ada nu păru să observe.

— Tata spune că copacii pot să-și amintească - și spune că uneori copacii tineri au un fel de „memorie înmagazinată”, adică știu despre traumele prin care au trecut strămoșii lor. Ăsta e un lucru bun, spune el, pentru că lăstarii se pot adapta mai bine.

— Nu prea mă pricep la copaci, zise Meryem întorcând ideea pe toate părțile în minte. Dar fetele de vârsta ta n-ar trebui să-și facă griji pentru asemenea lucruri. Durerea e pentru suflet ce este carul pentru lemn.

— Te referi la termite?

— Hai să spunem că istoria e urâtă, ce te privește pe tine? zise Meryem continuând fără să-i dea atenție. Nu-i problema ta. Generația mea a stricat complet lucrurile. Generația ta e norocoasă. Nu trebuie să te trezești că într-o zi e trasată o frontieră în fața casei tale sau să-ți faci griji că tatăl tău o să

fie împușcat în stradă doar din cauza etniei sau religiei lui. Aș vrea să fiu de vârsta ta acum.

Ada își privea fix mâinile.

— Uite, fiecare a făcut în tinerețe o prostie pe care-o credea ireparabilă.

Poate că acum te simți singură. Îți închipui că colegii tăi au râs de tine și poate chiar au făcut-o, însă așa-i firea omului.

Dacă-ți ia foc barba, alții o să-și aprindă pipele de la ea. Dar ce vreau să spun e că o să ieși mai puternică din asta. Într-o zi o să te uiți în urmă și-o să te-ntrebi: oare de ce mi-oi fi făcut griji pentru așa ceva?

Ada se gândi la cuvintele ei, deși nu credea o iotă. Poate fusese adevărat în trecut, dar în lumea asta nouă a tehnologiei, greșelile prostești, dacă asta erau, odată ajunse online, rămâneau acolo pentru totdeauna.

— Nu înțelegi, am țipat ca o maniacă sau o posedată, zise Ada.

Profesoara s-a speriat, am văzut în ochii ei.

— Ai zis... posedată? a repetat Meryem încet.

— Da, a fost așa de rău, c-a trebuit să mă duc să vorbesc cu directorul.

Care-mi tot puneă întrebări despre situația familială. E din cauză că nu pot face față morții mamei? Sau e vorba de tata? E ceva ce trebuie să știe?

Am probleme acasă? O, Doamne, mi-a pus atâtea întrebări, că-mi venea să sar la gâtul lui și să-i zic să tacă.

126

Jucându-se cu brățara, Meryem se încruntă și căzu pe gânduri. Când ridică din nou privirea, ochii îi scânteiau și era îmbujorată la față.

— Acum înțeleg, zise cu un entuziasm nou. Cred că știu unde-i problema.

Meryem e o ființă ciudată, plină de contradicții. Caută tot timpul ajutorul copacilor, deși nu pare să-și dea seama de asta. Dacă e speriată sau singură

sau vrea să alunge duhurile rele, bate-n lemn - un vechi ritual care datează din vremurile când eram considerați sacri. De fiecare dată când are vreo dorință și nu îndrăznește s-o rostească cu glas tare, agață cârpe și panglici de crengile noastre. Dacă i se-ntâmplă să caute ceva - o comoară

îngropată sau vreun fleac pe care l-a pierdut - umblă încoace și-ncolo ținând în mâini o creangă bifurcată, căreia îi spune „nuia fermecată”. Pe mine una nu mă deranjează superstițiile astea. Unele chiar ne sunt de ajutor nouă, plantelor.

Cuiele ruginite pe care le înfige în ghivecele cu flori ca să alunge djinnii fac pământul alcalin. La fel, cenușa de lemn rămasă de la focurile pe care le face ca să alunge deochiul conține potasiu, care poate fi hrănitor. Cât despre cojile de ouă pe care le împrăstie cu speranța c-o să atragă norocul, și ele sunt un compost care fertilizează solul. Doar mă întreb cum de continuă să

practice toate ritualurile astea fără să-și dea seama că vin dintr-o profundă venerație față de copaci.

În valea Marathasa din munții Troodos e un stejar bătrân de șapte sute de ani. Grecii o să-ți spună că niște țărani s-au ascuns sub el când fugeau de otomani, în secolul al XVI-lea, abia scăpând cu viață.

Și pe plaja Agios Georgios Alamanou e un Ficus carica despre care turcii o să-ți spună c-a răsărit din trupul unui mort, după ce o smochină din stomacul lui, ultimul lucru pe care l-a mâncat seara, a încolțit. Fusesse dus într-o peșteră, împreună cu alți doi oameni, și omorât cu dinamită.

Ascult cu atenție și mi se pare uluitor că copacii, doar prin prezența lor, devin niște salvatori pentru cei asupriți și un simbol al suferinței pentru oameni din tabere inamice.

De-a lungul istoriei, am fost un refugiu pentru mulți. Un sanctuar nu doar pentru muritori, ci și pentru zei și zeițe. Nu degeaba Gaia, zeița-mamă a pământului, și-a preschimbat fiul într-un smochin ca să-l salveze de trăsnetele lui Zeus. În diverse părți ale lumii, femeile socotite a fi blestемate sunt căsătorite cu un Ficus carica înainte să-i poată jura credință

celui pe care îl iubesc cu-adevărat. Oricât de stranii mi s-ar părea toate obiceiurile 127

astea, înțeleg de unde vin. Superstițiile sunt umbrele spaimelor necunoscute.

Așa că, atunci când Meryem a ieșit în grădină, surprinzându-mă cu prezența ei, și-a început să se plimbe înapoi și-ncolo, fără să-i pese de frig și de furtună, am avut o bănuială că pune la cale un plan ca s-o ajute pe Ada.

Și am știut c-o să recurgă din nou la rezerva ei inepuizabilă de mituri și credințe.

Definiția iubirii

Cipru, iulie 1974

Curtea era luminată slab de luna tot mai palidă, vântul cald care vâjâise toată ziua printre vârfurile copacilor obosise în cele din urmă și amuțise, iar noaptea era blândă și răcoroasă. Parfumul puternic al iasomei, înfășurată

pe balustrada de fier forjat ca un fir auriu pe o pânză țesută-n casă, înmiresma aerul, ames-tecându-se cu mirosurile de metal ars și praf de pușcă.

Defne stătea singură în colțul îndepărtat al curții de-acasă, încă trează

la o oră atât de târzie. Se ghemuise lângă zid, unde părinții ei n-aveau cum s-o vadă dacă s-ar fi uitat pe fereastră. Strângându-și genunchii la piept, își odihni capul în palmă. În mână cealaltă ținea o scrisoare pe care o citise deja de mai multe ori, deși cuvintele îi jucau, de nepătruns, prin fața ochilor.

Privirea îi căzu pe vrejul de roșie pe care sora ei îl creștea într-un ghiveci mare de lut. În ultimul an, planta aia devenise aliata ei. De câte ori se furișă afară să se vadă cu Kostas, cobora prin dudul din fața balconului ei și pe urmă urca tot pe-acolo, folosind cu grijă ghiveciul ca pe-o treaptă.

Nu-l văzuse pe Kostas din noaptea exploziei de la fericită.

Fusese aproape imposibil să iasă din casă și să umble pe-afară. Pe zi ce trece, veștile erau tot mai sumbre, mai înfricoșătoare. Zvonurile că junta militară din Grecia pune la cale planuri de a-l înlătura pe președintele Ciprului, arhiepiscopul Makarios, deveniseră realitate. Cu o zi înainte, Garda Națională Cipriotă și EOKA-B declanșaseră o lovitură de stat pentru a-l da jos pe arhiepiscopul ales democratic. Palatul prezidențial din Nicosia fusese bombardat și incendiat de forțe armate loiale juntei. Pe străzi izbucniseră

lupte între susținătorii arhiepiscopului și cei ai regimului militar de la Atena.

Radioul de stat anunțase că Makarios a murit. Dar chiar când oamenii îl jeleau, arhiepiscopul transmisese printr-un post de radio pirat: 128

„Ciprioți greci! îmi cunoașteți vocea. Sunt Makarios. Sunt cel pe care lați ales drept conducător. N-am murit. Sunt în viață". Scăpase ca prin minune și nimeni nu știa unde se află.

În mijlocul haosului izbucniseră conflicte interetnice. Părinții îi interziseseră lui Defne să iasă din casă, chiar și pentru proviziile de bază.

Străzile nu erau sigure. Turcii trebuiau să rămână laolaltă cu turcii, iar grecii cu grecii. Închisă în casă, Defne își petrecuse ore-n șir reflectând, făcându-și griji, încercând să găsească o cale de-a vorbi cu Kostas.

În sfârșit, astăzi, când mama ei plecase la o întrunire de cartier și tatăl ei adormise în camera lui ca de obicei după ce-și lua medicamentele, se strecură afară, în ciuda protestelor surorii ei. Alergase tot drumul până la fericită, căutându-i pe Yusuf și pe Yiorgos. Din fericire, erau amândoi acolo.

Din seara exploziei, cei doi bărbați munciseră din greu să renoveze localul și reușiseră să repare mare parte din stricăciuni. Zidul din față și ușa de la intrare fuseseră reconstruite, însă acum, deși erau pregătiți să

redeschidă restaurantul, fuseseră siliți să-l închidă din nou din cauza frământărilor neîntrerupte de pe insulă. Defne îi găsi stivuiind scaune și mese în fața tavernei, înfașurând aparatele electrocasnice în folie protectoare înainte de-a le pune în lăzi și cutii. Când o văzură, ochii li se umplură de o căldură care lăsă rapid locul îngrijorării.

— Defne! Ce f-faci aici? întrebă Yusuf.

— Sunt așa de bucuroasă că v-am găsit! Îmi făceam griji că ați plecat.

— Închidem, zise Yiorgos. Angajații și-au dat demisia. Nu mai vor să lucreze. Și tu n-ar trebui să umbli așa pe-afară. E periculos. N-ai auzit?

Familiile britanice se întorc acasă. De dimineață a decolat un charter plin cu soții și copii de militari. Mai e unul mâine.

Defne auzise povești despre cum englezoaicele se urcaseră în avion cu pălăriile lor pastelate și cu rochiile asortate, cu valizele burdușite. Pe chipuri li se citea ușurarea. Dar erau și multe cu ochii în lacrimi, fiindcă păraseau o insulă pe care ajunseseră s-o îndrăgească.

— Și când occidentalii fug așa înseamnă că noi, cei pe care-i lasă-n urmă, am dat de dracu', zise Yiorgos.

— Lumea din cartierul meu e extrem de îngrijorată, zise Defne. Spune că o să fie o baie de sânge.

— Să n-nu ne pierdem speranța, îi îndemnă Yusuf.

— Dar ne bucurăm să te vedem, zise Yiorgos. Avem ceva pentru tine. O scrisoare de la Kostas.

129

— O, ce bine, deci l-ați văzut. Ce mai face? E bine, da? Slavă Domnului!

exclamă Defne și îi smulse plicul din mână, lipindu-l de piept. Deschise repede sacul. Și eu am ceva pentru voi. Uitați, luați-o!

Nici Yusuf, nici Yiorgos nu se întinseră după scrisoare. Defne simți că i se strânge stomacul, dar încercă să ignore senzația.

— Nu pot sta mult. Îi dați asta lui Kostas?

— Nu putem, zise Yiorgos.

— E-n regulă. Nu vă puneți în niciun pericol dacă vă duceți până la el acasă. Vă rog, e foarte important. Trebuie să-i spun ceva urgent.

Yusuf își mută greutatea de pe-un picior pe celălalt.

— Deci n-n-nu știi?

— Ce să știu?

— A plecat, răspunse Yiorgos. Kostas a plecat în Anglia. Bănuim că l-a forțat mama lui; n-a prea avut de-ales. A încercat să dea de tine. A venit de mai multe ori și-a întrebat de tine, ultima oară a lăsat plicul. Dar credeam că te-a găsit până la urmă. Credeam că ți-a spus.

Pe pământ, lângă pantoful ei, Defne observă o falangă de furnici care târau un cărăbuș mort. Le privi câteva clipe, nereușind să-și dea seama ce simte. Ce pusese stăpânire pe ea nu era tocmai durere, aceasta avea să vină

mai târziu. Nici uluială, cu toate că și ea avea să se abată curând asupra-i.

Parcă o forță gravitațională irezistibilă o ținea strâns, închizând-o pentru totdeauna în acel loc și în acel moment.

Ridică bărbia, cu privirea încețoșată, și îi salută scurt din cap. Se îndepărtă fără un cuvânt. Yusuf o strigă. Fata nu răspunse.

În depărtare, nori de fum se ridicau deasupra acoperișurilor - unele zone din oraș ardeau. Oriunde s-ar fi uitat, vedea bărbați - cărând arme, stivuire saci cu nisip, bărbați cu fețe sumbre și bocanci prăfuiți. Civili, soldați, paramilitari. Unde dispăruseră toate femeile de pe insulă?

Coti spre străduțele lăturalnice, îndepărtându-se de toată agitația, trecând prin grădini și livezi. Mergea fără țință, cu propria umbră pășind alături.

Ziua se preschimbă în noapte, lumea era secătuită de culoare. Până

ajunse acasă, câteva ore mai târziu, gleznele și brațele îi erau zgâriate de muri, ca o inscripție într-o limbă pe care nu învățase niciodată s-o vorbească.

De atunci fusese tăcută, retrasă, cu buzele strânse de concentrare. Se străduise din răputeri să se poarte firesc cu Meryem, altfel sora ei ar fi început să pună întrebări. Nu era așa de greu, descoperise, să amâni durerea. Așa cum amânase și să citească scrisoarea până seara târziu.

Draga mea Defne,

Nu pot să cred că n-am reușit să te văd înainte să plec în Anglia. Am început scrisoarea asta, m-am oprit, am luat-o de la capăt de-atâtea ori.

Voiam să-ți dau chiar eu vestea. Dar n-am reușit să te găsesc.

E vorba de mama. E plină de spaime, n-ai cum să te-nțelegi cu ea. E

îngrijorată că o să mi se-ntâmples ceva îngrozitor. A plâns iar și iar și m-a implorat să plec la Londra. N-am putut să spun „nu”. Dar n-am s-o mai las să

facă asta vreodată. E bolnavă, știi. Sănătatea i se șubrezește. De când a murit tata, a muncit fără-ncetare ca să aibă grijă de noi. Moartea lui Michalis a distrus-o și acum, că Andreas a plecat, nu se mai poate baza decât pe mine.

N-am suportat . s-o văd așa. N-am putut s-o dezamăgesc.

E doar pentru scurt timp, promit. în Londra o să stau la unchiul meu.

N-o să treacă nicio zi în care să nu mă gândesc la tine, nicio clipă în care să

nu-mi fie dor de tine. O să mă întorc în cel mult două săptămâni. O să-ți aduc cadouri din Anglia!

Nici măcar n-am apucat să-ți spun ce-a însemnat noaptea aceea pentru mine. Când am plecat de la tavernă... luna, mirosul părului tău, mâna ta într-a mea, după toată grozăvia aia care ne-a făcut să ne dăm seama că nu ne putem bizui decât unul pe celălalt.

Știi la ce m-am tot gândit de-atunci? M-am gândit că tu ești țara mea. Ți se pare ciudat să spun așa ceva? Fără tine nu am o casă în lumea asta; sunt un copac doborât, cu rădăcinile tăiate de jur împrejur; poți să mă răstorni dacă mă atingi c-un deget.

O să mă întorc curând, n-o să mai las să se întâmple asta. Și poate data viitoare, cândva, o să mergem împreună în Anglia, cine știe? Te rog,

gândește-te la mine în fiecare zi. O să mă-ntorc atât de repede că nici n-o să simți când a trecut timpul.

Te iubesc, Kostas

Defne ținea scrisoarea așa de strâns, că se boțise la capete. Privirea îi căzu din nou pe vrejul de roșie pe când ochii i se umpleau de lacrimi.

Kostas îi spusese că pe vremuri, în Peru, de unde se credea că provin roșiile, i se spunea „o chestie ca o prună cu buric”. Îi plăcuse descrierea aceea.

Totul în viață ar trebui descris în amănunt, se gândise, în loc să

primească un nume abstract, o combinație aleatorie de litere. O pasăre ar trebui să fie „o chestie cântătoare cu pene”. Sau o mașină, „o chestie metalică

cu roți și claxon”. O insulă, „o chestie singuratică înconjurată de ape”. Și iubirea?

131

Poate că până-n ziua aia ar fi răspuns altfel la întrebare, dar acum era sigură că iubirea ar trebui numită „o chestie amăgitoare care se sfârșește cu inimi frânte”.

Kostas plecase și nici măcar nu găsisese prilejul să-i spună. Nu se simțise niciodată așa de înspăimântată de viitor. De-acum era pe cont propriu.

Străinul

Londra, iulie-august 1974

Când Kostas Kazantzakis ajunse în Londra, unchiul și mătușa lui, o englezoaică, îl întâmpinară la aeroport. Locuiau într-o casă de cărămidă cu grinzi aparente și cu o grădiniță pătrată în față. Aveau un câine, un collie negru cu maro și alb pe nume Zeus, căruia îi plăcea să mănânce morcovi fierți și spaghete nefierte direct din cutie. Lui Kostas avea să-i ia ceva timp să se obișnuiască cu mâncarea din țara aceea. Dar schimbarea vremii îl surprinse cel mai tare. Nu era pregătit pentru cerul acela nou de deasupra capului, slab luminat mai tot timpul, care strălucea doar când și când, ca un bec pâlpăitor de joasă tensiune zumzând neîntrerupt.

Unchiul lui, care se stabilise permanent în Anglia, era un tip jovial cu un râs molipsitor. Se purta bine cu Kostas și, călăuzit de convingerea fermă

că un tânăr n-ar trebui să stea nici fără ocupație, nici liniștit, își puse imediat nepotul să lucreze la magazin. Acolo, Kostas învăța cum să așeze marfa pe rafturi, să facă inventarul, să se descurce cu casa de marcat și cu registrul-inventar. Era muncă grea, dar nu-l deranja. Era obișnuit să muncească și asta îl ținea ocupat, făcând zilele departe de Defne un pic mai suportabile.

La o săptămână după ce ajunsese acolo, Kostas auzi veștile cutremurătoare: o grupare militară sprijinită de junta din Grecia îl înlăturase pe arhiepiscopul Makarios; avuseseră loc schimburi de focuri între susținătorii lui Makarios și cei ai președintelui de facto, Nikos Sampson, numit în funcție de conducătorii loviturii de stat. Kostas și unchiul lui răsfoiră cu atenție toate ziarele, citind uluiți că „străzile erau pline de cadavre care sfârșeau aruncate în gropi comune”. Abia dacă-nchidea un ochi noaptea și, de câte ori i se întâmpla să adoarmă, se cufunda în vise tulburătoare.

Apoi urmau evenimente și mai de neînchipuit: la cinci zile după ce arhiepiscopul Makarios fusese înlăturat, trupe turcești extrem de bine înarmate debarcaseră la Kyrenia, 300 de tancuri și 40.000 de soldați, 132

mărșăluind hotărâte spre interiorul insulei. Țăranii greci fuseseră nevoiți să se refugieze spre sud ca să se pună la adăpost, lăsând totul în urmă. În vârtoarea haosului și războiului, regimul militar de la Atena se prăbușise.

Circulau zvonuri despre ciocniri între navele de război turcești și cele grecești lângă Paphos. Dar cele mai grele lupte se desfășurau în și în jurul capitalei, Nicosia.

Bolnav de spaimă, Kostas încerca să găsească fie și cea mică

informație, stând lipit de radio ca să prindă ultimele știri. Vorbele ascundeau și derutau la fel de mult pe cât dezvăluiau și lămurau: „invazie”, spuneau sursele grecești; „operațiune de menținere a păcii”, spuneau cele turcești;

„intervenție”, spunea ONU. Concepte stranii se desprindeau din buletinele de știri, se înghesuiau în prim-planul minții lui. Articolele vorbeau despre

„prizonieri de război”, „separare etnică”, „transfer de populație”... Nu putea să creadă că se referă la un loc care îi era la fel de familiar ca propria imagine din oglindă. Acum îi devenise de nerecunoscut.

Mama lui îi trimise un mesaj înnebunit, spunându-i să nu se întoarcă

acasă. Prin blocaje de trafic ce se întindeau pe kilometri întregi, izbutise să

scape din Nicosia în ultima clipă, înspăimântată și luptându-se să rămână în viață. Șocul și teama erau atât de cumplite printre civilii greci și atât de înfricoșătoare poveștile și mărturiile pe care le auzeau despre armata care înainta, că o fetiță din cartier murise de inimă. Neavând cum să ia vreun lucru cu ea, Panagiota căutase adăpost la niște rude din sud. Nu mai aveau o casă. Nu mai aveau o grădină cu cinci roșcovi. Tot ce clădise cu trudă și îngrijise cu dragoste din ziua în care îi murise bărbatul și o lăsase cu trei băieți îi era răpit.

În ciuda protestelor lui Kostas, unchiul lui îi anulă biletul de întors. Nu se putea întoarce pe o insulă mistuită de flăcări. Prins într-o situație asupra

căreia nu avea niciun control, Kostas încercă pe orice cale la care se putea gândi să dea de Defne - telegramă, telefoane, scrisori... La început reuși să vorbească cu Yusuf și Yiorgos, însă pe urmă, lucru ciudat, și ei deveniră de negăsit.

După ce trecură șase săptămâni fără să primească vreun răspuns de la Defne, Kostas izbuti să dea de Meryem printr-un prieten care lucra la poștă și care o aduse la telefon la o oră stabilită dinainte. Cu voce scăzută și îngrijorată, Meryem îi confirmă că adresa lor nu se schimbase, casa lor era intactă. Defne primea scrisorile de la el.

— Atunci de ce nu răspunde? întrebă Kostas.

— Îmi pare rău. Bănuiesc că nu vrea să mai primească vești de la tine.

— Nu cred, zise Kostas. N-o să cred până nu aud asta din gura ei.

133

Tăcere pe fir.

— O să-i spun, Kostas.

O săptămână mai târziu primi o carte poștală de la Defne, în care îi scria să nu mai încerce s-o contacteze.

La micul magazin veneau tot felul de cumpărători: muncitori în fabrică, taximetriști, paznici. Și un profesor între două vârste care predă la o școală din apropiere. Observând dinainte interesul lui Kostas pentru natură și conservarea ei și văzându-i tristețea și singurătatea, bărbatul începu să-i împrumute cărțile lui. Seara, fără să aibă încă vreo veste de la Defne, chinuit de dureri de mâini și de picioare după o zi de muncă, Kostas stătea până

târziu, citind în pat până nu-și mai putea ține ochii deschiși. Ziua, când nu erau cumpărători în magazin, se așeza în spatele casei de marcat, cufundat

în revistele despre natură vândute la magazin. Abia când se gândea la copaci sau citea despre ei găsea puțină mângâiere.

În una dintre reviste dădu peste un articol despre liliecii frugivori, în care se explica de ce și cum mureau în masă. Autorul anticipa că, în doar câteva zeci de ani, planeta urma să ajungă la niveluri periculoase de încălzire. Asta avea să ducă la morți colective ale unor specii, aparent întâmplătoare, însă în strânsă legătură. Articolul atrăgea atenția asupra rolului benefic pe care l-ar putea juca pădurile în încetinirea schimbărilor ecologice catastrofale.

Când citi lucrul ăsta ceva se schimbă înăuntrul lui Kostas. Până atunci nu-și dăduse seama că se poate să-ți dedici întreaga viață studiului plantelor.

Putea face asta, simți el, iar dacă se dovedea a fi o viață singuratică, era în stare s-o îndure.

Încă îi trimitea scrisori lui Defne. La început îi scria doar despre Cipru și îi puneă întrebări îngrijorate despre cum se simte, încercând să strecoare cuvinte de încurajare și susținere, semne de iubire. Dar, puțin câte puțin, s-a apucat să-i vorbească și despre Londra: despre amestecul etnic din cartier, clădirile publice înnegrite de funingine, graffitiurile de pe ziduri, casele înșiruite mici și plăcute și gardurile lor vii îngrijite, puburile pline de fum și mic-dejunurile prăjite în untură, polițiștii neînarmați de pe străzi, frizeriile grecilor ciprioți...

Deja nu mai spera să primească un răspuns de la ea, însă continua să

aștepte oricum; și-a trimis mai departe cuvintele spre sud, de parcă ar fi eliberat mii de fluturi migratori știind că n-au să se mai întoarcă vreodată.

134

Acum, că am ajuns atât de departe în povestea noastră, simt nevoia să vă mai mărturisesc ceva: sunt un copac melancolic.

Nu mă pot abține să mă compar cu alți copaci din grădină - păducelul, stejarul englezesc, sorbul, porumbarul -, toți propriu-zis originari din Marea

Britanie. Mă întreb dacă nu cumva sunt mai înclinată spre melancolie decât oricare dintre ei pentru că sunt o plantă imigrantă și, ca toți imigranții, port cu mine umbra unui alt pământ. Sau pur și simplu pentru că am crescut printre oameni, într-o tavernă gălăgioasă?

Ce le mai plăceau discuțiile aprinse clienților din fericită!

Sunt două subiecte de care oamenii nu se satură niciodată, mai ales după ce-au băut câteva pahare: dragostea și politica. Așa că am auzit o grămadă de povești și bârfe despre amândouă. Seară de seară, la orice masă, oameni de diferite naționalități care luau cina se lansau în discuții aprinse în jurul meu, cu vocile puțin mai ridicate după fiecare pahar, în aerul tot mai dens. Îi ascultam curioasă, însă mi-am format propriile păreri.

De aceea, ce vă spun e trecut prin prisma înțelegerii mele, fără doar și poate. Niciun povestitor nu este cu totul obiectiv. Dar am încercat mereu să

înțeleg fiecare poveste din unghiuri diferite, schimbând perspectivele, opunând narațiunile. Adevărul e un rizom - o tulpină subpământeană cu mlădițe laterale. Trebuie să sapi adânc ca să ajungi la el și, odată scos la suprafață, trebuie să-l tratezi cu respect.

În prima parte a anilor 1970, smochinii din Cipru au fost afectați de un virus care îi omora încet. Simptomele nu erau vizibile imediat. Nu existau crăpături în trunchi, nici ulceratii purulente, nici modele marmorate pe frunze. Cu toate astea, ceva nu era tocmai în regulă. Fructele cădeau înainte de vreme, erau acre și musteau de o mâzgă lipicioasă ca puroiul dintr-o rană.

Un lucru pe care l-am observat la vremea aceea și pe care nu l-am uitat niciodată a fost că copacii mai îndepărtați și aparent mai singuratici nu erau atât de afectați ca aceia care creșteau laolaltă, apropiați unii de alții. Astăzi, mă gândesc la fanatism - de orice fel - ca la o infecție virală. Furișându-se amenințător înăuntru, ticăind ca o pendulă care nu se oprește niciodată, pune stăpânire pe tine mai repede când faci parte dintr-un grup închis, omogen. E mai bine să iei un pic de distanță față de convingerile și certitudinile comunității, îmi amintesc mereu.

Până la sfârșitul acelei veri interminabile, 4.400 de oameni muriseră și alții, tot mii, erau dați dispăruți. În jur de 160.000 de greci care trăiau în nord se mutaseră în sud și în jur de 50.000 de turci se mutaseră în nord.

135

Oamenii deveniseră refugiați în propria țară. Multe familii pierduseră

oameni dragi, își părăsiseră casele, satele, orașele; vecini vechi și prieteni buni apucau fiecare pe drumul lui, uneori se trădau unii pe alții. Toate astea sunt scrise probabil în cărțile de istorie, deși fiecare tabără o să-ți spună

doar propria versiune asupra lucrurilor. Povești care merg în sens contrar, fără să se amestece vreodată, ca liniile paralele care nu se intersectează

nicicând.

Dar pe o insulă năpăstuită de ani întregi de conflicte etnice și atrocități cumplite, oamenii n-au fost singurii care au avut de suferit. Pe lângă ei am suferit și noi, copacii - și animalele au îndurat greutăți și chinuri pe măsură

ce habitatele lor au ajuns pe cale de dispariție. Ce ni s-a întâmplat nouă n-a contat deloc, pentru nimeni.

Totuși, contează pentru mine și, atâta vreme cât mai sunt în stare să

spun povestea asta, o să includ în ea ființele din ecosistemul meu - păsările, liliecii, fluturii, furnicile, țânțarii și șoarecii -pentru că am învățat un lucru: oriunde există război și o separare dureroasă, n-o să fie niciun fel de câștigători, fie ei oameni sau altceva.

PARTEA A PATRA

Ramurile

Zicale

Londra, sfârșitul anilor 2010

— Deci la ce lucrezi, mai exact, în ultima vreme? îl întrebă Meryem pe Kostas pe când îl privea cum se plimbă prin casă strângându-și notițele în mână.

— A, o să prezinte o lucrare, se băgă Ada în vorbă. Tata a fost invitat în Brazilia - la Earth Summit⁴⁴. Vrea să merg cu el.

⁴⁴ Conferință la nivel înalt în cadrul căreia se dezbate, printre altele, probleme de mediu.

136

— O să prezint pentru prima oară cercetarea noastră, zise Kostas. Nu știu ce-mi dă mai multe emoții - opinia comunității științifice sau părerea fiică-mii! Ada zâmbi.

— Anul trecut a fost în Australia să studieze eucaliptii. Cercetau felul în care diferiți copaci reacționează la valuri de căldură și incendii de vegetație.

Încercau să înțeleagă de ce unele specii supraviețuiesc și altele nu.

Nu pomeni nimic despre faptul că tatăl ei își scurtase expediția, întorcându-se la Londra cu primul avion când primise vestea că mama ei e în comă.

— O, ce emoționant că o să călătoriți împreună, zise Meryem.

Atunci du-te, du-te și scrie, termină-ți lucrarea, Kostas. Nu-ți face griji în privința noastră.

Zâbind, el le ură noapte bună.

Ascultară tăcânitul pașilor lui dispărând pe hol și, imediat ce el închise ușa, Ada se întoarse spre mătușa ei.

— Mă duc și eu în camera mea.

— Stai, am ceva important să-ți spun. Cred că știu de ce-ai țipat zilele trecute.

— Chiar?

— Da, m-am tot gândit la asta. Ziceai că e ceva în neregulă cu tine - și că mama ta era la fel. Probleme de sănătate mintală, cum le-ai numit. M-a întristat să aud asta fiindcă știu că nu e adevărat. Nu-i nimic în neregulă cu tine. Ești o fată inteligentă.

— Atunci cum explici ce s-a întâmplat?

Meryem aruncă o privire spre hol și coborî vocea, șoptindu-i pe un ton confidențial:

— E din cauza djinnilor.

— Ce?

— Ascultă, acasă, în Cipru, mama mea spunea mereu: „Dacă vezi venind o furtună de nisip, adăpostește-te, fiindcă atunci se nuntesc djinnii!”.

— N-am idee despre ce vorbești.

— Ai răbdare, o să-ți explic. Vezi tu, djinnii sunt nerușinat de ușuratici.

Și bărbații, și femeile. O femeie-djinn poate avea până la patruzeci de soți. Știi ce-nseamnă asta?

— Ăă, o viață sexuală palpitantă?

— Înseamnă prea multe nunți! Dar când sărbătoresc mai precis, asta-i întrebarea-cheie, nu-i așa? Trebuie să aștepte să vină o furtună. O furtună de
137

nisip - sau o furtună de iarnă. Pe străzile Londrei trebuie să fie acum hoarde de djinni.

— OK, deja mă sperii.

— Nu fi prostuță, n-ai de ce să te temi. Nu spun decât că djinnii au așteptat îndelung momentul ăsta. Sunt afară - dansează, beau, se veselesc.

Ultimul lucru pe care și-l doresc e să-i calce pe oameni pe bățături.

Deși, practic, noi îi călcăm pe ei. Oricum, dacă îi calci din greșeală, djinnii te pot împinge să faci lucruri ciudate. Oamenii au crize, vorbesc aiurea sau țipă

fără motiv.

— Încerci să-mi spui că s-ar putea să fiu posedată? Să știi că, atunci când am zis asta, m-am exprimat absolut metaforic. Nu mai lua lucrurile atât de literal. Nu vorbeam serios.

— Ei, eu iau întotdeauna djinnii în serios, zise Meryem încet, de parcă

ar fi cântărit fiecare cuvânt. Se pomenește despre ei în Coran. În cultura noastră se crede că există ființe nevăzute.

— Bine, trebuie să-ți amintesc că tata e om de știință și mama era cercetătoare și artistă. Noi, în casa asta, nu credem în așa ceva. Nu suntem religioși, în caz că n-ai observat.

— O, știu asta, zise Meryem, părând iritată. Dar eu vorbesc aici despre o înțelepciune străveche. E parte din cultura noastră. Cultura ta. E în ADN-ul tău.— Minunat, mormăi Ada.

— Nu-ți face griji. Dumnezeu a făcut ramuri mai joase și pentru păsările care nu pot zbura.

— Adică?

— Adică există un leac. M-am interesat prin zonă. Am dat câteva telefoane și am găsit un vindecător absolut extraordinar. Nu strică să-I facem o vizită rapidă.

— Un exorcist? zise Ada. Uau! Există exorciști în Londra? Glumești, așa-i?
— Nu-i o glumă. O să mergem să vedem despre ce e vorba, acum că se îndreaptă vremea, o să pice la tanc. Aștept doar să-mi confirme programarea. Și, dacă nu ne place, plecăm. Doar n-o să căutăm un vițel sub un bou.

Ada trase aer în piept, apoi îl dădu afară încet.

— Ei, i se poate întâmpla oricui. N-o lua personal, continuă Meryem. Și eu a trebuit să merg o dată la vindecător când eram tânără.

— Când?

— Când m-am măritat.

138

— Asta pentru că soțul tău nu era un om bun. Era un om de rahat, din câte înțeleg.

— De rahat, repetă Meryem, încercând cuvântul cu vârful limbii. Eu nu înjur niciodată.

— Păi, ar trebui. E chiar plăcut.

— Nu era un om bun, ai dreptate. Dar n-a stricat că am fost la exorcist.

De fapt, s-ar putea să mă fi ajutat. Ascultă, cigerimin kosesi⁴⁵..., zise Meryem plimbându-și ochii prin încăpere de parcă ar fi căutat un lucru pe care abia atunci își amintise că-l pierduse. Cum se cheamă... când începi să te simți mai bine pentru că ai încredere că un tratament funcționează?

— Efect placebo?

— Așa! Dacă crezi că un vindecător o să te-ajute, atunci o să te-ajute.

Trebuie doar să facem ceva. Un vas cu brânză n-o să plutească doar prin puterea vorbelor.

— Astea-s zicale adevărate sau le inventezi?

— Sunt adevărate toate, răspunse Meryem încrucișându-și brațele.

Deci, ce zici? Am putea să mergem să-l vedem pe stăpânul djinnilor?

— Stăpânul djinnilor! zise Ada trăgându-se gânditoare de lobul urechii.

M-aș învoi să fac aiureala asta doar cu o singură condiție. Ai spus că

mama și tata s-au iubit încă din copilărie. Ai spus că s-au despărțit, că s-a terminat, dar s-au întâlnit din nou mulți ani mai târziu.

— Chiar așa.

— Povestește-mi cum s-a întâmplat. Cum au început să iasă iar împreună?

— O, el s-a întors. Într-o dimineață, când ne-am trezit, am auzit că

Kostas Kazantzakis e în Nicosia. Credeam că Defne depășise faza aia din viața ei. Nu suferise destul? Nici măcar nu mai vorbea despre el. Era femeie în toată firea. Dar știi cum e vorba: ursul știe șapte cântece și toate-s despre miere.

— Adică?

— Adică nu-l uitase niciodată. Cumva bănuiam asta și am încercat s-o țin departe de el -focul și praful de pușcă n-ar trebui să se-ntâlnească în veci

-, dar n-am reușit. Până la urmă am avut dreptate să-mi fac griji, pentru că, de cum s-au revăzut, parcă nici nu trecuseră toți anii ăia. Parcă erau din nou copii. I-am zis lui Defne: de ce-i mai dai o șansă? Nu știi că grădinarul 45 Literal, „colțul ficatului meu" (tc.) - termen de alint (n.a.).

îndrăgostit de trandafiri se-nțeapă în o mie de spini? Dar, din nou, nu m-a ascultat.

O mie de spini

Cipru, începutul anilor 2000

Kostas Kazantzakis ajunsese în Ciprul de Nord cu feribotul, fiindcă nu vru să ia avionul. Deși călătoria de opt ore nu fusese foarte grea, se simțea dezorientat și-i era greață. Rău de mare, presupuse. Dar poate că n-avea nicio legătură cu asta. Poate că trupul lui reacționa în feluri pe care mintea nu le înțelegea încă. Se întorcea în locul unde se născuse după mai bine de douăzeci și cinci de ani.

Îmbrăcat cu niște pantaloni din catifea reiată, o cămașă de in și un sacou sport bleumarin, cu părul negru și ondulat ciufulit de vânt, scruta portul.

Alăturându-se valului celorlalți pasageri, traversă puntea și coborî rampa feribotului. Degetele lui strânseseră atât de tare balustrada, că

încheieturile i se albiră. Neliniștea îi creștea cu fiecare secundă. În soarele nemilos al după-amiezii, miji ochii la indicatoarele din jur, nereușind să

înțeleagă literele turcești, atât de diferite de cele grecești. Încercă să se ferească de mulțime, însă degeaba. Oriunde se întorcea erau familii cu copii, împingând cărucioare sau ducând în brațe bebeluși înfofoliți în ciuda căldurii. Le urmă, împins de val de parcă n-ar fi pășit pe pământ tare, ci pe aer. Controlul pașapoartelor merse șnur, mai repede decât se așteptase.

Tânărul polițist turc îl salută scurt din cap, studiindu-l cu atenție, însă

nu cu asprime. Nu-i puse niciun fel de întrebări personale, ceea ce îl surprinse pe Kostas. Își derulase în minte o mulțime de scenarii posibile cu privire la cum avea să fie primit și cumva se temuse, până în ultima clipă, că

s-ar putea să nu-l lase să intre în zona turcească a insulei, chiar și cu pașaport britanic.

Nu-l aștepta nimeni și nici nu îndrăznise să spere că avea să-l aștepte.

Trăgându-și valiza, burdușită mai mult cu echipament decât cu haine, se strecură prin forfota de pe străzile orașului.

Nu-i plăcu mutra primului șofer din șirul de taxiuri, așa că zăbovi puțin, prefăcându-se interesat de mărfurile de pe tava unui vânzător 140

ambulant. Komboloi⁴⁶ în greacă; tespih⁴⁷ în turcă. Din coral roșu, smarald verde, onix negru. Nu se putu abține să cumpere niște mărgelile de relaxare din agat, doar ca să aibă ceva care să-l țină ocupat.

Următorul taximetrist părea drăguț și Kostas se târgui cu el, temându-se să nu-l tragă pe sfoară. Nu-i spuse bărbatului că o rupe puțin pe turcește.

Cuvintele pe care le învățase în adolescență erau ca niște jucării ciobite, mâncate de moli; voia să le scuture de praf și să vadă dacă

funcționează înainte să le pună la treabă.

După jumătate de oră de mers în tăcere, se apropiară de Nicosia, trecând pe lângă case recent construite de-o parte și de alta a șoselei. Se construia peste tot. Kostas privea peisajul minunat, luminos. Pini, chiparoși, măslini și roșcovi erau răspândiți printre petice de pământ arid, ars de soare și monocrom. Livezi întregi de citrice fuseseră tăiate ca să facă loc vilelor și apartamentelor elegante. Îl întrista să vadă că partea asta de insulă nu e paradisul înverzit pe care și-l amintea. Ciprul era cunoscut în Antichitate ca „insula verde”, faimoasă pentru pădurile ei dese și tainice.

Lipsa copacilor era o mustrare aspră la adresa greșelilor îngrozitoare ale trecutului.

Fără să-l întrebe dacă-L deranjează, șoferul deschise radioul. Niște muzică pop turcească se revărsă din difuzoare. Kostas scoase un oftat.

Melodia veselă îi era la fel de cunoscută ca și cicatricile de pe trupul lui, deși versurile rămâneau o enigmă. Oricum, nu era greu să-ți imaginezi subiectul - în partea asta de lume, toate cântecele erau despre iubire și durere.

— Sunteți pentru prima oară aici? Întrebă șoferul în engleză, aruncându-i o privire în oglinda retrovizoare.

Kostas ezită, dar numai o clipă.

— Da și nu.

— Da? Nu?

— De mult... Un val de căldură îi cuprinse pieptul. Niciunul dintre vecinii lui greci nu mai locuia acolo, casele pe care le știa aparțineau acum unor străini. M-am născut și am crescut în partea asta de insulă, zise.

— Sunteți grec?

— Da, sunt.

46 Mărgele de relaxare (gr.) (n.a.).

47 Mătăanii (tc.) (n.a.).

141

Șoferul înălță capul. Pentru o clipă, lui Kostas i se păru că zărește o sclipire tăioasă în ochii lui. Ca să risipească orice încordare, se aplecă înainte și încercă să schimbe subiectul.

— Deci, a început sezonul turistic?

Pe chipul șoferului se ivi un zâmbet, încet și prudent, ca un pumn care se deschide.

— Da, dar tu nu ești turist, frate, ești de-aici.

Și cuvântul acela simplu, frate, atât de neașteptat și totuși liniștitor, stăruie în aerul dintre ei. Kostas nu mai spuse nimic; nici șoferul. De parcă

amândoi ar fi auzit tot ce trebuiau să știe.

Hotelul Afrodit era o clădire văruiată în alb, cu etaj, strânsă în îmbrățișarea fucsia-aprins a tulpinilor cățăărătoare de bougainvillea. O

femeie lată-n umeri și rumenă-n obraji stătea în spatele biroului de la recepție, cu baticul legat lejer, în stilul musulman tradițional. La stânga ei, tolănit pe un scaun de răchită, un bărbat care era probabil soțul ei bea ceai.

În spatele lui, peretele era înțesat cu un talmeș-balmeș de lucruri: steaguri turcești de diverse mărimi, rugăciuni scrise în arabă, mărgele împotriva deochiului, suporturi din macrame pentru ghivece și vederi din diferite părți ale lumii, trimise de turiști mulțumiți. Aruncând o privire perechii, Kostas simți că, deși bărbatul e probabil în acte proprietarul locului, femeia conduce totul.

— Bună ziua.

Știa că-l așteaptă.

— Domnul Kazantzakis, da? Bine-ați venit! ciripi femeia zâmbind cu gropițe în obraji durdulii. Călătoria a fost în regulă?

— N-a fost rea.

— V-ați ales o perioadă minunată să vizitați Ciprul. Ce vă aduce aici?

Se aștepta la întrebare și avea răspunsul pregătit, totuși făcu o pauză

înainte să răspundă.

— Munca, zise el sec.

— Da, sunteți om de știință. Lungi ultimul cuvânt, într-o engleză cu accent pronunțat. Spuneți la telefon că vă ocupați de copaci, știți că toate camerele noastre poartă numele lor?

Îi întinse cheia camerei într-un plic. O clipă, Kostas nu îndrăzni să se uite la numele mâzgălit pe el, aproape așteptându-se să fie fericită. I se zbârli părul la ceafă când citi rapid ce scrie. Camera lui se numea „Stejarul auriu”.

— Asta-i bine, zise zâmbind; îi era tot mai greu să-și țină amintirile în frâu.

142

Camera de la etaj era spațioasă și luminoasă. Kostas se trânti pe pat, dându-și seama abia acum cât de obosit e. Cuverturile moi îl invitau să se afunde sub ele, ca într-o baie caldă și parfumată, însă nu-și dădu voie să se destindă. Făcu repede duș și se schimbă în tricou și blugi. Traversând camera, deschise ușile duble de la balcon. Sus, deasupra capului său, un vultur - animalul sacru al lui Zeus - se avântă pe cerul senin, plutind spre vest, în căutarea următoarei prăzi. De cum ieși, simți în nări un miros de mult uitat adus de briză. De iasomie, pin, pietre încinse. Un miros pe care credea că-l îngropase undeva în labirintul memoriei. Minte omului era cel mai straniu loc, deopotrivă casă și exil. Cum putea să se agate de ceva atât de vag și de impalpabil ca un miros când era în stare să șteargă porțiuni întregi de trecut concret, bucată cu bucată?

Trebuia s-o găsească. Chiar în după-amiaza aia. Mâine s-ar putea să-i piară curajul și să amâne încă o zi sau poate două, să-și ocupe timpul până la refuz, încât să se scurgă toată săptămâna ca prin ceață și să vină timpul să-și facă iar bagajele. Dar acum, abia coborât de pe feribot, pe creasta valului de dor care-l purtase din Anglia până acolo, era sigur că îl țin puterile s-o vadă

pe Defne.

În vremea asta strânsese întruna informații despre ea. Știa că e arheologă și că-și făcuse un nume în domeniu. Știa că nu s-a căsătorit niciodată și că n-are copii. Văzuse fotografii de-ale ei în ziarele vândute la magazinele ciprioților turci din Londra, în care apărea vorbind pe la conferințe și seminare universitare. Dar ce spunea vreunul dintre lucrurile astea despre viața ei personală din ziua de azi? Trecuse atâta amar de vreme de când se văzuseră ultima oară. Nu puteai umple golul acela uriaș cu cele câteva mărunțișuri pe care le adunase, însă erau tot ce avea.

Nu știa numărul ei de telefon și nu voia s-o sune la universitatea unde lucra. Prietenii comuni din tinerețe se împrăștiaseră prin diferite colțuri ale lumii și nu-l puteau ajuta. Dar înainte să plece din Londra reușise să

găsească o cunoștință, iar asta era un început la fel de bun ca oricare altul.

Avea un coleg, David, cu care colaborase la diverse proiecte inițiate de Programul Națiunilor Unite pentru Mediu. Merseseră fiecare pe drumul lui, totuși păstraseră legătura. Un tip vesel, cu vreo șase limbi străine la activ, o înclinație spre băutură și o barbă foarte roșcată, David fusese transferat în Cipru în ultimele zece luni. Când se hotărâse să vină pe insulă, Kostas îl sunase, sperând că ar putea fi puntea care să-l ducă la Defne, fiindcă știa că

punțile se ivesc în viața noastră doar atunci când suntem gata să le trecem.

Rămășițele iubirii

Cipru, începutul anilor 2000

Kostas ajunsese la librăria unde hotărâseră să se întâlnească și se uită la ceas. Având câteva minute de pierdut, răsfoi cărțile, unele dintre ele în engleză. Într-o secțiune a librăriei, dădu peste colecții filatelice din anii copilăriei lui și dinainte. Printre miile de timbre era unul emis în 1975, înfățișând o insulă împărțită în două zone în culori de contrast, separate printr-un lanț de metal. Cât simbolism putea să intre în patru centimetri pătrați de hârtie!

De la magazinul de suvenire de-alături cumpără un amonit - o scoică

marină străveche, răsucită în jurul secretelor ei. Simțindu-i greutatea în palmă, se plimbă puțin prin zonă. Într-un plop zări o pasăre - o presură cu capul negru și pete galbene pe piept. O pasăre cântătoare. În fiecare an, ființa aceea micuță migra de pe pășunile din Iran și din văile din Europa până pe coastele Indiei și chiar mai departe spre est, străbătând distanțe aflate dincolo de orizonturile multor oameni.

Presura țopăi încoace și-ncolo pe creangă, iar apoi se opri. Pentru o clipă, în liniștea tot mai adâncă, se priviră în ochi. Kostas se întrebă ce vede pasărea în el - un dușman, un prieten sau altceva? Ce vedea el era o îmbinare fascinantă de fragilitate și rezistență.

Zgomotul unor pași care se apropiau îl smulse din visare. Speriată, pasărea își luă zborul. Întorcând capul, Kostas văzu o siluetă înaltă și solidă

îndreptându-se grăbită spre el.

— Kostas Kazantzakis, iată-te! Aș recunoaște freza aia zbârlită de la un kilometru, zise David cu accentul lui britanic inconfundabil.

Kostas făcu un pas înainte, punându-și mâna streășină la ochi ca să se apere de soare.

— Bună, David, mulțumesc că ai venit să te-ntâlnești cu mine.

Strângând mâna pe care i-o întindea Kostas, David zâmbi.

— Trebuie să mărturisesc că am fost surprins când m-ai sunat să-mi spui că vii înapoi. Din câte-mi amintesc, nu voiai să te întorci în Cipru. Dar iată-te! Ce vânt te-aduce - munca sau dorul de casă?

— Ambele, răspunse Kostas. Un pic de muncă de teren... am vrut și să văd vechiul meu oraș, câțiva prieteni vechi...

144

— Da, mi-ai zis. Cum spuneam la telefon, o cunosc bine pe Defne. Hai, te duc la ea. E doar la câteva minute de-aici. Ea și echipa ei sunt în picioare din zori. Îți explic pe drum.

Când îi auzi numele, Kostas simți o spaimă rece strângându-i pieptul. O luă din loc, pășind cu grijă pe drumul desfundat, iar vântul fierbinte le ardea fețele în timp ce se îndreptau spre nord-est.

— Deci ia zi, ce fac exact - ea și echipa ei?

— O, sunt cu CPD, îi explică David. Comisia pentru Persoane Dispărute.

E o chestie destul de intensă. După o vreme cam ajunge să te bântuie.

Turcii și grecii colaborează de data asta -ceea ce e foarte neobișnuit. Ideea a luat ființă în anii 1980, dar multă vreme nu s-a putut face nimic pentru că cele două părți nu reușeau să cadă de acord asupra numărului.

— Ce număr?

— Numărul celor dispăruți în timpul conflictelor, răspunse David gâfâind ușor. Până la urmă au reușit să definitiveze o listă de 2.002 victime.

Sigur, numărul real e mult mai mare, dar nimeni nu vrea să audă asta.

Oricum, e un început. ONU este unul dintre parteneri, de asta mă și aflu aici, însă ciprioții fac de fapt toată munca. O să stau pe-aici până la sfârșitul lunii, pe urmă iau avionul spre Geneva. Ceilalți o să sape mai departe, Defne și prietenii ei.

— Membrii sunt în majoritate arheologi?

— Doar câțiva. Vin din toate domeniile: antropologi, istorici, geneticieni, specialiști în medicină legală... Grupurile sunt formate și aprobate de ONU. Lucrăm în diferite locuri, în funcție de informatorii anonimi, care ne spun lucruri din tot felul de motive personale. Apoi începem să săpăm. Ai crede că insula asta e mică, însă dacă te-apuci să cauți o persoană dispărută, chiar și cel mai mic loc e imposibil de mare.

— Dar localnicii? Ei susțin proiectul?

— Reacțiile au fost împărțite până acum. Avem mulți voluntari tineri din ambele părți care sunt dornici să ajute, iar asta-ți dă speranțe în viitorul omenirii. Tinerii sunt înțelepți. Vor pace. Iar bătrânii vor să pună punct cumva poveștii. Cei de vârstă mijlocie sunt cei care fac probleme.

— Adică generația noastră, zise Kostas.

— Exact. O minoritate restrânsă, însă una care știe să se facă auzită, e deranjată de munca noastră, fie pentru că se teme c-ar putea stârni animozități, fie pentru că le nutrește încă. Unii dintre membrii CPD au primit amenințări.

145

Se apropiau de o poiană din pădure. Kostas auzea glasuri slabe în depărtare, printre hârșăit și râcâit de cazmale și târnăcoape ce străpungeau pământul.

— Asta-i trupa, zise David făcând cu mâna.

Kostas văzu un grup de vreo șase oameni, femei și bărbați, trudind în soare, cu pălării de paie și bandane pe cap. Cei mai mulți aveau fețele pe jumătate

acoperite cu măști de pânză. Prelate mari și negre erau întinse pe pământ sau atârnav între copaci, ca niște hamace care se legănav în vânt.

Cu inima bătându-i mai repede, Kostas cercetă grupul, însă n-o recunosc pe Defne. Își închipuse momentul ăla de atâtea ori, gândindu-se la toate felurile în care ar fi putut să meargă prost, încât se simțea aproape paralizat acum când îl trăia. Cum avea să reacționeze Defne văzându-l?

Avea să-i întoarcă spatele și să se îndepărteze?

— Bună tuturor! strigă David. Haideți să-l cunoașteți pe prietenul meu Kostas!

Unul câte unul, membrii echipei se opriă din ce făceau și se apropiară

agale de ei, cu pași mari, liniștiți. Dându-și jos mănușile și măștile, lăsându-și deoparte carnețelele și uneltele, îl întâmpinară cu bucurie.

Kostas îi salută călduros pe fiecare, deși nu se putea abține să arunce priviri în jur ca să vadă unde-ar putea fi Defne. Și-atunci o zări, cocoțată pe creanga unui copac, cu picioarele atârând, cu chipul de nepătruns în timp ce-l privea liniștită de deasupra. Kostas observă o pânză de păianjen între crengile de lângă ea și, pentru o clipă trecătoare, Defne și firele acelea strălucitoare se amestecară în mintea lui, subțiri și fragile ca rămășițele legăturii dintre ei.

— O, face asta tot timpul, zise David când văzu încotro se uită Kostas.

Lui Defne îi place să stea acolo ca o pasăre, se concentrează mai bine, pare-se, când e cocoțată într-un copac. Acolo scrie rapoartele noastre, zise el ridicând glasul. Vino încoace, Defne!

Zâmbind, ea sări jos și se îndreptă spre ei. Părul negru ondulat îi cădea pe umeri. Purta niște pantaloni kaki și o cămașă albă descheiată la nasturii de sus. Era încălțată cu ghete de drumeție. Nu părea surprinsă. Ca și când l-ar fi așteptat.

— Bună, Kostas, zise ea strângându-i scurt mâna, fără să se trădeze în vreun fel. David mi-a spus că vii. Mi-a zis: un prieten de-al meu întreabă de tine. Și eu am zis: serios, cine? Uite că tu erai.

Pe Kostas îl surprinse glasul ei distant, nu rece sau protocolar, însă calculat, prudent. Anii îi gravaseră riduri fine pe chip, obrajii i se trăsese puțin, dar ochii i se schimbaseră cel mai mult: ochii ei căprui și rotunzi 146 căpătaseră o strălucire sticloasă. I se strânse inima când văzu cât de frumoasă e încă.

— Defne...

I se păru ciudat să-i rostească numele. Neliniștit că ea ar putea auzi cât de tare îi bate inima, făcu un pas într-o parte, ațintindu-și privirea la prelata cea mai apropiată. Simți că se înăbușă când își dădu seama ce sunt fragmentele pline de praf, țărână și pete roșiatice îngrămădite pe ea. Un femur despicat, un os iliac crăpat... erau rămășițe omenești.

— Am primit un pont, zise Defne văzându-i expresia. Un țăran ne-a arătat locul. Tată a șase copii și bunic a șaptespe nepoți. Omul avea Alzheimer în stadiu terminal, nu-și recunoștea nici soția. Dar într-o zi s-a trezit și-a început să bâiguie lucruri stranie - „E un deal, cu un terebint la rădăcina căruia i-un bolovan”. A desenat pe-o bucată de hârtie, descriind locul ăsta. Familia ne-a contactat, am venit, am săpat și am găsit rămășițele exact acolo unde a zis el.

De câte ori își închipuise revederea lor, Kostas nu se gândise niciodată că o să vorbească despre asemenea lucruri.

— Și țăranul de unde știa? întrebă.

— Vrei să zici: îl suspectez că e criminalul? Defne clătină din cap, legănându-și cerceii. Cine știe? Un criminal sau un martor nevinovat? Asta nu-i treaba noastră. CPD nu se ocupă cu astfel de investigații. Dacă am începe o anchetă sau am transmite informația poliției, nimeni de pe insula

asta n-ar mai vorbi cu noi în veci. Nu ne putem permite așa ceva. Treaba noastră e să-i găsim pe cei dispăruți pentru ca familiile să le poată face celor dragi o înmormântare cum se cuvine.

Kostas dădu din cap, gândindu-se la cuvintele ei.

— Crezi că s-ar putea să fie și alte morminte pe-aici?

— Posibil. Uneori căutăm săptămâni în șir și n-ajungem la niciun rezultat. E frustrant. Unii informatori nu-și amintesc corect amănuntele, alții ne trimit intenționat după potcoave de cai morți. Cauți victime și dai peste oseminte din perioada medievală, romană, elenistică. Sau peste fosile preistorice. Știai că în Cipru au existat hipopotami pitici? Elefanți pitici!

Apoi, chiar când crezi că n-o să ajungi nicăieri, dai peste gropi comune.

Kostas se uită în jur, cuprinzând peisajul cu privirea, iarba aurie în lumina soarelui, pinii cu vârfurile lor în formă de cupole. Privi în depărtare cât vedea cu ochii, de parcă ar fi încercat să-și aducă aminte de ce anume fugise.

Întrebă prudent:

— Și dispăruții pe care i-ați găsit aici erau greci sau turci?

147

— Erau locuitori ai insulei, răspunse ea cu un glas puțin tăios.

Locuitori ai insulei, ca noi.

Auzindu-le discuția, David se băgă în vorbă:

— Asta-i chestia, prietene. Nu știi până nu trimiți osemintele la laborator și nu primești rezultatele. Când ții în mână un craniu, poți spune dacă e-al unui creștin sau al unui musulman? Toată vărsarea aia de sânge, pentru ce? Războaie prostești, prostești.

— Totuși, n-avem prea mult timp, zise Defne cu glas din ce în ce mai stins. Vechea generație moare, luându-și secretele cu ea în mormânt. Dacă

nu săpăm acum, într-un deceniu sau două n-o să mai rămână nimeni care să ne spună unde se află dispăruții. E de fapt o cursă contracronometru.

Din tufișurile îndepărtate răsună târâitul cicadelor. Kostas știa că sunt specii de cicade care scot un târâit de frecvență extrem de înaltă, și poate că

asta făceau acum. Natura vorbea tot timpul, povestind lucruri, însă urechea omului nu era în stare să le-audă.

— Deci voi doi sunteți prieteni vechi, ă? întrebă David. Ați mers la aceeași școală sau ce?

— Ceva de genul ăsta, răspunse Defne ridicând bărbia. Am crescut în același cartier, nu ne-am văzut de ani de zile.

— Păi, îmi pare bine că v-am pus din nou în legătură, zise David. Ar trebui să ieșim toți la cină în seara asta. E musai să sărbătorim.

O aromă puternică, delicioasă se răspândi în aer. Cineva făcea cafea.

Membrii echipei se împrăștiară în pauză, stând sub copaci și vorbind încet. David se așeză pe-o piatră, scoase o tabacheră argintie și se apucă să

răsucescă o țigară. Când termină, i-o întinse lui Defne, care o luă zâmbind, fără să spună nimic. Trase un fum și i-o dădu înapoi. Începură să fumeze împreună, pasându-și unul altuia țigara. Kostas se uită în altă parte.

— Kafe?

O grecoaică înaltă și zveltă servea cafea în pahare de carton. Kostas luă unul și-i mulțumi.

Se îndreptă spre terebintul singuratic și se așeză la umbră. Mama lui făcea pâine din fructele acestuia și, din rășină, conservam pentru lichiorul de

roșcove. îl cuprinse o tristețe adâncă. Făcuse tot ce-i stătea în puteri când ea și Andreas veniseră în Anglia după divizarea insulei, însă era prea târziu.

Cancerul provocat de expunerea indirectă la azbest intrase deja în metastază. Panagiota era înmormântată într-un cimitir din Londra, departe de tot ce cunoscuse și iubise. Rămase nemișcat, trăgând în nări mirosul de cafea și de fum, năpădit de amintiri.

148

Sus pe cer, soarele strălucea cu putere. În dogoarea lui, Kostas avu senzația că aude crengile din jur trosnind ca niște mâini artritice. Aruncă o privire spre Defne, care se întorsese la lucru, notând cu maximă concentrare fiecare lucrușor pe care îl dezgropaseră în ziua aceea.

Rămășițe omenești... Ce însemna asta exact? Câteva oase dure și țesuturi moi? Haine și accesorii? Lucruri îndeajuns de rezistente și de compacte ca să încapă într-un sicriu? Sau mai degrabă lucrurile intangibile -

cuvintele pe care le trimitem în eter, visurile pe care le ținem pentru noi înșine, străngerile de inimă pe care ni le dau oamenii iubiți, golurile pe care încercăm să le umplem și pe care nu reușim niciodată să le definim cum trebuie - când s-a spus și sa făcut totul, ce-a rămas dintr-o viață întreagă, dintr-o ființă... și toate astea pot fi într-adevăr dezgropate?

Soarele cobora spre asfințit când membrii CPD lăsară uneltele jos, norii din zare erau înmuiți în ambră aprinsă.

Puseră toate fragmentele de os în pungi de plastic, pe care le închiseră

etanș și le numerotară. Apoi le așezară în cutii etichetate. Scrieră data și locul sitului pe fiecare cutie, împreună cu detaliile grupului ce făcuse săpăturile. Orice informație, oricât de mică, era înregistrată și arhivată.

Obosiți, începură să coboare dealul, împărțindu-se în grupulețe. Kostas mergea lângă Defne, spre coada grupului, o tăcere stânjenită întinzându-se între ei.

— Familiile..., zise Kostas după un timp. Cum reacționează când le spuneți că le-ați găsit morții după atâția ani?

— Cele mai multe ne sunt recunoscătoare. Dar a fost și-o grecoaică

bătrână, cusătoreasă pricepută în tinerețe, se pare. Când am anunțat-o că am găsit oasele soțului ei, nu se mai oprea din plâns. Însă a doua zi a venit la laborator într-o rochie roz cu volane, cu pantofi argintii și geantă asortată.

Dată cu ruj roșu-aprins. N-o să uit niciodată. Femeia aia care se îmbrăcase numai în negru vreme de zeci de ani venise să ia rămășițele soțului ei într-o rochie roz. A spus că în sfârșit poate vorbi cu el. A spus că se simte din nou ca la optsprezece ani, când ieșeau împreună. Poți să crezi așa ceva? I-am dat câteva oase, atâta tot, dar era fericită de parcă îi dăduserăm lumea-ntreagă.

Defne scoase o țigară și o aprinse, ferind flacăra cu palmele. Dădu afară un nor de fum, apoi îl întrebă:

— Vrei și tu?

Kostas clătină din cap.

— Și odată s-a produs o coincidență înduioșătoare. Săpam pe drumul spre Karpaz. Zona era prea întinsă și a trebuit să angajăm un buldozerist.

149

Tipul începe să excaveze și găsește un cadavru. Când se duce acasă, îi povestește bunică-sii, descriind hainele de pe mort. „Ăsta-i Ali al meu”, zice bătrâna și se pune pe plâns. Se pare că Ali Zorba avea o caravană de cămile prin 1950. Se întorcea de la Famagusta când a fost omorât și îngropat lângă

drum. Și în tot timpul ăsta, oamenii au trecut pe-alături fără să știe.

Chiar atunci, David, care mergea cu câțiva pași înainte, se întoarce și strigă:
— Ei, Kostas! Nu uita de cina din seara asta. Mergem la tavernă - cea mai bună din oraș!

Kostas tresări auzind asta și se încorda din tot trupul. Defne băgă de seamă.

— Nu la cea la care te gândești. Aia nu mai există de mult. Fericită e o ruină acum.

— Mi-ar plăcea s-o văd, zise Kostas cu inima plină dintr-odată de tristețe. Vreau să arunc o privire la smochin.

— Mi-e teamă că nu-i mare lucru de văzut, deși copacul trebuie să fie încă înăuntru. N-am mai fost acolo de-un car de ani.

— Am încercat de-o mulțime de ori să dau de ei din Anglia. Am reușit să le găsesc pe rudele lui Yiorgos. Mi-au zis că a murit. Nu mi-au povestit prea multe lucruri, parcă nu le plăcea că pun atâtea întrebări. N-am fost în stare să dau niciodată de Yusuf - sau de familia lui. Cineva mi-a spus că a plecat din Cipru și s-a dus în America, dar nu sunt sigur că-i adevărat.

— Nu știi? zise Defne închizând ochii strâns, apoi deschizându-i. Yusuf și Yiorgos au dispărut în vara lui 1974 - la câteva săptămâni după ce-ai plecat. Se află printre miile de dispăruți pe care facem săpături ca să-i găsim.

Kostas încetini - dintr-odată i se pusese un nod în gât.

— Nu... n-am...

— E normal. Ai fost plecat prea mult timp.

Vocea ei era lipsită de orice emoție - orice urmă de mânie, amărăciune sau reproș. O voce plată ca oțelul și, la fel ca el, de nepătruns.

Cu un soi de disperare mocnind în suflet, Kostas încercă să spună ceva, dar cuvintele păreau fără rost. Oricum ea nu-i dădu ocazia. Grăbind pasul, se duse să i se alăture lui David în față.

Kostas rămase în urmă, privindu-i cum merg împreună, braț la braț.

Când ajunseră la un colț luminat de un felinar aflat puțin mai înainte, David se întoarse să-i facă cu mâna, strigând:

— O să fim la Khayyam rătăcitorul, întreabă de tavernă și o s-o găsești.

Nu întârzia, Kostas. Dumnezeu știe câtă nevoie avem să bem ceva după ziua de azi!

150

Un copac e un păstrător al memoriei. Încurcate sub rădăcinile noastre, ascunse în trunchiurile noastre, se află filioanele istoriei, rămășițele războaielor pe care nimeni n-a ajuns să le câștige, osemintele celor dispăruți.

Apa sorbită prin ramurile noastre este sângele pământului, lacrimile victimelor și cerneala adevărilor ce urmează a fi recunoscute. Oamenilor, mai ales învingătorilor care țin pana ce scrie analele istoriei, le place să

șteargă tot atât de mult cât să documenteze. Nouă, plantelor, ne revine datoria de-a aduna lucrurile nespuse, nedorite. Ca o pisică ce se ghemuiește pe perna preferată, un copac se înfășoară în jurul rămășițelor trecutului.

Când Lawrence Durrell, îndrăgostit de Cipru, a hotărât să planteze chiparoși în spatele casei lui și a înfipt cazmaua în pământ, a dat peste schelete în grădină. Habar n-avea că asta nu era deloc un lucru neobișnuit.

Pe tot cuprinsul lumii, oriunde este sau a fost un război civil ori un conflict etnic, duceți-vă la copaci să căutați indicii, pentru că numai noi suntem în comuniune tăcută cu rămășițele omenești.

Fluturi și oseminte

Cipru, începutul anilor 2000

Khayyam rătăcitorul era o tavernă fără pretenții, cu mese cu blat de faianță, tablouri idilice în ulei și o largă varietate de pește pe pat de gheață.

Kostas ajunse acolo pe la șapte și jumătate și se uită la ceas, neștiind dacă e devreme sau târziu, fiindcă nu i se spusese la ce oră trebuie să se întâlnească cu ceilalți.

De cum intră, îl întâmpină o doamnă elegantă, fardată exagerat, de vreo șaptezeci de ani, cu părul blond platinat strâns într-un coc sofisticat.

— Tu trebuie să fii Kostas, zise ea întinzând brațele ca pentru a-l îmbrățișa. Eu sunt Merjan. M-am născut în Beirut, însă mă aflu aici de atâta vreme, încât mă consider o cipriotă onorifică. Bine ai venit, scumpule.

— Mulțumesc, răspunse Kostas dând din cap, puțin nedumerit de primirea aceea călduroasă din partea unei străine.

— Uită-te la tine! zise Merjan. Ai devenit prea englez, așa-i? Trebuie să petreci mai mult timp în lumea mediteraneeană. Să te întorci la origini.

David spune că ai părăsit insula pe când erai doar un puști.

Văzând surprinderea de pe chipul lui Kostas, Merjan chicoti.

151

— Clienții mei îmi spun multe lucruri. Vino, hai să te duc la prietenii tăi. Merjan îl conduse la o masă așezată mai în spate, lângă fereastră. Locul era plin de agitație, clienții gălăgioși și impulsivi și, cu fiecare pas făcut spre inima tavernei, Kostas simțea că i se ridică părul pe ceafă. Nu se putea abține să-și aducă aminte de fericită, asemănările erau prea bătătoare la ochi ca să

le poată trece cu vederea. Nu mai pusese piciorul într-un astfel de loc de atunci și simțea că e o trădare să se afle acolo.

Abia când își luă cu greu privirea de la tot ce era în jur văzu ca lumea masa la care urma să se așeze. La ea stăteau trei oameni. Defne era îmbrăcată într-o rochie turcoaz, părul negru căzându-i pe umeri în valuri rebele. Își schimbase cerceii cu unii cu perle în formă de lacrimă care sclipeau în lumină, legănându-se în spațiul acela liniștit dintre urechile și bărbia ei. Când ajunsese la masă, Kostas își dădu seama că se uitase doar la Defne, fără să arunce vreo privire altcuiva.

— A, uite-l! exclamă David. Mulțumesc că ni l-ai adus viu și nevătămat, zise el și, luând mâna lui Merjan, o sărută.

— Nicio problemă, scumpule. De-acum aveți mare grijă de prietenul vostru, spuse patroana și se îndepărtă făcându-i cu ochiul.

Kostas trase scaunul liber de lângă David și se așeză în fața unei femei cu frunte lată și ochi oblici cenușii în spatele ochelarilor cu rame de бага.

Se prezentă ca Maria-Fernanda.

— Vorbeam despre exhumări, ca să vezi, zise David ridicând un pahar cu raki, nu primul, din câte se părea.

Ceilalți beau vin. Kostas își turnă și el un pahar. Avea gust de scoarță de copac, de prune dulci și de pământ brun.

— Maria-Fernanda e din Spania, zise Defne. A jucat un rol important în documentarea atrocităților din perioada războiului civil.

— O, mulțumesc, dar n-am fost noi primii, spuse aceasta zâmbind.

Progrese importante în domeniul medicinei legale de teren s-au făcut în Guatemala anilor 1990, datorită eforturilor neobosite ale activiștilor pentru drepturile omului. Au reușit să descopere un număr mare de gropi comune unde au fost înhumați disidenți politici și comunități maya rurale.

Apoi mai e Argentina. Din păcate, până la sfârșitul anilor 1980, exhumările n-au fost incluse în rezolvarea conflictelor. Ce păcat!

David se întoarse spre Kostas.

— Procesele de la Nürnberg au fost un punct de referință.

Atunci și-au dat seama oamenii cât de aleatorii și de răspândite sunt actele de violență. Vecini care se întorceau împotriva vecinilor lor, prieteni 152

care-și vindeau prietenii. Acum ne luptăm cu un altfel de rău, unul pe care omenirea încă nu l-a abordat serios. E un subiect dificil în toată lumea -

actele de cruzime care se petrec departe de câmpul de luptă.

— E o muncă grea, zise Maria-Fernanda. Dar mereu îmi spun: cel puțin nu cercetăm oceanul.

— Vorbește despre Chile, explică Defne aruncându-i o privire lui Kostas.

Mii de oameni au dispărut în timpul regimului Pinochet. Zboruri secrete peste Oceanul Pacific și peste lacuri, avioane ticsite cu prizonieri -

torturați, drogați, unii încă în viață. Legau victimele de șine de tren și le aruncau din elicoptere Puma în apele de dedesubt. Oficialitățile negau întotdeauna, însă exista un raport militar și în el se menționa că au „ascuns” cadavrele în ocean. Ascuns! Nenorociții!

— Cum au aflat oamenii adevărul? întrebă Kostas.

— Din pură întâmplare, răspunse Maria-Fernanda. Sau a fost voia Domnului, dacă crezi în așa ceva. Una dintre victime a fost aruncată de valuri la țărm. N-o să-i uit niciodată numele: Marta Ugarte. Era profesoară.

Bătută groaznic, torturată, violată. Și ea fusese legată de o bucată de metal și aruncată în ocean, însă sârma se desfăcuse cumva și cadavrul ieșise la suprafață. Există o fotografie cu ea chiar după ce a fost scoasă din apă. Are ochii deschiși, privesc drept în sufletul tău. Așa și-au dat oamenii seama că

mai sunt mulți alții îngropați sub ape.

Kostas legăna paharul în palme, simțindu-i greutatea, rotunjimea fără

cusur. Se uită prin lichidul stacojiu. Nu la tovarășii strânși în jurul mesei, ci la o parte a inimii lui pe care o ținuse ferecată multă vreme. Găsi acolo dureri vechi, unele ale lui, altele ale țării unde se născuse, cele două

inseparabile acum, stratificate și comprimate ca niște formațiuni stâncoase.

Ridicând capul, o întrebă pe Maria-Fernanda:

— Unde ai mai lucrat în altă parte?

— O, prin toată lumea. în Iugoslavia, Cambodgia, Rwanda... Anul trecut am luat parte la niște săpături criminalistice în Irak.

— Și cum v-ați întâlnit tu și Defne?

Îi răspunse aceasta din urmă.

— Auzisem despre Maria-Fernanda, i-am scris. Mi-a răspuns cu multă bunăvoință și m-a invitat să-i fac o vizită în Spania.

Vara trecută am obținut o bursă și am vizitat-o. Ea și echipa ei se ocupau de trei săpături: în Extremadura, Asturias și Burgos. De fiecare dată, familiile spaniole le făceau morților lor o înmormântare frumoasă. Era 153

foarte înduioșător. După ce m-am întors în Cipru să mă alătur CPD, am invitat-o pe Maria-Fernanda să vină să vadă cum lucrăm. Și uite-o aici!

Maria-Fernanda băgă în gură o măslină și o mestecă încet.

— Defne a fost extraordinară! A venit cu mine să vorbim cu familiile, a plâns împreună cu ele. Am fost extrem de mișcată.

Nu vorbiți aceeași limbă, îți spui, și-apoi îți dai seama că durerea e o limbă în sine. Noi, oamenii cu trecături tulburi, ne înțelegem unii pe alții.

Kostas inspiră încet și adânc și i se păru că încăperea îl alină ca un leagăn - sau poate era datorită cuvintelor ei.

— Lucrurile pe care le vezi în timpul zilei îți apar vreodată în vise?

Scuză-mă dacă e o întrebare prea personală.

— Nu, e-n regulă. Într-o vreme aveam vise tulburătoare, zise Maria-Fernanda scoțându-și ochelarii și frecându-se la ochi. Dar nu mai am. Ori poate că pur și simplu nu mi le mai amintesc.

— Injuriarum remedium est oblivio, zise David. Uitarea este leacul tuturor suferințelor.

— Dar trebuie să ne amintim ca să ne vindecăm, obiectă Defne. Se întoarse spre Maria-Fernanda și o rugă cu căldură în glas: Povestește-le despre Burgos.

— Burgos a fost inima franchismului. Acolo nu existau linii ale frontului. Asta înseamnă că toate cadavrele pe care le-am găsit în gropile comune aparțineau civililor. De cele mai multe ori, familiile nu voiau să

vorbească despre trecut. Tot ce voiau era să le ofere celor dragi o înmormântare decentă - demnitate.

Maria-Fernanda luă o gură din paharul cu apă înainte să continue.

— Într-o zi am luat un taxi spre un sit de săpături. Eram în întârziere.

Taximetristul părea un tip drăguț - prietenos, amuzant. Diipă un timp am trecut printr-un loc care se numește Aranda de Duero. Un orașel încântător.

Iar taximetristul mi-a aruncat o privire în oglinda retrovizoare și a zis:

„Asta-i Aranda Roșie, plină de scandalagii. Băieții noștri au executat mulți oameni, tineri și bătrâni, chestia asta trebuia făcută". Și dintr-odată

mi-am dat seama că bărbatul ăla cu care vorbeam despre vreme și alte lucruri care-mi treceau prin minte, tată a trei copii, care afișa cu mândrie

poze cu familia pe bordul mașinii susținea omorârea în masă a civililor.

— Și ce-ai făcut? a întrebat David.

— Nu puteam face prea multe. Eram singură cu el în mașină. Nu i-am mai zis nimic tot restul drumului. N-am mai scos un singur cuvânt. Imediat ce-am ajuns, i-am plătit cursa și am plecat fără să-i arunc măcar o privire.

154

Firește, a înțeles de ce.

David își aprinse pipa și suflă un nor de fum afară, gesticulând spre Defne prin el.

— Tu ce-ai fi făcut în locul ei?

Toți se uitară la ea. în lumina lumânării, ochii îi străluceau ca bronzul brunat.

— Nu vreau să par moralizatoare, zise Defne. Scuze dacă par cumva.

Dar cred că i-aș fi spus ticălosului ăluia să oprească naibii taxiul și să mă lase să cobor! Poate că după aia ar fi trebuit să fac autostopul - nu contează.

M-aș fi gândit mai târziu la asta.

Kostas îi studie chipul, știind că spune adevărul. în clipa aceea trecătoare, ca un călător care deslușește în noapte o formă îndepărtată când fulgeră, zări fata care fusese odată, furia ei împotriva nedreptății, corectitudinea, pofta ei de viață.

David pufăi din pipă.

— Dar nu oricine simte nevoia să fie un luptător, draga mea. Altfel n-am mai avea poeți, artiști, oameni de știință...

— Nu sunt de acord, zise Defne în paharul de vin. Există momente în viață când oricine trebuie să devină luptător într-un fel sau altul. Dacă ești poet,

lupți prin cuvintele tale; dacă ești artist, lupți prin tablourile tale... însă nu poți să spui: „Scuze, sunt poet, o să zic pas”. Nu spui așa ceva când există

atâta suferință, inechitate, nedreptate. Își goli paharul și îl umplu iar.

Dar tu, Kostas? Ce-ai fi făcut?

El trase aer în piept, simțind greutatea privirii ei.

— Nu știu. Până nu sunt pus în situația asta, nu cred că pot ști cu-adevărat.

Un zâmbet abia schițat miji pe chipul lui Defne.

— Ai fost întotdeauna chibzuit, rațional. Un observator atent al minunilor naturii și-al erorilor rasei umane.

Tonul îi era tăios, greu de trecut cu vederea. Asta strică dispoziția tuturor celor de la masă.

— Ei, haideți să nu ne judecăm unii pe alții acum, zise David cu o fluturare ușuratică din mână. Eu probabil aș fi rămas în mașină tot drumul și aș fi continuat să pălăvrălesc cu taximetristul.

Dar Defne nu-l asculta. Se uita numai și numai la Kostas. Și el văzu că

sub furia bruscă a lui Defne se aflau toate cuvintele rămase nespuse între ei, învârtelindu-i-se în adâncul sufletului ca fulgii agitați dintr-un glob de zăpadă.

155

Ochii îi căzură pe mâinile ei, care se schimbaseră cu trecerea anilor.

Mai demult îi plăcea să-și facă unghiile, dându-le pe rând cu oja roz-perlat.

Acum renunțase. Unghiile îi erau oarecum neîngrijite, scurte și inegale, cuticulele i se jupuia. Când ridică din nou privirea, o surprinse studiindu-l.

Cu pieptul ridicându-se și coborând precipitat, Kostas se aplecă înainte și zise:

— Mai e o întrebare la care am putea să reflectăm, poate una mai dificilă. Ce-am face, fiecare dintre noi, dacă am fi tineri în Burgosul anilor 1930, prinși în mijlocul unui război civil? E ușor să pretindem, privind în urmă, că ne-am comporta corect.

Dar, de fapt, niciunul dintre noi nu știe unde-ar fi cu toate gloanțele alea şuierându-i pe la urechi.

Chiar în clipa aia, chelnerul aduse felurile principale, spărgând tăcerea care se lăsase apoi: frigărui de miel cu feta și mentă, pește la cuptor în vin alb, creveți la tigaie cu unt și usturoi, pui cu șapte condimente și mâncărică

libaneză din frunze de iută...

— De câte ori vin în Cipru, pun pe mine cinci kilograme, zise David bătându-se pe burtă. Măcar pe chestia asta grecii și turcii se pot înțelege.

Kostas zâmbi, chiar dacă în clipa aia se gândea că beau toți prea repede. Mai ales Defne.

De parcă i-ar fi citit gândurile, ea gesticula cu paharul spre el și zise:

— Bine atunci. Haideți să schimbăm subiectul - e prea sumbru.

Deci, spune-ne, Kostas, ce te-a adus înapoi? Iubiții tăi copaci sau mușchi sau licheni?

Lui îi trecu atunci prin minte că, așa cum el adunase informații despre ea în toți anii ăia, și ea făcuse cercetări despre meseria cu care-și câștiga el existența. Știa despre cărțile lui.

Răspunse precaut:

— În parte, munca. Cercetez dacă și cum smochinii pot ajuta la combaterea pierderii biodiversității în zona mediteraneeană.

— Smochinii? repetă Maria-Fernanda ridicând din sprâncene.

— Da, susțin ecosistemul mai mult decât aproape oricare altă plantă, aș zice. Smochinii nu hrănesc doar oamenii, ci și animale și insecte de pe-o rază de kilometri în jur. În Cipru, despădurirea e o problemă serioasă. Pe deasupra, pentru a combate malaria, când au fost secate mlaștinile la începutul secolului XX, s-au plantat mulți eucalipti și alte plante de origine australiană. Acestea sunt specii alogene invazive, care dăunează enorm ciclurilor naturale de-aici. Îmi doresc ca autoritățile să fi dat mai multă

156

atenție smochinilor din partea locului... Mă rog, nu vreau să vă plictisesc cu detaliile cercetării mele.

Ca întotdeauna, Kostas se temea că oamenii aveau să găsească munca lui anostă.

— Nu ne plictisești deloc, zise David. Continuă, spune-ne mai multe. Un fapt divers despre un smochin bate automat excavarea unei gropi comune.

— Fluturii se hrănesc cu smochine, nu-i așa? se amestecă Defne în discuție.

Spunând asta, își scoase brățara de piele de la încheietura mâinii și dădu la iveală un mic tatuaj pe partea dinăuntru a brațului.

— O, ce drăguț! se entuziasma Maria-Fernanda.

— E un fluture-de-scaieți, zise Kostas, străduindu-se să nu-și trădeze surprinderea - când o văzuse ultima oară n-avea nici cel mai mic tatuaj, nicăieri. În fiecare an, fluturii-de-scaieți vin din Israel și se odihnesc în Cipru.

Pe urmă, unii pornesc spre Turcia, alții spre Grecia. Totuși, unii călătoresc din Africa de Nord drept până în Europa Centrală. Dar anul ăsta se întâmplă ceva neobișnuit. Cei care au plecat din Africa de Nord și-au schimbat ruta.

Nimeni nu poate spune de ce. Tot ce știu e că se îndreaptă spre insulă și că

se vor alătura celorlalți care vin de obicei încoace. Dacă ipoteza noastră e corectă, o să vedem o migrație în masă a fluturilor în următoarele câteva zile. Mă aștept să fie peste tot de-a lungul coastei - în partea grecească și în partea turcească. Cu milioanele.

— Sună fascinant, zise Maria-Fernanda. Sper să vină înainte să plec eu.

Luaseră desertul, le serviseră și cafeaua, însă Defne comandase încă o sticlă de vin și nu părea să vrea s-o ia mai ușor.

— Când te-am văzut ultima oară nici nu beai, nici nu fumai, zise Kostas simțind că îi zvâcnesc tâmpilele încet.

Cu un zâmbet abia mijit în colțul buzelor, ea îi aruncă o privire TULBURE.

— S-au schimbat multe de când ai plecat.

— Ei, o să beau și eu cu tine, Defne, zise David făcându-i semn chelnerului să-i mai aducă un păhărel cu raki.

— Dar tu nu pari să bei prea mult, îi zise Maria-Fernanda lui Kostas.

Nu fumezi, ceva îmi spune că nici nu minți... Nu faci niciodată nimic greșit?

Defne scoase un sunet scurt, semn fie că nu-i vine a crede, fie că e de acord. O roșeață ușoară îi coloră obrajii când observă că ceilalți se uită la ea.

— Ei, a făcut ceva odată, zise ridicând ușor din umeri. M-a părăsit pe mine. O expresie de panică se ivi pe chipul Mariei-Fernanda.

157

— O, îmi pare rău. N-am știut că voi doi ați fost împreună.

— Nici eu n-am știut, zise David ridicând mâinile.

— Nu te-am părăsit! protestă Kostas dându-și seama, prea târziu, că

ridicase vocea. Nu mi-ai răspuns niciodată la scrisori. Mi-ai spus să nu încerc să mai iau legătura cu tine.

Defne se înroși și mai tare în obraji. Dădu cu nepăsare din mână.

— Nu-ți face griji, glumeam. Ce-a fost a fost.

Câteva clipe nimeni nu spuse nimic.

— Păi, să bem pentru tinerețe atunci! propuse David ridicand paharul.

Toți îl imitară.

Defne lăsă paharul jos.

— Ia spune-ne, Kostas, au oase?

— Cum?

— Fluturii. Au oase?

Kostas înghiți cu greutate, își simțea gâtul o rană. Se uită la lumânare, din care rămăsese doar un muc.

— Scheletul fluturilor nu se află înăuntrul lor. Nu au o carcasă tare protejat de țesuturi moi, cum avem noi, oamenii; de fapt, s-ar putea spune că

toată pielea lor e un schelet nevăzut.

— Mă întreb cum e, gândi Defne cu voce tare. Să-ți porți oasele pe dinafară, vreau să spun. Închipuiți-vă Ciprul ca pe-un fluture uriaș! Atunci n-ar mai trebui să săpăm pământul ca să-i găsim pe cei dispăruți. Am ști că ne învelesc ei.

Oricâți ani ar fi trecut, Kostas n-avea să uite niciodată imaginea aceea.

O insulă-fluture. Frumoasă, atrăgătoare, împodobită în culori splendide, încercând să se ridice în văzduh și să zboare liberă peste Mediterana, însă

trasă în jos, de fiecare dată, de aripile îmbrăcate în oase frânte.

Când plecară în sfârșit toți patru de la tavernă, simțind nevoia să ia o gură de aer proaspăt, rătăciră pe străzile șerpuitoare, inspirând miresmele de iasomie și cedru. Luna, învăluită într-o perdea de nori ușoară și subțire ca tulul, avea să fie plină peste câteva zile. Trecând pe lângă case de piatră cu ferestre zăbrelete, semănau, în lumina slabă a felinarelor, cu decupajele dintr-un teatru de umbre.

În noaptea aceea, întors în camera de hotel, Kostas avu și el un vis tulburător. Se afla într-un orașel necunoscut care-ar fi putut să fie oriunde -

în Spania, Chile sau Cipru. Dincolo de dune se înălța un smochin și, în spatele lui, o stradă pustie, murdară de ceva care semăna a mîzgă. Se apropie să

vadă ce e și abia atunci își dădu seama, spre oroarea lui, că erau pești pe moarte. Căută înnebunit o găleată cu apă. Alergă înapoi și-ncoace, 158

străduindu-se să adune cât mai mulți pești, însă îi scăpau întruna printre degete, dând din coadă sufocați.

Zări în depărtare un grup de oameni care se uitau la el. Purtau toți măști în formă de fluture. Defne nu se vedea nicăieri. Dar când se trezi în toiul nopții, cu inima bătându-i nebunește, Kostas nu avea nicio îndoială că

se află undeva în visul lui, după una dintre măști, privindu-l.

O minte neliniștită

Cipru, începutul anilor 2000

A doua zi dimineața, deși era devreme, Kostas găsi echipa la sit, deja cufundată în muncă. Cei din comisie primiseră un alt pont în ajun și, după ce terminau acolo, aveau să înceapă să sape lângă o albie secată, la șaptezeci de kilometri de Nicosia. Din discuțiile lor, Kostas simți că preferă să facă

cercetări în păduri sau în zone rurale. În orașe, fie ele mari sau mici, trecătorii se opreau mereu să-i privească, punând întrebări, făcând comentarii, dintre care unele puteau fi supărătoare, chiar incendiare. Dacă

găseau ceva, emoțiile creșteau. Odată, cineva leșinase și trebuiseră să-i acorde îngrijiri. Membrii CPD preferau să lucreze singuri, în mijlocul naturii, având drept martori doar copacii.

În pauza de cafea, Kostas și Defne stăteau împreună lângă o tufă de leandru sălbatic, ascultând țârâitul cicadelor în căldura tot mai toropitoare.

Defne scoase o pungă de tutun și se apucă să-și ruleze o țigară. Kostas observă că folosea tabachera argintie a lui David. Simți că i se strânge inima în piept gândindu-se că-și petrecuseră noaptea împreună. În timpul cinei remarcase, chiar de mai multe ori, cum o privea David. Încercă să-și calmeze mintea neliniștită. Ce drept avea să se gândească la viața ei amoroasă când deveniseră niște străini nu doar unul față de celălalt, ci și față de cei care fuseseră odată?

Defne înclină capul spre el, stând atât de aproape, încât Kostas îi vedea picățelele albastre din ochii de un cobalt intens.

— David s-a lăsat de fumat azi.

— Pe bune?

— Da, și ca să mi-o dovedească, mi-a dat mie tabachera lui. Sunt sigură

c-o să mi-o ceară înapoi până la sfârșitul după-amiezii. Se lasă de fumat cam o dată la câteva zile.

Kostas nu se putu abține să zâmbească. Luă o gură de cafea și întreabă: 159

— Cât ai de gând să te ocupi cu asta?

— Cât e nevoie.

— Cum adică? Până găsești și ultima victimă?

— N-ar fi ceva? Nu, nu sunt așa de naivă. Știu că multe, de ambele părți, n-o să fie găsite niciodată. Privirea pierdută în depărtare. Dar poate nu e ceva de neimaginat. Gândește-te -când eram mai tineri, dacă cineva ne-ar fi spus că insula o să fie împărțită după criterii etnice și că într-o zi o să fim nevoiți să căutăm morminte nemarcate, n-am fi crezut. Acum nu credem c-o să mai poată fi unificată din nou vreodată. Ceea ce credem că e imposibil se schimbă cu fiecare generație.

Kostas o asculta, sfârâmând între degete un bulgăraș de țărână.

— Am observat că sunt mai multe femei decât bărbați care fac munca asta.

— Suntem mulți - greci și turci. Unii fac săpături, alții lucrează în laborator. Apoi mai sunt psihologi care merg și vorbesc cu familiile. Cei mai mulți dintre voluntarii noștri sunt femei.

— Cum îți explici?

— E evident, nu? Ce facem noi aici n-are nicio legătură cu politica sau puterea. Munca noastră e legată de durere - și memorie. Iar femeile se pricep mai bine decât bărbații la amândouă.

— Și bărbații își amintesc, zise Kostas. Și bărbații sunt îndurerați.

— Zău? Defne îi cercetă chipul, observând că are vocea sugrumată.

Poate că ai dreptate. Dar, în general, bărbații care-și pierd soția se căsătoresc mult mai repede decât femeile în aceeași situație. Femeile jelesc, bărbații înlocuiesc.

Își dădu după ureche o şuviță de păr care scăpase. Kostas simți o dorință atât de puternică s-o atingă, încât trebui să-și încrucișeze brațele, temându-se că s-ar putea să acționeze din proprie voință. Se gândi cum se întâlneau pe-ascuns, înconjuțați de noaptea fără margini, cu măslinii profilându-se cenușii în lumina lunii care răsărea. Își aminti cum, într-o seară la tavernă, ea îi ceruse apă și el o lăsase singură un minut, în seara în care fericită fusese bombardată. Seara în care, bănuia el, viețile li se schimbaseră pentru totdeauna.

Aruncă o privire la țigara din mâna ei.

— Dar de ce fumezi, ashkim? Nu știi că pufăiturile astea se risipesc imediat ce dai fumul afară din piept?

Defne își miji ochii.

— Ce?

160

— Nu-ți aduci aminte, așa-i? Asta mi-ai zis singura dată când m-ai văzut fumând.

Vedea acum, după expresia ei, că-și aducea într-adevăr aminte. Luată prin surprindere, Defne încercă să alunge amintirea cu un hohot de râs.

— De ce nu mi-ai răspuns la nicio scrisoare? o întreabă Kostas. Defne tăcu o clipă.

— Nu aveam ce să-ți scriu.

Kostas înghiți nodul care i se pusese în gât.

— Cineva din trecut a luat legătura cu mine de curând, un doctor...

Îi cercetă chipul, însă expresia ei era greu de descifrat.

— Doctorul Norman a luat legătura cu mine după ce mi-a văzut numele într-un ziar. Scosesem o nouă carte, dădusem un interviu și așa aflase de mine. Ne-am întâlnit, am stat de vorbă. A pomenit în treacăt ceva care m-a făcut să-mi dau seama că despre anumite lucruri petrecute în vara lui 1974 nu știu nimic. A trebuit să vin în Cipru - să te văd pe tine.

— Doctorul Norman? zise ea ridicând ușor dintr-o sprânceană. Ce ți-a spus?

— Nu cine știe ce, de fapt. Dar am pus lucrurile cap la cap. Mi-a spus că

i-ai dat un bilet și l-ai rugat să mi-l trimită în caz că se întâmplă ceva. A pus biletul tău în buzunar, dar din păcate l-a pierdut. N-avea habar ce scria în el, pentru că nu-l citise, fiind ceva intim. Nu știu dacă să-l cred. Acum încerc să

înțeleg de ce s-ar întâlni o tânără cu un ginecolog în vara anului 1974 - când insula era în flăcări și mișunau soldați peste tot... dacă nu era vorba de ceva neașteptat... urgent... de o sarcină nedorită. Un avort. O privi cu tristețe.

Vreau să știi că, de când mi-am dat seama de asta, mă simt îngrozitor. Mă simt vinovat. Îmi pare nespus de rău. Ar fi trebuit să fiu alături de tine. În toți anii ăștia n-am avut nici cea mai vagă idee.

Chiar atunci cineva din echipă o strigă pe Defne. Se pregăteau să-nceapă o nouă rundă.

Trăgând un ultim fum, Defne aruncă țigara și o strivi cu călcâiul bocancului.

— Foarte bine, să ne întoarcem la muncă. Cum am spus ieri, eram tineri. La vârsta aia faci greșeli. Greșeli îngrozitoare.

Kostas se înfioră. Se ridică, făcu un pas spre ea, însă nu izbuti să scoată un cuvânt.

— Uite ce-i, zise ea. Nu vreau să vorbesc despre asta. Trebuie să

înțelegi că, ori de câte ori se întâmplă ceva cumplit cu o țară - sau cu o insulă

-, se cascadează o prăpastie între cei care pleacă și cei care rămân. Nu zic că e ușor 161

pentru oamenii care au plecat, sunt sigură că au propriile greutăți, dar n-au nici cea mai vagă idee cum a fost pentru cei care-au rămas.

— Cei care-au rămas s-au ocupat de răni, pe urmă de cicatrici, iar asta trebuie să fie extrem de dureros, zise Kostas. Însă noi... fugarii, cum ne-ai putea numi... noi n-avem niciodată șansa să ne vindecăm, rănilor rămân mereu deschise.

Defne înclină capul, gânditoare, pe urmă spuse grăbită:

— Îmi pare rău, trebuie să mă apuc de lucru.

Kostas o privi cum se îndepărtează ca să se alăture celorlalți. Se temu că acela e sfârșitul -sfârșitul lor. În mod clar, ea nu voia să discute despre trecut. Sigur voia să mențină cu el o relație distantă, abia cordială. Kostas se gândi că va trebui să se întoarcă la cercetarea lui și-apoi în Anglia, la vechea lui viață, la repetițiile și ritmurile care îl sufocau încet-încet, dar niciodată

îndeajuns de repede. Și-ar fi putut să fie așa dacă, la sfârșitul acelei după-amiezi, după ore întregi de săpat și curățat, cu buclele negre scăpându-i de sub bandană, cu pielea măslinie și netedă de pe frunte murdară de țărână, Defne nu s-ar fi întors la el, spunându-i perfect calmă:

— Ce-ar fi să te invit undeva diseară? Doar noi doi. Asta dacă n-ai alte planuri.

Știa, firește, că n-avea niciunul.

Picnicul

Cipru, începutul anilor 2000

Soarele asfințea când se întâlniră din nou în seara aceea. Ea se schimbase într-o rochie albă lungă cu floricele albastre brodate pe piept.

Lumina care pălea încet îi mângâia chipul, lăsând pe obraji ei tonuri subtile ca niște tușe de penel, presărând sclipiri arămii în părul ei castaniu. Ținea în mână un coș.— O să mergem puțin, te deranjează? îl întrebă Defne.

— Îmi place să mă plimb.

Trecură pe lângă magazine cu suvenire și case cu fațadele năpădite de trandafiri cățărători. Zidurile văruite în alb, mai demult acoperite de sloganuri, acum străluceau de curățenie de-o parte și de alta. Totul părea liniștit, pașnic. Insulele știu să amăgească oamenii să creadă că seninătatea lor este eternă.

Lăsând în urmă trotuarele aglomerate, se îndreptară curând spre periferia orașului, cu ochii ațintiți la poteca presărată cu ace de pin din față, 162

de parcă ar fi înaintat printr-un vânt puternic și încins. Dar în seara aceea adia cea mai blândă briză și aerul era încărcat de promisiuni. Deși mintea lui gonia înnebunită în timp ce limba se străduia să găsească cuvintele pe care voia să le spună, un fel de mulțumire îl cuprinse pe Kostas. Zări pâlcuri de usturoi-de-pădure, muștar-de-câmp, anghinare sălbatică, caperi, mlădițele lor străpungând pământul uscat. Se concentra la copaci, așa cum făcea întotdeauna când se simțea în derivă: măslin, portocal acru, mirt, rodiu... și cel de colo, un roșcov. Vocea mamei lui îi răsună în urechi: „Ce-ți trebuie ciocolată când ai roșcovi, agori mou48”

Observă că Defne nu doar mergea repede, ci părea să-i și placă

mișcarea.

Tipele cu care ieșise în trecut de obicei nu se omorau după plimbări lungi. Erau orășence, femei ocupate, mereu pe fugă. Până și cele care susțineau că le plac drumețiile se plictiseau repede. Nu o dată, în timpul unor astfel de ieșiri, Kostas se enerva pe partenerile lui că nu se îmbrăcau adecvat - cu haine prea subțiri, încălțări nepotrivite.

Acum, încercând să țină pasul cu Defne, era surprins s-o vadă luând-o înaintea cu sandalele ei fără toc. Pășea cu grijă peste câmpuri pline de hârtoape și drumuri de pământ, peste tufe de iarbă-neagră și orz sălbatic ce i se atingeau sau i se agățau de tivul rochiei. O urmă, prinzând orice mic semn din partea ei - clinchetul râsului, adâncimea tăcerii - și întrebându-se dacă în vreun ungher al inimii îl iubea încă.

O potârniche țâșni din tufișuri. Un viespar plana și zbura pe curenții de aer din înălțimi, scrutând pământul în căutare de mamifere mici. Mii de ochi priveau de pe frunze, ochi făcuți din mici detectoare de lumină, distingând lungimi de undă diferite, realități conflictuale, amintindu-i lui Kostas că

lumea pe care o vedeau oamenii era doar una dintre multele disponibile.

Când ajunseră în vârful dealului, se opriră să admire priveliștea. Case vechi de piatră scânteiau în depărtare, acoperișuri de țiglă roșie, un cer nesfârșit, generos. Dacă lumea avea un centru, acolo trebuia să fie. Lui Kostas îi trecu prin minte că asta văzuseră probabil nenumărați călători, pelerini și expatriați și de aceea rămăseseră acolo.

Defne deschise coșul pe care refuzase să-l lase pe el să-l care. Înăuntru erau o sticlă cu vin, două pahare și o cutie cu smochine și mici sendvișuri cu diverse umpluturi pe care le făcuse acasă.

48 Băiatul meu (gr.) (n.a.).

163

— Sper că nu te deranjează să ieși la un mic picnic cu mine, zise ea întinzând o pătură pe jos.

Kostas se așează alături, zâmbind. Se simți mișcat că ea se dăduse peste cap să pregătească toate lucrurile alea. Pe când mâncau încet, savurând fiecare înghițitură, cum făcuseră prima oară când fuseseră împreună la fericită, Kostas îi povesti lui Defne despre viața lui din Anglia. I se puse un nod în gât când vorbi despre moartea Panagiotei, despre relația dificilă și încordată cu fratele mai mic, care se îndepărtase de el de-a lungul anilor, despre neputința lui de-a se întoarce pe insulă în tot timpul ăsta, de parcă s-ar fi temut de ce-ar fi putut găsi acolo sau ar fi fost reținut de-o lungă vrajă.

Nu pomeni că, deși fusese mulțumit de cum decurseseră lucrurile cu munca lui, se simțise adesea singur, însă avea o bănuială că ea știe deja.

— Ai avut dreptate. A existat o sarcină, zise Defne după ce-l ascultase în tăcere, gânditoare. Dar a trecut atâta vreme de cândmi-am interzis să

vorbesc despre ea, încât nu sunt sigură că vreau s-o fac acum. Aș prefera să las totul în urmă.

Kostas încercă să nu întrebe sau să spună ceva, doar să înțeleagă, să-i fie sprijin.

Defne își mușcă buza de jos, trăgând de o pieleță subțire.

— M-ai întrebat și cât am de gând să lucrez cu CPD. Îmi place să cred că până îi voi găsi pe Yusuf și Yiorgos. Oamenii ăia doi și-au riscat viața pentru mine. Nu cred că-ți dădeai seama de asta.

— Nu, zise Kostas și colțurile gurii i se lăsară în jos.

— Mă scoate din minți să nu știu ce s-a întâmplat cu ei. O dată la câteva zile telefonez la laborator să văd dacă au aflat ceva. E o legistă acolo, Eleni - e foarte drăguță, dar probabil s-a săturat până-n gât de telefoanele mele.

Defne râse - un râs fragil. Avea ceva ascuțit și aspru care-i aminti lui Kostas de lespezi crăpate, plesnite ca niște țigle sparte.

— N-ar trebui să-ți spun asta, e chiar jenant, zise ea, dar nebuna de soră-mea e de părere că ar trebui să consultăm un medium. Meryem a stabilit o întâlnire cu o clarvăzătoare ticnită. Se pare că femeia ajută familiile îndurerate să-i găsească pe cei dragi dispăruți - poți să crezi așa ceva? Asta e o profesie acum în Cipru.

— Vrei să te duci?

— Nu prea, zise Defne aplecându-se, afânând pământul și smulgând o plantă de măcrișul-calului. Rădăcina ei pivotanta lungă îi atârna dintre degete. Gaura adâncă și îngustă rămasă în pământ semăna cu una de glonț.

Băgă un deget înăuntru și înghiți cu greutate, cu respirația întretăiată.

Doar dacă vii și tu cu mine.

164

— Vin, promise Kostas și, aplecându-se spre ea, o mângâie încetișor pe păr. Odată credea că puteau să se ridice mai presus de împrejurări, să-și întindă rădăcinile în înaltul cerului, desprinse de pământ și eliberate de gravitație, ca niște copaci dintr-un vis. Cât își dorea să se poată întoarce amândoi la acele timpuri pline de speranță.

— Vin cu tine oriunde, zise el și vocea îi sună diferit, mai plină, de parcă s-ar fi ridicat de undeva din adâncurile lui.

Și deși bănuia că cinismul ei obișnuit s-ar putea să n-o lase să-l creadă, nici nu părea dornică să se îndoiască de el, așa că ea se retrase în acel spațiu liminal dintre credință și îndoială - exact cum făcuse într-o altă noapte, în ceea ce părea deja o altă viață.

Defne se trase mai aproape, lipindu-și capul de gâtul lui. Nu-l sărută și nici nu dădu vreun semn că ar fi vrut s-o sărute el, însă îl strânse în brațe, iar îmbrățișarea ei era atât de puternică și de sinceră, încât lui Kostas nu-i mai trebuia nimic. Senzația de-a o avea alături, bătaia inimii ei pe pielea lui îi umplură întreaga ființă. Defne îi atinse cicatricea de pe frunte, atât de veche

încât uitase de mult de ea, un semn din ziua valului de căldură, când se împiedicase de o ladă de lemn, disperat să salveze liliecii.

— Mi-a fost dor de tine, zise ea.

În clipa aia, Kostas Kazantzakis ştiu că insula îl atrăsese în orbita ei cu o forţă prea mare ca să i se poată opune şi că n-avea să se întoarcă prea curând în Anglia, nu fără Defne alături.

Tămâia digitală

Londra, sfârșitul anilor 2010

În Ajunul Crăciunului, cu spatele întors la crengile împodobite - un mănunchi de ramurile pe care Kostas le strânsese din grădină, vopsite cu spray și decorate cu fel de fel de brizbrizuri ca alternativă la pomul de Crăciun -, Meryem stătea prăbușită pe canapea, neobișnuit de tăcută și de retrasă. Se uita întruna la ecranul mobilului ei cu expresia rănită a cuiva căruia i se făcuse o nedreptate.

— Încă aștepți să obții o programare la exorcistul ăla? O întrebă Ada când trecu pe lângă ea.

Meryem ridică numai puțin capul.

— Nu, am rezolvat. Ne așteaptă vineri.

165

— Păi, mulțumesc că mie nu mi-ai spus nimic, zise Ada fulgerând-o cu privirea pe mătușa ei, însă aceasta era prea neatentă ca să observe.

— Toate bune? o întrebă Ada.

— Ăă, am pierdut ceva și-acum nu-l mai găsesc nicăieri. Urăsc tehnologia!

Ada se trânti pe celălalt capăt al canapelei, ținând în mână un roman -

unul despre care auzise vorbindu-se mult. Se apucase de el doar cu o seară

înainte. Ridică puțin cartea, astfel că îi ascundea aproape toată fața, ochii Sylviei Plath de pe copertă uitându-se drept într-ai mătușii Meryem.

Se scurse un minut. Mătușa ei oftă.

— Ai nevoie de ajutor? întrebă Ada.

— Mă descurc, răspunse Meryem scurt.

Ada își îngropa nasul în cartea ei. O vreme, niciuna nu scoase un cuvânt.

— Of, oare de ce mai încerc? S-a dus! zise Meryem masându-și tâmpilele. Bine, dă-mi o mână de ajutor, te rog, dar nu mă judeca.

— De ce să te judec?

— Ziceam și eu așa, răspunse Meryem punând mobilul între ele. Din greșeală am șters o aplicație. Cred că asta s-a-ntâmplat. Încerc s-o instalez din nou, dar nu vreau să plătesc încă o dată atâția bani. Cum fac?

— Stai să văd. Cum se cheamă?

— Nu știu, are o chestie albastră pe ea.

— Asta nu m-ajută prea mult. Atunci la ce folosește? Meryem își netezi fusta. — A, o folosesc ca să mă ferească de deochi. Ada ridică din sprâncene.

— Pe bune? Există o aplicație pentru așa ceva?

— Știam eu c-o să mă judeci.

— Încerc doar să-nțeleg.

— Păi, trăim într-o lume modernă. Oamenii sunt ocupați. Uneori te grăbești și n-ai timp să aprinzi tămâie. Sau nu ai sare să presari. Sau poate ești într-o companie selectă și nu poți să scuipi. Aplicația face toate astea pentru tine.

— Adică arde tămâie digitală, presară sare digitală și scuipă digital în aer?

— Da, cam așa ceva. Ada clătină din cap.

— Și cât ai plătit pentru escrocheria asta?

— E un abonament lunar. Și nu-ți spun pentru ce sumă. Orice-aș spune o să ți se pară prea mult.

— Cred și eu. Nu vezi că te fraieresc? Pe tine și sute, poate mii de alți oameni creduli!

O căutare rapidă scoase la iveală zeci de aplicații asemănătoare, unele ca să te apere, altele ca să-ți aducă noroc și altele ca să citească în zaț de cafea, frunze de ceai sau drojdie de vin. Ada găsi aplicația ștersă și o instala din nou - fără să plătească nimic.

— O, mulțumesc, zise Meryem și toată încruntarea i se risipi.

Când Dumnezeu vrea să-i facă plăcere unui amărât, îl lasă să-și piardă măgarul și să-l găsească iar.

Ada urmări cu degetul rândurile de pe coperta cărții ei, apoi își trecu vârful degetului peste cotor.

— Povestește-mi despre bunica. Era ca tine? Se temea că se poate întâmpla tot timpul ceva rău?

— Nu chiar, zise Meryem și ochii i se luminau la amintirea ei, apoi se întunecară iar. Mama avea obiceiul să spună: chiar dacă lumea-ntreagă o ia razna, ciprioții o să rămână sănătoși la cap. Pentru că ne-am spălat împreună pruncii. Am cules împreună recolta. Războaiele izbucnesc între străini care nu se cunosc pe nume. Aici nu se poate întâmpla nimic rău.

Deci, nu, bunica ta nu era fricoasă ca mine. N-a văzut nimic din ce avea să vină.

Ada o studie pe mătușa ei, observând că umerii i se lăsaseră ușor.

— Știi la ce mă gândeam? Am o temă la istorie și cred că m-ai putea ajuta la ea.

— Zău? zise Meryem punându-și o mână pe piept de parcă s-ar fi simțit flatată de un compliment neașteptat. Oare o să știu răspunsul?

— Nu-i un test. Mai degrabă un interviu. Doar o să-ți pun câteva întrebări - de unde ești, cum era acolo în copilăria ta, chestii din astea.

— La astea pot să răspund, dar nu crezi c-ar trebui să-l rogi pe tatăl tău? întrebă Meryem prudentă.

— Tata nu-mi spune multe despre Cipru. Dar tu poți.

Zicând asta, Ada se lăsă pe spate și-și luă din nou cartea. Din spatele Clopotului de sticlă, zise cu o voce dură și înăbușită.

— Altfel nu vin cu tine la exorcist.

Mediumul

Cipru, începutul anilor 2000

Două zile mai târziu, când din moscheile nicosiene apropiate răsună rugăciunea de seară, Kostas se întâlnește cu Defne și Meryem în fața la Buyuk Han. Văzu surprins că edificiul istoric al hanului - construit de otomani drept caravanserai, convertit de britanici în închisoare orășenească - devenise un centru de arte, meșteșuguri și comerț. La o cafenea din incinta vechii curți, băură câte un ceai de tei.

Meryem oftă, aruncându-i lui Kostas o privire piezișă. Era neobișnuit de tăcută de când se întâlniseră, însă nu se mai putea abține.

— Închipuie-ți cât de surprinsă am fost când Defne mi-a zis că te-ai întors. N-am putut să-mi cred urechilor! I-am spus să stea departe de tine.

Și-ți spun și ție în fața același lucru. Stai departe de ea. Numai Dumnezeu știe cât mă enervezi, Kostas Kazantzakis. Ai părăsit-o când era gravidă...

Cu ochii scânteind, Defne intervine:

— Abia, încetează. Te-am rugat să nu pomeniști de asta.

— Bine, bine, zise Meryem ridicând ambele mâini. Deci, Kostas, iartă-mă că te-ntreb, știu că e nepolitic, dar când te-ntorci în Anglia? Sper că în curând.

— Abia! Ai promis c-o să fii drăguță cu el. Eu l-am invitat aici.

— Păi, sunt drăguță, asta-i problema mea, zise Meryem vârandu-și un cub de zahăr între dinți și sugându-l concentrată înainte să vorbească din nou. Eu v-am acoperit întotdeauna pe voi doi.

Kostas a dat din cap.

— O să-ți fiu mereu recunoscător pentru asta. Îmi pare rău că te enervez.

Știu că ne-ai ajutat mult în trecut.

— Mda, și uite unde ne-a adus asta.

— Abia, îți spun pentru ultima oară!

49 Soră mai mare (tc.) (n.a.).

168

Meryem flutură din mână, greu de spus dacă pentru a respinge sau a accepta remarcă ei. Se îndreaptă de spate.

— Acum, în ce privește întâlnirea de azi, să ne punem cu toții de acord mai întâi. Mediumul la care vom merge – Madam Margosha - e o persoană

importantă. Și-a făcut un nume în comunitatea clarvăzătorilor. Orice ați spune, n-o jigniți. Femeia asta e într-adevăr puternică. Are legături peste tot, și prin asta vreau să spun și legături în lumea de dincolo.

Defne își așează coatele pe masă și se apleacă în față.

— De unde știi tu asta? Nu știi așa ceva.

Meryem continuă fără s-o bage-n seamă.

— E rusoaică, născută la Moscova. Știi de ce-a venit în Cipru? Într-o zi a avut un vis. A văzut o insulă plină de morminte necunoscute. S-a trezit plângând. Și-a zis: „Trebuie să-i ajut pe oamenii ăștia să-i găsească pe cei dragi pierduți”. De-asta e aici. Familiile se duc la ea să-i ceară ajutorul.

— Câtă mărinimie din partea ei, mormăi Defne. Și cât cere pentru fiecare act de generozitate?

— Știu că nu crezi în asemenea lucruri - și nici Kostas -, dar nu uitați că

faceți asta pentru prietenii voștri. Vreți să știți ce li s-a întâmplat lui Yusuf și lui Yiorgos, nu? Eu fac asta pentru voi. Așa că trebuie să-mi promiteți amândoi că n-o să fiți lipsiți de respect.

— Promit, zise Kostas cu delicatețe. Defne își desfăcu mâinile, zâmbind.

— O să fac tot ce pot, surioară, dar nu promit nimic.

Mediumul locuia într-o casă cu etaj și zăbrele de fier forjat la ferestre, nu departe de Linia Verde, pe o stradă care sub guvernarea britanică era cunoscută drept Shakespeare Avenue.

După separare, autoritățile turce o redenumiseră Bulevardul Mehmet Akif, după un poet naționalist. Dar astăzi, cei mai mulți îi spuneau Dereboyu Caddesi - „bulevardul de lângă râu”.

Primul lucru care-i izbi când intrară în casă fu mirosul - nu într-un totul neplăcut, însă înțepător, pătrunzător. Un amestec de tămâie de santal și smirnă, pește prăjit cu cartofi copti de la masa de prânz și de parfum de trandafiri și iasomie pulverizat din plin de cineva căruia îi plăcea să îl simtă intens.

Cu un salut scurt, asistentul mediumului - un adolescent deșirat - îi conduse la etaj, într-o încăpere cu doar câteva mobile și parchetul pătat de ultimele raze ale soarelui ce strălucea printr-o fereastră mare cu model pe geamuri.

169

— Mă întorc într-o clipă, vă rog, luați loc, zise băiatul într-o engleză cu un puternic accent străin.

Câteva minute mai târziu, asistentul își făcu din nou apariția, anunțând că Madam Margosha e pregătită să-i primească.

— Poate-ar trebui să mă duc singură? zise Meryem neliniștită.

Defne ridică din sprâncene.

— Hotărăște-te odată. M-ai târât până aici și acum vrei să intri singură?

— E în regulă, du-te. Noi te așteptăm, zise Kostas.

Dar Meryem nici nu dispăruse bine pe hol, că alergă înapoi, roșie în obraji.

— Vrea să vă vadă pe amândoi! Știți ce? A ghicit imediat că suntem surori - și ce diferență de vârstă e între noi. Știa că Kostas e grec.

— Și ești impresionată? se miră Defne. Trebuie să-i fi zis asistentul ei.

M-a auzit când ți-am spus abla și când i-am spus lui Kostas pe nume - un nume grecesc!

— Mă rog, zise Meryem. Puteți să vă grăbiți? Nu vreau s-o facem să aștepte.

Camera de la celălalt capăt al holului era bine luminată și spațioasă, deși ticsită în bună măsură cu lucruri care arătau de parcă fuseseră strânse într-o lungă viață nomadă: lampadare cu abajur de mătase cu ciucuri, scaune desperecheate, portrete solemne pe pereți, tapiserii și perdele, bufete încărcate cu teancuri de cărți legate în piele și manuscrise, statui de îngeri și sfinți, păpuși de porțelan cu ochi sticloși, vase de cristal, sfeșnice de argint, cățui pentru tămâie, pocale de cositor, figurine de porțelan...

În mijlocul acestor vechituri stătea o femeie blondă și zveltă, cu pomeți pronunțați. Totul la ea era îngrijit și scorțos. Clipind încet din ochii albaștri-cenușii, de culoarea unui lac înghețat, dădu din cap spre ei. Purta la gât un pandantiv cu o perlă trandafirie cât un ou de prepeliță. De fiecare dată când se mișca, aceasta reflecta lumina.

— Bine ați venit! Luați loc. Îmi pare bine să vă văd pe toți trei.

Meryem se așeză pe un scaun, în timp ce Defne și Kostas aleseră niște scăunele de lângă ușă. Madam Margosha stătea într-un fotoliu încăpător, în spatele unui birou din lemn de nuc.

— Deci, ce vă aduce aici - iubirea sau doliul? De obicei e ori una, ori alta. Meryem își dresе glasul.

— Sora mea și Kostas, aici de față, au avut doi prieteni buni mai demult. Yiorgos și Yusuf. Ambii bărbați au dispărut în vara anului 1974.

Trupurile lor n-au fost găsite niciodată. Vrem să știm ce li s-a întâmplat. Iar
170

dacă sunt morți, vrem să le găsim mormintele pentru ca familiile lor să-i poată îngropa cum se cuvine. De asta avem nevoie de ajutor.

Madam Margosha își împreună degetele, mutându-și încet privirea de la Meryem la Defne și de la Defne la Kostas.

— Deci sunteți aici din cauza pierderii suferite. Dar ceva îmi spune că și din cauza iubirii.

Țuguindu-și buzele, Defne se așează picior peste picior, apoi schimbă picioarele.

— E totul în regulă? întrebă mediumul.

— Da... nu... Nu e destul de evident? zise Defne. Adică, n-a pierdut toată lumea ceva și nu caută toată lumea iubirea?

Meryem se lasă să alunece până la marginea scaunului.

— Scuze, Madam Margosha, te rog, n-o băga în seamă pe sora mea.

— E în regulă, zise mediumul uitându-se țintă la Defne. Îmi plac femeile care îți spun în față ce gândesc. De fapt, știți ce? N-o să vă iau niciun ban dacă nu sunteți mulțumiți la sfârșitul ședinței. Dar, dacă sunteți, vă cer dublu.

— Păi nu putem..., încercă Meryem să intervină.

— De acord! zise Defne.

— De acord! zise Madam Margosha întinzându-i mâna cu manichiură perfectă.

Pentru o clipă, cele două femei rămaseră prinse într-o strângere de mână, în timp ce se măsurau din priviri.

— Văd focul din inima ta, zise Madam Margosha.

— Sunt convinsă, replică Defne și-și retrase mâna. Acum putem să ne concentrăm asupra lui Yusuf și-a lui Yiorgos?

Dând din cap ca pentru sine, Madam Margosha răsuci și întoarse inelul de pe degetul mare.

— Sunt cinci elemente care ne ajută în cele mai profunde căutări. Patru plus unu: Foc, Pământ, Aer, Apă și Spirit. Pe care vreți să-l invoc?

Se uitară toți trei pierduți unii la alții.

— Dacă nu sunteți de altă părere, o să încep cu Apa, zise Madam Margosha.

Închizând ochii, se lăsă pe spătarul fotoliului. Pleoapele îi erau aproape străvezii, vrăstare de capilare albastre subțiri.

Vreun minut, nimeni nu spuse nimic, nimeni nu se mișcă, în tăcerea stânenită, mediumul vorbi încetisor:

171

— În Cipru, cei mai mulți dispăruți sunt ascunși de o albie sau un deal care dă spre mare sau uneori într-o fântână... Dacă reușim să convingem apa să ne-ajute, o să găsim indiciile de care avem nevoie.

Meryem își ținu respirația, apropiindu-se și mai mult de marginea scaunului ei.

— Văd un copac, zise Madam Margosha. Ce-o fi oare – un măslin?

Kostas se aplecă spre Defne. Nu era nevoie să se uite la ea ca să

intuiască ce gândește: că mergea la sigur pomenind de măslini într-un loc ca ăsta, unde creșteau din belșug.

— Nu, nu un măslin, poate e un smochin... Un smochin, dar e înăuntru, nu afară - ce ciudat, un smochin într-o încăpere! E cam multă zarvă acolo -

muzică, râsete, toți vorbesc unii peste alții... Ce-i locul ăsta? Un restaurant?

Mâncare, o grămadă de mâncare. O, uite-i pe prietenii voștri! Acum îi văd, stau foarte aproape unul de altul, dansează? Cred că se sărută. Fără să vrea, Kostas simți un fior în ceafa.

— Da, se sărută... O să-i strig pe nume, să văd dacă răspund.

Yusuf... Yiorgos... Madam Margosha începu să respire mai încet, un hârâit ieșindu-i din gâtlee. Unde s-au dus? Au dispărut. Mai încerc o dată: Yusuf! Yiorgos! Ei, acum văd un copil. Ce băiețel drăguț! Cum îl cheamă?

Să vedem... O, am priceput, îl cheamă Yusuf Yiorgos. Stă pe o canapea, înconjurat din toate părțile de perne. Morfoleşte o suzetă. Ce drăguț... O, nu!

O, bietul de el...

Madam Margosha deschise ochii și se uită la Defne. Numai la ea.

— Ești sigură că vrei să continui?

Cincisprezece minute mai târziu, se întoarseră toți trei pe bulevardul de lângă râu. Defne alerga înainte, cu buzele atât de strânse, încât deveniseră o linie, Kostas o urma cu pași măsurați, iar în spatele lor se țâra Meryem, cu o figură zguduită. Se opriră în fața unui magazin de bijuterii, acum închis.

Luminile de neon din vitrină, amestecate cu reflexele scânteietoare ale inelelor, brățărilor, colierelor, le ascuțeau trăsăturile.

— De ce-ai făcut asta? zise Meryem ștergându-și ochii cu dosul palmei.

Nu trebuia s-o superi. Era pe cale să ne spună.

— Nu, nu era, i-o tăie Defne dându-și părul de pe față. Femeia aia era o șarlatană. Ne servea informațiile pe care i le-am dat noi. Zice: „Văd o bucătărie mare, luminoasă, ar putea fi o casă ori un restaurant...”. Apoi te bagi tu: „Trebuie să fie o tavernă!”. Și ea zice: „Da, da, e o tavernă”. Și ești impresionată de așa ceva?

Meryem își feri privirea.

172

— Știi ce mă doare cel mai tare? Felul în care te porți cu mine, de parcă n-aș avea pic de minte. Tu ești deșteaptă, corect, și eu nu. Sunt banală, tradiționalistă. Meryem cea casnică! Ne desconsideri pe mine și întreaga ta familie. Propriile tale rădăcini! Baba te adoră, deși n-a fost niciodată destul de bun pentru tine.

— Nu-i adevărat, zise Defne punând mâna pe brațul surorii ei. Uite...

Meryem se trase înapoi, cu pieptul tresăltându-i.

— Nu vreau s-aud. Nu acum. Vreau doar să rămân singură, te rog.

Se îndepărtă în grabă, luminile de pe bulevard lunecând peste părul ei lung și roșcat.

Rămasă singură cu Kostas, Defne îi aruncă o privire și-i văzu chipul pe jumătate umbrat și expresia gânditoare. Ridică mâinile.

— Mă simt îngrozitor. De ce sunt tot timpul așa? Am stricat totul, nu?

Meryem are dreptate. După ce-ai plecat, lucrurile au devenit spinoase acasă.

Eram tristă tot timpul și mi-am vărsat nervii pe părinții mei. Ne certam întruna. Le-am zis că sunt demodați, mărginiți.

Kostas își mută greutatea de pe-un picior pe altul.

— Hei, lasă-mă să-ți fac cinste cu ceva de băut, zise Defne când își dădu seama că el n-are de gând să spună nimic. Hai să ne facem praf! Am la mine toți banii pe care nu i i-am dat mediumului.

Kostas îi cercetă fața cu maximă concentrare.

— Nu crezi că ar trebui să-mi spui?

— Ce?

— Femeia aia a spus ceva despre un băiețel - Yusuf Yiorgos.

Nu-mi pot închipui vreun copil de pe insula asta căruia să i se dea în același timp un nume grecesc și unul turcesc. Doar dacă l-ai născut tu...

Defne își feri privirea, însă numai pentru o clipă.

— Când am aflat despre sarcină, am presupus că a existat un avort. Dar acum mi-am dat seama că poate am greșit. A existat sau nu? Spune-mi, Defne.

— De ce pui întrebările astea? zise ea deschizând geanta și scoțând o țigară, însă fără s-o aprindă. Nu-mi spune că crezi aiurelile mediumului.

Ești om de știință! Cum poți să iei așa ceva în serios?

— Nu-mi pasă de medium, mă interesează ce s-a întâmplat cu copilul nostru.

Ea tresări auzindu-i cuvintele, de parcă ar fi atins un fier încins.

— N-aveai niciun drept să-mi ascunzi sarcina, zise Kostas.

173

— N-aveam niciun drept? Chiar așa? replică Defne și privirea i se înăspri. Aveam optsprezece ani. Eram singură. Speriată de moarte. N-aveam unde să mă duc. Dacă aflau părinții mei, nu știu ce putea să se întâmple. Îmi era rușine. Ai idee cum e să afli că ești însărcinată și să nu poți nici măcar să

ieși din casă să ceri ajutor? Peste tot erau soldați. Într-un oraș divizat, în cel mai prost moment, când radioul zbiară zi și noapte „Stați acasă!” și se iau noi măsuri de urgență la fiecare oră, când nu știi ce-o să aducă ziua de mâine și panica domnește peste tot, când oamenii se atacă unii pe alții și afară se moare pe capete, ai idee cum e să încerci să ascunzi o sarcină când lumea pare să se prăbușească și nu ai pe nimeni cu care să vorbești? Tu unde erai?

Dacă nu erai aici atunci, n-ai niciun drept să mă judeci acum.

— Nu te judec.

Dar ea se îndepărtase deja.

În lumina nemiloasă de neon a vitrinei, Kostas rămase nemișcat, cuprins de o senzație de neputință atât de profundă, încât pentru o clipă nu mai putu să respire. Absentă, privirea îi căzu pe vitrina lângă care stătea, cercetând bijuteriile de aur și argint înșirate cu grijă pe rafturile de sticlă: inele, brățări, coliere cumpărate pentru a marca nunți, zile de naștere, aniversări fericite - tot ce ei pierduseră în timpul ăsta.

Defne nu voia să vorbească cu el, dar Kostas simțea nevoia să afle adevărul. Primul lucru pe care avea să-l facă a doua zi dimineața era să-l sune pe doctorul Norman și să-l întrebe ce se întâmplase în vara anului 1974, când el se afla la mii de kilometri depărtare.

Nu sunt djinnul tău

Londra, sfârșitul anilor 2010

Acum, că furtuna se terminase, cerul devenise de un cenușiu pal, deși încă negricios pe la margini, ca o fotografie nedorită aruncată în foc. După-amiază, Ada și mătușa ei plecară de-acasă sub pretextul că se duc la cumpărături, dar în realitate ca să meargă la exorcist.

— Încă nu-mi vine să cred că am fost de acord cu așa ceva, mormăi Ada în timp ce se îndreptau spre stația de metrou.

— Avem mare noroc că a vrut să ne primească, zise Meryem clămpănind în urmă cu platformele ei.

— Mă rog, nu e ca și cum tipu' avea vreo listă de așteptare.

174

— De fapt, chiar avea. Prima programare disponibilă era peste două luni și jumătate! A trebuit să fac uz de toate farmecele mele la telefon.

Coborâră la Aldgate East, unde făcură o scurtă oprire la o cafenea și comandară două băuturi -un chai latte pentru Ada și o cafea cu ciocolată albă și o porție dublă de frișca pentru Meryem.

— Ține minte, nu-i sufla o vorbă despre asta tatălui tău. Altfel n-o să mă ierte niciodată. Promiți?

— Nu-ți face griji, nu i-aș spune despre așa ceva! Tata o să fie dezamăgit de mine dacă află că-mi risipesc energia cu escrocherii din astea.

Suntem legate prin rușine și taină!

Până ajunseră la adresă se făcuse aproape trei, iar soarele nu se întrezărea nici măcar ca o vagă posibilitate pe cerul plumburiu.

Strada aglomerată era mărginită de platani desfrunziți. Pe ea erau blocuri nou construite, restaurante asiatice, pizzerii, restaurante halal, standuri cu eșarfe de cașmir și sariuri, magazine care avuseseră drept proprietari valuri succesive de imigranți, de la hughenoți francezi și evrei est-europeni la comunități bangladeshiene și pakistaneze. În kebaperii, hălci de carne se roteau încet în vitrină, pierdute în transa lor, ca ultimii oaspeți la o petrecere care se întinsese prea mult. Meryem cerceta fascinată totul în jur, în același timp nedumerită și încântată de acea Londră de existența căreia nu știuse niciodată.

Mergând în direcția opusă traficului, ajunseră la o casă tip duplex din cărămidă roșie. Nu avea sonerie, doar un ciocănel de alamă în formă de scorpion cu coada ridicată, cu care bătură hotărâte.

— Cuiva îi place să se dea mare, zise Ada studiind ciocănelul extravagant oarecum cu scârbă.

— Șșșt, ai grijă ce spui, șopti Meryem. Nu se fac glume în preajma oamenilor sfinți.

Până s-apuce Ada să răspundă, ușa se deschise. Le întâmpină o femeie tânără. Purta un batic verde-limetă și o rochie în aceeași nuanță care îi ajungea până la glezne.

— Assalamu alaikum, zise Meryem.

— Walaikum salaam⁵⁰, răspunse femeia dând scurt din cap. Intrați. Vă așteptam mai devreme.

— A întârziat rău metroul, explică Meryem, fără să pomenească nimic de magazinele în care insistase să intre pe drum.

⁵⁰ Formule de salut, ambele având înțelesul de „Pace ție!” (ar.).

La intrare erau aliniați ordonat pantofi de diferite mărimi, toți cu vârful spre ușa de la intrare. De sus se auzeau glasuri de copii care se certau, bufniturile ritmice ale unei mingi. Undeva pe hol plângea un bebeluș. Un miros ușor stăruia în aer - de mâncare gătită, veche și nouă.

Meryem se opri o clipă. Fața îi pică dintr-odată.

Ada se uită curioasă la ea.

— Ce s-a întâmplat?

— Nimic. Tocmai mi-am amintit cum am dus-o pe mama ta la un medium faimos din Cipru, acum mult timp. A venit și tatăl tău cu noi.

— Nu se poate! Chiar... a fost de acord tata cu așa ceva?

Dar n-aveau vreme să stea de vorbă. Femeia le conduse într-o încăpere din spate. Înăuntru erau șiruri de scaune din plastic orientate înainte. Pe pereți atârnau rugăciuni înrămate în arabă. O familie cu patru membri se retrăsese într-un colț, discutând în șoaptă. Lângă ușa stătea o femeie mai în vârstă, împletind ceva care arăta ca un pulover - atât de micuț, încât părea pentru o păpușă. Ada și Meryem se așezară pe locurile de lângă ea.

— E prima oară, așa-i? întrebă femeia cu un zâmbet atotștiutor. E pentru fată?

Meryem clătină ușor din cap.

— Dar dumneavoastră?

— O, noi venim aici de ani de zile. Am încercat totul - doctori, pastile, terapii. Nimic n-a ajutat. Apoi cineva ne-a recomandat locul ăsta. Allah să-l răsplătească.

— Deci ziceți că funcționează? întrebă Meryem.

— Da, dar trebuie să ai răbdare. Sunteți pe mâini bune. Aici toți majnun⁵¹ sunt vindecați.

Un țipăt răzbătu din încăperea alăturată, sfâșiind aerul.

— Nu vă faceți griji. E fiul meu, zise femeia trăgând de un fir de lână.

Țipă și noaptea în somn.

— Atunci poate că nu funcționează, sugeră Ada.

Meryem se încruntă ușor.

Dar femeia nu păru să se supere.

— Problema e că îl chinuie mai mulți djinni. Șeicul a alungat zece, fie binecuvântat pentru inima lui mare, dar a mai rămas unul. Apoi fiul meu o să

fie liber.

51 Nebun (ar.) (n.a.).

176

— Uau, făcu Ada. Zece djinni și încă unul de alungat. Ar putea să-și facă o echipă de fotbal.

Meryem se încruntă mai tare.

Dar, din nou, femeia nu păru să se supere. Atunci îi trecu Adei prin minte că, în ochii străinei ăleia, era și ea o majnun, așa că putea să spună

lucruri nebunești și să facă chestii și mai nebunești, fiindcă avea să i se ierte totul. Ce libertate! Poate că, într-o lume guvernată de reguli și reglementări care aveau prea puțin sens - și privilegiau câțiva indivizi în detrimentul celor mulți -, nebunia era singura libertate.

Peste puțin timp, exorcistul le invită înăuntru.

În cameră erau puține mobile - un divan roșu se întindea de-a lungul unuia dintre pereți, iar în fața lui, o carpetă în nuanțe de verde-jad și albastru. Ici și colo erau împrăștiate pernuțe brodate. O măsuță de cafea rotundă și joasă stătea așezată în mijloc și, lângă ea, un coș plin ochi cu sticle și borcane.

Pe peretele opus se afla un șemineu care părea să fi fost adăugat mai târziu, cu plăcile de teracotă ciobite, cu polița dintr-o lespede de marmură

crăpată. Deasupra era agățat un chilim decorativ, o țesătură reprezentând un bazar: tarabe cu grămezi de mirodenii: un păun umblând țănoș de colo-colo, etalându-și splendoarea cozii ca un evantai din pene; bărbați îmbrăcați în veșminte orientale așezați pe taburete de lemn, unii bând cafea, alții pufăind din narghilele. Tabloul arăta mai puțin ca un loc real decât ca imaginea pe care și-o făcuse cineva despre Orientul Mijlociu.

În mijlocul acelei scene stătea turcește bărbatul despre care presupuseră că e exorcistul. Ochii afundați în orbite și fața colțuroasă îi erau încadrate de o barbă scurtă, rotundă. Nu se ridică să le salute. Nici nu le strânse mâna.

Dând din cap, le făcu semn să se așeze pe carpetă, în fața lui.

— Deci, care e pacienta?

Meryem își dresă glasul.

— Nepoata mea, Ada, are niște probleme. Zilele trecute, la școală, a țipat în fața întregii clase. Nu s-a putut opri.

Ada ridică din umeri.

— Aveam istorie. Oricui îi vine să țipe la ora doamnei Walcott.

Dacă se prinse de glumă, exorcistul nu zâmbi.

— Pare lucrarea djinnilor, spuse solemn. Sunt șireți. Mai întâi pun stăpânire pe trup. Veriga cea mai slabă. Oamenii încep să facă lucruri neașteptate - unii vorbesc aiurea la întâlniri serioase, alții dansează în mijlocul unei șosele aglomerate sau, ca tine, țipă... Fără tratament, starea lor

se înrăutățește. Djinnii pun stăpânire pe minte. Atunci se instalează

depresia. Neliniște, atacuri de panică, gânduri sinucigașe. Apoi djinnii vânează sufletul. Asta e ultima fortăreață.

Ada aruncă o privire spre mătușa ei și o văzu ascultând concentrată.

— Dar Dumnezeu e milostiv, acolo unde există boală, există și vindecare, zise exorcistul.

Ca la un semn, ușa se deschise și aceeași femeie tânără intră cu pași mari, ducând o tavă încărcată cu diverse lucruri: un vas de argint cu apă, o călimară cu cerneală neagră, o foaie de hârtie îngălbenită pe la colțuri, un pic de sare, o crenguță de rozmarin și o pană. Așează tava dinaintea bărbatului și se retrase într-un colț, evitând să privească pe cineva. Era oare ucenica exorcistului, se întrebă Ada, și ce fel de muncă era aia - ca aceea a asistentei unui magician, dar fără strălucirea și aplauzele aferente?

— Trebuie să te concentrezi, zise bărbatul uitându-se la Ada.

Vreau să te uiți în apa din vasul ăsta - când mă auzi rugându-mă, nu te clinti, nu clipi, stai nemișcată. Dacă avem noroc, o să vezi fața djinnului care te supără. Încearcă să-i afli numele. E important. Odată ce cunoaștem vinovatul, putem să-i dăm de cap problemei ăsteia.

Ada își miji ochii. O parte din ea voia să se ridice și să fugă. Alta parte era însă curioasă să vadă ce se întâmplă.

Între timp, exorcistul muie pana în cerneală, mâzgăli o rugăciune de șapte ori. Împături hârtia și o aruncă în vas, pe urmă adăugă sarea și rozmarinul. Scoțând un rozariu de chihlimbar din buzunar, începu să-i pipăie măregele pe când se ruga, glasul lui urcând și coborând ori de câte ori respira.

Ada se uită în apă, acum întunecată din cauza cernelii care se rotea, și se strădui din toate puterile să-și țină privirea nemișcată, așteptând un semn, așteptând să se dezvăluie misterul. Nu se-ntâmplă nimic. Zgomotele făcute de copiii care se jucau la etaj, clic-clacul măregelelor rozariului, murmurul

neîntrerupt, şuierător în arabă... Simțea că n-are rost să stea acolo, sperând la un miracol. Dar, mai mult decât atât, simțea că e absurd.

Ada închise gura, doar că prea târziu. Un chicotit nervos, zgomotos îi scăpă din gâtlej.

Exorcistul se opri.

— N-are rost. Nu se poate concentra. N-o lasă djinnul. Meryem se apropie de Ada.

— Ai văzut ceva?

— Am văzut un cufăr, șopti Ada. Știu unde e îngropat aurul. Hai să mergem!

178

— Cum spuneam, djinnii sunt isteți, remarcă exorcistul. Se joacă cu mintea ei. Știu că pot pune stăpânire pe oameni doar dacă ne temem de ei.

De aceea se ascund.

Ada se gândi atunci la tatăl ei, care spunea mereu că cunoașterea e antidotul fricii. Poate exorcistul și omul de știință reușeau să ajungă la o înțelegere asupra aceluiași punct.

— Va trebui să încercăm o abordare diferită, zise bărbatul și îi făcu semn fetei din colț. Jamila, vino-ncoace.

Le puse pe cele două fete să stea pe perne, una în fața celeilalte, și aruncă peste capetele lor un șal care le ajungea până la umeri. De fiecare parte așeză așchii de lemn ce ardeau mocnit, muiate în ulei parfumat, răspândind un miros înțepător de dud și mosc. Sub șal, Ada o studie pe fată

îndeaproape, de parcă ar fi fost propria reflexie într-o oglindă deformată.

Recunosc ceva din ea în Jamila, o urmă din stângăcia ei. Acum vedea asemănarea fizică dintre exorcist și fată. Erau tată și fiică. Oare cum de nu-și dăduse seama înainte? În alt univers, s-ar fi putut naște una în familia celeilalte: fiica omului de știință și fiica exorcistului. Dacă s-ar fi întâmplat asta, ar fi fost cu totul alt om sau ar fi rămas neschimbată?

Jamila suferea și ea de accese de tristețe, se întrebă Ada, și avea adesea sentimentul că e lipsită de orice valoare? Oare generațiile următoare preluau inevitabil de unde renunțaseră cele dinainte, însușindu-și toate dezamăgirile și visurile neîmplinite? Oare momentul prezent era doar o continuare a trecutului și orice cuvânt, o completare la ceea ce fusese deja spus sau lăsat nespus? Ciudat lucru, gândul acela era deopotrivă mângâietor și neliniștitor, îți lua povara de pe umeri. Poate de-aceea voiau oamenii să

creadă în destin.

— Bine, zise exorcistul cu o voce mai autoritară. Vorbesc cu tine, ființă

a focului fără fum! Las-o în pace pe Ada! Dacă ai nevoie de-o pradă, ia-o în schimb pe Jamila.

— Ce? făcu Ada și, dintr-o mișcare rapidă, își trase jos șalul de pe cap, clipind. Ce se întâmplă?

— Taci, copilă, zise exorcistul. Pune șalul la loc. Fă cum îți spun.

— Dar de ce-ați spus „ia-o în schimb pe Jamila”?

— Pentru că vrem ca djinnul ăsta să vină la Jamila. Fiindcă ea știe cum să se descurce cu de-alde ei.

— Nici vorbă, nu sunt de acord cu așa ceva! Nu-i drept. De ce să fie ea silită să-mi rezolve mie problema?

— Fii fără grijă. Jamila a mai făcut așa ceva. Are multă experiență.

Ada sări în genunchi.

— Nu, mulțumesc. Îmi păstrez djinnul.

— Nu e djinnul tău, zise exorcistul.

— Bine, mă rog, nu vă las să-i transferați fiicei dumneavoastră ființa rea din mine doar pentru că vă dăm bani. Eu am plecat!

Când se ridică, îndepărtând fumul de tămâie cu o fluturare din mână, Adei i se păru că zărește pe fața celeilalte fete o infimă urmă de zâmbet.

— Vorbește djinnul din ea, n-o luați în seamă, zise exorcistul. Meryem oftă.

— Mă îndoiesc. Mie-mi sună ca Ada.

Tot trebui să plătească prețul întreg. Fie că djinnul era exorcizat sau nu, plata era aceeași.

Afară cădea o ploaie ușoară, din acelea care păreau inofensive, prea fine ca să ude pe cineva, deși mereu te murau. Pe trotuare străluceau băltoace și luminile mașinilor care treceau se reflectau din asfalt, făcând o clipă culorile mai vii, lumea mai lichidă. Un iz rânced de frunze căzute stăruia în aer.

— Ți-e frig? întrebă Meryem.

— Sunt în regulă, zise Ada. Îmi pare rău că te-am făcut de râs.

— Ei, ar fi trebuit să m-aștept. Lucrurile n-au mers prea bine nici când i-am dus pe părinții tăi la medium, zise Meryem ridicându-și gulerul hainei și, dintr-odată, trăsăturile i se înmuiară. Știi... pentru o clipă, în încăperea aia, mi s-a părut că o văd în tine pe mama ta.

Arătai exact ca ea.

În vocea mătușii ei se simțea o asemenea duioșie, încât Ada simți că i se strânge inima. Nimeni nu-i mai spusese asta. Pentru prima oară, îi trecu prin minte că tatăl ei s-ar putea să vadă același lucru, că în fiecare zi s-ar putea să observe în gesturile, discuțiile, mânia și îndârjirea ei reflexii ale mamei sale moarte. Dacă era așa, probabil că lucrul ăla i se părea în același timp înduioșător și sfâșietor.

— Mătușă Meryem, nu cred că se ascunde niciun djinn în mine.

— Probabil că ai dreptate, canim. Poate că e doar... știi, ți-a fost foarte greu. Poate că dăm alte denumiri durerii fiindcă ne temem prea tare să-i spunem pe nume.

Ochii Adei se umplură de lacrimi. Se simți mai apropiată de femeia aia decât își închipuise vreodată c-ar fi cu puțință. Totuși, când deschise gura, îi ieși cu totul altceva:

— N-o să te iert niciodată că n-ai venit la înmormântarea mamei, vreau să-ți intre bine asta-n cap.

— Înțeleg, zise Meryem. Ar fi trebuit, dar n-am putut.

180

Mergeau alături, oamenii ocolindu-le grăbiți prin stânga sau prin dreapta.

Din când în când călcau pe o piatră de pavaj desprinsă ce împrășca noroi și le murdărea hainele, deși niciuna dintre ele nu observa.

Suflet bătrân

Cipru, începutul anilor 2000

Întors la hotelul Afrodit, Kostas nu reuși să adoarmă, mintea lui întorcea pe toate părțile tot ce spusese Defne... și ce nu spusese, înainte să se crape de ziuă, se îmbracă și coborî la parter, sperând să găsească acolo o ceașcă de ceai. La recepție nu era nimeni, doar pisica ghemuită în coșul ei, vânând iepuri-de-câmp în vis. Mirosul bogat de pământ veni ca o ușurare după aerul stătut din camera lui înghesuită.

În depărtare, lângă dealurile unduitoare, zări un pâlț de acacia. Niște copaci cu mireasmă dulce, care creșteau repede. O specie străină și invazivă

din Australia. Fuseseră plantați în număr mare pe insulă, fără îndoială cu intenții bune, însă cu o totală lipsă de înțelegere a ecosistemului local și a pânzei freatice complexe, pe care le schimbau și le distrugau pe tăcute.

Kostas știa că nu doar birocrații care abia dacă aveau vreo noțiune de ecologie provocaseră problema. Acacia erau favorizați și de braconierii de păsări, care îi plantau întruna doar în acel scop.

O ceață subțire se ridica încet din pământ, destrămându-se ca speranțele neîntemeiate. Simți că-l ia durerea de cap și merse mai repede, în speranța că aerul curat l-ar putea ajuta. Abia când ajunsese mai aproape de copaci desluși în fața lui plase fine atârând în văzduh și - agățate de ele ca niște stegulețe sinistre - păsări cântătoare prinse în capcană.

— O, nu! O, Doamne!

Kostas o luă la fugă.

În plasă atârnavă pițigoi cu cap negru, pitulici, cinteze, fâse, codobaturi, pietrari și ciocârlii vesele și curajoase, cântărețe neîntrecute, primele în orice cor din zori... Fuseseră prinse în cursă în toiul nopții. Kostas se întinse și trase zdravăn de plasă în jos, însă - fixată la toate cele patru capete -

aceasta nu cedă.

Reuși să rupă doar un colț. Cercetă înnebunit copacii din preajmă.

Peste tot zări lipici pentru păsări întins pe crengile de sus și de jos. Era 181

înconjurat de păsări cântătoare moarte, cu aripile întinse, încurcate și nemișcate, cu ochii vitroși, de parcă ar fi fost acoperiți cu un strat de sticlă.

La vreo trei metri mai încolo pe cărare, găsi un măcăleandru lipit cu capul în jos de o crenguță, cu pieptul de un roșcat șters, cu ciocul întredeschis, zăcând nemișcat, deși respira încă. Ușurel, încercă să elibereze pasărea, însă adezivul era prea puternic. I se strânse stomacul când își dădu seama că e neputincios, incapabil să facă ceva, deși deloc dispus să renunțe.

Când, câteva clipe mai târziu, observă că inima păsării încetase să bată, se simți cuprins de o ușurare vinovată.

În Londra fusese mereu uimit cu câtă îndârjire luptau măcălendrii să-și facă glasul auzit peste vacarmul orașului, croindu-și drum cu trilurile lor prin zgomotul traficului, trenurilor și utilajelor de construcții. Un efort neîntrerupt, aproape fără odihnă. Zăpăcite de luminile puternice din orele de întuneric, multe păsări își închipuiau că trebuie să-și continue cântecul.

Când se puneau una pe cântat, celelalte o imitau, apărându-și teritoriul.

Consumau enorm de multă energie din cauză că nu erau în stare să-și dea seama unde se sfârșește ziua și de unde începe noaptea. Kostas înțelegea cât de grea putea fi viața pentru păsări într-un oraș mare, așa că i se păru de două ori mai crud că-și găsiseră moartea tocmai acolo, pe o insulă

idilică.

Știa, desigur, că asta se întâmpla peste tot. Ambelopoulia, caviarul din Cipru: păsări cântătoare gătitе - fripte, prăjite, murate, fierte. Considerat o delicatесă, un fel de mâncare popular. În sud. În nord. Pe teritoriul ONU. În zona militară britanică. Printre insulari, generațiile mai în vârstă îl priveau ca pe-o tradiție inofensivă, iar tinerii îl vedeau ca pe-un fel de a-și arăta

curajul. Kostas își aminti mâinile mamei lui, chipul ei pe când aranja cu grijă

păsările pe blatul de lucru înainte să le pună în borcane la murat. „Nu face asta, mamă. Nu mai vreau să mănânc așa ceva.”

Dar ce vedea în clipa aia era mai mult decât o tradiție locală, în anii cât lipsise apăruse o piață neagră - traficul cu păsări moarte deja devenise o afacere profitabilă pentru bandele internaționale și pentru colaboratorii lor.

Păsările prinse în Cipru erau introduse clandestin în alte țări și vândute pe bani frumoși. În Italia, România, Malta, Spania, Franța, Rusia, tocmai până-n Asia... Unele restaurante le afișau în meniu, altele le serveau pe-ascuns, la prețuri speciale. Iar clienții apreciau privilegiul, câte păsări puteau devora la o singură masă era o chestiune de mândrie. Așa că păsările continuau să fie omorâte, braconate fără nicio deosebire. Peste două

milioane de păsări cântătoare erau ucise în Cipru în fiecare an.

182

Și nu erau numai păsări cântătoare: se prindeau și altele în plase -

bufnițe, privighetori, chiar și șoimi. După răsăritul soarelui, fără nicio grabă, braconierii veneau să-și verifice capturile - una câte una, cercetau păsările și le omorau străpungându-le gâtul cu o scobitoare. Cele care aduceau bani erau puse apoi în cutii. Iar păsările care nu aduceau niciun sfanț erau pur și simplu aruncate.

Braconierii n-aveau nevoie să le împuște, le păcăleau cu propriile triluri.

Ascunzând boxe după tufe dincolo de câmpurile deschise, puneau cântece de păsări înregistrate ca să-și ademenească prada. Și păsările veneau; căutând-o pe una de-a lor, zburau drept în capcane, rămânând prinse în aerul nopții, între ceasul cel mai întunecos și prima geană de lumină, în timp ce cădeau în plasă, multe păsări își frângeau aripile, desperate să scape.

Întors la hotel, Kostas dădu telefonul pe care plănuise să-l dea cu o zi înainte. Nu-i răspunse nimeni, așa că lăsă un mesaj pe robot.

„Bună dimineața, doctore Norman, aici Kostas... Sunt în Cipru. După ce-am vorbit, m-am hotărât să călătoresc. Mulțumesc că ați venit să mă vedeți în ziua aceea, a contat enorm. Îmi doresc numai să fi știut mai demult ce știu acum. Dar sunt lucruri pe care încă nu le înțeleg. M-am întâlnit cu Defne și...

Doctore Norman, am putea sta de vorbă? E important. Sunați-mă, vă rog."

Lăsă numărul de telefon, apoi închise. Făcu duș, simțind apa ca un balsam pe piele. După un mic-dejun întârziat și frugal, merse până la cea mai apropiată secție de poliție.

— Vreau să raportez un incident.

La început, polițiștii crezură că se referă la o crimă sau la un furt, așa că îl luară în serios. Când le spuse numele și își dădură seama că e grec, deveniră bănuitori și precauți în legătură cu intențiile sale. Dar aflând că

face plângere în legătură cu uciderea unor păsări cântătoare, pe fețe li se citi amuzamentul. Promiseră să investigheze „problema" și să-i dea un răspuns, dar Kostas știa că n-are rost să aștepte unul prea curând.

Mai târziu în după-amiaza aceea, vizită Baza Suverană Britanică.

Funcționarul de-acolo, un bărbat care clipea compulsiv, se dovedi mai abordabil, deși nu prea avu cu ce să-l ajute.

— E o porcărie imensă, mă tem. Și se întâmplă chiar sub nasul nostru.

Ar trebui să fie ilegală, dar asta nu-i oprește pe braconieri. E o industrie uriașă. Luna trecută, polițiștii au săltat un contrabandist la 183

aeroport. I-au găsit în valize 3.529 de păsări. Tipul ăla a fost prins, însă cei mai mulți n-o să fie niciodată.

— Deci n-aveți de gând să faceți nimic în privința asta? întrebă Kostas.

— E o chestiune sensibilă. Prezența noastră aici e delicată, probabil îți dai seama. Nu putem să-i supărăm pe localnici. O să fiu sincer cu dumneavoastră. Oamenilor nu le place când începi să pui întrebări despre păsări cântătoare.

Kostas se ridică - auzise destul.

— Uite care-i treaba, dacă distrugi o plasă, ei ridică alta în altă parte, zise funcționarul. Trebuie să vă previn că unele dintre bandele astea sunt periculoase. E vorba de bani frumoși la mijloc.

Întors la hotel, Kostas o întrebă pe femeia de la recepție dacă e vreun bilet pentru el, sperând la un mesaj de la Defne. Nimic. Rămase în cameră

toată seara, în cea mai mare parte a timpului stând pe balcon și încercând să citească, deși nu reuși să se concentreze, privind insula conștient că ea e undeva acolo, evitându-l pentru câteva zile, poate pentru totdeauna. În timp ce se lăsa noaptea, se gândi la plasele care erau întinse chiar atunci, nevăzute cu ochiul liber, ușoare și subțiri ca mătasea de porumb, letale.

După miezul nopții ieși din nou, luând cu el un cuțit și niște hârtie. La adăpostul întinericului, distruse toate capcanele pe care le găsi, având grijă

să taie firele. Acoperi lipiciul întins pe crengi cu hârtie și, când rămase fără, cu frunze. Se mișca repede, sudoarea curgându-i șiroaie pe spate. Când nu mai găsi nicio plasă și nu se simți în stare să meargă mai departe, se întoarse la hotel, se prăbuși în pat și se cufundă într-un somn adânc, fără vise.

Noaptea următoare ieși din nou, însă de data asta avu ghinionul să fie prins. Braconierii se ascundeau în tufișuri, curioși să vadă cine le distruge capcanele.

Erau șapte cu totul, dintre care unul atât de tânăr, încât părea mai degrabă un băiat de școală. Nu simțiră nevoia să-și ascundă fețele. Kostas le citi asprimea din ochi înainte să se-apece să-i care la pumni și șuturi.

A doua zi, zăcând în pat cu ochii la o crăpătură din tavan, nici n-ar fi răspuns la telefon dacă n-ar fi așteptat să-l sune doctorul Norman.

Mișcându-se cu greutate, ridică receptorul. Era recepționera.

— Bună ziua, domnule Kazantzakis. Aveți un vizitator. E aici cineva care vrea să vă vadă. Spune că se numește Defne.

Kostas încercă să se ridice în capul oaselor, însă o durere ascuțită îl săgeta în coaste. Dintre buze îi scăpă un geamăt. ?

— Vă simțiți bine?

— Da, scrâșni Kostas. Puteți să-i spuneți, vă rog, să urce?

184

— Îmi pare rău, dar nu permitem accesul cuplurilor necătorite în camerele noastre de hotel. Trebuie să coborâți dumneavoastră.

— Dar..., șovăi Kostas. Bine. Spuneți-i că o să cobor în câteva minute.

Pas cu pas, coborî scara, trăgând scurt aer în piept, fiindcă orice mișcare, cât de mică, îi stârnea un spasm dureros în coaste.

Când intră în hol, recepționera scoase un strigăt surprins. Noaptea trecută, Kostas se întorsese atât de târziu, încât reușise să se târască în camera lui fără să-l vadă cineva în starea aia jalnică.

— Domnule Kazantzakis, ce-ați pățit? O, Doamne! Cine v-a făcut asta?

întrebă ea dând frenetic din mâini. Să chemăm un doctor? Ați pus niște gheață? Trebuie să puneți gheață!

— Sunt bine, nu-i așa de rău pe cât pare, zise Kostas încercând să prindă privirea lui Defne peste capul femeii.

Dându-și seama că i s-a pus în cale, recepționera se trase într-o parte.

Kostas se îndreptă spre Defne, care îl studia cu o expresie de tristețe pură. Nu părea surprinsă, și el se întrebă dacă se aștepta să se întâmple așa ceva, să-l vadă la ananghie. Făcând un pas înainte, îi atinse buza crăpată și umflată, mângâindu-i delicat vânătaia proaspătă de sub ochiul stâng, de culoarea prunei lăsate la soare.

— Nuanța asta îți scoate în evidență ochii, zise ea cu un zâmbet abia schițat ce-i întindea colțurile gurii.

El izbucni în râs și asta îl duru, simți cum îl ustură buza crăpată.

— Of, dragule, zise ea și-l sărută.

Atâtea gânduri îi trecură prin minte în clipa aia, urmate de o senzație de liniște și ușurare așa de pură, încât Kostas se lăsă cu totul în voia lui Defne.

Mireasma părului ei, căldura pielii ei, încă la fel de familiare de parcă

drumurile lor nu s-ar fi despărțit niciodată și timpul ar fi fost doar o adiere de vânt.

Mai târziu, când se lăsa noaptea, Defne reuși să se strecoare în camera lui - femeia de la recepție dispăruse misterios, poate din întâmplare, poate din bunăvoință sau pur și simplu pentru că îi era milă de ei.

Acea primă oară când făcură dragoste, acea primă atingere după ani de despărțire li se păru ca o perdea de ceață care se ridica, dezvăluind dorința pură de dedesubt. În cele din urmă, mintea, cu nenumăratele sale frici, regrete și tristeți, se liniști până ajunse doar un murmur. Și trupurile lor își amintiră ce uitaseră de mult, pulsând cu o forță care, crezuseră ei, nu putea fi decât a tinereții, a tinereții lor. Carnea avea puterea de a-și aminti singură, o memorie tatuată în piele, strat cu strat.

185

Trupul unui fost iubit e o hartă, trăgându-te în adâncurile sale și aducându-te înapoi într-o parte a ta pe care credeai că ai lăsat-o în urmă

cândva, undeva. E și-o oglindă, însă una ciobită și crăpată, ce-ți arată toate felurile în care te-ai schimbat; și, ca orice oglindă, visează să fie din nou întreagă.

După aceea, pe când stăteau întinși în pat, ea cu fața lipită de pieptul lui, Kostas îi povesti despre măcăleandru cu aripile frânte. Explicându-i că

cinci miliarde de păsări zboară spre Africa și spre nordul Mediteranei ca să

ierneze și că, dintre acestea, un miliard sunt ucise în fiecare an. Prin urmare, fiecare păsăruică pe care o vedea în văzduh era o supraviețuitoare. Exact ca ea. Îi descrie ce avea în valize contrabandistul care fusese oprit și percheziționat la aeroport - 3.529 de păsări în total. La cea de-a 3.530-a pasăre voia Kostas să se gândească ea. Poate o ciocârlie-de-câmp, despicând noaptea pe urmele suratelor ei, dar încetinind în ultima clipă și zburând razant chiar pe deasupra plasei întinse. Ce o salvase pe ea și pe celelalte nu?

Cruzimea vieții nu stă doar în nedreptățile, loviturile și grozăviile ei, ci și în faptul că totul e întâmplător.

— Numai oamenii fac așa ceva, zise Kostas. Animalele nu. Plantele nu.

Da, uneori copacii pun în umbră alți copaci, concurează pentru spațiu, apă și nutrienți, luptă pentru supraviețuire... Da, insectele se mănâncă unele pe altele. Dar uciderea în masă pentru profit personal e tipică speciei noastre.

După ce ascultă cu atenție fiecare cuvânt, Defne se ridică în cot și îi cercetă chipul, cu părul căzându-i pe umerii goi.

— Kostas Kazantzakis..., zise ea. Ești un om ciudat. Mereu am crezut asta. Cred că hitiții te-au adus pe insula asta cândva prin Epoca Bronzului Târziu și-au uitat să te ia înapoi. Când te-am găsit, aveai deja câteva mii de ani. Și ești plin de contradicții, iubirea mea, ca oricine a trăit atât de mult. O

clipă ești așa de blând, de răbdător și de liniștit, că-mi vine să plâng. Și-n următoarea ieși și-ți riști viața, bătut de bande mafiot. Când faci dragoste cu mine, îmi cânti despre păsări cântătoare. Suflet bătrân ce ești.

El nu zise nimic. Nu putea. Defne îi apăsa cutia toracică, provocându-i o durere atroce, însă nu voia ca ea să se miște, nici măcar un centimetru, așa că rămase neclintit și o ținu strâns, încercând să reziste valului de durere.

— Ești fie un erou fără faimă, fie un nebun glorios, nu mă pot hotărî, zise Defne.

— Un nebun fără faimă, cu siguranță.

Zâmbind, ea îl sărută și trăsă cercuri cu degetul pe pieptul lui, mici geamanduri de care el să se prindă în timp ce plutea și înota prin tandrețea

186

acelei clipe. De data aia, când făcură dragoste, nu-și desprinseră ochii unul de la celălalt, mișcările lor lente și voite ridicându-se în ritmul valurilor.

El îi rosti numele iar și iar. De câte ori respira, mușchii, oasele, întregul trup îl dureau și pulsa ca o rană care zvâcnește, și totuși se simțea mai plin de viață decât fusese de multă, multă vreme.

PARTEA A CINCEA

Ecosistemul

A doua zi au sosit fluturii. Au venit în Cipru într-un număr nemaivăzut, revărsându-se în viețile noastre, țâșnind și rotindu-se rapid, ca un imens râu aerian colorat în auriul cel mai viu. Au pătat întreaga zare cu picățelele lor negre și cu nuanțele lor de portocaliu nisipos. S-au așezat pe stânci acoperite de mușchi și pe orhidee, cărora localnicii le spuneau „Lacrimile Sfintei Fecioare”. Fluturau peste ferestre zăbrelite și giruete și traversau Linia Verde, cu plăcuța ei veche și ruginită pe care scria TRECEREA INTERZISĂ. Coborau pe o insulă divizată, zburând printre dușmăniile noastre cele mai vechi de parcă ar fi fost flori din care-și trăgeau nectarul.

Dintre toți fluturii Vanessa, cârduri ce s-au așezat pe ramurile mele, fiecare cu o personalitate distinctă, unul mi-a rămas întipărit în memorie. Ca mulți alții, acel fluture-de-scaieți anume venise tocmai din Africa de Nord.

Pe când îmi povestea călătoriile sale, îl ascultam cu respect, știind ce migratori rezistenți sunt, văzuți aproape pe tot globul. Pot să zboare 4.000

de kilometri. N-am înțeles niciodată de ce oamenii privesc fluturii ca pe niște ființe fragile. S-ar putea să fie optimiști, dar fragili, niciodată!

Insula noastră, cu copacii în floare și cu pajiștile ei bogate, era locul ideal de odihnă și refacere din punctul de vedere al fluturelui. După plecarea din Cipru, urma să zboare spre Europa, de unde nu se mai întorcea, deși urmașii lui aveau să revină într-o zi. Copiii săi aveau să facă acea călătorie în sens invers, iar copiii lor urmau să se întoarcă pe același drum, și tot așa la nesfârșit, o întreagă migrație generațională, unde ce conta nu era destinația finală, ci să fii în mișcare, căutând, schimbându-te, devenind.

187

Fluturile a trecut peste crânguri de migdali, cu petalele lor deschise la culoare - cei albi făcând migdale dulci, cei roz, migdale amare - și a zburat peste câmpuri cu lucerna, urmărind promisiunea unui liliac de vară ispititor.

În sfârșit a găsit un loc care părea bine luminat, primitiv.

Era un cimitir militar, organizat cu grijă, cu alei de pietriș trecând pe lângă șirurile de pietre funerare, atât de senin și de desăvârșit în izolarea lui, încât parcă nimic n-ar mai fi existat în afară. Era locul unde odihneau pe veci soldații britanici care muriseră în timpul conflictului din Cipru - cu excepția soldaților hinduși, dintre care cei mai mulți fuseseră incinerați.

Partea sudică a cimitirului era supravegheată de Garda Națională

Cipriotă Greacă. Partea nordică și vestică erau păzite de armata turcă. Și ambele erau monitorizate de soldații din postul de observație al ONU.

Fiecare îi urmărea întruna pe ceilalți și probabil că morții îi urmăreau pe toți. Pietrele de mormânt erau vechi și roase de vreme, având nevoie de reparații. În trecut, când fusese adus un grup de zidari ciprioți greci să le repare, armata turcă se opusese prezenței lor. Iar când fusese chemat un grup de ciprioți turci, se opusese partea greacă. Până la urmă, mormintele fuseseră lăsate să se năruie încet.

În timp ce soarele îi mângâia aripile, fluturile sărea de la o piatră de mormânt la alta, uitându-se în treacăt la numele gravate pe ele. Observă vârstele morților. Cât de tineri erau, toți soldații aceia veniți de departe să moară acolo. Batalionul întâi de Scoțieni Gordon. Batalionul întâi din Regimentul Regal Norfolk.

Apoi a dat peste un mormânt mai mare - căpitanul Joseph Lane, ucis de pușcașii EOKA în 1956. Inscripția de pe mormânt spunea că-și sărutase soția și copilășul de trei luni de rămas-bun doar cu câteva clipe înainte să fie împușcat în spate.

În cimitir creșteau o mulțime de copaci - pini, cedri, chiparoși. Un eucalipt își întindea frunzele albastre-cenușii peste un colț retras. „Făcători de văduve”, așa li se spunea eucaliptilor, pentru că, oricât de încântători ar fi, au obiceiul să lase să cadă crengi întregi, rănindu-i sau chiar omorându-I pe

cei îndeajuns de nesăbuiți să se așeze sub ei. Știind asta, fluturele a zburat în partea opusă. Și acolo a descoperit ceva neașteptat: copii, șir după

șir. Aproape trei sute de bebeluși britanici muriseră pe insulă, smulși din brațele părinților de o boală misterioasă pe care nimeni n-a fost în stare s-o explice pe deplin nici până-n ziua de azi.

Când fluturele mi-a împărtășit lucrul ăsta, am fost uimită. Nimeni nu se-așteaptă să găsească bebeluși într-un cimitir militar. Atunci m-am întrebat câte familii s-au întors pe țărmurile Mediteranei să viziteze aceste 188

morminte. Când se întâlnesc cu turiștii, locuitorii insulei își închipuie că sunt aici pentru soare și mare, fără să bănuiască o clipă că uneori oamenii călătoresc la mii de kilometri de casă doar ca să poată jeli pe cineva.

Tocmai în zona aceea din cimitir, fluturele-de-scaieți a dat peste un grup de grădinari. Prudent, s-a așezat pe o mușcată sălbatică, de unde i-a supravegheat cu ochi vigilenți. Plantau flori pe morminte - brândușe, narcise galbene, crizanteme siciliene -, având grijă să le ude cu porții mici, fiindcă

apa era puțină.

După un timp, grădinarii au luat o pauză. Au întins o pătură sub un pin, evitând cu înțelepciune eucaliptii, și s-au așezat turcește pe pământ, vorbind în șoaptă din respect pentru morți. Unul dintre ei a scos un pepene din rucsac și l-a tăiat cu briceagul în felii groase. Atras de mirosul lui dulceag, fluturele s-a apropiat și s-a așezat pe un mormânt din apropiere. Așteptând ocazia să se înfrupte din zeama lui dulce, s-a uitat în jur, observând inscripția de pe piatra funerară:

COPILAȘUL NOSTRU SCUMP

ÎN MEMORIA LUI YUSUF YIORGOS ROBINSON

IANUARIE 1975 NICOSIA - IULIE 1976 NICOSIA

Când fluturele-de-scaieți mi-a povestit asta, l-am pus să repete totul de două ori. Există vreo șansă ca, distras de promisiunea pepenelui, să nu-și fi amintit lucrurile corect? Totuși știam că fluturii sunt buni observatori, atenți la orice detaliu. Ca să-mi ierte impolitețea, i-am oferit cea mai coaptă

smochină pe care o aveam. Pârguită și moale, pentru că fluturii pot „mânca” doar chestii lichide.

Aceea a fost ziua când mii de lepidoptere au înțesat văzduhul Ciprului și unul s-a așezat o clipă pe o creangă de-a mea. Atunci am aflat un anumit lucru care mi-a umbrit apoi pentru totdeauna orice bucurie. În clipa aceea începeam să pun cap la cap diferite părți ale poveștii care lipseau, dureros de conștientă în legătură cu cine era acel copilăș și de ce fusese botezat după

Yusuf și Yiorgos. Pentru că în viața reală, spre deosebire de cărțile de istorie, poveștile ne parvin nu în întregime, ci în fărâme și bucățele, episoade disparate și ecouri incomplete, o frază întreagă ici, un fragment colo, un indiciu ascuns printre ele. În viață, spre deosebire de cărți, trebuie să ne țesem poveștile din fire la fel de subțiri ca venele fine ce străbat aripile unui fluture.

Enigmele

Cipru, începutul anilor 2000

A doua zi, pe Kostas îl trezi țârâitul telefonului. Lângă el, Defne se foi, cu nărilor fremătându-i ușor, de parcă ar fi amușinat ceva în somn.

Întinzându-se cu grijă peste trupul ei adormit, Kostas ridică receptorul.

— Alo? răspunse în șoaptă.

— Da, alo, doctorul Norman la telefon.

Kostas se ridică imediat în capul oaselor, treaz de-a binelea dintr-odată.

Se dădu jos din pat și se îndreptă spre balcon, trăgând firul întins cât mai departe de perete. Se așeză pe jos, cu receptorul proptit între obraz și umăr.

— Îmi pare rău, nu eram acasă când ați sunat mai devreme, zise doctorul Norman. Am fost plecați la casa noastră de la țară... Abia azi am primit mesajul dumneavoastră.

— Mulțumesc, doctore. Când am vorbit la Londra, nu știam unele lucruri și nu eram în măsură să pun întrebările potrivite. Dar acum...

Tăcu, observând că Defne se întorsese pe-o parte, iar soarele »e strecura prin perdele ca să-i mângâie spatele gol. Respiră scurt înainte să

vorbească din nou.

— Când ne-am întâlnit, mi-ați spus că ați încercat s-o ajutați pe Defne, dar n-ați intrat în amănunte. Ați vrut să spuneți că i-ați făcut un avort, presupun. Am dreptate?

Se așternu o tăcere lungă, apoi doctorul Norman vorbi iar.

— Mi-e teamă că nu pot răspunde la întrebarea asta. Mă împiedică

confidențialitatea medic-pacient. Nu știu ce anume v-a spus Defne, însă nu am voie să divulg informații personale referitoare la pacienții mei. Oricâți ani ar fi trecut.

— Dar, doctore...

— Cu toată părerea de rău, nu vă pot ajuta în problema asta.

Dacă-i permiteți unui bătrân să vă dea un sfat, v-aș îndemna să uitați totul. A trecut atâta vreme de-atunci.

190

Când închise, după ce discutaseră încordați vreun minut, Kostas rămase nemișcat, uitându-se printre barele balustradei la geana de lumină

din zare.

— Cu cine vorbeai?

Tresărind, Kostas se întoarse. Defne se ridicase din pat, cu picioarele goale, cu trupul acoperit pe jumătate de cearșaf. De cum îi văzu chipul, își dădu seama că auzise totul.

— Cu doctorul Norman, răspunse el. A refuzat să-mi spună ce s-a întâmplat.

Ea se așeză pe singurul scaun de pe balcon, fără să-i pese că ar fi putut

- o zări cuplul de la recepție din patioul de dedesubt.

— Ai o țigară?

Kostas clătină din cap.

— Știu că nu fumezi, zise Defne absentă, însă speram cumva că s-ar putea să ai un pachet pitit pe fundul valizei. Uneori oamenii fac lucruri care nu le stau deloc în fire.

— Te rog, Defne... O prinse de mână, trasându-i liniile din palmă cu degetul mare, de parcă ar fi căutat căldura pe care o găsisese acolo cu o noapte înainte. Gata cu enigmele. Trebuie să știu ce s-a întâmplat după ce-am plecat din Cipru. Ce s-a întâmplat cu copilul nostru?

În ochii ei văzu cum o emoție lasă locul alteia.

— A murit, răspunse Defne cu o voce plată ca un zid. Îmi pare rău.

Credeam că o să fie în siguranță cu familia lui.

— Ce familie?

— Un cuplu de englezi. Niște oameni de încredere, la locul lor. Voiau cu disperare un copil. Părea alegerea corectă. Au promis să aibă mare grijă de el și sunt sigură c-au avut. A fost un bebeluș fericit. Mă lăsau să-l văd. Le-au spus tuturor că sunt bona. Nu mă deranja, atâta timp cât puteam să stau cu el. Lacrimile începură să-i șiroiască pe obraji, chiar dacă chipul îi rămânea neclintit, de parcă nu și-ar fi dat seama că plânge. Kostas își puse capul în poala lui Defne, îngropându-și fața în mireasma trupului ei. Ea își trecu degetele prin părul lui.

Distanța dintre ei se micșoră, o mare tandrețe ivindu-se în locul durerii.

— Îmi spui totul? o întrebă el.

Și, de data asta, Defne se înduplecă.

191

Vara anului 1974. Drumurile erau prăfuite și accidentate, cu greu conduceai pe ele, soarele ardea, cu o căldură care îți intră în toți porii și de care nu mai poți scăpa.

Încercase totul. Ridicase toate mobilele grele pe care le găsisese prin casă, sărise de pe ziduri înalte, făcuse băi fierbinți, de-a dreptul opărite, și băuse cană după cană de ceai de ulm roșu, gustul amar arzându-i gâtul.

Când o metodă dădea greș, trecea la alta. Spre sfârșitul săptămânii, exasperată, folosi o andrea de împletit, împingându-i capătul ascuțit înăuntrul ei, săgetată de o durere atât de neașteptată, încât se încovoie dintr-odată, iar genunchii i se înmuiară de tot. Pe urmă, zăcu pe podeaua băii, tremurând, plângând în hohote, cu vocea zimțată ca un fierăstrău tăind adânc în propria ființă. Știa că în comunitatea lor există moașe care pot provoca avortul, dar cum le-ar fi putut cere ajutorul fără să afle părinții ei?

Și ce s-ar fi întâmplat dacă aflau? Că rămăsese însărcinată era deja destul de rușinos; că o lăsase însărcinată un grec era ceva de neconceput.

Când ieși clătinându-se din baie, o găsi pe sora ei lipită de radioul portabil. Meryem îi aruncă o privire piezișă.

— Ești bine? Arăți ca o stafie.

— Mă doare stomacul, zise Defne. Cred că nu mi-a priit ceva ce-am mâncat.

Dar Meryem n-o asculta.

— Ai auzit știrile? Armata turcă e aici! A aterizat în Kyrenia, vine înapoi.

— Ce?

— Grecii au trimis două torpiloare ale marinei ca s-o oprească, dar au fost bombardate de forțele aeriene turce. Suntem în război!

Defne nu reuși să prelucreze imediat informațiile, mintea i se învârtea febril, nevenindu-i să creadă. Dar înțelese că în curând străzile aveau să fie înțesate de soldați, grupări paramilitare, vehicule blindate. Știu că, dacă era să facă un avort, acum era ultima ei șansă de-a mai găsi o cale. În câteva zile, drumurile urmau să fie închise, poate avea să li se impună chiar o interdicție de circulație pe durată nedefinită. Nu era timp de stat pe gânduri, de șovăit.

Luând toți banii pe care-i găsi în haina tatălui ei, golind borcanul cu monede din bucătărie, ieși din casă fără să aibă habar unde s-ar fi putut

duce. Erau mai mulți doctori turci în zonă, însă își făcea griji că aveau să-i informeze familia. Cu noi bariere care se ridicau dintr-odată între cartiere întregi, era aproape imposibil să găsească un doctor grec. Singura ei șansă părea să fie un medic britanic, dar tot personalul medical străin părăsea insula.

— Nu pot să te tratez, zise doctorul Norman.

192

O examinase, punându-i cât mai puține întrebări cu putință. Era blând și prietenos și părea să înțeleagă necazul prin care trecea. Dar n-o putea ajuta.

— Am bani, zise Defne deschizând geanta. Vă rog, asta-i tot ce am. Dacă nu e de-ajuns, o să lucrez și o să vă plătesc, promit.

El trase adânc aer în piept, cu răsuflarea întretăiată.

— Pune-i la loc. Nu e vorba de bani. Cabinetele noastre sunt închise.

Nu avem dreptul să lucrăm. Ambele mele asistente s-au întors în Anglia și eu plec mâine-dimineață.

— Vă rog, zise ea și ochii i se umplură de lacrimi. Nu am unde să mă duc în altă parte. Ai mei n-o să mă ierte niciodată.

— Îmi pare rău, nu pot să mă ocup de tine, spuse el din nou cu o voce îngroșată.

— Doctore..., începu ea să-i explice, dar apoi se opri, de parcă ceva i-ar fi strâns pieptul.

Salutându-l scurt din cap, își luă geanta, îi întoarse spatele și se îndreptă spre ușă, simțind dintr-odată că încăperea devine neîncăpătoare.

El o privi câteva clipe, în timp ce presiunea i se strângea în spatele ochilor, pulsând.

— Stai, zise doctorul Norman oftând în sinea lui. Mai e un avion peste două zile. Cred că aş putea să mă ocup de tine.

Ea se opri, iar pe chip i se citi ceva ca o uşurare, însă nu chiar, îi luă

mâinile, plângând, şi toată tensiunea strânsă înăuntrul ei se revărsă în sfârşit afară.

— Copila mea, linişteşte-te.

O îndemnă să ia loc, îi dădu un pahar cu apă. Un ceas de pe hol ticăia hotărât mai departe, în ritmul bătăilor inimii.

— Am o soră care a trecut printr-o încercare asemănătoare când era de vârsta ta, zise el şi fruntea i se încruntă când amintirea ieşi la iveală. Era îndrăgostită nebuneşte, îşi făcea planuri de căsătorie. S-a dovedit că

bărbatul avea deja o familie – soţie şi cinci copii, îţi poţi închipui? Când a auzit că e însărcinată, a rupt orice legătură cu ea. Era în săptămâna dinaintea alegerilor generale din 1950, iarna. Sora mea nu mi-a spus nimic, decât mai târziu. A fost singură la o clinică ilegală. Au făcut o treabă de măcelari.

După aceea a avut complicaţii care i-au dat toată viaţa peste cap. N-a mai putut face copii. Vreau să te ajut fiindcă mi-e teamă că, dacă n-o fac, o să ajungi în cine ştie ce văgăună.

Ascultându-l, Defne simţi că o ia ameţeala.

193

— Există totuşi o problemă, zise doctorul Norman cu o voce la fel de blândă, în care se strecurase însă încordarea. Ni s-a ordonat să închidem toate cabinetele. O să predau cheile în seara asta. Nu pot să fac procedura aici. Defne dădu încet din cap.

— Cred că ştiu un loc.

A doua zi, la începutul serii, camera din spate de la fericită fusese transformată într-o clinică improvizată. Yiorgos și Yusuf strânseseră

scaunele, puseseră trei mese laolaltă și așternuseră fețe de mese proaspăt spălate pe ele, încercând să facă spațiul cât mai curat și mai comod. Trecuse o săptămână întreagă de când taverna se închisese. Dar, în ciuda știrilor despre ciocniri militare și victime din rândul civililor, a exodului populației din ambele părți ale insulei și a zvonurilor despre o împărțire permanentă, cei doi bărbați, de multă vreme parteneri, rămăseseră pe loc, neputând pleca din Nicosia. Fiindcă nu voiau să se despartă, nu știau încotro s-o apuce - spre nord sau spre sud? Cu cât era mai mult haos în jur, cu atât se cufundau mai adânc într-o stare de amorțeală. Când Defne le spuse despre necazul ei, se oferiră imediat s-o ajute.

Stând în mijlocul încăperii, doctorul Norman pregăti cloroformul pe care voia să-l folosească drept anestezic. N-avea să-i dea lui Defne doza obișnuită, era prea palidă și zguduită, și se temea că trupul ei fragil și chinuit s-ar putea să nu reziste. Pe când steriliza instrumentele, ea începu să plângă.

— Fii curajoasă, copila mea, zise doctorul Norman. O să fie bine. O să-ți fac anestezie, n-o să simți nimic. Dar te rog să te gândești bine încă o dată, asta vrei într-adevăr? Nu ai cum să vorbești cu familia ta? Poate o să

înțeleagă.

Ea clătină din cap în timp ce lacrimile i se prelingeau în continuare pe obraji.

— O, Defne scumpo, nu p-p-plânge, zise Yusuf, care stătea lângă ea, mângâind-o pe păr. Nu t-t-trebuie să faci asta. Uite, putem să c-c-creștem noi copilul. Tu o să fii întotdeauna mama lui, oamenii nu trebuie să știe. O să fie s-s-secret. Yiorgos și cu mine o să ne ocupăm de toate. O să găsim o c-c-cale.

O să fie bine. Ce s-s-spui?

Însă cuvintele lui pline de bunătate o făcură doar să plângă și mai tare.

Yiorgos dădu o fugă în bucătărie și se întoarse cu un pahar cu suc de roșcove. Defne îl refuză - numai vederea lui îi amintea de Kostas.

Închiseră ferestrele, apoi le deschiseră iar - căldura era sufocantă în ciuda ventilatoarelor din tavan. Aerul de-afară mirosea a lămâiță, plantată

194

pentru a ține la distanță țânțarii. Între timp, Chico, închis în colivia lui ca să nu deranjeze pe nimeni, striga cuvinte învățate în zilele mai fericite.

— Bună, pup-pup! O-la-la!

Și-atunci auziră huruitul unui motor. Se apropia o mașină, pneurile scrâșnind pe pietriș. Apoi încă una. Clienții nu conduceau niciodată până

atât de departe fiindcă taverna era cuibărită între niște crânguri de măslini, preferau să parcheze în poiana aflată la treizeci de metri și să urce dealul.

— Mă duc să văd cine e, zise Yiorgos. Probabil câțiva dintre clienții obișnuiți care speră să se strecoare înăuntru și să bea ceva pe-ascuns. Le spun să vină altă dată.

— Așteaptă-mă, zise Yusuf și se duse cu el.

Dar nu erau niște clienți loiali cărora le ardea buza după un păhărel la crâșma lor preferată. Era un grup de străini - tineri, mizerabili, ursuzi, care conduceau încoace și-ncolo și își vărsau furia la întâmplare, puși pe hartă, cu răsuflarea duhnind a băutură. Se dădură jos din mașini - toți în afară de unul. Aveau în mâini bețe și bâte pe care le țineau cu stângăcie, de parcă ar fi uitat de ce le luaseră.

— E închis, zise Yiorgos și în glasul lui se simți o notă prudentă pe când încerca să-și dea seama care le erau intențiile. Căutați ceva?

Niciunul dintre bărbați nu-i răspunse. Fețele lor deveniră și mai dure în timp ce scrutau taverna, furia luând locul frivolității.

Atunci observă Yusuf ceva ce inițial îi scăpase. Unul dintre bărbați căra și o cutie cu vopsea din care ieșea o pensulă.

Yusuf nu-și putea lua ochii de la vopsea. Era roz-aprins, culoarea gumei de mestecat pe care o găsisese odată lipită de ușă, împreună cu un bilet de amenințare. Culoarea bacelor care creșteau în tufele perene agățate precar de o coastă a țărmlui stâncos, atârând periculos în gol.

Între animalele din ecosistemul meu, erau unele pe care le admiram și altele pe care nu le puteam suferi în sinea mea, însă nu-mi amintesc să fi regretat vreodată că am cunoscut pe cineva, fiindcă încercam să înțeleg și să

respect toate formele de viață. Mă rog, cu o singură excepție. Cu excepția ei.

Îmi doresc să n-o fi cunoscut niciodată sau măcar să găsesc o cale să mi-o șterg pentru totdeauna din memorie. Chiar dacă a murit de mult, aud încă

uneori zumzetul ăla subțire, o vibrație stranie în aer, ca și cum s-ar apropia repede, bâzâind în beznă.

Țânțarii sunt blestemul inevitabil al omenirii. Au ucis jumătate dintre oamenii care au trăit pe fața pământului. Mereu mă uimește faptul că

oamenii sunt îngroziți de tigri și crocodili și rechini, ca să nu mai pomenesc
195

de vampirii și zombii imaginari, uitând că dușmanul lor cel mai letal este nimeni altul decât minusculul țânțar.

Cu smârcurile, mlaștinile, turbăriile și cursurile sale de apă, Ciprul era raiul lor. Famagusta, Larnaca, Limassol... odată erau peste tot. Pe o tăbliță de lut găsită aici scria: „Împielitatu ăla de țânțar babilonian a ajuns acum pe pământul meu; a omorât toți oamenii din țara mea". Mă rog, ar fi fost mai corect dacă ar fi scris: „țânțăroaică", fiindcă femela face măcel, însă cred că

nu-i prima oară când femeile au fost trecute cu vederea de istorie.

Au fost mereu prin preajmă, deși nu de atâta timp ca noi, copacii.

Găsești în toată lumea țânțari din vremuri preistorice prinși în rășina sau în seva noastră pietrificată, dormind împăcați în pântecul lor de ambră. E

uimitor că poartă încă înăuntru sânge de reptile preistorice, mamuți, smilodoni, rinoceri lănoși...

Malaria. Boala care a decimat o mulțime de soldați și de civili deopotrivă. Asta până când Ronald Ross - doctorul acela scoțian cu obraji scofâlciți și mustață-n furculiță - a făcut o descoperire pe care medicii o trecuseră cu vederea din zilele lui Hipocrat. Într-un laborator modest din India, Ross a disecat stomacul unui țânțar anofel și a găsit dovada pe care o căuta. Nu aburii mlaștinilor răspândeau malaria, ci un parazit. Și, înarmat cu aceste cunoștințe, a pornit să eradicaze boala în întregul Imperiu Britanic.

Când Ross a vizitat Ciprul în 1913 a fost o zi hotărâtoare.

Totuși, lupta împotriva țânțarilor a trebuit să aștepte până la sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial, când un doctor turc, Mehmet Aziz, a lansat o campanie serioasă. Fiindcă suferise el însuși de febră

hemoglobinurică în copilărie, văzuse singur cât de dăunătoare era. Cu sprijinul Fondului de Dezvoltare Colonială, s-a dedicat acestei cauze. Ce mi se pare remarcabil la el este că nu dădea nicio atenție disensiunilor etnice sau religioase care dezbinau insula și se concentra exclusiv asupra salvării vieților omenesci. Începând din peninsula Karpas, Aziz a pulverizat insecticid în toate locurile de înmulțire, apoi a repetat operațiunea pentru a distruge posibilele larve. I-a luat patru ani anevoioși, dar în cele din urmă a ieșit victorios.

De atunci, în Cipru nu s-au mai înregistrat cazuri de malarie. Totuși, asta nu însemna că țânțarii erau complet eradicați. Continuau să se înmulțească în canalizări și canale de scurgere. Fiindcă le plăcea să stea în preajma smochinilor și să guste dintr-un fruct copt sau în putrefacție, am întâlnit destui de-a lungul anilor.

În tavernă zburau de colo-colo în fiecare noapte, deranjându-i pe clienți.

Atât de rapizi încât nici nu-i vedeai, treceau în viteză, bâzâind când în jos, când în sus pe lângă pradă până să apuce să mai bată o dată din inimă.

Ca să-i țină la distanță, Yusuf și Yiorgos puseseră ghivece cu busuioc, rozmarin sau lămâiță pe fiecare masă. Și când asta n-a fost de-ajuns, au ars zaț de cafea. Dar cu cât seara înainta, iar clienții transpirau din cauza băuturii și a căldurii, emanând acid lactic, insectele infecte se năpusteau iar.

Nici să încerce să-i omoare nu era o soluție. Măinile stângace ale unui om nu se pot măsura cu viteza aripilor lor. Chiar și-așa, țăntării nu riscă. Își amintesc mirosul celui care a încercat să-i omoare și îl evită un timp, lăsându-i prăzii un răgaz suficient ca să uite de prezența lor. Au multă

răbdare, așteptând momentul perfect ca să se înfrupte din sângele ei.

Atacă și animalele. Vite, oi, capre, cai... și papagali. Mușcat de la cioc până la gheare, bietul Chico se plângea tot timpul. Sincer, nimic din toate astea nu mă deranja pe-atunci. Acceptasem țăntării așa cum erau, fără să mă

mai gândesc la ei - adică până am întâlnit-o pe ea în august 1976.

Fericită deja era închisă de aproape doi ani și Chico dispăruse de mult.

Eram numai eu înăuntru. Încă îi așteptam pe Yiorgos și Yusuf să se întoarcă.

Îi așteptam credincioasă. În vara aceea am dat totuși cea mai bună recoltă a mea. Asta-i chestia cu copacii, putem să creștem în mijlocul dărâmăturilor, întinzându-ne rădăcinile printre sfărâmăturile de ieri.

Smochinele mele, care stăteau să plesnească de coapte și parfumate ce erau, au rămas neculese de pe crengi, nestrânse de pe jos, unde au atras tot felul de animale și insecte.

Femela de țăntar a apărut de nicăieri pe la miezul nopții și m-a găsit singură și supărată, tânjind după trecut. S-a așezat pe una dintre crengile mele, uitându-se neliniștită în jur fiindcă simțea mirosul de lămâiță din aer.

A zburat imediat ca să-l evite și s-a așezat pe o creangă de pe partea opusă.

Mi-a povestit despre copiii ei. Orice-ar crede oamenii despre femelele de țânțar, nu încap nicio îndoială că sunt mame bune. Pot să sugă de trei ori mai mult sânge decât greutatea corpului lor și să-l folosească drept supliment prenatal. Dar femela de țânțar a zis că în ultima vreme n-a mai fost în stare să-și îngrijească ouăle fiindcă fusese infectată cu parazitul ăla infam. Făcând eforturi disperate să-și hrănească odraslele a ajuns, de fapt, să

hrănească dușmanul dinăuntrul ei.

Așa am aflat că în ultima vreme a crescut brusc numărul cazurilor de malarie raportate în zona mediteraneeană, din pricina schimbărilor climatice și a transportului internațional. Țânțarii au dezvoltat o rezistență

la DDT, iar paraziții, la clorochină. Totuși n-am fost prea uimită să aud asta.

197

Oamenii își pierd ușor concentrarea. Absorbiți de politica și de conflictele lor, pierd din vedere lucrurile importante, și atunci fac ravagii bolile și pandemiile. Dar am fost luată prin surprindere de ce mi-a spus femela de țânțar pe urmă. A vorbit despre un bebeluș pe care-l mușcase de mai multe ori - Yusuf Yiorgos Robinson. Am simțit un fior înghețat din vârful ramurilor până în rădăcinile laterale.

Sute de bebeluși britanici au murit în anii 1960 în Cipru, din cauze încă

necunoscute. Și când fiul lui Defne, adoptat de un cuplu englez, s-a stins din cauza insuficienței respiratorii acute pricinuite de parazitul purtat de insectă, a fost înmormântat în același loc, lângă alți copii care-și pierduseră

viața pe insulă cu aproape un deceniu în urmă.

M-a năpădit un val de tristețe când am aflat lucrul ăsta. Am încercat să

n-o urăsc pe femela de țânțar. Mi-am reamintit că și ea era o victimă a parazitului, iar uneori „făptaș” e doar un alt nume pentru o victimă neștiută.

Dar nu reușeam să văd lucrurile așa. N-am fost în stare să înving
amărăciunea și furia care s-au ridicat înăuntrul meu. Până azi, de câte ori
aud bâzâitul ăla în aer, trunchiul mi se crispează, crengile și rădăcinile mi se
încordează și frunzele îmi tremură.

Soldați și bebeluși

Cipru, începutul anilor 2000

Pe balconul hotelului, când Defne se opri din vorbit, Kostas se ridică și o strânse în brațe, simțind cum îl cuprinde durerea ei. Un timp priviră

amândoi în tăcere insula ce se întindea dinaintea ochilor lor. Un șoim țipă sus pe cer, plutind în voia curenților de aer, la kilometri de pământ.

— Să mă duc jos să-ți caut țigări?

— Nu, iubire, vreau să termin de povestit. Vreau să-ți spun totul - o singură dată - și să nu mai vorbesc despre ziua aia.

Kostas se așează iar pe jos și-și puse capul în poala ei. Defne îl mângâie iar pe păr, trasându-i cercuri cu degetele pe gât.

— Am rămas în tavernă cu doctorul Norman. La început n-am observat ce se petrece afară. Ne-am închipuit că orice-o fi fost avea să se termine într-o clipă. Am auzit zgomot de încăierare. Glasuri furioase. Strigăte. Înjurături.

Pe urmă situația a devenit de-a dreptul înfricoșătoare. Doctorul m-a rugat să mă ascund sub o masă și el a făcut la fel. Am așteptat, încercând să nu facem 198

zgomot. Și să nu crezi că nu m-au chinuit remușcările pentru lașitatea mea toți anii ăștia. Ar fi trebuit să ies din tavernă, să-i ajut pe Yiorgos și pe Yusuf.

Kostas dădu să spună ceva, însă ea îl opri cu un gest tăios. Scutură nerăbdătoare din cap și continuă, vorbind mai repede de data asta.

— Cu cât zgomotele se înteteau, cu atât Chico era mai înspăimântat.

Biata pasăre devenea agitată, țipând cât o țineau puterile și izbindu-se de grățiile coliviei. Era îngrozitor. A trebuit să ies din ascunzătoare și să-i dau drumul. Chico făcuse așa o hărmălaie, că bărbații de-afară sigur îl auziseră.

Au încercat să intre și să vadă cine-i înăuntru. Dar Yiorgos și Yusuf li s-au pus în drum.

S-a iscat o încăierare. S-a auzit un foc de armă. Totuși, doctorul și cu mine am așteptat în tăcere. Nu știu cât timp, îmi amortiseră picioarele. Când am ieșit, se întunecase și peste tot în jur domnea o liniște stranie. Știam în adâncul sufletului că se întâmplase ceva cumplit și că nu făcusem nimic ca să

împiedic asta.

— Ce crezi că s-a întâmplat?

— Cred că bătașii ăia țineau taverna sub supraveghere de ceva vreme.

Știau că Yusuf și Yiorgos formau un cuplu gay și voiau să le dea o lecție.

Probabil își închipuiau că taverna e închisă. Aveau de gând s-o vandalizeze, să spargă ferestrele, să facă praf câteva lucruri, să scrie tot soiul de porcării pe pereți și să plece. Cu haosul care domnea pe insulă, erau siguri că nimeni n-o să se obosească să investigheze un incident atât de mărunț și că o să scape basma curată. Dar lucrurile n-au mers conform planului. Nu se așteptau ca proprietarii să fie acolo. Cu atât mai puțin să

întâmpine vreo rezistență din partea lor.

Mâna lui Defne, care-i mângâia gâtul, încetini până se opri de tot.

— Și nici Yusuf, nici Yiorgos n-ar fi ripostat astfel, erau cei mai blânzi oameni. Cred că din cauza mea au devenit protectori, probabil și-au făcut griji că bărbații o să intre înăuntru cu forța și o să mă găsească acolo cu doctorul. Cum puteam să explicăm ce făceam? Ce-aveau să ne facă atunci?

De aia Yusuf a încercat să blocheze intrarea și Yiorgos a dat fuga înăuntru să-și ia pistolul - lucrurile au scăpat de sub control.

— Când ați ieșit nu mai erau acolo?

— Nu. Nu mai era nimeni. Am căutat peste tot. Doctorul tot repeta că trebuie să plecăm, că e periculos să umblăm pe-afară așa de târziu. Dar mie nu-mi păsa. Stăteam pur și simplu acolo, năucă. Mi-aduc aminte că-mi clănțăneau dinții, cu toate că nu mi-era frig sau altceva. Aveam în cap o idee

199

nebunească, și-anume că smochinită văzuse cu siguranță totul. Aș fi vrut să găsesc o cale să fac copacul să vorbească - numai asta aveam în minte.

Credeam că înnebunesc. M-am întors în ziua următoare, apoi în următoarea... în fiecare zi din luna aia am mers până la tavernă și am așteptat să se întoarcă Yusuf și Yiorgos. Aduceam întotdeauna ceva de mâncare pentru Chico, biscuiții ăia care-i plăceau atât de mult, ții minte?

Păsării nu-i mergea deloc bine. Voiam s-o iau cu mine acasă, însă nu fusesem în stare să vorbesc cu părinții despre starea mea, nu știam cum o să reacționeze. Într-o dimineață, am venit la tavernă și Chico nu era acolo. Nu ne gândim niciodată cum le afectează pe animale războaiele și luptele noastre, dar suferă exact ca noi.

Kostas văzu cum privirea lui Defne devine mai prudentă, cum i se încordează maxilarul și i se scobesc obraji. Putea spune după linia rigidă din jurul buzelor ei că e cu mintea în altă parte, într-o peșteră întunecoasă și strâmtă care-o ținea prizonieră, nelăsându-l să intre.

Cu un nod în gât, o întrebă:

— Bărbații ăia... erau greci sau turci?

Drept răspuns, Defne repetă cuvintele pe care i le spusese zilele trecute, când se întâlniseră prima oară după atâția ani:

— Erau ciprioți, Kostas, exact ca noi.

— Nu i-ai mai văzut niciodată pe Yusuf și pe Yiorgos?

— Nu i-am mai văzut niciodată. Am hotărât să fac copilul indiferent de urmări. Sora mea deja știa de noi. I-am spus că sunt însărcinată. Meryem m-a avertizat că n-avem cum să le spunem părinților întregul adevăr. Nu trebuia să pomenim numele tău. Așa că împreună am pus la cale un plan.

Cu binișorul, Meryem le-a dat vestea părinților. Tata era foarte rușinat.

În ochii lui, dezonorasem numele familiei. N-am văzut pe nimeni care să-și poarte rușinea în felul ăsta, ca pe o nouă piele, de nedezipit. Bărbatul ăsta care era paralizat de la brâu în jos... își pierduse slujba și prietenii și suferea fizic, mental și financiar, însă pentru el onoarea era totul, iar când a aflat că

nu eram fata care credea el că sunt, asta l-a distrus pur și simplu. N-a vrut să se mai uite la mine, n-a vrut să mai vorbească cu mine, iar mama... nu știu dacă a reacționat mai bine sau mai rău. Parcă-și ieșise din minți de furie

-

țipa tot timpul. Dar cred că până la urmă tăcerea tatălui meu m-a durut mai tare. Și uite încă un lucru pentru care poți să mă urăști: Meryem și cu mine am hotărât să le spunem că copilul era al lui Yusuf și că plănuiam să ne căsătorim, însă el dispăruse misterios. Mama s-a dus la tavernă să-l caute, însă nu era nimeni acolo, desigur. A sunat chiar la familia lui Yusuf, întrebând unde e, acuzându-i de lucruri despre care nici n-aveau habar. Și-n

200

tot timpul ăla eu tăceam și mă disprețuiam pentru că mânjisem numele unui om bun - când nici măcar nu știam dacă e viu sau mort.

— O, Defne...

Ea făcu un gest vag cu mâna și nu-i dădu voie să mai spună nimic.

Tăcută, se ridică, intră în cameră și începu să se îmbrace.

— Pleci? întrebă Kostas.

— Mă duc să fac o plimbare, îi răspunse Defne fără să-l privească. De ce nu vii cu mine? Vreau să te duc la un cimitir militar.

— De ce? Ce-i acolo?

— Soldați, zise ea încet. Și bebeluși.

După ce Yusuf și Yiorgos au dispărut și fericită a fost închisă, Chico a căzut într-o depresie adâncă. A început să-și smulgă penele și să-și ciugulească pielea - o hartă roșie, toată numai o rană, întinzându-se pe carnea vie golașă. Papagalilor li se întâmplă, ca și oamenilor, să se lase pradă

tristeții, pierzându-și orice bucurie și speranță, fiecare zi părându-li-se și mai chinuitoare.

Chico nu mai mânca, deși avea mâncare din belșug. Putea trăi foarte ușor cu rezervele de fructe și nuci, cu insecte și melci, sfâșiind sacii din cămară, ca să nu mai vorbesc de biscuiții pe care i-i aducea Defne. Dar nu mai avea aproape deloc poftă de mâncare. Am încercat să-l ajut și abia acum mi-am dat seama cât de puțin îl cunoșteam. În toți aniiăștia trăiserăm în aceeași tavernă, împărțind același spațiu, un papagal exotic și un smoSchin, însă nu fuseserăm niciodată apropiați. Firile noastre nu erau chiar asemănătoare.

Totuși, în vremuri de criză și disperare, până și cele mai neașteptate ființe se pot împrieteni - și asta am învățat.

Un papagal amazonian cu cap galben, o specie pe cale de dispariție originară din Mexic, e o priveliște neobișnuită pentru Cipru. Nu mai găsești alții ca el pe-aici. Nici printre miile de păsări cântătoare care ne înfrumusețează trecător văzduhul în fiecare an. Prezența lui Chico era o anomalie și am acceptat-o ca atare, fără să mă-ntreb vreodată de unde făcuse Yusuf rost de el.

Când l-am întrebat despre trecutul lui, Chico mi-a spus că mai demult trăia într-o vilă din Hollywood. Nu l-am crezut, firește. Mi se părea o minciună gogonată. Probabil a observat că nu-l cred, fiindcă s-a supărat. A pomenit numele unei actrițe americane faimoase pentru formele ei voluptuoase și pentru diversele ei roluri în filme clasice. A spus că adora 201

păsările exotice, avea o întreagă colecție în grădină. Mi-a povestit că, de fiecare dată când învăța un cuvânt nou, actrița îl răsplătea cu bunățuri.

Bătea din palme și zicea: „Ce isteț ești, scumpule!”.

Chico mi-a spus că, după o aventură toridă cu un boss mafiot în timpul căreia a făcut o croazieră pe Mediterana într-un iaht privat, actrița începuse să adore Ciprul. Îi plăcea mai ales Varosha, „Riviera Franceză a Mediteranei de Est”, unde a cumpărat o vilă spectaculoasă. Nu era singura celebritate care descoperise locul ăsta divin. Într-o zi obișnuită, puteai s-o zărești pe Elizabeth Taylor ieșind dintr-un hotel luxos, pe Sophia Loren dându-se jos din mașină, cu fusta ridicată deasupra genunchiului, sau pe Brigitte Bardot plimbându-se pe plajă și privind apa mării de parcă s-ar fi așteptat să se ivească cineva din adâncul ei.

Actrița a hotărât să petreacă mai mult timp acolo. O prindea - vremea, opulența -, însă exista o problemă: îi era dor de papagalii ei! Așa că a aranjat să fie aduși înapoi. Zece păsări în total. Băgate în colivii înghesuite și urât mirositoare, mutate dintr-un avion într-altul, au fost expediate din LA tocmai până-n Cipru. Și așa au ajuns Chico și gașca lui pe insula noastră.

Călătoria n-a fost ușoară pentru păsări. Fiind sensibile la lumină, zborul peste oceane și continente li s-a părut chinuitor. Au încetat să mai bea apă și să mai mănânce, chinuite de dorul de casă în coliviile lor ornamentale de alamă. Una dintre ele chiar a murit. Dar cele rămase, când au ajuns în cele din urmă la destinație, s-au adaptat repede la noua lor casă

din Varosha, în partea de sud a Famagusteii. Găseai magazine de lux, cazinouri strălucitoare, branduri exclusiviste, ultimul răcnet în orice domeniu... Muzica răsună la maximum din decapotabile viu colorate care rula pe marile bulevarde.

Iahturi luxoase și șalupe pentru vizitarea obiectivelor turistice se legănau în ritmul valurilor în port. Sub razele lunii, marea strălucea în luminile orbitoare revărsate din discotecă, apele sale întunecate fiind împodobite întocmai ca niște care alegorice de carnaval.

Turiștii veneau în Varosha din toate colțurile lumii să-și sărbătorească

luna de miere, absolvirea, aniversarea căsătoriei... Strângeau bani ca să-și poată petrece câteva zile în stațiunea aceea faimoasă. Beau cocktailuri cu rom și mâncau la restaurante cu bufeturi rafinate; făceau surfing, înotau și stăteau la soare pe plaje cu nisip fin, hotărâți să obțină bronzul perfect, iar zarea li se întindea albastră și senină dinaintea ochilor. Dacă stațiunea era un paradis, știau din buletinele de știri că la marginile sale mocneau conflicte, circulau știri despre tensiunile interetnice dintre turci și greci. Dar

202

între granițele stațiunii, spectrul războiului civil nu bântuia deloc și viața părea plină de prospețime, veșnic tânără.

Chico a spus că erau în total nouă papagali care împărțeau același spațiu - patru perechi și el. Era singurul fără o tovarășă de viață. Se simțea rănit, exclus. Papagalii sunt strict monogami. Credincioși și iubitori, își aleg perechea pe viață. Când au pui, își cresc împreună micuții, masculii împărțind sarcinile cu femelele. Așa de casnici sunt. Nimic din toate astea nu era în avantajul lui Chico. Când ceilalți formau perechi, el rămânea singur.

Nu avea pe nimeni pe care să-l iubească și care să-l iubească la rândul lui. Iar pe deasupra, ca lucrurile să fie și mai rele, actrița, care acum avea un nou iubit și lucra la un nou film, era mai ocupată ca oricând. Își petrecea zile și săptămâni în șir departe de casă, lăsându-și papagalii în grija menajerei, cu liste lungi și amănunțite de instrucțiuni lipite pe frigider - ce să le dea de mâncare, când să le administreze picăturile, cum să le cerceteze penele căutând semne de ectoparaziți. Liste care lânzezeau necitite.

Menajerei nu-i plăceau papagalii, i se păreau gălăgioși, agresivi și răzgâiați. Îi vedea ca pe-o povară și nu făcea niciun secret din asta. Pe celelalte păsări, ocupate cu propriile familii, nu le deranja așa de tare. Dar pe Chico da, fiind așa de singur și de vulnerabil. Într-o dimineață a zburat pe fereastra deschisă, lăsându-și în urmă rudele și pe actriță și toată mâncarea delicioasă. Neștiind unde să se ducă, a zburat fără odihnă, ajungând până la Nicosia, unde Yusuf, printr-un noroc neașteptat, l-a găsit cățarat pe un zid, cârâind disperat, și l-a luat acasă.

Chico își făcea griji că acum și Yusuf dispăruse. Oamenii sunt toți la fel, mi-a spus el. Nu te poți bizui deloc pe ei, sunt profund egoiști.

Protestând din toate puterile, am încercat să-i explic că nici Yusuf, nici Yiorgos n-ar dispărea așa, trebuie să se fi întâmplat ceva care să-i țină

departe atâta timp, însă și eu eram cuprinsă de-o neliniște din ce în ce mai mare. Deși niciunul dintre noi nu știa asta pe-atunci, în doar câteva săptămâni soarta stațiunii Varosha avea să fie pecetluită.

În vara anului 1974, după ce-a intervenit armata turcă, întreaga populație a orașului, de peste 39.000 de locuitori, a fost nevoită să fugă, lăsând în urmă tot ce avea. Printre ei trebuie să fi fost și menajera. Mi-o închipui punând câteva lucruri într-o geantă, ieșind în grabă pe ușă și plecând împreună cu ceilalți. Și-amintise să ia papagalii cu ea? Sau măcar să-i elibereze? Ca să nu fiu nedreaptă, probabil se aștepta să se întoarcă în câteva zile. Așa credeau toți.

203

Nimeni n-a putut să se-ntoarcă. Femei cu cizme go-go52, minijupe, rochii baby-doll, blugi evazați; bărbați îmbrăcați în cămăși cu imprimeuri psihedelice, mocasini, pantaloni evazați, sacouri de tweed. Staruri de cinema, producători, cântăreți, fotbaliști sau paparazzi care îi urmăreau. DJ, barmani, crupieri, dansa toare de cabaret. Și multe, multe familii de localnici ce trăiseră acolo de generații și n-aveau alt loc pe care să-l numească

„acasă”. Pescarii ce aduceau peștele proaspăt prins la restaurante luxoase unde urma să fie vândut cu un preț de zece ori mai mare, brutarii care munceau noaptea ca să facă pâine cu brânză și vânzătorii ambulanți care se plimbau pe promenadă vânzând baloane, vată de zahăr sau înghețată

copiilor și turiștilor. Toți au plecat.

Plajele din Varosha au fost împrejmuite cu sârmă ghimpată, bariere de ciment și indicatoare ce interziceau intrarea. Încet-încet, hotelurile s-au dărăpănat, ajungând niște rețele de cabluri de oțel și stâlpi de beton; barurile

atinse de umezeală au rămas pustii, discotecile s-au năruit; casele cu ghivece de flori pe pervazuri s-au cufundat în uitare. Stațiunea vestită în întreaga lume, odată opulentă și la modă, a devenit un oraș fantomă.

M-am întrebat mereu ce s-a întâmplat cu papagalii amazonieni pe care o actriță de la Hollywood îi adusese în Cipru. Sper c-au reușit să iasă din vilă

pe vreo fereastră deschisă. Papagalii trăiesc mult și sunt șanse să fi rămas în viață hrănindu-se cu fructe și insecte. Poate că, dacă ai trece peste baricadele ce împrejmuiesc Varosha astăzi, s-ar putea să zărești o scânteie de un verde viu printre clădirile părăsite și surpate și să auzi o pereche de aripi fâlfâind ca o velă sfâșiată de furtună.

Chico era în stare să spună multe cuvinte. Extrem de talentat, putea să

imite sunete electronice sau mecanice, strigăte de animale sau glasuri omenești... Putea să recunoască zeci de obiecte, să sfărâme scoici sau chiar să rezolve puzzle-uri, iar dacă-i dădeai o pietricică, spărgea nuci cu ea.

În taverna pustie, în timp ce-i așteptam împreună pe Yusuf și pe Yiorgos să se întoarcă, Chico își etala talentele pentru mine.

— Vino, păsăruică, păsăruică! striga de pe scaunul din spatele tejghelei, acoperit deja cu un centimetru de praf, unde Yusuf stătea seară de seară și întâmpina clienții.

— S'agapo, gângurea el în greacă, „te iubesc”, ceva ce-l auzise pe Yiorgos șoptindu-i lui Yusuf.

52 Cizme înalte, cu toc jos și gros, la modă în a doua jumătate a anilor 1960.

204

Și-apoi, când înțelegea adevărul și-și dădea seama că n-o să vină

nimeni, își smulgea încă o pană din carnea învinețită și-și murmură singur, iar și iar, un cuvânt pe care-l învățase în turcă: „Aglama” - „Nu plânge”.

Amonitul

Cipru, începutul anilor 2000

După ce vizitară cimitirul militar, iar Kostas văzu pentru prima oară unde era îngropat fiul lui, merseră în tăcere, ținându-se de mână. Înaintară cu greu prin câmpuri de crizanteme siciliene, cu florile lor portocalii-deschis dezmiardate de vânt, în timp ce scaieții și rugii le zgâriau gleznele goale.

După-amiază închinară o mașină și conduseră spre Castelul Sf. Ilarion.

Le făcu bine urcușul lung și anevoios pe povârnișul abrupt cu serpentine, efortul fizic pur al ascensiunii. Când ajunseră sus, priviră

peisajul de la o fereastră gotică tăiată în clădirea străveche, respirând precipitat, cu inima bătându-le mai-mai să le spargă pieptul.

În seara aceea, când castelul își închise porțile și plecară și turiștii, și localnicii, hoinăriră primprejur, nefiind încă pregătiți să se întoarcă și să se amestece cu alți oameni. Se așezară pe o stâncă pe care se odihnise odată un sfânt, lustruită de trecerea secolelor.

Încet-încet, amurgul se preschimbă în noapte. Pentru că întunericul din jur sporea, le era imposibil să coboare cum veniseră, așa că hotărâră să-și petreacă noaptea acolo. Fiind o zonă militarizată, era destul de riscant să

rămână afară după ora închiderii. Lângă un pâlț de brândușe de toamnă care străluceau albe-rozalii în lumina unei felii de lună palide, făcură dragoste.

Să stea goi așa sub cerul liber, acoperiți doar de bolta nemărginită, era o experiență înfricoșătoare, însă mai apropiată de libertate decât oricare alta

din ultima vreme.

Ronțairă o pungă cu alune și dunde uscate, singurul lucru de mâncare pe care-l aveau la ei. Băură apă din sticlele pe care le căraseră în rucsace, apoi whisky. Kostas o lăsă mai moale după câteva guri, însă Defne nu. Din nou, observă că ea bea prea repede, prea mult.

— Vreau să vii cu mine, zise Kostas fără să-și ia ochii de la Defne, de parcă se temea că s-ar putea să dispară cât clipește.

Scuturând din cap, Defne arătă spre spațiul gol dintre ei.

— Unde?

205

— În Anglia.

Chiar atunci, luna se ascunse iute după un nor, abia lăsându-i destul timp să remarce că ea se schimbase la față. O clipă i se citi pe chip surprinderea, pe urmă bătu în retragere. El recunoscuse felul ei de-a se închide în sine, într-o atitudine defensivă.

— Putem s-o luăm de la-nceput, promit, zise Kostas.

Când norul trecu, o găsi adâncită în gânduri. Acum se uita la el atentă, privindu-i gura, buza spartă a cărei rană se închidea, vânătăile din jurul ochilor care-și schimbau încet culoarea.

— E o... Stai așa, mă ceri în căsătorie?

Kostas înghiți în sec, supărat că nu era mai bine pregătit. Ar fi putut să aducă un inel cu el. Își aminti de magazinul de bijuterii la care se opriseră după ce fuseseră la medium. Ar fi trebuit să se ducă acolo a doua zi, însă - ocupat să urmărească păsările cântătoare - nu mai apucase.

— Nu prea mă pricep la cuvinte, zise Kostas.

— Mi-am dat seama.

— Te iubesc, Defne. Te-am iubit mereu. Știu că nu putem da anii înapoi

- nu încerc să minimalizez ce s-a întâmplat, suferința ta, pierderea noastră -, dar vreau să ne dăm o a doua șansă.

Și-aduse aminte că încă are fosila în buzunarul hainei și o căută.

— Ar fi groaznic de nepotrivit dacă ți-aș da un amonit în loc de un inel?

Ea râse.

— Animalul ăsta marin a trăit cu milioane de ani în urmă, închipuie-ți.

Cu cât îmbătrânea, cu atât adăuga mai multe încăperi cochiliei lui.

Amoniții au supraviețuit de-a lungul a trei extincții în masă și nici măcar nu erau buni înotători. Dar aveau o putere de adaptare fascinantă, tenacitatea era punctul lor forte.

Îi întinse fosila.

— Vreau să vii cu mine în Anglia - te măriți cu mine?

Defne strânse între degete piatra netedă, pipăindu-i modelul delicat.

— Biata Meryem, avea dreptate să se îngrijoreze când a auzit că te-ai întors. Dacă facem asta, probabil că familia mea n-o să mă ierte niciodată.

Tata, mama, verii mei...

— Lasă-mă să vorbesc cu ei.

— Nu-i o idee bună. Meryem deja știe de noi, dar părinții mei n-au nici cea mai vagă idee. O să le spun totul. M-am săturat să mă ascund. O să afle că

i-am mințit toți anii ăștia cum că Yusuf ar fi tatăl copilului meu... Că au și mai multe motive să mă dezmoștenească... Poate n-o să mă ierte niciodată că am mânjit numele unui turc ca să-mi protejez iubitul grec, ce porcărie am făcut 206

din toate. Își trecu mâna prin păr și vorbi scrâșnit, încleștându-și maxilarele: Și nici familia ta n-o să se bucure. Fratele tău mai mic, unchiul, verii...

Kostas se încruntă.

— O să înțeleagă.

— Nu, nici vorbă. După toate prin câte au trecut, familiile noastre o să vadă asta doar ca pe-o trădare.

— Lumea s-a schimbat.

— Dușmăniile tribale nu dispar, zise ea ținând amonitul ridicat. Doar adaugă noi straturi la cochiliile întărite.

Câteva clipe se lăsă tăcerea. O briză bătu printre copaci, foșnind tufele din față, și Defne tremură fără să vrea.

— Fără niciun sprijin din partea familiei, fără o țară a noastră, o să ne simțim foarte singuri, zise.

— Toți oamenii se simt singuri. Doar o să fim mai conștienți de asta.

— Tu m-ai făcut să-l citesc pe Kavafis - ai uitat de poetul tău? Crezi că-ți poți părăsi țara pentru că atâția alții au făcut-o, așa că tu de ce n-ai face-o?

La urma urmei, lumea e plină de imigranți, fugari, exilați... Astfel încurajat, te eliberezi și pleci cât mai departe cu putință, apoi într-o zi te uiți în urmă și-ți dai seama că te-a însoțit tot timpul, ca o umbră. Oriunde ne-am duce, orașul ăsta, insula asta o să ne urmărească.

El îi luă mâna, îi sărută vârful degetelor. Ea își purta trecutul atât de aproape de suprafață, durerea curgându-i pe sub piele ca sângele.

— O să reușim dacă ne punem amândoi încrederea în lucrul ăsta.

— Nu prea reușesc să-mi pun încrederea în nimic, zise ea.

— Mi-am dat seama, i-o întoarse Kostas.

Știa, chiar și-atunci, că Defne era predispusă la accese de tristețe. O

copleșeau val după val, flux și reflux. Când se iveau primul val, abia atingându-i degetele de la picioare, era atât de ușor și de străveziu, încât ți se putea ierta că nu i-ai dat importanță, că ți-ai închipuit c-o să dispară

curând fără urmă. Dar apoi venea alt val, apoi altul, care-i ajungea până la glezne, iar cel de după îi acoperea și genunchii, și pe nesimțite se cufunda în durere lichidă până la gât, înecându-se. Așa o trăgea depresia în adâncul ei.

— Ești sigur că vrei să te căsătorești cu mine? zise Defne. Sunt un om dificil, știi doar, și am...

El îi puse un deget pe buze, întrerupând-o pentru prima oară.

— N-am fost mai sigur de ceva în toată viața mea. Dar e absolut în regulă dacă ai nevoie de mai mult timp să te gândești - sau să mă refuzi.

Ea zâmbi și un strop de timiditate i se strecură în glas. Se aplecă, râsuflarea ei atingându-i ușor pielea.

207

— N-am nevoie de timp de gândire, iubitoare. Am visat întotdeauna să mă mărit cu tine.

Și pentru că nu mai era nimic de spus, sau cel puțin așa simțeau, tăcură un timp, ascultând zgomotele nopții, atenți la orice scârțâit sau foșnet.

— Mai e un lucru pe care vreau să-l fac înainte să plecăm de pe insulă, zise Kostas în cele din urmă. Vreau să merg la tavernă și să văd cum o mai duce bătrânul smochin.

Dintre toate insectele, dacă e vreuna pe care n-ai cum s-o treci cu vederea când spui povestea unei insule, e clar furnica. Noi, copacii, le datorăm multe. Ca și oamenii, la drept vorbind. Totuși, ei privesc furnicile ca pe niște ființe banale, fără mare importanță, cum fac adesea cu tot ce se află

sub picioarele lor. Dar furnicile sunt cele care mențin, oxigenează și îmbunătățesc solul pentru care grecii și turcii s-au luptat cu atâta îndârjire.

Ciprul e și al lor.

Furnicile sunt rezistente și muncitoare, în stare să care de zece ori greutatea propriului corp. Cu o durată de viață ce o depășește pe aproape a oricăror alte insecte, sunt și cele mai inteligente, după părerea mea. Le-ați urmărit vreodată târând un miriapod sau atacând în grup un scorpion sau devorând o șopârlă Gecko întreagă? E ceva în același timp fascinant și înspăimântător, fiecare pas pe care-l fac e perfect sincronizat. Ce-i trece prin minte unei furnici în acele momente? Cum ajunge cineva la genul ăla de încredere în sine, la tăria de caracter de care ai nevoie ca să înfrunți un adversar mult mai bine echipat pentru luptă? Cu memoria lor olfactivă, furnicile pot să ia urma mirosurilor, să simtă o intrusă din altă colonie și, când sunt departe de casă, să-și amintească drumul înapoi. Dacă întâlnesc obstacole în cale, crăpături în pământ sau rămurele căzute, pot să facă punți din trupurile lor, agățându-se una de alta ca niște acrobați pricepuți.

Transmit toate lucrurile pe care le învață generației următoare.

Cunoașterea nu e proprietatea nimănui. O primești și o dai mai departe.

Astfel, o colonie își amintește ceea ce membrii ei individuali au uitat de mult.

Furnicile cunosc insula noastră mai bine decât oricine. Sunt familiarizate cu rocile ei vulcanice, calcarul recristalizat, monedele antice de la Salamis și se pricep mai bine decât oricine să folosească rășina care picură

din scoarța copacilor. Și știu și unde sunt îngropați cei dispăruți.

În anul în care Kostas Kazantzakis s-a întors în Cipru, o colonie de furnici s-a stabilit printre rădăcinile mele. Mă așteptam la asta, fiindcă de curând fusesem năpădită de afide, niște insecte minuscule care sug seva din frunze și răspândesc virusuri, pricinuind multă suferință copacilor. Dacă ar 208

fi fost aici, Yusuf și Yiorgos n-ar fi lăsat niciodată să se întâmple așa cea. În fiecare zi îmi cercetau crengile, uitându-se după paraziți, și-mi pulverizau delicat pe frunze oțet din cidru de mere, având mare grijă de mine, dar acum eram de capul meu, lipsită de apărare. Când apar afidele, cu siguranță

furnicile nu întârzie nici ele, fiindcă le place să adune excrementele dulci ale primelor. Dar asta n-a fost singurul motiv pentru care au construit aici o întreagă colonie. Furnicile adoră smochinele răskoapte și, fiindcă pe-ale mele nu le culegea nimeni, erau toate răskoapte. Vedeți, o smochină nu e chiar un fruct. Este o siconă - o structură fascinantă care ascunde în cavitatea ei flori și semințe, cu o deschizătură abia vizibilă pe unde viespile pot să intre și să-și depună polenul. Și uneori, profitând de ocazie, furnicile se strecoară și ele prin deschizătură și mănâncă ce găsesc.

Așa că m-am obișnuit să aud tropăitul a mii de piciorușe care aleargă

încoace și-ncolo. O colonie este o societate bazată strict pe clase. Câtă vreme fiecare membru acceptă inegalitatea ca pe-o normă și e de acord cu diviziunea muncii, sistemul funcționează fără probleme. Lucrătoarele caută

hrană, păstrează curate spațiile de locuit și se ocupă de nevoile fără număr ale reginei; soldații apără comunitatea de prădători și de alte pericole; trântorii ajută la înmulțirea speciei și mor curând după împerechere. Apoi mai sunt prințesele - viitoarele regine. Stratificarea socială trebuie păstrată

cu orice preț.

Într-o seară, când mă pregăteam să mă culc, am auzit un zgomot neobișnuit. Urmată doar de câteva însoțitoare, regina urca pe trunchiul meu lung și aspru.

Gâfâind încă după urcușul anevoios, a început să-mi spună povestea ei.

Mi-a spus că se născuse lângă o fântână veche, nu departe de-acolo.

Avea amintiri plăcute din copilăria petrecută în acel loc. Ca prințesă, își dădea seama că, atunci când venea timpul, urma să i se ceară să plece și să-și întemeieze propriul ei regat. Colonia era înfloritoare, populația creștea.

Având nevoie de mai mult spațiu, lărgeau așezarea prin pasaje subterane și tuneluri, legând camerele de cuiburi. Dar dintr-o eroare de inginerie, lucrătoarele săpaseră prea mult în zid. Într-o după-amiază, latura estică a fântânii se surpase și se prăbușise. Într-o clipită, apa care se revărsase dinăuntru înecase sute de furnici. Unele specii de furnici sunt în stare să înoate, însă aceasta nu era. Cele care scăpaseră cu viață se împrăștiaseră în toate părțile, căutând adăpost unde putuseră. După

catastrofa aceea, regina îi zisese că trebuie să plece de-acasă cât poate de repede și să înceapă o viață nouă.

209

În timpul zborului nupțial, ținuse capul sus și zburase repede, trântorii luptându-se să se țină după ea. Traversaseră un drum nisipos, urcând și coborând urmele de pneuri. Străbătuseră ruinele tavernei. De cum mă

văzuse, încărcată de smochine, știuse că acolo avea să-și întemeieze regatul.

Acolo se împerechease și-și retezase aripile cu dinții, de parcă ar fi lepădat o rochie de nuntă, astfel încât să nu mai poată zbura niciodată. Se transformase singură într-o adevărată mașină de depus ouă.

Cu o față întristată, mi-a spus pe urmă că, atunci când zidurile fântânii se surpaseră, găsiseră pe fundul ei doi bărbați morți. Nu știuse cine erau până când nu mă cunoscuse și nu aflase despre cuplul care ținea taverna.

Mi-am plecat crengile în timp ce înțelegeam adevărul cumplit din spatele cuvintelor ei. Văzându-mi suferința, m-a asigurat că nu se atinseseră

de Yusuf și de Yiorgos. Îi lăsaseră acolo, netulburați. Cineva avea să-i găsească în curând, fiindcă erau pe jumătate sub cerul liber.

După ce regina și anturajul ei de curteni loiali au plecat, am căzut într-o apatie stranie, care s-a înrăutățit de-a lungul zilelor următoare. Nu mă

simțeam bine. Ca orice ființă vie, un smochin poate suferi de numeroase boli și infecții, doar că acum abia dacă-mi mai rămăsese vreun strop de putere să

lupt. Vârfurile frunzelor mi s-au chircit, coaja a început să mi se jupoaie.

Partea cărnosă dinăuntru smochinelor mele a devenit de un verde bolnăvicios și apoi s-a prefăcut într-o pulbere care-ți dădea fiori.

Pe măsură ce imunitatea îmi scădea și puterile îmi slăbeau, am căzut pradă unuia dintre cei mai răi dușmani ai mei – o gărgăriță neagră, un gândac cu coarne, *Phrynetia spinator*. Ca un coșmar, a coborât de-a lungul trunchiului meu și și-a depus ouăle la bază. Neajutorată și plină de teamă, am așteptat, știind că larvele ca niște râme aveau să înceapă curând să-mi găurească trunchiul și să mănânce din el, săpând tuneluri în crengile mele, distrugându-mă pe dinăuntru puțin câte puțin.

Stricăciunile provocate de gândacul ăsta sunt adesea ireparabile.

Smochinii foarte infestați trebuie distruși.

Muream.

Rădăcini portabile

Cipru, începutul anilor 2000

Când Defne și Kostas se apropiară de fericită, găsiră taverna năpădită

de tufe, cu țigle și moloz împrăștiate prin jur, ca o epavă după furtună. Știind că era prima oară când Kostas venea acolo după ani de zile, Defne rămase în urmă ca să-i lase timp să-și dea seama de situație.

Kostas împinse ușa, iar lemnul ei putrezit și fără viață atârna în balamale.

Înăuntru, buruienile ieșiseră prin crăpăturile din podea, dalele erau pătate de licheni și pereții, plini de mucegai negru ca fierul. Într-un colț, plasa de la o fereastră spartă de mult scârțâia încet în bătaia brizei. În aer plutea un miros fetid, de mucegai și putreziciune.

În clipa când intră, toate amintirile îl năpădiră dintr-odată. Seri înmiresmate de arome delicioase de mâncare aburindă și pateuri calde, sporovăială și râsetele clienților, muzica și bătaile din palme, farfuriile sparte pe măsură ce noaptea trecea... Își aduse aminte după-amiezile în care urcase cu greu dealul, cărând sticle cu lichior de roșcove și batoanele alea cu susan care îi plăceau atât de mult lui Yiorgos și cât de fericită era mama lui când aducea bani acasă... Ochii i se însenină când își aminti cum bătea Chico din aripi, cum spunea Yiorgos glume vreunei perechi proaspăt căsătorite, iar Yusuf urmărea totul în tăcere, după obicei, cu privirea lui atentă. Cât de mândri erau de ceea ce creaseră împreună. Taverna aia era casa lor, refugiul lor, întreaga lor lume.

— Ești bine? zise Defne înlănțuindu-l cu brațele.

Rămaseră nemișcați vreun minut, Kostas străduindu-se să-și potrivească ritmul respirației cu al ei, până când bătaile inimii i se domoliră.

Defne înclină capul și se uită în jur.

— Închipuie-ți că smochinul a fost martor la tot ce s-a întâmplat.

Cu blândețe, Kostas se desprinse din brațele ei și se apropie de Ficus carica. Se încruntă.

— O, smochinița asta nu e într-o formă prea bună. E bolnavă.

— Ce?

211

— E infestată. Uite, paraziții s-au răspândit peste tot. Arată spre crengile pline de găurele, spre rumegușul uscat de la baza trunchiului, spre frunzele veștede și sfărâmicioase ce acopereau pământul.

— Nu-l poți ajuta?

— O să văd ce pot face. Hai să mergem și să aducem câteva lucruri.

Se întoarseră o oră mai târziu, cărând mai multe genți. Cu un baros, Kostas dăreamă părți din peretele sudic al tavernei, mâncat de mușegai. Voia să se asigure că copacul primește mai multă lumină și mai mult oxigen.

Apoi tăie crengile infestate cu un fierăstrău coadă de vulpe. Pe urmă, cu o seringă, injectă insecticid în tunelurile pe care le săpaseră larvele. Ca să

împiedice insectele fatale să depună ouă din nou, împrejmui partea inferioară a trunchiului cu plasă de sârmă și umplu rănile supurânde ale copacului cu un material de etanșare.

— O să se facă bine smochinul? întrebă Defne.

— E femelă, o corectă Kostas ridicându-se și ștergându-și fruntea cu dosul mâinii. Nu știu dacă o să fie bine. E plină de larve.

— Aș vrea să poată veni cu noi în Anglia, zise Defne. Aș vrea ca toți copacii să fie transportabili.

Kostas își mișcă ochii, în timp ce prin minte îi trecea un nou gând.

— Am putea s-o luăm.

Ea îi aruncă o privire neîncrezătoare.

— Poți să crești un smochin dintr-un butaș. Dacă o plantăm imediat în Londra și avem grijă de ea, există șanse să supraviețuiască.

— Vorbești serios? Poți să faci asta?

— E posibil, răspunse Kostas. S-ar putea să nu-i priască vremea din Anglia, dar la fel de bine s-ar putea să fie în regulă. O să vin mâine dimineață

să văd cum îi merge. O să tai un butaș dintr-o creangă sănătoasă.

Atunci o să poată călători cu noi.

A doua zi, pe când așteptam cu înfrigurare întoarcerea lui Kostas, o albină pe care-o știam de ceva vreme mi-a făcut o vizită. Aveam un respect adânc pentru specia ei. Nicio alta nu ilustrează ciclul vieții mai bine decât albinele din familia Apidae. Dacă ar fi să dispară într-o zi, lumea nu și-ar mai reveni după pierderea lor. Ciprul era paradisul lor, însă paradisul nu-i ceva la îndemână. Orientându-se după soare, lucrătoarele neobosite care strâneau hrană vizitau până la trei sute de flori într-un singur zbor, ajungând la două mii de flori într-o singură zi.

Asta era viața de albină - muncă, muncă, muncă. Uneori dansa puțin, dar și asta era parte din munca ei. Când dădea din întâmplare peste o sursă

212

bună de nectar, executa un dans legănat înainte de-a se întoarce la stup ca să

le dea de știre celorlalte încotro să se îndrepte pe urmă. Dar uneori dansa pentru că se simțea recunoscătoare că e în viață. Sau pentru că era surescitată, fiindcă din întâmplare digerase prea mult nectar amestecat cu cafeina.

Oamenii au idei răsuflăte despre albine. Rugați-i să deseneze una - iar în privința asta copiii și adulții seamănă izbitor - și o să mâzgălească un gogoloi umflat, acoperit cu peri deși, dispuși în dungi galbene și negre. Dar în realitate există o mare varietate de albine - unele sunt portocalii-aprins,

brun-roșcate sau mov-cald, unele au reflexii metalice verzi sau albastre strălucitoare, pe când altele au cozi roșii-aprins sau albe-albe care sclipesc în lumina soarelui. Cum pot să arate identic în ochii oamenilor deși sunt atât de fascinant de diverse? Sigur, e minunat că păsările sunt ridicate în slăvi c-au ajuns la un număr imens de zece mii de specii, însă de ce este trecut adesea cu vederea faptul că albinele au de două ori pe-atâtea și la fel de multe personalități?

Albina mi-a spus că nu departe de tavernă e un câmp cu flori delicioase și o mulțime de plante înflorite. Zbura des acolo pentru că, pe lângă părăluțe și maci, în locul acela se găseau cele mai dulci flori de echinaceea, maghiran și, preferata ei, iarbă de șoaldină, cu nuanțele ei de trandafiriu și petalele micuțe și succulente în formă de stea adunate laolaltă. La marginea câmpului se înălța o clădire mare și albă ca un bloc, greu de definit. Pe o plăcuță de pe zid scria: LABORATORUL CPD - ZONĂ PROTEJATĂ DE ONU.

Trecuse prin locul ăla de nenumărate ori în drum spre și dinspre stup.

Din când în când, dintr-o toană, se abătea de la drumul ei și zbura drept în laborator pe o fereastră deschisă. Îi plăcea să bâzâie pe-acolo, să

privească oamenii dinăuntru lucrând și să plece cum venise. Dar astăzi, când intrase în clădire, fără niciun scop sau plan, se întâmplase ceva neașteptat.

Unul dintre angajați, Dumnezeu știe de ce, hotărâse că era o idee bună să

închidă toate ferestrele. Albina s-a trezit prinsă în capcană!

A încercat să nu intre în panică, însă în zadar, așa că s-a izbit de toate ferestrele, plimbându-se încolo și-ncoace pe sticla lor, fără să găsească o ieșire. De unde se afla, vedea florile de-afară, atât de aproape, încât mai-mai că putea să le soarbă nectarul, dar - oricât s-ar fi străduit - nu izbutea să ajungă la ele.

Frustrată și epuizată, albina s-a așezat pe un dulap să-și tragă

răsuflarea.

Și-a îndreptat atenția spre încăperea care devenise celula ei. În ea lucrau paisprezece specialiști în medicină legală - ciprioți greci și ciprioți 213

turci - și deja îi cunoștea pe toți. Săptămână de săptămână, grecii veneau din sud și turcii veneau din nord și se întâlneau în acel no-mans-land. Acolo erau aduse în cele din urmă toate osemintele umane care fuseseră descoperite în timpul diferitelor săpături.

Orice dezgropau echipele care făceau săpături, specialiștii de la laborator curățau și sortau, desprinzând oasele compacte unele de altele, separând un set de rămășițe omenești de altul. Lucrau singuri sau în grupuri mici, aplecați asupra unor mese lungi și înguste pe care înșirau, ca pe niște piese de puzzle, fragmente de schelete - coloane vertebrale, omoplați, articulații ale șoldului, vertebre, maxilare cu dinți... Le puneau cap la cap, bucată lipsă cu bucată, atașând fragmentele unor părți mai mari. Era o muncă extrem de migăloasă și nimeni nu-și permitea să facă greșeli.

Reconstituirea unui singur picior, compus din douăzeci și șase de oase distincte, putea dura ore în șir. Ori a unei mâini - făcute din douăzeci și șapte de oase, o mie de atingeri și mângâieri acum pierdute. În cele din urmă, de parcă s-ar fi ridicat din ape întunecate, identitatea victimei ieșea la suprafață

- sexul, înălțimea și vârsta aproximativă.

Unele dintre rămășițe erau prea fărâmițate ca să mai fie de vreun folos sau nu mai conțineau ADN, distrus de bacterii nocive. Fragmentele neidentificate erau păstrate în speranța că, într-un viitor nu chiar atât de îndepărtat, când știința și tehnologia aveau să fie mai avansate, misterul lor urma să fie dezlegat.

Oamenii de știință scriau rapoarte detaliate despre descoperirile lor, inclusiv descrieri minuțioase ale hainelor și obiectelor personale, articole care, deși perisabile, puteau fi surprinzător de rezistente. O curea de piele cu cataramă de metal gravată, un lăncișor de argint cu o cruce sau o semilună, niște pantofi de piele scâlțiați și cu tocurele tocite... Odată fusese adus la

laborator un portofel. Înăuntru, lângă câteva monede și o cheie pentru o încuietoare necunoscută, erau niște fotografii cu Elizabeth Taylor. Probabil victima era un fan al actriței. Descrierile acelor articole erau destinate rudelor celor dispăruți la fel de mult ca arhivelor CPD. Familiile voiau întotdeauna să știe detaliile alea. Dar ce voiau cu-adevărat să știe era dacă cei dragi suferiseră.

La un moment dat albina adormise, frântă de oboseală. Era obișnuită

să se prăbușească în cele mai incomode poziții. Uneori își făcea siesta într-o floare. Avea nevoie de asta, fiindcă albinele care adună hrană, dacă nu apucă

să doarmă, nu mai reușesc să se concentreze sau să găsească drumul spre casă. Chiar și în stup, trag câte un pui de somn la periferie, în timp ce 214

lucrătoarele, care curăță și hrănesc larvele, ocupă încăperile aflate mai aproape de centra. Așa că prietena mea avea din fire somnul ușor.

Când s-a trezit era amiază. Angajații plecaseră să ia prânzul -toți în afară de unul. O grecoaică tânără lucra încă. Fiindcă o privise de multe ori, albina știa că îi place să rămână singură cu osemintele, uneori chiar vorbea cu ele.

Dar în după-amiaza aceea, singură în laborator, specialistă ridică

receptorul telefonului și formă un număr. Pe când aștepta să sune, arunca întruna priviri neliniștite la mesele din stânga și din dreapta ei - pe amândouă fuseseră aranjate oase și cranii.

— Alo? a zis ea în receptor. Bună, Defne, ce mai faci? Sunt Eleni. De la laborator, da. Bine, mulțumesc. Cum merge cu săpăturile?

Au vorbit puțin, discuții plicticoase între oameni, până când ceva ce-a spus Eleni i-a atras atenția albinei.

— Uite, ăăă, cuplul de care ai tot întrebat, prietenii tăi, s-ar putea să-i fi găsit. Probele de ADN găsite corespund, în ambele cazuri.

Intrigată, albina a zburat mai aproape să asculte.

— O, nu! a țipat Eleni și-a luat un ziar, agitându-l înnebunită spre ea.

Cine-ar fi ghicit că femeii ăleia care-și petrecea zilele printre cadavre și schelete îi era frică de albine?

Biata mea prietenă, încă o dată neînțeleasă și luată drept ceva ce nu era, s-a trezit pocnită în cap. S-a rostogolit într-o ceașcă de cafea, din fericire goală în afară de câteva picături. Punându-se pe picioare, slăbită și amețită, a auzit-o pe Eleni murmurând:

— Unde-o fi dispărut...? Scuze, Defne, era o albină pe-aici. Mi-e puțin frică de ele.

„Puțin”? și-a zis prietena mea. Dacă așa se poartă oamenii când le e puțin frică, închipuiți-vă de ce sunt în stare când le e foarte frică. A reușit să

se cațăre pe marginea ceștii și să-și usuce aripile.

— Da, sigur că poți veni să vezi, spunea acum Eleni. O, chiar pleci mâine în Anglia? Înțeleg. E în regulă. E bine și-n după-amiaza asta. OK, vorbim când ajungi.

Jumătate de oră mai târziu, când ceilalți specialiști nu se întorseseră

încă de la prânz, ușa s-a deschis și o femeie a dat buzna înăuntru.

— O, Eleni, mulțumesc pentru telefon.

— Bună, Defne.

— Ești sigură că sunt ei?

215

— Așa cred. Am comparat de două ori probele de ADN cu cele puse la dispoziție de familiile lor, ca să fiu sigură, și de fiecare dată s-au situat deasupra pragului.

— Știi cumva unde-au fost găsiți?

— În Nicosia. Eleni se opri, ezitând parcă să-i destăinuie detaliul următor. Într-o fântână.

— O fântână?

— Da, așa mă tem.

— În tot timpul ăsta au fost acolo, jos?

— Exact. Fuseseră legați cu lanțuri unul de celălalt, niciunul nu putea să iasă la suprafață. Ni s-a spus că fântâna s-a surpat de curând și, când s-au apucat s-o repare, fântânarii le-au găsit osemintele, a zis Eleni cu tristețe în glas. Condoleanțe. Trebuie să mărturisesc că n-am mai văzut niciodată așa ceva. De obicei găsim un cipriot grec îngropat ici, un cipriot turc colo. Uciși separat. Dar niciodată un grec și un turc omorâți împreună.

Defne a rămas nemișcată, ținându-și mâinile deasupra mesei înaintea să se prindă de marginea ei.

— Când o să le anunți familiile?

— Măine, mă gândeam. O familie e în nord, cealaltă e în sud.

— Deci acum vor fi despărțiți, a zis Defne cu glas moale și ascuțit. Nu pot fi îngropați unul lângă celălalt. Ce trist - ne-am petrecut atâta timp căutându-i și poate-ar fi fost mai bine dacă nu erau găsiți niciodată... dacă puteau să rămână pierduți împreună.

Eleni i-a pus cu blândețe o mână pe umăr.

— A, să nu uit... S-a dus cu pași mari la biroul ei și-a scos o cutie de plastic. Odată cu ei s-a găsit și asta.

Un ceas de buzunar. Defne a plecat privirea.

— Era al lui Yiorgos. Un cadou de ziua lui de la Yusuf. Înăuntru ar trebui să fie gravat un poem... de Kavafis. S-a oprit. Scuze, Eleni... trebuie să

iau o gură de aer proaspăt. Putem deschide ferestrele?

Albina s-a înviorat dintr-odată. Asta era șansa ei, poate singura. De cum au deschis o fereastră, prietena mea și-a adunat puterile și, zburând în zigzag, s-a repezit afară. A zburat cât de repede a fost în stare și nu s-a oprit până când n-a ajuns în siguranță la câmpurile cu flori.

Mici minuni

Cipru/ Londra, începutul anilor 2000

Când se întoarse, Kostas cercetă cu atenție Ficus carica. Apoi, cu o foarfecă de grădină, făcu o tăietură dreaptă și una oblică pe o ramură

neinfectată. Deși știa că e bine să folosească mai mulți lăstari în caz că unii nu supraviețuiau, copacul se afla într-o stare atât de proastă, încât nu putea să salveze decât unul, pe care-l împacheta cu grijă și apoi îl puse în valiza lui. Avea să fie greu, însă nu chiar imposibil. Se mai întâmplă mici minuni.

Așa cum speranța poate să se ivească din adâncul deznădejdi sau pacea să încolțească printre ruinele războiului, un copac poate să scape de boală și putreziciune. Dacă butașul acela din Cipru prindea rădăcini în Anglia, avea să fie identic din punct de vedere genetic, totuși deloc același.

În Londra, plantară butașul într-un ghiveci de ceramică alb și îl așezară

în micul apartament al lui Kostas pe o masă de lângă fereastra care dădea spre o piață liniștită și plină de verdeață. Acolo aflară că Defne e însărcinată, stând amândoi turcește pe podeaua băii, cu capetele aplecate asupra testului de sarcină rapid. Becul din tavan zumzăia și clipea din cauza fluctuațiilor de tensiune. Defne n-avea să uite niciodată bucuria care luminase chipul lui Kostas, în ochii lui strălucea ceva asemănător cu recunoștința. Și ea era fericită, dar și neliniștită și puțin speriată, însă bucuria lui era atât de sinceră, încât părea o trădare să-i spună despre furnicăturile de neliniște care-i înțepau pielea ca niște ace, făcându-i mintea țândări. Unul dintre visele ei recurente din perioada aceea era că se pierde într-o pădure deasă și întunecată cu un bebeluș în brațe, lovindu-se de copaci, fără să găsească o ieșire, în timp ce crengile îi zdrelesc umerii și-i zgârie fața.

O singură dată, după o lună, întrebă:

— Dacă totul merge prost?

— Nici să nu te gândești la așa ceva.

— Sunt prea în vârstă ca să am un copil, știm amândoi lucrul ăsta, dacă apar complicații?

— O să fie totul bine...

— Dar nu mai sunt tânără.

— Nu mai spune asta.

— Și dacă se dovedește că sunt o mamă groaznică? Dacă dau greș?

217

Vedea după fălcile lui încleștate cât de greu îi venea să caute cuvintele potrivite ca s-o liniștească și câtă nevoie avea ca ea să creadă în viitorul pe care îl clădeau împreună. Și încerca. În unele zile era plină de încredere și speranță, în altele se descurca fără probleme, însă erau și zile, și mai ales nopți, în care auzea undeva în depărtare, ticăind neîntrerupt ca un metronom, pașii tot mai apropiați ai unui sentiment deja bine cunoscut de melancolie. Din cauza asta era copleșită de vinovăție și își făcea întruna reproșuri, critici și mustrări de conștiință. De ce nu putea pur și simplu să

aprecieze darul acela pe care i-l făcuse viața și să trăiască pe deplin în prezent? Ce rost avea să se streseze atât de tare? Să-și facă griji dacă o să fie o mamă bună pentru un copil nenăscut era ca și cum i-ar fi fost dor de un loc pe care nici măcar nu-l vizitase încă.

Între timp, Kostas descoperi că butașului îi dăduseră frunze noi. Era încântat la culme. Și tot mai încredințat că lucrurile începeau să se aranjeze pentru el, pentru ei, întreaga lui viață era alcătuită din piese de puzzle amestecate care în sfârșit se îmbinau. Munca lui ca botanist și naturalist începea să fie tot mai recunoscută, atât de oamenii din domeniu, cât și de cei din afară, primea invitații să țină conferințe și prelegeri, să contribuie cu articole la reviste și, discret, se apucase să scrie o nouă carte.

Defne luă rezistența butașului ca pe un semn bun. Sarcina o făcuse neobișnuit de superstițioasă, dând la iveală o latură a ei care semăna izbitor cu soră-sa, deși nu voia să recunoască. Se lăsă de băut. Se lăsă de fumat. Se apucă din nou de pictat. Din clipa aceea, soarta copilului și a copacului se contopiră în mintea ei. Cu cât îi creștea pântecul, cu atât creștea și nevoia copacului de-a avea mai mult spațiu. Kostas îl replantă într-un ghiveci mai mare, asigurându-se zilnic că îi merge bine. Se mutară într-o casă din nordul Londrei. Ficus carica era deja destul de viguros ca să fie plantat în grădină, așa că îl duseră acolo.

În ciuda șemineului ce scotea fum, a acoperișului prin care se infiltra apa, a crăpăturilor ce se întindeau de-a lungul pereților și-a caloriferelor care nu se încălzeau niciodată pe de-a-ntregul, erau fericiți în casa aceea, doar ei doi. Ada se născu la începutul lui decembrie, cu două luni înainte de termen. Plămânii îi erau plăpânzi, așa că trebui să fie ținută în incubator câteva săptămâni. Între timp, nici micului puiet, nevoit să se lupte cu noua climă, nu-i mergea mai bine. Trebui să fie înfășurat în pânză groasă de sac, acoperit cu carton, izolat. Dar până în vară, și smochinul, și copilul erau sănătoși și creșteau.

218

Ultimul animal din ecosistemul meu de care-mi aduc aminte c-a trecut să mă vadă înainte să părăsesc insula pentru totdeauna a fost un șoarece.

Există un adevăr esențial care, cu toate că e universal valabil și merită

să fie recunoscut, nu este menționat niciodată în cărțile de istorie. Oriunde a dus omenirea războaie, prefăcând pământurile fertile în câmpuri de luptă și distrugând habitate întregi, animalele au umplut mereu golul pe care oamenii l-au lăsat în urmă. De pildă, rozătoarele. Când oamenii devastează

clădiri care odată îi umpleau de bucurie și mândrie, șoarecii le revendică discret ca regat al lor.

De-a lungul anilor am întâlnit destui - șoricioaice, șoareci, pui micuți și rozalii -, fiindcă tuturor le plac grozav smochinele. Dar șoarecele ăsta

anume era destul de neobișnuit, fiind născut și crescut într-un loc emblematic - în hotelul Ledra Palace.

„Unul dintre cele mai rafinate hoteluri din Orientul Mijlociu!" Așa era prezentat în reclame când a fost construit, spre sfârșitul anilor 1940. Totuși, investitorii nu erau chiar mulțumiți cu sloganul ăsta. Orientul Mijlociu, credeau ei, nu era o destinație atrăgătoare pentru turiștii din Occident.

„Unul dintre cele mai rafinate hoteluri din Europa!" Nici așa nu suna mai îmbietor - nu când spectrul celui de-Al Doilea Război Mondial încă

bântuia continentul european. „Unul dintre cele mai rafinate hoteluri din Orientul Apropiat!" ăsta parcă mergea mai bine. „Apropiat" suna extrem de accesibil, în timp ce „Orient" adăuga un strop de exotism. „Orientul Apropiat" era îndeajuns de oriental; îndeajuns, nu prea mult.

Pentru construirea hotelului Ledra Palace, proiectat de un arhitect germano-evreu supraviețuitor al Holocaustului, avea să fie nevoie de 240.000 de lire cipriote și de doi ani încheiați. Candelabrele au fost importate din Italia, frizele de marmură din Grecia. Locația era ideală -

aproape de centrul medieval al Nicosiei, nu departe de zidurile venețiene împrejmuitoare, pe o stradă care se numea King Edward VII. Cu cele 240 de camere ale sale, domina casele înghesuite și străzile strâmte din orașul vechi. Iar fiecare cameră avea toaletă și baie proprie, Ledra Palace fiind la vremea aceea singurul hotel care oferea un asemenea lux. Avea baruri, saloane, terenuri de tenis, un loc de joacă pentru copii, restaurante excelente, o piscină uriașă în care să te cufunzi sub soarele nemilos și o sală

de bal încântătoare, despre care avea să vorbească în curând tot orașul.

În ziua deschiderii, octombrie 1949, toată lumea a fost de față: ofițeri coloniali britanici, notabilități locale, demnitari străini, celebrități aspirante... Acum, că Al Doilea Război Mondial se terminase, oamenii simțeau nevoia să fie siguri că terenul pe care stăteau era solid, clădirile pe

care le ridicau, rezistente și că n-aveau să mai treacă niciodată prin așa ceva

- ruine, orori. 1949 era un an grozav ca să fii optimist!

În viața mea îndelungată, am observat iar și iar această pendulare psihologică ce guvernează firea omului. La fiecare câțiva zeci de ani, alunecă

într-un optimism neînfrânat și se încapățânează să vadă totul în roz, ca până

la urmă să fie contraziși de evenimente și aruncați înapoi în apatia și nepăsarea lor obișnuite. Euforia ocazionată de apariția hotelului Ledra Palace a ținut cât de mult s-a putut. Ce petreceri minunate dădeau pe-atunci!

Sala de bal magnifică răsună de țâcănitul tocurilor, pocnetul dopurilor, pătănitul unei brichete Ronson dinaintea țigării unei doamne, pocnetul din degete în timp ce orchestra cânta „Smooth Sailing” la primele ceasuri ale dimineții, încheind mereu cu „Que Sera Sera”. Sub tavanul ei ornamentat izbucneau scandaluri, iar bârfele curgeau fără-ncetare, precum șampania.

Era un loc vesel. De cum îi treceau pragul, vizitatorii aveau senzația că

au pătruns pe nesimțite în altă dimensiune, unde puteau să lase deoparte grijile zilnice și să uite de violențe și de conflictul etnic ce se dezlănțuia la doar câțiva pași de zidurile hotelului.

Deși în hotelul Ledra Palace toată lumea făcea tot ce-i stătea în putere să țină la distanță lumea reală, oamenii n-o puteau împiedica întotdeauna să

intre clandestin, ca atunci când găsiseră foi volante scrise într-o engleză

impecabilă împrăștiate prin tot holul, ca și când vântul le-ar fi suflat înăuntru: AM PORNIT LA LUPTĂ SĂ NE SCUTURĂM DE JUGUL BRITANIC.

MOARTE SAU VICTORIE! Ori ca în ziua aia din noiembrie 1955 când cei din EOKA atacaseră hotelul ca să-l asasineze pe guvernatorul britanic, Sir John Harding, care se afla la bar. Aruncaseră înăuntru două grenade: prima explodase, producând pagube însemnate, însă a doua nu, fiindcă atacatorul uitase să scoată cuiul. Un ofițer ridicase grenada neexplodată, o băgase în

buzunar și ieșise. Iar orchestra cântase mai departe - „Learnin the Blues”, piesa lui Frank Sinatra. Chiar și când intrarea în hotel fusese baricadată cu saci de nisip și butoaie și teama de un nou atac bântuia culoarele, muzica nu se oprise nicio clipă.

De-a lungul anilor, tot felul de personalități au frecventat hotelul: politicieni, diplomați, scriitori, mondene, escorte, gigolo și spioni. Dar și lideri religioși. Acolo s-a întâlnit arhiepiscopul Makarios cu guvernatorul britanic. Și acolo au fost deschise tratativele interetnice din 1968, chiar dacă

au eșuat lamentabil. Pe măsură ce violențele escaladau, reporteri internaționali care se ocupau de „problema cipriotă” s-au îngrămădit acolo cu mașinile de scris și carnețelele lor. Apoi au venit soldații - Forțele ONU de menținere a păcii.

220

Pe parcursul tuturor acestor manevre, hotelul a continuat să

funcționeze - până în vara anului 1974. Oaspeții stăteau întinși pe șezlonguri, sorbindu-și cocktailurile în soarele după-amiezii, când li s-a spus să evacueze Ledra Palace, și au făcut-o cu atâta teamă și panică, încât au luat pur și simplu ce le-a căzut în mână și au plecat. Facturile le-au fost trimise ulterior prin poștă, însoțite de un bilet:

Sperăm că ați avut o călătorie plăcută la întoarcerea acasă și că

șederea la Ledra Palace a fost agreabilă până în regretabilul moment în care s-a produs invazia turcă, sâmbătă, 20 iulie 1974, pe care suntem siguri că ni-l vom aminti cu toții ca pe o experiență memorabilă... Vă rog să găsiți atașată

factura dumneavoastră pentru suma de... pe care ar fi de apreciat dacă ați plăti-o cât mai curând.⁵³

Au rămas craterele de obuze în pereți și găurile de gloanțe care se holbau ca niște orbite goale. O liniște tulburătoare domnea de-a lungul culoarelor.

Dar dincolo de suprafață se învâртеbeau o puzderie de zgomote: carii săpau tuneluri prin balustrade, rugina mânca rapid candelabrele de alamă, iar noaptea scândurile vechi ale podelei scârțâiau, un sunet ca de lac care crapă.

Apoi mai erau colcăitul gândacilor, uguitul porumbeilor care-și găsiseră adăpost sub tavanele sale și, mai ales, chițaitul șoarecilor.

Pripășiți în crăpăturile din hol, alergau pe parchetul de stejar scump, lunecând în sus și-n jos de-a lungul balustradelor. Când le venea lor, se suiau pe candelabrul din sala de bal, își țineau echilibrul cu ajutorul cozilor, se legănau dintr-o parte în alta și săreau în golul de dedesubt. Erau buni la salturi de la înălțime.

Nu sufereau niciodată de foame, fiindcă într-un hotel odată somptuos ca un palat erau multe de ros - tapet desprins, covoare mucegăite, tencuială

umedă. Arhitectul care proiectase clădirea prevăzuse în partea din spate o sală de lectură spațioasă, plină cu cărți, reviste și enciclopedii. Și în biblioteca asta își petrecea șoarecele majoritatea zilelor, ronțăind pagini întregi, lăsându-și urmele dințișorilor pe o mulțime de tomuri legate în piele. Dăduse gata încet-încet cele douăzeci și patru de volume ale Enciclopediei britanice, savurând coperta de pânză vișinie în care era legată, 53 Fragment dintr-o scrisoare autentică publicată de The Observer, Londra, 16

septembrie 1974 (n.a.).

221

cu literele aurii de pe cotor. îi devorase și pe clasici: Socrate, Platon, Homer, Aristotel... Istoriile lui Herodot, Antigona lui Sofocle, Lysistrata lui Aristofan.

Șoarecele ar fi rămas acolo până la sfârșitul zilelor, dacă o revigorare neașteptată a activității în incinta hotelului nu i-ar fi tulburat liniștea.

Ciprioții turci și ciprioții greci începuseră să se întâlnească la parterul hotelului Ledra Palace, sub egida contingentului ONU încartiruit acolo.

Pentru prima oară, cele două comunități făceau progrese în direcția păcii și reconcilierii.

Membrii CPD stăteau în camerele desemnate, ascultându-i și pe unii, și pe ceilalți, dezbătând pe cine să includă în statistica violenței. Niciuna dintre părți nu-și dorea să crească cifrele - ce-ar fi spus asta despre ele când toată

lumea era cu ochii pe Cipru? Dar atunci problema rămânea nerezolvată: oponenții greci uciși de ultranaționalistii greci urmau să fie trecuți în rândurile dispăruților? La fel, oponenții turci uciși de ultranaționalistii turci aveau să fie și ei incluși? Niște comunități care încă nu se împăcaseră cu propriul extremism puteau fi vreodată pregătite să recunoască ce făcuseră față de propriii disidenți?

Am aflat de la șoarecele de pădure că și Defne luase parte la întâlnirile acelea, care constituiseră preliminarile esențiale pentru consolidarea încrederii interetnice înainte ca săpăturile să înceapă efectiv.

După ce mi-a împărtășit toate lucrurile astea și s-a ghiftuit cu smochinele mele, șoarecele a plecat și nu l-am mai întâlnit niciodată. Dar înainte să plece, mi-a spus că ultima carte pe care o rosese era scrisă de cineva pe nume Ovidiu. Îi plăcuseră cuvintele lui și, dintre miile de versuri peste care dăduse, unul anume îi rămăsese în minte:

„Durerea fi-va-ți de folos cândva”.⁵⁴

Am sperat că are dreptate și că într-o zi, într-un viitor nu prea îndepărtat, toată durerea asta o să le fie de folos următoarelor generații născute pe insulă, nepoților celor care au supraviețuit conflictelor.

Dacă mergi azi în Cipru, încă găsești morminte de văduve, grecoaice sau turcoaice, pe care e gravată, în alfabet diferite, aceeași rugămintă:

„Dacă-mi găsiți soțul, îngropați-l lângă mine”.

54 „Dolor hic proderit olim” (lat.), în Publius Ovidius Naso, Amores, cartea a III-a, cap. al X-lea, v. 7.

PARTEA A ȘASEA

Cum să dezgropi un copac

Interviul

Londra, sfârșitul anilor 2010

De Revelion plănuiseră o cină liniștită, ceva absolut modest, însă nicio cină nu putea fi astfel dacă era gătită de Meryem. Hotărâtă să încheie cu toții acel an greu cu un gust mai dulce în gură și o senzație caldută în stomac, folosii toate ingredientele pe care le găsi prin dulapuri ca să pregătească un ospaț. Când ceasurile băteau miezul nopții și dincolo de ferestre bubuiau artificiiile, Ada îi lăsa pe cei mari s-o îmbrățișeze și simți cum iubirea lor o învăluie, blândă, însă puternică, întocmai ca o pânză țesută din fibrele unor plante rezistente.

A doua zi, Meryem se apucă să-și facă bagajele, deși după toate cumpărăturile în East London se lupta să închidă fermoarul valizelor ei cu Marilyn Monroe. Își petrecu toată după-amiaza cu Ada în bucătărie, dornică s-o învețe pe nepoata ei bazele gătitului și să-i dea unele sfaturi „femeiești”.

— Uite, Adacim, ai nevoie de un model feminin în viața ta. Acum, poate că n-oi fi eu cine știe ce model în ochii tăi, dar sunt femeie de ani și ani de zile, ce să mai. Poți să mă suni oricând. Și eu o să te sun des, dacă ești de acord.

— Sigur.

— Putem vorbi despre orice. S-ar putea să nu am toate răspunsurile.

Știi cum e vorba: dacă chelbosul ar ști vreun leac împotriva căderii părului, s-ar freca singur pe cap cu el. Dar de-acum înainte o să-ți fiu întotdeauna alături, n-o să mai stau niciodată departe atâta vreme, promit.

Ada se uită lung la ea, gânditoare.

— Și interviul? Vrei să-l facem înainte să pleci?

— Tema pentru școală? Da, am uitat. Hai să-l facem acum! zise Meryem desfăcându-și părul și prinzându-l repede la loc.

Dar mai întâi hai să punem de ceai, vrei? Altfel nu sunt în stare să gândesc limpede.

Când samovarul începu să fiarbă, umplând bucătăria cu fuioare subțiri de abur, Meryem scoase două păhărele. Le umplu pe jumătate cu ceai, apoi turnă apă până sus într-unui și lapte în celălalt, încruntându-se ușor la cel din urmă.

— Mulțumesc, zise Ada, deși nu-i plăcuse niciodată prea mult ceaiul.

Pregătită?

— Pregătită.

Ada apăsă pe butonul de înregistrare al telefonului ei și deschise caietul pe care îl ținea pe genunchi.

— Bine. Spune-mi cum era viața în copilăria ta. Aveați grădină? În ce fel de casă locuiați?

— Da, aveam grădină, zise Meryem luminându-se la față. Aveam mimoze și magnolii. Eu creșteam roșii în ghivece... Aveam un dud în curte.

Tatăl meu era un om care reușise prin propriile forțe. Un bucătar faimos, deși acasă gătea rar, fiindcă asta-i treabă de femeie. Baba nu era el însuși un om foarte educat, dar a susținut mereu educația fiicelor lui. Ne-a trimis pe mine și pe Defne la cele mai bune școli. Am fost educate după

sistemul englezesc, credeam că facem parte din Europa. Se vede că europenii erau de altă părere.

— Ai avut o copilărie fericită?

— Copilăria mea a fost împărțită în două. Prima jumătate a fost fericită.

— Și-a doua jumătate?

— Lucrurile s-au schimbat, o simțai în aer. Odată se spunea că grecii și turcii se au precum carnea și unghia. Nu poți despărți carnea de unghie. Se pare că toată lumea se înșela. Poți. Războiul e ceva îngrozitor. Războaiele de orice fel. Dar războaiele civile, în care vechii vecini devin noi dușmani, sunt poate cele mai rele.

Ada ascultă cu atenție în timp ce Meryem îi povestea despre insulă -

cum ea și Defne dormeau afară în nopțile de vară cele mai călduroase, întinzându-și salteaua pe verandă, sub o plasă albă diafană care le apăra de țânțari, numărând stelele de deasupra; cât de încântate erau când vecina lor, o grecoaică, le aducea gutui confiate la desert, deși preferatul lor era prăjitura de Anul Nou, vasilopita, cu o monedă ascunsă înăuntru; și cum mama lor, care era de părere că farfuria unei vecine nu trebuie dată

niciodată înapoi goală, o umplea cu budincă de mastic cu sirop de trandafiri; cum, după divizarea insulei, erau saci de nisip și posturi de pază pe toate

străzile pe care se jucau și se plimbau odată; și cum copiii de pe străzi stăteau de vorbă cu soldații irlandezi, canadieni, suedezi, danezi, acceptând trupele ONU ca pe-o parte inevitabilă a vieții de zi cu zi...

— Închipuie-ți, Adacim, un soldat blond cu pielea albă, care n-a văzut niciodată soarele, vine de la mii de kilometri distanță și se postează acolo doar ca să se asigure că nu-ți omori vecinii bătrâni de-alături sau că ei nu te omoară pe tine. Cât de trist e lucrul ăsta? De ce nu putem trăi în pace, fără soldați și mitraliere?

După ce se opri din vorbit, privirea, pierdută pentru câteva clipe, îi reveni la nepoată.

— Ia zi, învățați despre Cipru la școală?

— Nu prea.

— Mă gândeam eu. Toți turiștii ăia care-și fac vacanțele în zona mediteraneeană vin acolo pentru soare, mare și calamari prăjiți. Dar fără istorie, vă rog, e deprimantă, zise Meryem sorbind din ceai. Pe vremuri mă supăram din cauza asta. Dar acum stau și-mi zic: poate că au dreptate, Adacim. Dacă plângi pentru toate suferințele din lume, până la urmă rămâi fără ochi.

Spunând asta, se lăsă pe spătarul scaunului cu un zâmbet ușor - care se șterse cu totul când Meryem auzi următoarea întrebare pe care i-o puse Ada.

— Înțeleg oarecum că poate rudelor mele mai în vârstă le-a venit greu să accepte căsătoria părinților mei. Sunt dintr-o generație diferită. Probabil au trecut prin multe. Ce nu înțeleg este de ce părinții mei nu vorbeau niciodată despre trecut, nici măcar după ce s-au mutat în Anglia. De ce tăcerea asta?

— Nu sunt sigură că pot răspunde la întrebarea asta, zise Meryem, dintr-odată cu un strop de prudență în glas.

— Încearcă, o îndemnă Ada aplecându-se înainte și oprind înregistrarea.

Apropo, asta nu e pentru școală. E pentru mine.

Tăcerile

Londra, începutul anilor 2000

La nouă luni după nașterea Adei, Defne hotărî să-și reia lucrul în Comisia pentru Persoane Dispărute. Era convinsă că deși se afla la 3.000 de kilometri depărtare de Cipru, încă poate da o mână de ajutor la găsirea celor 225

dispăruți. Se apucă să viziteze comunitățile de imigranți de pe insulă

stabilite în diverse cartiere și suburbii londoneze. Voia să vorbească mai ales cu oamenii în vârstă care supraviețuiseră conflictelor și care, simțind că li se apropie sfârșitul, era posibil să fie doritori să-i împărtășească unele secrete.

Aproape în fiecare zi din toamna aia, își puse trenciul albastru și colindă străzile cu indicatoare în greacă și turcă, în timp ce ploaia răpăia pe trotuare și se scurgea prin rigole. Rareori se întâmpla ca, după o discuție amicală, cineva să n-o îndrume spre o casă sau alta, dându-i de înțeles că s-ar putea să găsească acolo ce căuta. Familiile pe care le întâlnea astfel erau de obicei calde și primitoare, servind-o cu ceai și pateuri, totuși între ei stăruia o lipsă de încredere, nerostită, însă palpabilă pentru toți cei din încăpere.

Din când în când, observă Defne, buncii se arătau dornici să vorbească

atunci când nu mai erau alți membri ai familiei prin preajmă. Pentru că ei își aminteau. Amintiri la fel de fugare și străvezii ca niște fuioare de lână

împrăștiate de vânt. Destul de mulți dintre supraviețuitori, bărbați și femei, născuți și crescuți în sate mixte, cunoșteau greaca și turca, iar câțiva, suferind de Alzheimer, alunecau pe povârnișurile timpului spre o limbă pe care n-o mai vorbiseră de zeci de ani. Unii fuseseră ei înșiși martori la atrocități, alții auziseră despre ele, însă mai erau și unii care i se păreau reticenți.

De-a lungul acelor discuții dificile ajunse Defne să-și dea seama că

măinile sunt cea mai sinceră parte a corpului. Ochii mint. Buzele mint. Fețele se ascund după o mie de măști. Dar măinile rareori fac asta. Privi măinile bătrănilor, odihnindu-se cu modestie în poală, uscate, zbârcite, pătate, încovoiate și albăstrite de vene, niște ființe cu propria minte și conștiință.

Observă cum, de fiecare dată când punea o întrebare incomodă, măinile răspundeau în limba lor, frământându-se, gesticulând, pigulindu-și unghiile.

Încercând să-i încurajeze pe cei intervievați să-și deschidă inima, Defne avea grijă să nu ceară mai mult decât erau ei pregătiți să ofere. Totuși, observă cu îngrijorare faliiile adânci dintre membri ai familiei de vârste diferite. Foarte des, prima generație de supraviețuitori, cei care suferiseră

cel mai mult, își ținea durerea aproape de suprafață, amintirile erau ca niște așchii intrate în piele, unele încă la vedere, altele cu totul ascunse privirii.

Pe când a doua generație alegea să înăbușe trecutul, ce știau și ce nu știau despre el deopotrivă. Din contra, a treia generație era dornică să sape și să dezgroape tăcerile. Ce ciudat era că în familiile rănite de războaie, dislocări forțate și acte de violență, cei mai tineri păreau să aibă memoria cea mai bătrână.

226

În spatele multor uși la care bătea, Defne descoperea o mulțime de suvenire de familie aduse de pe insulă. O înduioșa să vadă cuverturi din petice, milieuri croșetate, bibelouri și ceasuri de pus pe polița căminului, toate cărate cu dragoste peste granițe, însă pe urmă observa și artefacte culturale ce păreau cu totul nelalocul lor - icoane de biserică furate, lucruri de preț aduse ilegal, fragmente de mozaicuri - și își dădea seama de jefuirea istoriei. Publicul internațional nu prea dădea atenție felului în care operele de artă și antichitățile ajungeau pe piață. Clienții din capitalele Occidentului le cumpărau bucuroși, fără să pună întrebări despre proveniența lor. Printre ei se numărau cântăreți, artiști, celebriități.

În cea mai mare parte a timpului, Defne mergea singură în astfel de vizite, însă uneori o mai însoțea câte o colegă de la CPD. Odată fuseseră

tratate cu atâta nepolitețe de fiul mai mare al unui supraviețuitor în vârstă

de nouăzeci și doi de ani - care le acuzase că cercetează inutil trecutul când ar trebui să lase morții cu morții și viii cu viii, comportându-se ca niște pioni ai puterilor occidentale, ca niște lachei care făceau lobby în favoarea lor, creându-i Ciprului o imagine groaznică pe arena internațională -, încât ea și colega ei, o grecoaică, plecaseră zguduite. Se opriseră sub un felinar să-și tragă răsuflarea, cu fețele zbârcite în lumina de sodiu orbitoare.

— E un bar după colț, zise cealaltă femeie. Ai vrea să bem ceva?

Găsiră o masă în partea din spate, mirosul de covoare îmbibate de bere și haine ude părându-li-se ciudat de liniștitor.

Defne luă două pahare cu vin alb de la bar. Era prima dată când puneă gura pe băutură din momentul în care aflase că e însărcinată. Acum alăpta.

Cu chipul transfigurat parcă de ușurare, cuprinse paharul între palme, simțind cum răceala i se preschimbă încet-încet în căldură. Chicoti nervos și, pe nesimțite, amândouă se treziră râzând așa de tare, că le dăduseră și lacrimile, iar ceilalți clienți începură să le privească dezaprobat, întrebându-se ce-o fi așa de amuzant, fără să-i treacă vreunui prin cap că se descărcău de fapt de suferință.

În seara aceea, Defne ajunse acasă târziu și îl găsi pe Kostas dormind pe canapea cu fetița alături. El tresări speriat când îi auzi pașii.

— Scuze, dragule, te-am trezit.

— E în regulă.

Se ridică încet, întinzându-și brațele.

— Ce face Ada? I-ai dat laptele pe care ți l-am lăsat?

— Da, i l-am dat, dar s-a trezit plângând două ore mai târziu. Așa că am încercat s-o liniștesc cu niște lapte praf. Altfel n-a vrut să se oprească.

— O, scuze, zise Defne iar. Trebuia să vin mai devreme.

— Nu-i nimic, n-ai de ce să te scuzi, aveai nevoie de-o pauză, zise Kostas cercetându-i chipul. Ești bine?

Ea nu răspunse, iar Kostas n-avea cum să fie sigur că-l auzise.

Defne sărută fetița pe frunte, zâmbi văzându-i fețișoara încrețită și gura ca un boboc de trandafir, apoi spuse:

— Nu vreau ca Ada să fie împovărată de lucrurile care ne-au rănit pe noi. Vreau să-mi promiți, Kostas. Că n-o să-i spui prea multe despre trecut.

Doar câteva lucruri esențiale, însă atât, nimic mai mult.

— Iubito, n-ai cum să-i împiedici pe copii să pună întrebări. Pe măsură ce-o să crească, o să fie tot mai curioasă.

Afară, un camion înainta greoi pe stradă, însă la ora aceea târzie huruitul lui umplu golul în care răsunaseră cu o clipă în urmă vocile lor.

Ea se încruntă, gândindu-se la ce spusese Kostas.

— Curiozitatea e trecătoare. Vine și pleacă. Dacă Ada încearcă să sape mai adânc, poți întotdeauna să-i dai un răspuns vag.

— Hai, Defne..., zise el atingându-i brațul.

— Nu! strigă ea ferindu-se.

— E târziu, hai să vorbim mâine, zise Kostas, fiindcă răspunsul ei rece și gestul brutal îl răniseră ca tăișul unui pumnal.

— Te rog, nu mă lua de sus! protestă ea cu ochii negri de nepătruns. M-am gândit multă vreme la asta. Am văzut cum funcționează. Vorbesc tot timpul cu oameni. Nu mai dispare, Kostas. Dacă-ți intră în cap, fie că e vorba de amintirile tale, sau ale părinților, sau ale bunicilor tăi, durerea asta afurisită devine carne din carnea ta. Se ține scai de tine și te marchează

pentru totdeauna. Te dă peste cap și schimbă felul în care te vezi pe tine însuși și pe ceilalți.

Chiar atunci, copila se mișcă și amândoi se întoarseră spre ea, îngrijorați că făcuseră prea mult zgomot. Dar, în orice vis ar fi plutit, Ada încă nu-l părăsise, fețișoara ei strălucind liniștită de parcă ar fi așteptat ceva.

Defne se așeză pe canapea, cu brațele moi pe lângă corp, câ o păpușă fără viață.

— Promite-mi doar, asta-i tot ce-ți cer. Dacă vrem ca fetița noastră să aibă un viitor fericit, trebuie să-i tăiem orice legături cu trecutul nostru.

Kostas simți mirosul de alcool din răsuflarea ei. Un damf slab, coclit în aer, care îi amintea de o seară de demult, când stătea încremenit și neajutorat, uitându-se la păsările conservate în borcane. Se apucase din nou de băut? Își zise că Defne avea nevoie de o seară în oraș, de puțin timp liber pentru ea după lunile grele de sarcină, naștere și îngrijire a copilului. Își zise că n-avea de ce să-și facă griji. Acum erau o familie.

Bucătăria

Londra, sfârșitul anilor 2010

În ziua dinainte de plecare, Meryem, dornică să împartă și alte sfaturi, a tot pisat-o cu învățăturile ei, lansând un adevărat tir de ponturi pentru gătit și trucuri pentru curățenie.

— Nu uita, folosește întotdeauna oțet ca să scapi de depunerile de calcar de pe capul de duș. Încearcă să freci cada cu jumătate de grepfrut.

Presară niște sare de stâncă înainte. O să fie fără pată!

— Corect.

Meryem scrută bucătăria răsucindu-se pe călcâie.

— Să vedem, am curățat ceainicul de depuneri de calcar, am lustruit tacâmurile. Știi cum să îndepărtezi rugina? Freac-o cu ceapă. Și mai ce... A, da, am scos petele de cafea de pe masă. E simplu, n-ai nevoie decât de niște pastă de dinți, ca și cum te-ai spăla dimineața. Ai grijă să nu-ți lipsească

niciodată bicarbonatul de sodiu în casă, face minuni.

— Am înțeles.

— Bine, ultimul lucru, e ceva anume ce-ai vrea să-ți gătesc înainte să

plec? — Nu știu, zise Ada ridicând din umeri. Dintr-un cotlon al memoriei se ivi un gust pe care-și dorea de mult să-l încerce. Poate khataifi.

Meryem păru în același timp încântată și supărată auzind-o.

— Nicio problemă, hai să ne-apucăm, dar se cheamă kadayif55, zise ea traducând numele din greacă în turcă.

— Khataifi, kadayif, zise Ada. Ce contează? Dar pentru Meryem chiar conta și o corectă mai departe când pronunța un cuvânt sau altul cu sânguina unui profesor de gramatică pus în fața unui infinitiv cu adverb intercalat: nu halloumi, ci hellim; nu tzatziki, ci cacik; nu dolmades, ci dolma; nu kourabiedes, ci kurabiye... și o ținu tot așa. În ce-o privea pe Meryem,

„baclavaua grecească" era „baclava turcească", iar dacă sirienii, sau libanezii, sau egiptenii sau iordanienii, sau oricine altcineva ar fi revendicat desertul ei iubit, ghinion, nu era nici al lor. Deși cea mai mică modificare în 55 Desert foarte popular (gr.) (tc.) (n.a.).

229

vocabularul ei culinar putea s-o supere, mai ales eticheta „cafea grecească" îi făcea sângele să fiarbă în vine, fiindcă pentru ea era, și-avea să fie mereu, „cafea turcească".

Ada își dăduse deja seama de mult că mătușa ei era plină de contradicții.

Deși putea fi înduioșător de respectuoasă și de înțelegătoare față de alte culturi și extrem de conștientă de pericolele animozităților culturale, în bucătărie se transforma automat într-un soi de naționalistă, o patrioată

culinară. Adei i se păru amuzant că o femeie în toată firea putea fi atât de tăfnoasă când venea vorba de cuvinte, însă își ținu gândurile pentru ea. Zise totuși, pe jumătate în glumă:

— Dumnezeule, da' sensibilă mai ești în legătură cu mâncarea.

— Mâncarea e un subiect sensibil, zise Meryem. Poate crea probleme.

Știi cum e vorba: mănâncă pâine proaspătă, bea apă curată și, dacă ai carne-n farfurie, spune oricui te-ntreabă că pește.

Dacă mâncarea era un subiect delicat, sexul era următorul punct spinos de pe lista lui Meryem. Nu era în stare să abordeze niciodată

subiectul direct, preferând s-o ia pe ocolite, în cercuri năucitoare.

— Nu ai prieteni la școală?

— Am câțiva. Sunt prietenă bună cu Ed.

— Ed vine de la Edwina?

— De la Edward.

Meryem încruntă imediat din sprâncene.

— Te joci cu focul. La vârsta ta, băieții nu sunt „prieteni”.

Poate când sunt bătrâni și șubrezi și nu mai au niciun dinte în gură...

Dar acum se gândesc la un singur lucru.

O sclipire ștregărească se ivi o clipă în ochii Adei.

— Și care-ar putea fi lucrul ăla?

Meryem flutură din mână.

— Știi la ce mă refer.

— Voiam doar să-i spui pe nume, zise Ada. Băieții vor sex, iar fetele nu.

Asta e?

— Femeile sunt diferite.

— Diferite pentru că nu au dorințe sexuale?

— Pentru că suntem ocupate! Femeile au lucruri mai importante de făcut. Să avem grijă de familiile noastre, de părinții noștri, de comunitățile noastre, să ne asigurăm că totul merge strună. Femeile țin lumea laolaltă, nu avem timp de prostii!

Ada își ȋuguie buzele, ȋnăbușindu-și un zâmbet.

230

— Ce-i așa de amuzant?

— Tu! Felul ȋn care vorbești. De parcă n-ai fi văzut ȋn viața ta un documentar despre natură. De ce nu stai de vorbă cu tata, o să-ȋi spună despre antilope, albine, varani de Komodo... S-ar putea să fii surprinsă s-auzi că femelele pot fi mult mai interesate de sex decât masculii.

— Pentru copii, canim. Ăsta-i singurul motiv. Altfel, femelele nu sunt interesate de sex.

— Dar bonobo?

— N-am auzit de ei.

Scotându-și telefonul, Ada ȋi arată mătușii ei o poză. Dar Meryem nu păru impresionată.

— Aia-i o maimuță, noi suntem oameni.

— Avem același ADN ca maimuțele bonobo ȋn proporție de nouăzeci și nouă la sută, zise Ada punând telefonul ȋn buzunar. Oricum, cred că ai așteptări prea mari de la femei. Vrei să se sacrifice pentru fericirea altora, să ȋncerce să ajute pe toată lumea și să se conformeze unor standarde de frumusețe care n-au nicio legătură cu realitatea. E nedrept.

— Lumea e nedreaptă, zise Meryem. Dacă o piatră cade pe un ou, oul o pățește; dacă un ou cade pe o piatră, tot oul o pățește.

Ada o privi o clipă pe mătușa ei.

— Cred că noi, femeile, nu trebuie să fim atât de dure cu noi ȋnșine.

— Ei, nu spune niciodată amin la o rugăciune imposibilă.

— Nu e imposibilă! De ce nu putem fi ca găștele canadiene?

Masculii și femelele arată aproape la fel. Și-n plus, majoritatea femelelor de păsări nu au pene țipătoare. De obicei masculul e mai colorat.

Meryem clătină din cap.

— Îmi pare rău, nu merge așa. Pentru noi, oamenii, regulile sunt diferite.

O femeie are nevoie de un penaj frumos.

— De ce?

— Fiindcă altfel, altă femeie o să se năpustească și-o să-i fure perechea.

Și, crede-mă, când o pasăre ajunge la vârsta mea, nu vrea să fie singură în cuib.

Atunci, Ada încetă săi mai pună întrebări, nu pentru că era de acord cu ceva din ce spusese mătușa ei, ci pentru că simțise din nou, sub toată

vorbăria ei spirituală și personalitatea ei hotărâtă, cât de timidă și de vulnerabilă era de fapt femeia aceea.

— O să țin minte, zise Ada. Mai știi și alte trucuri pentru curățenie?

231

Feluri de-a vedea lucrurile

Londra, sfârșitul anilor 2010

Kostas stătea în biroul lui - o fostă magazie pentru răsaduri -, tastând fără întrerupere la computer, cu chipul puternic conturat de lumina albastră

a ecranului. Își construise o ascunzătoare, iar biroul îi era înțesat de documente, cărți și lucrări științifice. Din când în când se uita pe fereastră, lăsându-și privirea să rătăcească prin grădină. Acum, că Furtuna Hera

trecuse, se simțea ceva nou în aer, acea senzație de pace fragilă care domnește după o bătălie crâncenă. În câteva săptămâni avea să vină primăvara și putea să dezgroape.

În săptămâna când murise Defne, fusese plecat în Australia într-o călătorie de cercetare, conducând o echipă internațională de oameni de știință. După ce incendiile de vegetație devastaseră porțiuni mari de pădure, el și colegii lui voiau să înțeleagă dacă copacii care trecuseră prin perioade de secetă sau arșiță în trecut, ori copacii cu strămoși care făcuseră față unor traume asemănătoare reacționau la incendiile din prezent diferit de ceilalți.

Făcuseră numeroase experimente pe plante perene în sol bogat în cenușă, dar se concentraseră în primul rând pe specia comună *Eucalyptus grandis*.

Când supuseseră lăstarii supraviețuitorilor la foc puternic în condiții de laborator, descoperiseră că copacii ai căror strămoși trecuseră prin greutăți reacționau mai rapid și produceau mai multe proteine, pe care le foloseau apoi ca să-și protejeze și să-și regenereze celulele. Descoperirile lor corespundeau cu studiile anterioare care arătau că specii de plop identice din punct de vedere genetic care creșteau în condiții similare reacționau diferit la traume precum seceta în funcție de locul de unde proveneau. Să

însemne oare toate astea că copacii nu doar că au un fel de memorie, ci și că o transmit mai departe propriilor vlăstare?

O sunase pe Defne, nerăbdător să-i împărtășească descoperirile lui, însă nu reușise să dea de ea. O sunase iar mai târziu în aceeași zi, pe urmă

sunase pe fix și pe mobilul Adei, dar nu-i răspunsese nimeni.

Nu reușise să doarmă în noaptea aceea, simțea o apăsare în piept, de parcă un șarpe i s-ar fi încolăcit pe trup și l-ar fi cuprins în strânsoarea lui.

La trei dimineața, telefonul pe care-l pusese lângă pat începuse să sune.

Vocea Adei, aproape de nerecunoscut, întretăiată de suspine la fel de disperate ca hohotele de plâns.

Trecând prin perdelele groase, lumina firmei de neon din fața camerei lui de hotel clipea portocaliu și alb, apoi se făcea iar întuneric beznă. În baie, când se spăla pe față, un străin înspăimântat îl privise din oglindă.

Abandonând experimentul și echipa, luase un taxi până la aeroport și se întorsese la Londra cu primul avion.

Din copilărie, copacii îi oferiseră alinare, un sanctuar numai al lui, și Kostas privise viața prin culorile și desimea crengilor și frunzișului lor.

Totuși, admirația profundă pentru plante îl făcuse să sufere de un sentiment straniu de vinovăție, de parcă, dând atâta atenție naturii, neglija ceva dacă nu absolut esențial, cel puțin la fel de important și de presant -

suferința omenească. Oricât ar fi iubit lumea arborilor și ecosistemul ei complex, evita oare, în vreun fel ocolit, realitățile de zi cu zi ale politicii și conflictelor umane? O parte din el înțelegea că oamenii, mai ales acolo de unde venea el, s-ar fi putut să vadă lucrurile în felul ăla, însă o parte și mai mare din el respingea categoric ideea. Fusesse întotdeauna de părere că nu există o ierarhie - sau n-ar trebui să existe - între durerea oamenilor și durerea animalelor, nici o întâietate a drepturilor oamenilor asupra celor ale animalelor, nici chiar a drepturilor oamenilor asupra celor ale plantelor, la drept vorbind. Știa că mulți dintre concetățenii lui ar fi fost profund jigniți dacă ar fi spus așa ceva cu voce tare.

Când fusese în Nicosia, observând activitatea Comisiei pentru Persoanele Dispărute, îi trecuse prin minte un gând de nerostit. Era un gând pașnic, în ceea ce-l privea. De trupurile celor dispăruți, dacă erau descoperite, aveau să se îngrijească cei dragi și să le îngroape cum se cuvine, așa cum meritau. Dar nici acelea care n-aveau să fie găsite niciodată nu erau părăsite cu totul. Se îngrijea natura de ele. Cimbrul sălbatic și maghiranul creșteau din același sol, pământul despicăndu-se ca o crăpătură într-o fereastră ca să facă

loc posibilităților. Păsări, lilieci și furnici fără număr duceau semințele acelea departe, unde încolțeau și formau o vegetație nouă.

Astfel, în cele mai surprinzătoare moduri, victimele continuau să trăiască, pentru că asta făcea natura cu moartea, preschimba sfârșiturile brutale într-o mie de noi începuturi.

Defne înțelesese cum se simțea Kostas. De-a lungul anilor avuseseră

divergențele lor, însă de fiecare dată ajunseseră să respecte deosebirile dintre ei. Formau un cuplu problematic nu din cauză că ea era turcoaică și el grec, ci fiindcă aveau firi extrem de diferite. Pentru Defne, suferința omenească era de o importanță capitală și dreptatea era scopul ultim, pe 233

când pentru Kostas viața omului, deși fără îndoială nespus de prețioasă, nu avea nicio prioritate specială în lanțul ecologic.

Simți un nod în gât când se uită la fotografia înrămată de pe birou, dintr-o călătorie pe care o făcuseră în Africa, doar ei trei. Cu vârful arătătorului, atinse chipul soției, urmări conturul zâmbetului încrezător al fiicei lui.

Defne murise, însă Ada era acolo și el își făcea griji că o dezamăgește.

În ultimul an fusese retras și taciturn, un nor de apatie învăluind tot ce spunea și ce nu era în stare să spună.

El și Ada fuseseră odată atât de apropiați. Ca un bard care se pricepe să

creeze suspans în orice poveste, îi vorbea despre flori de ciocolată ce înfloreau noaptea, lithops care creșteau încet-încet - roci care înfloresc -, semănând ciudat de mult cu niște pietricele, și Mimosa pudica, o plantă atât de timidă, încât se retrage la cea mai mică atingere. Să-și vadă fiica fascinată

neîncetat de natură îi încălzea inima; îi răspundea mereu cu răbdare la întrebări. Pe-atunci, legătura dintre el și Ada era așa de strânsă, că Defne se plângea, doar pe jumătate în glumă: „Sunt geloasă. Uite cum te-ascultă Ada!

Te admiră, dragule".

Faza aceea din viața Adei - fiindcă era o fază, oricâți ani ar fi durat - se încheiase. În ultima vreme, când se uita la el, fiica lui îi vedea slăbiciunile, eșecurile și nesiguranțele. Poate că într-o zi din viitor avea să urmeze o fază

mai senină. Dar mai aveau până acolo. Kostas închise ochii, gândindu-se la Defne, la ochii ei inteligenți, zâmbetul melancolic, izbucnirile bruște de furie, simțul ei puternic al dreptății și egalității...

Ce-ar face dacă ar fi acum în locul lui?

„Luptă, ashkim... Luptă-te să găsești o cale de ieșire."

Dintr-odată, Kostas se ridică și ieși din birou. Străbătu coridorul care lega biroul de casă, simțind că-l ustură puțin ochii din cauza schimbării de lumină. Când ajunse la camera Adei, găsi ușa deschisă. Cu părul prins neglijent cu un creion și ochii lipiți de ecranul mobilului, într-o concentrare tăcută, avea un aer meditativ și neliniștit care-i aminti lui Kostas de mama ei. — Bună, iubire.

Ada ascunse imediat telefonul.

— Bună, tată.

El se prefăcu că nu observă. N-avea niciun rost să se lanseze într-un discurs împotriva folosirii exagerate a gadgeturilor.

— Cum merge cu tema?

— Bine. Cum merge cu cartea?

234

— Mai am puțin și-o termin.

— O, uau, e grozav - felicitări.

— Ei, nu știu dacă-i bună de ceva... Se opri, își dresă glasul. Mă

întrebam dacă ți-ar plăcea s-o citești și să-mi spui ce părere ai. E ceva la care țin mult.

— Eu? Dar nu știu nimic despre copaci.

— Nu contează, știi o mulțime despre altele. Ea zâmbi.

— OK, cool.

— Cool, zise Kostas ciocănind la ușă în ritmul unei melodii pe care-o auzise puțin mai devreme în ziua aia. Pomeni numele unui artist care știa că

Adei îi place să-l asculte zi și noapte.

Nu-i rău. Chiar bun, de fapt. Un cântăreț grozav cu niște piese fenomenale...

De data asta Ada își înăbuși zâmbetul, amuzată de încercarea jalnică a tatălui ei de-a restabili legătura cu ea prin emo rap, despre care n-avea nici cea mai vagă idee. Poate era mai bine dacă încerca ea să vorbească limba lui.— Tată, mai ții minte ce-mi spuneai odată, că oamenii se uită la un copac, dar nu văd niciodată același lucru? Mă gândeam la asta zilele trecute și n-am reușit să-mi aduc aminte exact. Ce era cu asta?

— Chiar așa, cred că spuneam că poți să afli caracterul cuiva după ce observă mai întâi la un copac.

— Continuă.

— Chestia asta nu se bazează pe nicio metodologie științifică sau cercetare empirică...

— Știu! Zi mai departe.

— Ce voiam să spun este că unii oameni stau în fața unui copac și primul lucru pe care-l observă e trunchiul. Aceștia sunt cei care dau întâietate ordinii, siguranței, regulilor, continuității. Apoi sunt cei care văd crengile înainte de orice altceva. Aceștia tânjesec după schimbare, după

senzația de libertate. Și apoi sunt cei atrași de rădăcini, cu toate că stau ascunse sub pământ. Aceștia sunt foarte atașați emoțional de moștenirea, identitatea, tradițiile lor...

— Și tu din care ești?

— Nu mă întreba. Eu studiez copacii ca să-mi câștig existența, răspunse el netezindu-și părul. Însă cred că multă vreme am fost în primul grup. Tânjeam după o senzație de ordine, de siguranță.

—Dar mama?

— Într-al doilea, clar. Tot timpul vedea întâi crengile. Iubea libertatea.

235

— Dar mătușa Meryem?

— Mătușa ta face parte probabil din al treilea grup. Tradițiile.

— Dar eu?

Kostas zâmbi, privind-o în ochi.

— Tu, iubito, ești din cu totul alt trib. Zărești un copac și vrei să legi trunchiul de crengi și rădăcini. Nu vrei să scapi nimic din vedere. Și ăsta e un talent minunat, curiozitatea ta. Să n-o pierzi niciodată.

În seara aceea, în camera ei, ascultându-l pe cântărețul de care tatălui ei se chinuia atât de tare să-i placă, Ada desfăcu perdelele și privi în întunericul care acoperea grădina ca un baldachin. Chiar ascuns vederii, știa că smochinul e acolo, așteptând să-i vină timpul, crescând, schimbându-se, amintindu-și -trunchi și crengi și rădăcini, toate la un loc.

Oamenii din vechime credeau că există un stâlp care trece prin univers, legând lumea subterană de pământ și de cer, și că în centrul acestui stâlp străjuiește, semeț și magnific, marele arbore cosmic. Crengile lui susțin soarele, luna, stelele și constelațiile, iar rădăcinile lui ajung tocmai până în abis. Dar când era vorba să spună exact ce fel de plantă ar putea fi, între

oameni se iscau certuri înverșunate. Unii spuneau că n-ar putea fi decât un plop balsamifer. Alții susțineau că trebuie să fie un tamarin, însă alții insistau că era un cedru sau un hiori sau un baobab sau un santal. Astfel, omenirea se împărțea în popoare dușmane, triburi războinice.

Era un lucru tare lipsit de înțelepciune, fiindcă toți copacii sunt extrem de importanți și merită atenție și laudă. S-ar putea chiar spune că există

câte-un copac pentru orice dispoziție și orice moment. Când ai ceva prețios de dăruit universului, un cântec sau un poem, ar trebui să i-l împărtășești mai întâi unui stejar auriu. Dacă te simți descurajat și lipsit de apărare, caută

un chiparos mediteraneean sau un castan porcesc înflorit. Amândoi sunt surprinzător de rezistenți și o să-ți povestească despre toate incendiile cărora le-au supraviețuit. Și dacă vrei să ieși mai puternic și mai bun din încercările tale, găsește un plop tremurător de la care să înveți - un copac atât de tenace, încât poate ține piept până și flăcărilor ce încearcă să-l distrugă.

Dacă suferi și nu ai pe nimeni care să te-asculte, s-ar putea să-ți facă

bine să-ți petreci timpul împreună cu un arțar de zahăr. Dacă, pe de altă

parte, ai o părere foarte bună despre tine, fă o vizită unui cireș și observă-i florile, care, deși fără îndoială minunate, nu sunt mai puțin efemere decât trufia.

Până pleci s-ar putea să te simți mai umil, mai cu picioarele pe pământ.

236

Ca să rememorezi trecutul, caută un ilex sub care să te-așezi; ca să

visezi la viitor, alege în schimb o magnolie. Și dacă te gândești la prieteni și prietenii, cel mai potrivit tovarăș ar fi un molid sau un ginkgo. Când ajungi la o răscruce și nu știi încotro s-o apuci, s-ar putea să fie de ajutor să privești tăcut un sicomor.

Dacă ești artist și-ți lipsește inspirația, un jacaranda albastru sau un arbore-de-mătase ți-ar putea stârni imaginația. Dacă vrei să te reinventezi, du-te și vezi un ulm de munte, iar dacă ai prea multe regrete, o salcie-plângătoare o să-ți ofere mângâiere. Când dai de necaz sau ești la pământ și nu ai pe nimeni în care să te încrezi, un păducel e cea mai bună alegere.

Există un motiv pentru care păduceii sunt sălașul zânelor și se știe că ocrotesc vasele cu comori îngropate.

Pentru înțelepciune, încearcă un fag; pentru inteligență, un pin; pentru curaj, un scoruș; pentru generozitate, un alun; pentru bucurie, un ienupăr; și pentru când ai nevoie să înveți să renunți la ce nu poți controla, un mesteacăn, cu coaja lui albă-argintie care se jupoaie straturi-straturi, ca o piele veche. Și-apoi, dacă cumva cauți iubire sau ai pierdut-o, vino la smochin, întotdeauna la smochin.

Cele ascunse

Londra, sfârșitul anilor 2010

În seara când plecă mătușa ei, Ada se duse la culcare devreme, chinuită

de dureri menstruale. Ținând o sticlă cu apă caldă lipită de abdomen, încercă

să citească puțin, dar o grămadă de gânduri i se învălmășeau în minte și-i era greu să se concentreze. Pe fereastră, vedea luminițele de Crăciun ale vecinului clipind încă, deși păreau mai puțin vesele, mai puțin festive acum, că sărbătorile trecuseră. În aer plutea o senzație de lucruri ce se apropiau de sfârșit, aproape ca o expirație.

Durerile menstruale nu erau singurul lucru care o supăra. Cuvintele mătușii ei despre nevoia de-a avea un model feminin în casă reînviaseră în sufletul ei o îngrijorare familiară: că tatăl ei s-ar putea căsători curând. De la moartea mamei, teama asta devenise parte din ea, întocmai ca bătăile inimii. Dar în seara aia n-avea chef să se lase prinsă iar în pânzele de păianjen ale neliniștii pe care se pricepea atât de bine să le țeară.

Ieși pe hol. O geană de lumină se strecura pe sub ușa de la camera tatălui ei. Probabil stătea până târziu - din nou. Mai demult, părinții ei lucrau 237

deseori până noaptea târziu, fiecare aplecat peste câte un capăt al mesei, cu nasul în cărțile lor și cu fantoma lui Duke Ellington cântând pe fundal.

Bătu la ușă, o deschise. Îl găsi pe tatăl ei așezat la computer, cu fruntea luminată de strălucirea ecranului, ochii închiși și capul înclinat într-o parte, în timp ce o cană cu ceai se răcea pe masă.

— Tată? O clipă se temu că ar putea fi mort, îngrozită la gândul de a-l pierde și pe el, și doar când îi văzu pieptul ridicându-se și coborând reuși să

se liniștească puțin.

Își mută greutatea de pe-un picior pe celălalt, făcând parchetul să scârțâie.

— Am pus mâna pe-o cazma și m-am apucat să sap. Atunci am învățat o lecție pe care n-am uitat-o niciodată. Vezi tu, rădăcinile copacului se încolăceau pe după baza trunchiului, gâtuind circulația apei și a nutrienților.

Nimeni nu-și dăduse seama de asta fiindcă nu se vedea sub pământ.

— Nu înțeleg, zise Ada.

— Asta se cheamă strangulare. Poate avea multe cauze. În cazul respectiv, castanul crescuse într-un recipient circular înainte să fie plantat ca puiet. Ce vreau să spun este că copacul era strangulat de propriile rădăcini. Fiindcă se petrecea sub pământ, lucrul ăsta nu era detectabil. Dacă

rădăcinile încolăcite nu sunt descoperite la timp, încep să pună presiune pe copac și aceasta devine pur și simplu prea greu de suportat.

Ada tăcea.

— Mama ta te iubea foarte mult, mai mult decât orice pe lume.

Moartea ei n-are nicio legătură cu lipsa iubirii. Iubirea ta o făcea să

înflorească și să prospere, și-mi place să cred că și-a mea, însă pe dedesubt, ceva o strangula - trecutul, amintirile, rădăcinile.

Ada își mușcă buza de jos fără să spună nimic. Și-aduse aminte cum, când avea șase ani, își rupsese degetul mare și acesta se umflase, făcându-se de două ori cât era, carnea întin-zându-se și împingându-se în propria materie. Așa își simțea ea cuvintele în gură chiar atunci.

Kostas își luă farfuria, dându-și seama că Ada nu mai vrea să continue discuția.

— Hai să vedem dacă putem găsi vreun film ca lumea.

În seara aceea, Ada și Kostas își mâncară sendvișurile în fața televizorului. Nu reușiră să se pună de acord în privința vreunui film, totuși se simțiră bine stând împreună acolo și căutându-l, își simțiră inimile mai ușoare, măcar pentru un timp.

Șoimul cinic

Londra, sfârșitul anilor 2010

În prima zi din trimestru, Ada se trezi devreme, prea agitată ca să mai poată dormi. Se îmbracă în grabă, deși avea tot timpul la dispoziție, și verifică ce pusese în rucsac, chiar dacă și-l făcuse cu grijă în seara dinainte.

Cum nu prea avea poftă de mâncare, se mulțumi cu un pahar cu lapte în loc de mic-dejun. Acoperi cu un corector câteva coșuri care-i apăruseră

peste noapte, apoi se îngrijoră că le făcuse doar mai vizibile. Se apucă să se dea cu un creion dermatograf și cu rimei, apoi se răzgândi la jumătate și pierdu zece minute ca să se demachieze. Văzând-o atât de panicată, tatăl ei insistă s-o ducă până acolo cu mașina.

Când Kostas opri în fața liceului, Ada își ținu respirația, încremenită ca o statuie de marmură, refuzând să se dea jos din mașină. Priviră împreună

elevii care pierdeau vremea prin fața porților, strângându-se laolaltă și împărțindu-se în grupuri ca imaginile schimbătoare ale unui caleidoscop.

Prin geamurile închise, le auzeau pălăvrăgeala și hohotele de râs.

— Vrei să vin cu tine? o întrebă Kostas.

Ada clătină din cap.

Kostas întinse mâna și o apucă pe a fiicei lui.

— O să fie în regulă, Ada mou. O să fii bine.

Ada se strâmbă, dar nu spuse nimic, cu privirea ațintită la frunzele uscate prinse sub ștergătoarele de pe parbriz.

Kostas își scoase ochelarii și se frecă la ochi.

— Ți-am vorbit vreodată despre gaițele albastre?

— Nu, tată, nu cred.

— Niște păsări extraordinare. Foarte inteligente. Îi pun în încurcătură pe ornitologi cu comportamentul lor.

— De ce?

— Pentru că păsările astea mici, de numai douăzeci și cinci de centimetri, se pricep grozav să imite șoimii. Mai ales pe cei cu umeri roșii.

Ada întoarce capul, vorbind cu imaginea ei reflectată în geam.

— De ce fac asta?

— Păi, oamenii de știință cred că imitarea este un semnal de alarmă pentru celelalte gaițe, ca să le avertizeze că se află un șoim prin preajmă.

239

Dar unii oameni cred că ar putea exista o altă explicație, că ar putea fi o strategie de supraviețuire: când pasărea e speriată, să imite un șoim o ajută să-și calmeze nervii, în felul ăsta, gaița albastră își sperie dușmanii și se simte mai curajoasă.

Ada îi aruncă o privire scurtă tatălui ei.

— Vrei să-mi spui să mă prefac că sunt altcineva?

— Nu e vorba de prefăcut. Când se avântă în înaltul cerului țipând ca un șoim cu umeri roșii, gaița albastră devine una cu el. Altfel n-ar putea scoate același țipăt. Înțelegi ce vreau să zic?

— Bine, tată, am prins mesajul. O să mă duc să dau din aripi prin clasă

ca un șoim.

— Un șoim cinic, zise Kostas zâmbind. Te iubesc. Sunt mândru de tine.

Și dacă puștii ăia-ți fac probleme, găsim noi o soluție. Te rog, nu-ți face griji.

Ada îl bătu ușor pe tatăl ei cu palma peste mână. Era ceva copilăros în felul în care adulții aveau nevoie de povești. Trăiau cu convingerea naivă că

spunând o anecdotă inspirată -povestea potrivită la momentul potrivit -

puteau să ridice moralul copiilor lor, să-i motiveze să realizeze lucruri extraordinare și să schimbe pur și simplu realitatea. N-avea rost să le spui că

viața e mult mai complicată de-atât și cuvintele sunt mai puțin magice decât își închipuie ei.

— Mulțumesc, tată.

— Te iubesc, zise Kostas iar.

— Și eu te iubesc.

Luându-și rucsacul și fularul împletit pe care i-l dăruise mătușa ei, Ada se dădu jos din mașină. Merse încet, picioarele îngreunându-i-se parcă tot mai mult pe măsură ce se apropia de clădire. La câțiva pași în față îl zări pe Zafaar, sprijinit de o balustradă, vorbind cu alți băieți. Se simți foarte rănită

când își aduse aminte cum râsese de ea. Grăbi pasul.

— Hei, Ada!

El o văzuse și plecase de lângă prietenii lui ca să discute cu ea.

Ea se opri, simțind că i se încordează mușchii spatelui.

— Ce mai faci?

— Bine.

— Știi, mi-a părut rău pentru tine când s-a întâmplat chestia aia.

— N-are de ce să-ți pară rău pentru mine. Zafaar își mută greutatea de pe un picior pe altul.

— Nu, serios. Am aflat despre mama ta, sorry.

— Mulțumesc.

240

Zafaar așteptă să mai spună ea ceva și, fiindcă Ada tăcea, își băgă mâinile în buzunarele sacoului. Roși.

— Păi, ne mai vedem, zise repede.

Ada îl privi cum se îndepărtează, pășind parcă cu un nou avânt în timp ce se întorcea la prietenii lui.

În clasă, Ada vorbi puțin cu Ed, ascultând distrată explicațiile lui despre cum să mixezi piese folosind două pupitre. Apoi se așeză pe locul ei obișnuit de lângă fereastră, prefăcându-se că nu observă privirile curioase și șoaptele furiș, chicotelile răzlețe.

Din banca de-alături, Emma-Rose o privea cu un fel de detașare iscoditoare.

— Te simți mai bine?

— Sunt OK, mulțumesc.

Le atraseră atenția niște zgomote din partea cealaltă a clasei - un grup de băieți se țineau cu mâinile de gât de parcă s-ar fi sufocat sau ar fi țipat pe mutește, cu gurile larg deschise și ochii strâns închiși, roșii la față de atâta răutate înăbușită.

— Nu-i băga în seamă, sunt toți niște idioți, zise Emma-Rose cu o încruntare care se preschimbă imediat într-un zâmbet. O, ai auzit ce s-a întâmplat? Zafaar i-a spus lui Noah că e îndrăgostit de cineva de la noi din clasă. — Chiar?... Și știi de cine? întrebă Ada încercând să pară indiferentă.

— Nu încă. Trebuie să mai sap puțin.

Ada simți că-i iau foc obrazii. Nu se aștepta să fie ea, dar poate că, prin cine știe ce minune, exista o șansă, în câteva minute intră doamna Walcott.

— Bună ziua. Ce bucurie să vă văd pe toți! Sper că ați avut o vacanță

minunată! Presupun că fiecare a interviewat o rudă în vârstă și-a aflat o mulțime de lucruri despre viața ei. Vă rog să scoateți temele pentru acasă, o să trec imediat să le strâng.

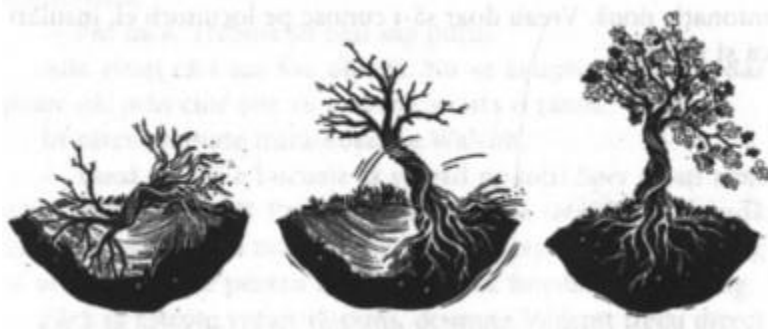
Fără să aștepte vreun răspuns, doamna Walcott trecu direct la lecția nouă.

Ada se uită iar la Emma-Rose și o văzu dându-și ochii peste cap. Nu se putu abține să zâmbească la gestul ei copilăresc, aducându-și aminte de explicațiile mărușii Meryem. Scoase notițele interviului și eseul și se simți plină de mândrie la gândul că doamna Walcott avea să citească despre viața mătușii ei.

Seara o sună mătușa Meryem.

— Adacim, cum a fost la școală? Colegii te-au necăjit?

— De fapt, a fost în regulă. Chiar surprinzător de bine.

— Minunat.

— Mda, presupun că da, zise Ada. Te-ai îmbrăcat cu hainele colorate?

Un chicotit.

— Încă nu.

— Începe cu fusta verde-fistic, zise Ada și se întrerupse. Știi ce, vara viitoare, după Earth Summit, tata a promis că mă duce în Cipru.

— Zău? exclamă Meryem. E o veste grozavă. Mereu mi-am dorit să se întâmple asta. O, abia aștept. O să-ți arăt locurile... O să te duc peste tot. Ia stai așa, ce parte vizitezi? Vreau să zic, nu-ți strică să le vezi pe-amândouă, dar care o să fie prima? Nordul sau sudul?

— O să vin pe insulă, zise Ada, iar în glas i se simțea o intonație nouă.

Vreau doar să-i cunosc pe locuitorii ei, insulari ca și mine.

Cum să dezgropi o smochiniță în șapte pași

1. Identifică exact locul din grădină unde ai îngropat cu săptămâni sau luni în urmă.
2. Îndepărtează cu grijă straturile izolatoare pe care le-ai pus deasupra.
3. Scoate pământul și frunzele din șanț, având grijă să nu vatâmi copacul cu cazmaua sau grebla.

4. Cercetează și verifică dacă frigul a afectat-o în vreun fel.

5. Ridică cu grijă copacul și dezleagă funiile cu care l-ai prins. Unele crengi s-ar putea să se rupă sau să se îndoiaie, însă copacul o să fie bine și o să se bucure să stea din nou la verticală.

242

6. Pune pământul la loc în jurul rădăcinilor ca să te asiguri că copacul se ține bine și e pregătit să înfrunte primăvara.

7. Spune-i câteva cuvinte frumoase smochiniței tale ca să-i urezi bun-venit înapoi în lume.

Simt că iarna aspră a început să se înmoaie, că roata anotimpurilor se întoarce iar. Persefona, zeița primăverii, revine pe pământ, cu o cunună de flori argintii în părul bălai. Pășește ușor, ținând într-o mână un buchet de maci roșii și un snop de grâu, iar în cealaltă, o mătură cu care să dea la o parte zăpada, să îndepărteze noroiul și chiciura. Aud amintiri solide lichefiindu-se și apa picurând din streșini, spunându-și propriul adevăr: pic-pic-pic.

În natură, totul vorbește întruna. Lilieci frugivori, albine, capre sălbatice, șerpi de casă... Unii tipă, alții cârâie, iar alții cloncăne, piuie, croncăne sau ciripesc. Bolovanii huruie, vița-de-vie foșnește. Lacurile sărate spun povești despre războaie și întoarceri acasă; trandafirii-de-câmp cântă

în cor când bate meltemi; livezile de citrice înalță ode tinereții veșnice.

Vocile patriilor noastre nu încetează niciodată să ne răsunе în minte.

Le purtăm cu noi oriunde ne-am duce. Chiar și astăzi, aici în Londra, îngropată în mormântul ăsta, aud aceleași sunete și mă trezesc tremurând, ca o somnambulă care își dă seama că s-a aventurat periculos în noapte.

În Cipru, toate ființele, mari și mici, se exprimă într-un fel sau altul –

mă rog, toate în afară de berze. Deși insula nu se află chiar pe rutele lor de migrație, din când în când, câteva berze singuratice, împinse cu siguranță de

curenții de aer, petrec câteva zile acolo înainte să-și reia călătoria. Sunt mari, grațioase și, spre deosebire de orice alte păsări, nu pot să cânte. Dar ciprioții o să vă spună că nu-i adevărat. Era o vreme când păsările astea de baltă cu picioare lungi cântau triluri încântătoare despre regate îndepărtate și locuri necunoscute, vrăjindu-și publicul cu povești despre epopei petrecute peste mări și țări și despre aventuri eroice. Cei care le auzeau erau atât de fermecați, încât uitau să-și ude ogoarele sau să-și tundă oile sau să-și mulgă

vacile sau să stea la bârfa cu vecinii la umbra pomilor și, noaptea, uitau până

și să facă dragoste cu cei pe care-i iubeau. De ce să te spetești muncind sau să flecărești sau să-ți dai inima cuiva când tot ce-ți dorești este să pornești spre țărmuri îndepărtate? Viața s-a oprit. Până la urmă, supărată că ordinea lucrurilor fusese tulburată, Afrodita și-a băgat nasul, așa cum face mereu. A aruncat un blestem asupra berzelor care treceau prin Cipru.

De-atunci înainte, păsările n-au mai scos un sunet, orice-ar fi văzut sau auzit acolo jos.

243

Legende, probabil, însă eu nu le disprețuiesc.

Cred în legende și-n tainele trecute sub tăcere pe care ele-ncearcă să le scoată cu blândețe la lumină.

Totuși, luați tot ce v-am spus cu oareșce rezerve, la fel și tot ce nu am reușit să spun, pentru că s-ar putea să nu fiu cea mai imparțială

povestitoare.

Am prejudecățile mele. La urma urmei, nu mi-au plăcut niciodată zeii și zeițele, cu veșnicele lor dușmănii și rivalități.

Mi s-a părut înduioșător că Meryem, draga de ea, a construit un turn de pietre în seara aia în grădină, un pod făcut din cântece și rugăciuni, ca să pot

părăsi lumea asta împăcată și să trec în cealaltă, dacă există una. A fost o dorință drăguță, atât cât pot fi de drăguțe dorințele. Dar sora mea și cu mine am avut întotdeauna păreri diferite. Pe când ea voia să mă mut la cele veșnice, să intru pe poarta raiului, spera ea, eu preferam mai degrabă să rămân unde mă aflu, cu rădăcinile înfipite-n pământ.

După ce-am murit și vidul m-a înghițit cu totul ca o gură căscată uriașă, am plutit fără țintă o vreme. M-am văzut zăcând pe patul de spital, unde am rămas în comă și, deși știam că e trist, nu simțeam asta; era de parcă între inima mea și tristețea care-o înconjură fusese ridicat un perete de sticlă. Dar apoi ușa s-a deschis și Ada a intrat cu un buchet de flori, zâmbetul ei plin de speranță pâlind cu fiecare pas timid, iar eu nu mai suportam să mă uit.

Nu eram pregătită să-i părăsesc. Nici nu eram în stare să mă mut din nou. Voiam să fiu ancorată mai departe în iubire, singurul lucru pe care oamenii nu l-au distrus încă. Dar unde aș fi putut locui acum, când nu mai eram în viață și nu mai aveam un trup, un înveliș, o formă? Și-atunci am știut! Bătrâna smochiniță! Unde să caut adăpost dacă nu în îmbrățișarea ei de arbore? După înmormântare, privind cum trece ce-a mai rămas din zi și cum lumina se preface-n liniște neagră, am plutit și-am dansat în cercuri deasupra smochiniței, Ficus carica a noastră. M-am strecurat în țesuturile ei vasculare, am sorbit apă din frunzele ei și-am revenit din nou la viață prin porii ei.

Biata smochiniță. Când m-am preschimbat în ea, s-a pomenit dintr-odată profund îndrăgostită de soțul meu, dar nu m-a deranjat deloc; de fapt, am fost fericită să văd asta și m-am întrebat ce s-ar întâmpla dacă într-o zi Kostas ar răspunde sentimentelor ei - dacă un om s-ar îndrăgosti de un copac.

244

Femeile, cel puțin acolo de unde vin eu și din motive numai de ele știute, s-au preschimbat mereu în flora din partea locului. Defne, Dafne, Daphne...

Îndrăznind să-l respingă pe Apollo, Daphne s-a prefăcut într-un laur.

Pielea i s-a îngroșat, devenind o scoarță protectoare, brațele i s-au lungit, preschimbându-se în ramuri subțiri, iar părul i s-a revărsat într-un frunziș

mătășos în timp ce, așa cum ne spune Ovidiu, „picioarele-i, atât de iuți c-o clipă înainte, în rădăcini încete au rămas înțepenite”.

Pe când Daphne a fost prefăcută într-un copac ca să scape de iubire, eu m-am metamorfozat într-un copac ca să n-o pierd. Aerul se încălzește, cerul de deasupra Londrei a căpătat o nuanță foarte timidă de albastru. Simt o rază palidă de soare mângâind pământul, chinuitor de încet. Reînvierea o să

dureze. Vindecarea o să dureze.

Dar știu și am încredere că, din clipă-n clipă, scumpul meu Kostas Kazantzakis o să iasă în grădină cu o cazma în mână, probabil îmbrăcat tot cu haina lui cu glugă bleumarin, cea pe care am cumpărat-o împreună dintr-un magazin cu haine second-hand de pe Portobello Road, o să mă dezgroape și-o să mă scoată din șanț, ținându-mă cu grijă în brațe, iar în spatele ochilor lui frumoși, gravat în sufletul lui, o să stăruie tot ce-a mai rămas dintr-o insulă de la capătul Mării Mediterane, tot ce-a mai rămas din iubirea noastră.

Notă pentru cititor

Multe dintre poveștile celor dispăruți menționate pe parcursul romanului se bazează pe relatări reale. Cartea *Beneath the Carob Trees: The Lost Lives of Cyprus* de Nick Danziger și Rory MacLean, publicată de Comisia pentru Persoane Dispărute, este un material profund emoționant pentru cei care doresc să citească mai multe despre acest subiect.

Pe când mă documentam pentru acest roman, exhumările făcute în Spania și America Latină au fost de mare importanță pentru mine. Povestea despre taximetrist este fictivă, dar inspirată de o relatare reală - o remarcă

ce-ți îngheța sângele în vine făcută de față cu reprezentanții Crucii Roșii de ghidul lor franchist - peste care am dat în cartea excelentă a Laylei Renshaw, *Exhuming Loss: Memory, Materiality and Mass Graves of the Spanish Civil War*.

Povestea bunicului lui Kostas, care a fost împușcat de soldați în timpul restricției de circulație, reia o tragedie similară ce a avut loc în realitate și este menționată în *The British and Cyprus: An Outpost of Empire to Sovereign Bases, 1878-1974* de Mark Simmons. O altă carte edificatoare este *The Cyprus Problem: What Everyone Needs to Know* de James Ker-Lindsay.

Articolul pe care l-a citit Kostas în august 1974 a fost inspirat de un articol publicat un an mai târziu, în 8 august 1975, în *Science*, „Are we on the brink of a pronounced global warming?” al naturalistului și geochimistului Wally Broecker, specialist în clima Statelor Unite ale Americii, unul dintre primii care ne-au avertizat în privința legăturii dintre emisiile de carbon produse de oameni și creșterea temperaturilor.

Informațiile despre fermele de flori și coroanele pentru soldații britanici morți, precum și alte câteva detalii surprinzătoare despre insulă

sunt extrase din minunata carte a Tabitheii Morgan *Sweet and Bitter Island: A History of the British in Cyprus*. Romanul *Lămâii amari ai Ciprului* al lui

Lawrence Durrell este o perspectivă lămuritoare, personală și instructivă asupra Ciprului în perioada 1953-1956. Lucrarea *British Imperialism in Cyprus: The Inconsequential Possession* de Andrekos Varnava oferă o descriere spectaculoasă a perioadei dintre 1878 și 1915, în timp ce antologia *Nicosia Beyond Borders, Voices from a Divided City*, editată de A.

Adil, A.M. Ali, B. Kemal și M. Petrides, reprezintă scriitorii vocile scriitorilor 246

greci ciprioți și turci ciprioți deopotrivă. Pentru anecdote personale, mituri și istorie, *Journey into Cyprus* de Colin Thubron oferă o relatare fascinantă.

Am dat peste scrisoarea trimisă clienților hotelului Ledra Palace (publicată în *The Observer* în 15 septembrie 1974) în cartea lui Kenneth Morrison *Sarajevo's Holiday Inn on the Frontline of Politics and War*.

Documentându-mă despre țânțari, o carte care mi-a rămas în mod special în minte a fost *The Mosquito: A Human History of Our Deadliest Predator* de Timothy C. Winegard.

Pentru instrucțiuni detaliate despre cum să îngropi un smochin, vizitați [https:// www.instructables.com/ Bury-a-Fig-Tree/](https://www.instructables.com/Bury-a-Fig-Tree/)

Observația despre optimism și pesimism la plante a fost inspirată de un articol semnat de Kouki Hikosaka, Yuko Yasumura, Onno Muller și Riichi Oguchi în *Trees in a Changing Environment: Ecophysiology, Adaptation and Future Survival*, editată de M. Tausz și N. Grulke. Legat de subiectul incitant al eredității epigenetice și de cum sunt transmise amintirile de la o generație la alta, nu numai la plante, ci și la animale, consultați *What a Plant Knows: A Field Guide to the Senses* de Daniel Chamovitz.

Partea despre oamenii care nu văd copacii a fost filmată la conferința TED Countdown despre criza climatică și căile de-a construi o lume cu zero emisii nete de gaze de seră.

Pentru a citi mai multe despre experimente pe copaci, vizitați <https://>

www.sciencedaily.com/releases/2011/07/110711164557.htm Pentru o perspectivă prețioasă asupra lumii remarcabile a smochinilor, consultați *Gods, Wasps and Stranglers: The Secret History and Redemptive Future of Fig Trees* de Mike Shanahan. *Figs: A Global History* de David Sutton, *The Cabaret of Plants* de Richard Mabey și *The Forest Unseen: A Year's Watch in Nature* de D.G. Haskell oferă de asemenea pasaje edificatoare minunate. Titlul uneia dintre cărțile lui Kostas din poveste a fost inspirat de lucrarea *Vieți întrețesute*.

Cum ne clădesc fungii lumile, ne schimbă mintea și ne conturează viitorul de Merlin Sheldrake.

Multe lucruri din roman se bazează pe fapte și evenimente istorice, printre care și soarta stațiunii Varosha/ Famagusta, moartea misterioasă a bebelușilor britanici și capturarea ilegală a păsărilor cântătoare... Am vrut, de asemenea, să respect folclorul și tradițiile orale din partea locului. Dar tot ce se întâmplă în roman e ficțiune - un amestec de miracol, visuri, iubire, durere și imaginație.

Mulțumiri

Când am plecat ultima oară din Istanbul, deja cu mulți ani în urmă, n-am știut că n-o să mă mai întorc. „Dac-aș fi știut, ce-aș fi luat la mine în valiză?” m-am tot întrebat de-atunci. O carte de poezii, o plăcuță de faianță

turcoaz, un ornament de sticlă, o concă goală adusă de valuri, țipătul unui pescăruș în vânt... Cu timpul, am început să cred că mi-ar fi plăcut să iau cu mine un copac, o specie mediteraneeană cu rădăcini transportabile, și imaginea asta, gândul ăsta, posibilitatea asta incredibilă, a modelat povestea din roman.

Nesfârșită recunoștință lui Mary Mount pentru sfaturile sale editoriale sclipitoare, atenția extraordinară la detalii și încrederea neclintită în literatură. Îi mulțumesc din suflet lui Isabel Wall, care are cel mai blând fel de-a mobiliza scriitorii. La Viking lucrez cu femei drăguțe, iubitoare și puternice, iar pentru asta sunt cu adevărat recunoscătoare.

Jonny Geller, minunatul meu agent, îți mulțumesc că m-ai ascultat, că

ești mereu alături de mine, chiar și atunci când o poveste mă poartă prin văi de neliniște și râuri de deprimare. Le mulțumesc oamenilor frumoși și muncitori de la Curtis Brown.

Multe mulțumiri lui Stephen Barber, un prieten drag și un suflet renașcentist - învăț atât de multe din discuțiile noastre, de la gardenii la fosile moleculare. Toată dragostea și multe mulțumiri Lisei Babalis cum să-mi exprim recunoștința, se efharisto para poli56, Lisa. Mulțumirile și respectul meu pline de căldură lui Gulden Plumer Kuciik și colegilor ei din Comisia pentru Persoane Dispărute, pentru tot ce ați făcut ca să susțineți pacea, reconcilierea și coabitarea.

Mii de mulțumiri lui Karen Whitlock pentru grija meticuloasă și mărinimia ta, ce bucurie și binecuvântare a fost să lucrez cu tine. Prețuirea mea Donnei Poppy, lui Chloe Davis, Elizabeth Filippouli, Hannah Sawyer, Lornei Owen, lui Sarah Coward și Ellie Smith, de asemenea lui Anton Mueller,

care, prin cuvintele și entuziasmul lui, continuă să mă inspire de pe celălalt țărm al Atlanticului.

56 Mulțumesc foarte mult (gr.).

248

Mulțumesc, Richard Mabey, pentru că iubești atât de mult natura, Robert Macfarlane, pentru că iubești atât de mult pământul, Jonathan Drori, pentru că iubești atât de mult copacii și, James Ker Lindsay, pentru că

iubești atât de mult o insulă pe care o purtăm cu toții în suflet.

Ca întotdeauna, familiei mele, ale cărei iubire și susținere mă inspiră și care îmi corectează mereu greșelile de pronunție..

Mai presus de toate, vreau să le mulțumesc locuitorilor insulei care mi-au răspuns cu răbdare la întrebări și mi-au împărtășit experiențele și sentimentele lor, mai ales tinerilor ciprioți greci și ciprioți turci ale căror curaj, viziune și înțelepciune sper că vor construi o lume mai bună decât cea pe care le-am lăsat-o noi.

249